

Vatansızlığı Vatan Eylemek

İnci Tuğsavul'un çok boyutlu kavgası

Doğan Özgüden

VATANSIZLIĞI
VATAN EYLEMEK

İnci Tuğsavul'un çok boyutlu kavgası

Doğan zgüden

Brüksel, 2023

Kapak tasarımı ve sayfa düzeni:
İnci TUĞSAVUL-ÖZGÜDEN

©Fondation Info-Turk
Brüksel 2023

D/2023/2198/92
INFO-TÜRK
Rue de Pavie 53 - 1000 Bruxelles
Tel: 32-2-215 35 76

<https://www.info-turk.be>
fondation@info-turk.be

Impression: Identic

ISBN 978-2-9603289-1-2

İnci Tuğsavul'un Özyaşamı

İnci Tuğsavul 1940'da Ankara'da doğdu. Gazeteciliğe, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde yüksek öğrenimini sürdürürken 1961 yılında Ankara'da Hür Vatan Gazetesi ve Kim Dergisi'nde başladı. Daha sonra Hareket (1962-63) ve Akşam (1963-66) gazetelerinde çalıştı.

1962'de Ankara Gazeteciler Sendikası, 1963'te İstanbul Gazeteciler Cemiyeti tarafından "Yılın Gazetecisi" ödülüne layık görüldü.

İnci Tuğsavul ve eşi Doğan Özgüden 1967'de sosyalist haftalık dergi Ant'ı, 1968'de Ant Yayınları'nı kurarak 1971'de sıkıyönetim tarafından kapatılıncaya kadar yönettiler.

Yazdıkları ve yayınladıkları yazılardan dolayı haklarında 50'den fazla dava açıldı. 300 yılı aşkın hapis cezası talebiyle tehdit edildiklerinden 1971 askeri darbesinden sonra Türkiye'den ayrıldılar.

Avrupa'da diğer muhalif sürgünlerle birlikte 12 Mart döneminde Demokratik Direniş Hareketi'ni, 12 Eylül döneminde de Demokrasi İçin Birlik'i kurarak Cunta rejimlerine karşı kampanya yürüttüler.

1974'te Brüksel'de çeşitli dillerde Türkiye üzerine yayın yapan Info-Türk Ajansı'nı ve çok uluslu göçmen eğitim merkezi Güneş Atölyeleri'ni kurdular.

İnci Tuğsavul ve eşi, yurt dışında yürüttükleri direniş çalışmalarından dolayı 1982’de Evren Cuntası tarafından Türk vatandaşlığından çıkartıldılar.

Ankara Gazeteciler Cemiyeti ve Ankara Gazeteciler Sendikası’nın eski üyesi olan İnci Tuğsavul halen Belçika’da Uluslararası Basın Cemiyeti (API)’nin üyesi.

Brüksel’de göçmen ve siyasal sürgünlerin haklarını savunma mücadelelerinde yer alan İnci Tuğsavul, 80’li yıllarda Etterbeek Belediyesi Göçmen İşçiler Danışma Meclisi’nde sorumluluk üstlendiği gibi Türkiyeli İşçiler Dayanışma Örgütü ve Türkiyeli İşçiler Kültür Merkezi’nde yöneticilik yaptı, saz dersleri verdi.

Sürgünde Doğan Özgüden’le birlikte 2006 yılında İnsan Hakları Derneği’nin “Ayşe Nur Zarakolu Düşünce Özgürlüğü” ödülüne, 2014’te Belçika’daki Asuri, Ermeni, Kürt ve Türk demokratik örgütlerinin “İnsanlık Vatandaşları” ödülüne, 2015’te Türkiye Yayıncılar Birliği’nin “Düşünce ve İfade Özgürlüğü” ödülüne layık görüldü.

Kendisinin İstanbul’da 1965’te yayınlanmış Müzik Rehberi, Brüksel’de 1984’te yayınlanmış Türkiyeli Göçmen Çocuklarının Eğitim Sorunları ve 1991’de yayınlanmış Türk Kadını isimli çalışmaları bulunuyor.

Yaşam ve mücadele arkadaşım İnci'ye...

Doğan Özgüden

Vakt erişti... Tam 61 yıldır beraber olduğum, kavgayı ve dostluğu, acıyı ve kıvancı gün be gün paylaştığım, yarattıklarını ve yazdıklarını çoğunca adını anmadan yayınladığım İnci'nin hakkını teslim etme zamanıdır.

Bu kitap, daha çocuk yaşından itibaren kendini müziğe ve plastik sanatlara, üniversite yıllarında gazeteciliğe, birlikte olduğumuz yıllardan itibaren sosyalist mücadeleye adanmış, yarım yüzyılı aşkın sürgün yaşamını tam anlamıyla yaratıcı kılmayı başarmış İnci Tuğsavul'un yazılarından seçmeleri ve kendisi hakkında yazılanları bir araya getirmeyi amaçlıyor.

İnci'yle, birbirimizin kim olduğumu bilerek tanışmamız 1962'de İzmir'dedir. Ama ilk karşılaşmamızın, çok daha öncelere, ta 1946 yılına kadar uzandığını sonraları çocukluk anılarımızı deşerken keşfetmiştik.

Tüm dar gelirli aile çocukları gibi her ikimizin çocukluğu da savaş ve savaş sonrası yıllarda sıradan sayılabilecek belli yiyeceklerden bile mahrumiyetle geçmişti. Kahvaltılarımızda kara zeytin, beyaz peynir, ev yapımı reçel bulunur, ama kaşar peyniri, sucuk, pastırma gibi ateş bahası şeylerin yanına yaklaşılamazdı.

60'ların sonlarında, bir gün İstanbul'da Mısır Çarşısı'nda haftalık alışveriş sırasında kaşar kalıplarının önünden geçer-

ken İnci'ye, çocukken Yenişehir'deki bir akrabamıza yaptığımız ziyarette, pencereye dayatılmış bir kaşar kalıbına nasıl yutkunarak baktığımızı anlatıyordum.

İnci "Sen de mi?" diye sözümü keserek sormuştu: "Yoksa Sağlık Sokak'taki Komiser Halit'in evinde mi?"

Ailemin memleketlisi olan Komiser Halit gerçekten o sokakta bir evin yarı zemin yarı bodrum katının bir bölümünde oturuyordu. Meğerse İnci'ler de onun yanındaki bölümde otururlarmış.

Birden anımsadım. Ne zaman oraya gitsek, hemen mahallenin çocuklarıyla oyuna dalar, her konuda yarışırık. Bir sürü erkek çocuk arasına beş altı yaşlarında çerden çöpten bir kız da karışır, çoğunca erkeklerden de baskın çıkardı.

40'lı yılların sonunda ismini dahi aklımda tutamadığım bu kız çocuğu, yıllarca sonra hem kara sevdalım, hem de hayat ve kavga arkadaşım olacaktı.

1962 yazı, sendikal mücadelemden dolayı gazete patronlarının kara listesine konduğum için hayatımı kazanmak üzere gitmek zorunda kaldığım ilk sürgünümünden yeni dönmüş, hem Türkiye İşçi Partisi'nin örgütlenmesinde yer almış, hem de partiyi destekleyen Öncü gazetesinin Ege temsilciliğini üstlenmiştim.

İnci de, Ankara'da çıkan muhalif Hür Vatan Gazetesi'nin haberleri sürekli manşete çıkan en başarılı muhabiriydi. Bir yakınımi ziyarete geldiği İzmir'de, Öncü'nün gazete bürosundan başka her şeye benzeyen külüstür bürosunda ilk kez buluşmuş, ülkenin yakıcı sorunları üzerine uzun uzun görüşmüştük.

İnci Ankara basınındaki "star gazeteci" durumuna rağmen, medyanın konformizminden rahatsızdı, belli bir arayış içindeydi. Siyasal planda da, muhalefet yıllarında ilahlaştırılan İsmet Paşa'nın iktidara geldikten sonra sürdürdüğü tutucu politikalara tepkiliydi.

Günler, 22 Şubat'ta İsmet Paşa'nın komplo ve entrikalarıyla ordudan tasfiye edilen Harp Okulu Komutanı Albay

Talat Aydemir ve çevresinin radikal bir siyasal alternatif olarak örgütlenmeye çalıştığı günlerdi.

Ülkenin yakıcı sorunları üzerine uzun uzun götüştük. Sosyalist bir militan olarak benim işçi sınıfı önderliğinde gerçek bir sosyal devrimin tek çözüm olabileceği, bunun için de Türkiye İşçi Partisi'nin en kısa zamanda örgütlenmesi gerektiği yolundaki görüşlerimi ilgiyle dinliyor, ama Ankara'da yakından tanıdığı siyasal-askersel oligarşinin bu örgütlenmeyi engellemek için her yola başvuracağını söylüyordu.

O akşam parti toplantım olduğu için, ileride bu konuları daha derinlemesine görüşmek sözüyle ayrıldık.

Ben Aybar'ın isteği üzerine Türkiye İşçi Partisi'nin genel merkezinde sorumluluk üstlenmek üzere 1963'te İstanbul'a geçtikten sonra, İnci İstanbul'a her gelişinde benim çalışmakta olduğum Gece Postası gazetesine uğrar, görüşüp dertleşirdik.

1963 yılı, meslekte henüz iki yılını doldurmamış olan İnci'nin gazetecilikteki başarılarının Türkiye'nin en büyük basın örgütü tarafından ödüllendirildiği yıl oldu. İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin "Yılın Gazetecisi" yarışmasında haber dalındaki birincilik ödülü 16 Temmuz 1963'te yapılan bir törenle İnci'ye verildi. Ödüle layık görülen tek kadın gazeteciydi...

Buna rağmen, çalışmakta olduğu Hareket gazetesinde haberlerinin tahrif edilerek sansasyonel başlıkla verilmesinden son derece rahatsız ve üzgündü. Olayın sarsıntısını hafifletmek için kısa bir Akdeniz gezisine çıktı. Yola çıkmadan önce Gece Postası'na uğrayarak benimle uzun uzun götüştü. Dönüşünde bir başka gazeteye geçmek kararındaydı.

İnci'yle meslek yaşamında birlikteliğimiz ve sosyalist mücadelede yoldaşlığımız 1964 yılında Akşam gazetesinde başladı. O gazetenin Ankara bürosunda çalışmaya başlarken ben de genel yayın yönetmeni olduğum Gece Postası'ndan ayrılarak Akşam'ın gece sekreterliğini üstlenmişim. Birkaç ay sonra da genel yayın yönetmenliğini...

Benim taşradan gelme bir gazeteci olarak genç yaşta Türkiye'nin en eski günlük gazetesinin yönetmenliğini üstlenme sevinmişti, ama endişeliydi. İstanbul'da bana uğradığında, yekten sormuştu: "Genel yayın müdürlüğünü üstlenirken herseyi iyi düşündün mü?"

"Gayet tabii" diye yanıtlamış, gazeteyi Türkiye'de yükselen sol hareketin günlük sesi kılmak için en kısa zamanda güçlü bir ekip kuracağımı açıklamıştım.

Öyle de oldu... Yönetimini üstlendikten sonra Akşam'da gerçekten dinamik bir redaksiyon ekibi oluşturmuş, Yaşar Kemal, Aziz Nesin, Fethi Naci başta olmak üzere gazetenin sayfalarını solun tanınmış kalemlerine açmıştım.

1965 yılı, İnci'yle benim hem özel yaşamlarımızı birleştirdiğimiz, hem de sol yayıncılıkta tüm ömrümüz boyunca sürdüreceğimiz mücadele birlikteliğimizin başladığı yıl oldu.

İnci yılbaşı tatilini benimle birlikte geçirmek üzere İstanbul'a gelmişti. Yılbaşı gecesi ben ona Beethoven'ın "Kızıl Keman" David Oistrakh tarafından icra edilmiş Kreutzer Sonat'ını hediye etmiştim. O da bana Bach'ın Albert Schweitzer tarafından icra edilmiş Toccata ve Füg'lerini...

İnci bir de Lorca'dan yaptığı şiir ve tiyatro çevirilerini beraberinde getirmişti. Bu çevirilerin Türkçesi üzerinde birlikte çalışırken, arada bir kaçgöç buluşan iki sevdalı olarak kalmaktansa bir an önce evlenerek tam bir bütünlük içinde birlikte olmaya karar verdik.

"Yıldırım nikahı" işlemlerini herkesten gizli tamamlayarak İstanbul'daki Beyoğlu Evlenme Dairesi'nden nikah için gün aldık.

Davetlisi falan olmayan, sırf resmi formaliteyi yerine getirmiş olmak için kıyılacak bir nikahtı bu. Ailelerimizin dahi haberi yoktu.

Sadece İnci'nin nikah şahidi olarak Ankara'dan İlhami Soysal gelmişti. Benimse henüz şahidim yoktu.

Nikah sabahı gazetede günlük yazı işleri toplantısını yaptıktan sonra Cengiz Tuncer'e "Sana ihtiyacım var, dedim, bir

iki saatini bana ayırabilir misin? Bankadan alacağım borç için bir kefil ihtiyacı var da...”

Bir taksiye atlayarak Çağaloğlu’ndan doğruca Beyoğlu’na vurduk. Araba nikah dairesinin kapısına dayanınca Cengiz durumu anladı. İnci’yle İlhami de biraz önce gelmiş kapıda bekliyorlardı.

Daireye girdiğimizde bizi bir sürpriz bekliyordu. Bekleme salonu tıklım tıklım doluydu ve de bekleyenlerin büyük çoğunluğu sol çevreden tanıdığımız arkadaşlardı. TİP’li genç arkadaşlardan birinin nikahı için gelmişlerdi. Aybar’ın da tanık olarak gelmesini bekliyorlardı.

Bizim de bu nikah için davetli geldiğimizi sanıyor olmalıydılar.

Sıramız daha önce olduğu için dört kişi nikah memurunun odasına girdik.

“Ne kadar da çok davetliniz var?” diye sordu memur... “Ne davetlisi? Biz kimseyi çağırmadık, dedik. Bunlar başka bir arkadaşın davetlileri. Biz bir an önce nikahlanıp salonu onlara bırakalım.”

Nikah törenimiz beş on dakika içinde tamamlandı, Aybar’ın ve diğer davetlilerin hayret dolu bakışları altında nikah dairesinden ayrıldık.

Cengiz, yazı işlerinde bana vekalet etmek zorunda olduğu için, doğrudan gazeteye döndü. İlhami’yle birlikte üç kişi Kumkapı’da bir balık lokantasında evliliğimizi kutladık. Ardından İlhami de Ankara’ya döndü.

Nikahtan birkaç gün önce Taksim’den inen Ülker Sokak’ta, ünlü müzisyen Yorgo Bacanos’a ait küçük bir daire tutmuştuk. Ama henüz eşya satın almaya vaktimiz olmadığı için birkaç gün daha Parkotel’in yanındaki küçük bodrum katında kalacaktık.

Eve döndüğümüzde bizi tatsız bir sürpriz bekliyordu. Sabah gazeteye giderken İnci’ye Vezüv gaz sobasını nasıl söndüreceğini göstermiştim. Heyecandan olacak, sobanın düğmesini kapatma yönüne değil tamamen aksi yönde so-

nuna kadar çevirip evden öyle çıkmış. Eve girdiğimizde tüm duvarları, yerleri, masa ve sandalyelerin üzerini yoğun bir is tabakası kaplamıştı. Bereket bir yangın falan çıkmadan gaz-yağı tükenmiş ve bir felaket atlatılmıştı.

Saatlerce uğraşp evi temizleyebildiğimiz kadar temizledik. Üzüntüden İnci'nin mide krizleri tutmuştu.

Evliliği haber vermek için İzmir'e telefon ettim, telefona annem çıktı.

“Anne, dedim. Ben bugün evlendim.”

Kadıncağzın âdeta dili tutuldu. “Kimle evlendin?” diye sorabildi. Ardından da Rumeli muhacirlerine has soruyu ekledi: “Kimlerden?”

“Anne, sen boş ver kimlerden olduğunu. Adı İnci. O da benim gibi küçük memur çocuğu, hem de benim gibi gazeteci... Ama en önemlisi o da senin gibi sürekli midesinden dertli. Bak şimdi karşımda mide ağrılarından kıvranıp duruyor.”

Ömür boyu benim kural dışı davranışlarıma bağışıklık kazandığı için fazla serzenişte bulunmadan bu son bilgiyle teselli buldu: “Öyleyse dilerim ikiniz de mutlu olasınız. Bizim için öp kızımızı...”

Evlennemiz öylesine hızlı olmuştu ki, nişan yüzüğü dahi takmamıştık. Yüüksüzlük ileride başka kentlere gittiğimizde otele inerken hayli rahatsızlığa yol açacak, resepsiyon görevlileri bize kötü kötü bakacaktı. Bu nedenle, nikahımızdan aylarca sonra Kapalıçarşı'da bir kuyumcuya uğrayarak nişan yüzüğü yaptırıp takmak zorunda kalacaktık.

31 Ocak 1965'den itibaren İnci'yle sadece özel yaşamı değil, sol gazeteciliğin tüm yaratıcılığını, zorluklarını, mahkumiyetlerini ve sürgün acısını hep birlikte yaşadık.

Türkiye'de Akşam gazetesini iki yıl süreyle solun günlük sesi haline getirmemiz, 1971 darbesiyle yasaklanıncaya kadar sosyalist Ant dergisi ve Ant kitaplarını yayınlamamız, 52 yıllık sürgünümüzün ilk 20 yılında yoldaşlarımızla birlikte 12 Mart Cuntası'na karşı Demokratik Direniş Hareke-

ti'ni, ardından 12 Eylül Cuntası'na karşı Demokrasi İçin Birlik'i örgütlememiz çoktan tarih oldu.

47 yıl önce başlattığımız İno-Türk'ün çeşitli dillerdeki bültenlerinin ve kitaplarının yayını, hakkımızda yeni davalar açılmasına, Türk vatandaşlığından atılmamıza, Türk elçilikleri ve onların emrindeki lobby'ci yayınlar tarafından hedef gösterilmemize, ilerleyen yaşımıza ve ağırlaşan sağlık sorunlarımıza rağmen hiç sekteye uğratmadan sürdürüyoruz.

Brüksel'de dünyanın farklı ülkelerinden gelmiş göçmen ve sürgünlere eğitsel ve kültürel hizmet veren Güneş Atölyeleri'ni kurup yaşatmamız ise büyük ölçüde İnci'nin yaratıcılığının eseridir.

İnci'nin Türkiye'de 6 yıl, sürgündeysen 52 yıl boyunca verdiği mücadeleleri, yarattıklarını, acılarını ve sevinçlerini benim "Vatansız" Gazeteci adlı anılarımın iki cildinde ayrıntılı olarak anlatmaya çalışmışım.

Tam 58 yıldır yaşamın tüm kıvançlarını ve acılarını paylaştığım, ortak mücadelemizin gerektirdikleri dışında kendisi için benden hiçbir şey istemeyen İnci'nin, Sürgün Yazıları'nın 6. cildini de yayınladıktan sonra benden bir isteği oldu...

"Durmadan yazıyorsun, bir de kedi kitabı yazsan a..."

Hayır, özel bir kedi kitabı yazabilecek yetenekte değilim... Enis Batur, Haydar Ergülen, Bilge Karasu, Zülfü Livaneli, Gündüz Vassaf, Vecdi Çıracıoğlu, Oya Baydar bu konuda çok değerli eserler verdiler...

Bu nedenle bir kedi kitabı yazmak yerine, kedi sevgisini birlikte paylaştığım, kedilerimizle diyalogta benden daha usta, hem gazetecilik mesleğimizde, hem de sosyo-politik yaşamımızda gözlem, karar alma, atik davranma ve de sonuç alma gibi kedisel özelliklere fazlasıyla sahip olduğunu kanıtlamış olan İnci'nin mücadelesini yazmalıydım.

Evliliğimizin ilk yılından beri özel yaşamımıza damgasını vuran duyguların en önemlilerinden biri kedi sevgisi oldu.

Onun da, benim de, kendimizi bildiğimizden itibaren hep kedilerimiz olmuştu.

“Vatansız” Gazeteci’nin birinci cildinde “Sürekli göçmen ve sürgün yaşamım, sadece yaşadığım yerlerden, sevdiğim insanlardan ayrılma acısının yanında, ya kedinin yeni yerinden hoşlanmayıp kendiliğinden bizi terk etmesi ya da özellikle 12 Mart sonrası sürgün yaşamında olduğu gibi bizim kediyi terk etmek zorunda kalmamızın burukluğuyla dolu...” demiştim.

İç Anadolu’nun bozkırındaki ara istasyonlarda görevli bir demiryolcunun oğlu olarak kedi daha kendimi bilmeye başladığım çocuk yaşlarımdan itibaren hayatımın bir parçasıydı... Nasıl olmasın ki, bu ara istasyonlarda makasçının ve bazen de yol çavuşunun çocuklarından başka hiçbir arkadaşım yoktu.

Babam Musaköy’den Artova’nın Kunduz İstasyonu’na tayin edilmişti... Orada da yine dört beş istasyon kopiliydik. Benim bu yeni ortama uyum sağlamada sorunum yoktu, ama kedimiz için hiç de öyle değilmiş... Kunduz’a bizimle gelen Sarman istasyon binasına yerleştikten birkaç saat sonra ortada yok. Annem deneyimli, “O mutlaka trenyolunu güde güde yine Musaköy’e dönmüştür” diyordu.

Babam telgraf makinesinin başında... Nihayet Sarman’ın Musaköy’e selamete ulaştığı haberi geliyor. Ailecek son derece üzülüyoruz, üstelik ben hüngür hüngür ağlıyorum. Ama kedi milleti bu, özgür, dikkafalı yaratık. Kafasının ve de gönlünün yatmadığı bir şeyi yedi düvel bir araya gelse yaptırtamaz...

Yıl 1944... Kayseri’nin Gömeç ara istasyonundayız... İlkokulun üçüncü sınıfına kadar civar köy okullarında okuduktan sonra benim Konya’da demiryolcuların çocukları için açılan yatılı bir ilkokula gönderilmeme karar verilmiş...

Konya’ya gidecek tren bu istasyondan gece yarısı geçecek... Saat 2’de kaldırıp giydirdiler. Çantam hazır. Annemle vedalaştım. Gideceğimi hissetmiş olmalı ki huzursuzlanıp

duran, arada bacaklarıma sürünen kediyi okşayıp öptüm. Beni Konya'ya götürecek 56 binlik lokomotifin çektiği trenin furgonuna yerleştik. Tren kalkıp hız almaya başladıktan sonra birdenbire derin hıçkırıklarla sarsılarak ağlamaya başladım. Bu kez annemden, evimden ve de kedimden ayrılmak çok ağır gelmişti.

Ya 50'li yıllarda İzmir'deki kedim Cingöz... Gece yarısı gazeteleri bağlayıp baskıya verdikten sonra Konak İskelesi'nden son vapura binip Pasaport ve Alsancak iskelelerinden de yolcu aldıktan sonra Karşıyaka'ya varırdık. Bizim Alaybey'deki ev Karşıyaka İskelesi'ne hayli uzaktı. Ama Cingöz her gece aynı saatte Karşıyaka İskelesi'ne gelip beni bekler, eve kadar tin tin yanımda yürüyerek bana eşlik ederdi....

İnci ile 1965'te evlendiğimizde de hemen kedilenmiştik... İlk kedimizin adı Yossi'ydi... Akşam'da çalışan arkadaşlardan biri de bize evlenme armağanı olarak kafeste bir kanarya hediye etmişti. Kıskançlıktan mı, yoksa avcılık yeteneğini deneme dürtüsünden mi olacak, Yossi özellikle geceleri kafesin altında mevzilenip en hırçın mırnavlarıyla konser verip bizi uyutmadığı için zavallı kanaryayı meraklı bir arkadaşına vermek zorunda kalmıştık.

Ardından canım Pussi... O güzelim kediyi İnci, Akşam gazetesi mürettiphanesinde sayfa bağlarken bulmuştu... Hayvan sevgisinden yoksun birisinin tekmelemesi yüzünden zavallı Pussi nefes alma zorluğu çekiyor, veterinerden veterinerine taşınıyorduk... Bütün gün, hattâ bazı akşamlar evde olmadığımız için, daha iyi bakılabilsin diye Pussi'yi İnci'nin Ankara'daki ailesine emanet etmiştik...

12 Mart darbesinden sonra Türkiye'den ayrılmak zorunda kaldığımızda ailemiz, dostlarımız ve kavga arkadaşlarımızdan ayrı düşmenin hüznü içinde kara kedimiz Sinbad'ın da özel bir yeri oldu.

Sinbad bizim için gerçekten yaşamımızın bir parçasıydı. Ant'ı yayınlamaya başladığımız günlerde yardımcımız Filozof Kamil onu terkedilmiş yavru olarak bir yerlerde bulmuş,

bize emanet etmişti. Son derece kişilikli bir kedydi. Bizim apartımında yapılan toplantılarda benim çalışma masama yerleşir, tartışmaları büyük bir dikkatle izlerdi.

Güneş ve Barbro Karabuda'nın Paris'teki 1968 Direnişi üzerine Abidin Dino'nun desteğiyle hazırladıkları belgeseli, İstanbul'daki devrimci öğrenci liderleriyle birlikte bizim apartımında birlikte izlemiştik, Sinbad da karanlık siluetiyle sık sık perdenin önünden geçerek gençleri kahkahaya boğmuştu.

Birkaçyüz metre ilerimizdeki Atatürk Kültür Sarayı, Arthur Miller'in Cadı Kazanı oynanırken alev alıp da kıvılcımlar ve kor parçaları bizim apartmanın çatısına yağdığında Sinbad evden kaçıp dama çıkarak hepimize endişeli anlar yaşatmıştı.

İnci'nin ebeliğiyle yaptığı sorunlu doğumdan sonra dünyaya gelen yavrularından biri Tektaş Ağaoğlu'nda, biri Çetin Özek'te ve sonuncusu da Çiğdem'deydi.

Sıkıyönetim bizi aramaya başladığında Kazancı Yokuşu'ndaki evimizi terkederken Sinbad'ı da kızkardeşim Çiğdem'e emanet etmiştik. O gece Sinbad ilk kez yavrusuyla tekrar bir araya gelmiş, ama tanımazlıktan gelerek yapmadığı hırçınlık bırakmamıştı.

Ama o hırçınlığın asıl nedeni, bizlerden sürekli ayrı düşeceğini hissetmiş olmasıydı.

Ankara'ya geçmek üzere İnci son kez Çiğdem'in evine uğradığında vedalaşırken Sinbad göğsüne yapışmış adeta bırakmak istememişti. Biz sürgüne çıktıktan sonra da Sinbad'ın kaybolduğu haberi kor gibi yüreğimizi dağlayacaktı.

Sürgünde sahte pasaportla ülkeden ülkeye koştururken kedimiz olamadı.

Nihayet legale çıktığımız 1973 yılının sonlarında Maximilienne'in evinde misafir olarak kalırken tekrar kedilendik... Sahte ismimize gönderilen mektup ve belgeler bir başka mahallede oturan Gisèle'in evine gelmekte, İnci de her gün tramvayla oraya giderek onları almaktaydı.

Bir gidişinde Gisèle'in yavru kedilerinden biri kendini

İnci'ye kabul ettirmiş, onun cebinde Maximilienne'in evine gelip yerleşmişti. Adını Minuşka koymuştuk...

Nihayet 1974 yılında İno-Türk'ü kurmak üzere Anderlecht'te bir küçük daire kiralayıp yerleştığımızda, Minuşka da bizimle... Henüz oturma ve çalışma iznimiz olmadığı için giriş çıkışlarımıza, gelip gidenlerimize dikkat etmek zorundayız.

Ama Minuşka dinler mi? Fırsatını bulunca pencerenin önündeki ağaca çıkıp mahalleyi ayağa kaldıran konserler veriyor, dahası konu komşunun köpeğine saldırıp olay çıkartıyor. Bazı akşamlar üstüne nefis pırzola kokuları sinmiş olarak geliyor, belli ki açık mutfak pencerelerinden sızıp kendine ziyafet çekmiş.

Yiyeceği ucuza getirmek için pazar günleri otobüsle Güney Garı çevresinde kurulan Midi pazarına gidiyoruz. Otobüsün peşine takılıp arkamızdan geliyor, yorulunca da caddenin ortasında bağdaş kurup trafiği birbirine katıyor.

Gece yaralarına kadar sokaklarda, parklarda sürtüp bizi merakta bırakması cabası. Karanlıkta parkı çevreleyen villaların bahçeleri önünde mecnun aşık gibi, "Minuşka... Minuşka..." diye bağırarak arıyorum kendisini... Gelip geçen beni sevgilisini kaybettiği için hafif tozutmüş biri sanıp acıyarak bakıyor. Nihayet bir villanın bahçesinden salına salına çıkarak peşime takılıyor.

Olacak gibi değil. Uzun tereddütlerden sonra yeni bir sahip bulmaları için bir hayvanları koruma cemiyetine bırakıyoruz. Ayrılırken bu ihanetimizden dolayı öylesi bir ifadeyle bakıyor ki gözlerimizin içine, bir gece gözümüze uyku girmiyor, ertesi gün tekrar derneğe gidip bedava bıraktığımız kediyi üstüne para ödeyerek yeniden eve getiriyoruz.

Sonunda daha güvenli ve bakımlı bir yaşama kavuşması için Minuşka'yı kocaman bahçeli evi olan Flaman arkadaşıımız Patrick'e armağan ediyoruz.

İki yıl sonra, yine Anderlecht'te, İno-Türk bürosunun üst katına taşındığımızda, gece gündüz yayın hazırlamak için çalışırken komşularımızdan biri başımıza bir karakedi sarı-

yor... “Siz almazsanız itlafa vereceğim” dediği için çaresiz kabullenip adını da Molekül koyuyoruz. Ancak bir süre sonra bahçeye vahşi bir kara kedi dadanarak Molekül’ü baştan çıkartıyor, bu mutlu beraberlikten de üç kapkara yavrucuk doğuyor. Yavrulara Elektron, Nötron ve Proton adlarını takıyoruz.

Elektron ve Nötron derhal birer sahip buluyor, bu arada yavruların babası olan vahşi kedi öldüğü için Molekül, Proton’u kendisine eş olarak yetiştiriyor. Ondandır beş yavru doğuruyor. İnci büyük bir kampanyayla bunların hepsine birer sahip buluyor.

1978’de Türkiye’ye kesin dönüş yapmaya hazırlanırken, ileride sokakta kalmasınlar diye Molekül ve Proton’a da yeni sahipler bularak vedalaşıyoruz. Bu hareketli ve geleceği güvensiz yaşam içinde bir daha kedilenmemeye karar veriyoruz.

İnci’nin anne ve babasının bizde misafir kaldığı 1982 sonlarında akşam eve geldiğimizde bir sürprizle karşılaşırız. Tekir bir kedi yavrusu evin içinde cirit atıp duruyor.

O sırada Brüksel’de sürgün olarak bulunan, Demokrasi İçin Birlik içinde beraber mücadele verdiğimiz Yiğit Bener Türk mahallesi Saint-Josse’da çocuklara eğitimlik yaparken, spor sahasının kenarında bulduğu bu tekir yavruyu, akşam üzeri bir arkadaşına götüreceğini söyleyerek, bizim eve bırakmış...

Kedi son derecede tavlalı. Biz salona yerleşir yerleşmez kendisini sevdirmek için yapmadığı rezillik kalmıyor, benim dizlerime, omuzlarıma tırmanıyor.

Yiğit’in arkadaşı uğradığında kediyi kendisine teslim ediyoruz, ancak bir gün sonra geri getiriyor: “Bu kedi çok haylaz, ben bakamayacağım...”

O sıralarda DİSK’in Avrupa temsilcisi Yücel Top’la eşi Asuman bizimle aynı caddedeki bir evde oturuyorlar. Asuman’ın kedi sevdiğini bildiğimiz için, İnci tekir yavruyu onlara teslim ediyor.

Birkaç gün sonra onlar da kediyi geri getiriyorlar. Çok

sevmişler, ama geceleri yataklarına giriyor, girmekle kalmayıp bir de yastuklarına pisliyormuş.

Sokağa atamadığımız için tekir yavru yine bizim başımıza kalıyor. Çita diyoruz adına... Son derece temiz bir kedi olduğu halde, herhalde daha ilk günden bizde kalmayı kafasına koyduğu için Yücel’lerde sorun çıkartmış olmalıydı.

Bir de o denli oyuncuydu ki, bu yüzden bir keresinde ölümlün eşiğinden döndü. Her akşam ben daktilonun başında çalışırken masaya tırmanır, benimle birlikte klavyenin tuşlarına basmaya bayılırdı. Bir akşam ortalıkta görünmeyince merak ederek mutfakta yemek hazırlamakta olan İnci’ye sordum, o da bir süredir görmemişti.

Sekizinci kattaki bir dairede oturuyorduk. Arka balkonun kapısı açıktı. Eğilip aşağıya baktığımda küçücük vücudunun taş zeminde hareketsiz yattığını gördüm. İnci bakamadı. Hemen aşağıya inip bir havlunun üzerine yerleştirdim. Ölmemişti ama her tarafı kan içindeydi, inliyordu. Alelacele yakındaki bir veterinerine götürdük.

“Umutsuz vaka, dedi veteriner. En iyisi acı çekmemesi için iğne yapıp yaşamına son vermek.”

“Hayır, hayır”, diye isyan etti İnci, “Yaşaması için bir şeyler yapın.”

“Öyleyse bir gece burada kalsın, teskin edici iğne yapayım. Eğer geceyi atlatırsa, yarın ne yapacağımıza bakarız.”

Ertesi sabah erkenden gittiğimizde Çita uyanmıştı. Ama bazı dişleri, daha da önemlisi kaça kemiği kırılmıştı.

Veteriner derhal ameliyata aldı ve Çita kurtuldu.

Balkonu incelediğimizde, kenardaki tırmık izlerinden düşüş nedenini anladık. Balkona sık sık güvercinler konuyordu. Onlardan birini yakalamak için hamle yapmış olmalı ki, dengesini yitirerek sekiz kat aşağıya düşmüştü.

Bu olay üzerine bir daha düşmemesi için balkonu tel örgülerle kapatmak zorunda kaldık.

Çita ameliyattan sonra uzun süre bitkin yattı, zorla yiyip

içiyordu. Sonunda kendinini topladı, toparlamasıyla birlikte de kırnava gelip isterik konserler vermeye başladı.

Belçikalı arkadaşlardan bir erkek kedi bulmasını rica ettik. Nihayet birisi askerde olan oğlunun çok sevdiği erkek kedisini birkaç günlüğüne ödünç verdi.

Çita'nın en seksi numaralarını yapıp erkek kediyi tavlaması iki gün aldı. Tam muradına ermiş ve gelip giden ziyaretçilerin hayret dolu bakışları önünde çiftleşmeye başlamıştı ki, kedinin sahibi panik halinde telefon etti: "Oğlum izne geldi, kedisini evde bulmayınca kıyameti koparıyor. Kedimizi isterim."

"Aman madam, lütfen bir gün daha sabredin, belki henüz döllenme olmamıştır" diye rica ediyoruz.

"Kedinizin döllenmesi falan beni ilgilendirmez. Hem oğlum Türklerin kedi yediğini duymuş... Kedisini canlı olarak hemen istiyor" diye dayatıyor.

Çita'nın protestolarına rağmen erkek kediyi iade etmek zorunda kalıyoruz. Neyse ki döllenme olmuş, Çita muradına ermiş... Bir süre sonra nurtopu gibi beş yavru doğuruyor. Bir sarmanı saklayıp diğer dördünü kedi sevenlere dağıtıyoruz. Verdiklerimizden birisi Filistinli, birisi Faslı, birisi Belçikalı... Tekir yavru Pershing ise o sırada Brüksel'de muhabirlik yapan Zeynep Göğüş'e gidiyor.

Geriye İvan adını taktığımız bir sarman yavru kalıyor. Onu da ileride bizi yeniden erkek kedi aramak zorunda bırakmaması için Çita'ya eş olarak tutuyoruz.

Vatandaşlıktan atılmamız kesinleştikten sonra toprak hasretini gidermek için Belçika'nın Flaman bölgesindeki Heikant'ta bir orman içinde hafta sonları gittiğimiz bir kulübe almıştık...

Her hafta sonu mutlaka Heikant'a giderek iki gün boyunca meşe, gürgen, çam gibi yabani ağaçların yüzden fazlasını söküp yerlerine meyve ağaçları dikmiş, tonlarca toprağı el arabalarıyla taşıyarak ekim tarhları yapmış, yıllarca çeşit

çeşit çiçekler, domates, fasulye, biber, bakla, patlıcan, kabak, bezelye, soğan, sarmısak, üzüm yetiştirmiştik.

Oraya her gidişimizde Çita ve İvan da mutlaka bizimle birlikteydi... Arabanın arkasına yaptığımız geniş bir kafeste seyahat ediyor, arada birbirlerine giriyor, ama hemen ardından yalaşma ve sevişme sahneleriyle arkamızdan gelen şoförlere bazen pusulayı şaşırtıyorlardı. Heikant'ta sık sık kulübeden uzaklaşarak ormanın derinliklerinde vahşi kedilerle, sincaplarla, keklikler ve çulluklarla tabiatın bağrında yaşama sevincini paylaşıyorlardı.

Dünya güzeli bu iki kedicik birbiri ardına böbrek yetersizliğinden ölünceye kadar, sürgün yaşamımızın yirmi yılı boyunca can yoldaşımız oldu. Önce İvan, birkaç ay sonra Irak işgalinin başladığı gün de Çita gitti. O 19 Mart 2003 günü bir yerlere şunları yazmışım:

“Yine ateş ve kan günleri... Binlerce insan hiç uğruna ya da petrol uğruna ölüyor.

“Herkesin içi kan ağlıyor.

“Evlerini, yurtlarını terketmek zorunda kalan insan imajları bize tam 32 yıl öncesini anımsatıyor.

“Eviden, anandan babandan, kardeşlerinden, tüm sevdiklerinden ve dostlarından, saksıdaki fesleğenden, karakedinden, köşedeki çöplüğe üşüşen sokak kedilerinden, cadde boyu çınar ağaçlarından kopmak...

“Belki de bir daha hiç göremeyeceğini bilerek, son bir kez için acıyla burkularak geriye bakıp yokolmak...

“İleride seni neler beklediğini hiç bilemeden, hiç tahmin edemeden...

“Arkada dost diye bıraktığın kimilerinden bir gün ihanet göreceğini hiç mi hiç aklından geçirmeden...

“Hiç bitmeyen sürgün ve gurbet yılları... Hiç bitmeyen... Hiç bitmeyen...

“Yine binler, onbinler, yüzbinler... Hep sürgün ve gurbet yollarında...

“Mezopotamya’lı Arap, Kürt, Asuri, Keldani, Türkmen’-
ler... Düne kadar kardeş kardeş yaşayan milyonlar...

“En büyük antik uygarlıkların çocukları...

“Bir post-modern ‘uygarlık’ adına savaş tanrılarına kur-
ban ediliyor.

“TV ekranları vahşet, nefret, zulüm kusuyor.

....

“Yüreğimiz yorgun... Bu acıya zor dayanılıyor...”

Çita da herhalde bu acıya dayanamadı ki, o da birkaç saat
önce gözlerimizin önünde ölümler kervanına katıldı.

İvan’dan sonra bu kahredici sürgün diyarındaki son ger-
çek dostumuz da gitti.

En zor, en kahırlı günlerimizde bizi hiç yalnız bırakma-
yan, acımızı bakışlarıyla soran, sorgulayan, ıslak burnunu
yanağımıza dokundurup dizimizin dibinde “ronron”layarak
bizi teselli eden bir can gitti.

Kedi soyu... Uzaydan mı gelmiştir, bilmiyorum.

Semavi bir metaformozun ürünü müdür bilinmez.

Nerelerden kopup bağrımıza düşmüştür?

İvan gibi Çita da, belki de geldiği yere, uzayın milyar-
larca ışık yılı uzaktaki erişilmez uç noktalarına gitti.

Bize geride kan ve zulüm dolu bir dünya bırakarak...

İvan ve Çita’yı art arda kaybettikten sonra, yaşımızın iler-
lemesi ve sağlık sorunlarımızın artmakta olması nedeniyle,
öksüz bırakmamak için, yeni bir kedi almaya cesaret ede-
medik, ancak insan hakları mücadelesinin yanı sıra hayvan
hakları mücadelesine daha fazla katkıda bulunmayı görev
bildik.

Bu yazdıklarımın kitaplaşması da, Türkiye’de ve sür-
günde yazdığım ve editörlüğünü yaptığım tüm kitapların
müsveddelerini kedisel titizliğiyle satır satır okuyup içerik
ve imla hatalarını büyük bir sabırla düzelten, matbaada bas-
kıya girinceye dek dizgisinden mizanpajına, kapak desenine
kadar tüm yükünü taşıyan İnci’nin eseri olacak.

Bu kitabı yayına hazırlarken, 83. doğum günü nedeniyle

sosyal medyada kendisine iletmişim mesajda İnci'ye duygularımı şöyle ifade etmişim:

“Canım İnci, bir ay kadar önce ölümden döndüğümüz şaibeli bir otomobil kazasının acılarının da eklendiği fırtınalı yaşamının bugün 83. yılına giriyorsun... 9 yılı doğup büyüdüğümüz topraklarda, 52 yılı da sürgünde, her daim inançlarımız uğrundaki mücadeleler içinde olmak üzere tam 61 yılını birlikte paylaştığımız bir ömür...

“İkimiz de ileri yaşlarımızda artık takvim yapraklarının birbiri ardına giderek daha hızla düştüğünün bilincindeyiz. Hayatta kalan yakınlarımızın, dostlarımızın, mücadele arkadaşlarımızın sayısı hızla azalıyor.

“Tüm sürgünümüz boyunca bizi hiç terketmeyen o soru: Bir gün gerçekten o güzelim ülkemizde olabilecek miyiz?

“Geçtiğimiz Mayıs ayında yapılan seçimlerin tüm demokrasi, özgürlük ve barış savaşçılarını hüsrana uğratan sonuçları bunun uzun süre daha mümkün olamayacağını, belki de ilerleyen yaşlarımızın buna hiç olanak tanımayacağını gösterdi.

“Ama doğup büyüdüğümüz ülkede hiç olmadık da değil...

“Esra Yıldız'ın Boston, Paris ve Köln'de gösterilen Vatansız belgeselinin Türkiye'de de Ankara ve İzmir'deki gösterimleri sırasında suretlerimiz senin ve benim gençlik kentlerimizdeydi.

“Dahası, sosyal medya sayesinde yıllardır düşüncelerimizle ve mesajlarımızla gece gündüz zaten hep Türkiye'de değil miyiz?

“Sen değil misin Vatansız'ın Köln'deki gösterimi sırasında yaptığın konuşmada 'Vatan ürettiğin yerdir' diyen?

“Türkiye'de olduğu gibi sürgünde de senin nasıl hiç durmadan ürettiğinin yakın tanıyım. Belçika'da İno-Türk ve Güneş Atölyeleri büyük ölçüde senin özverili ve yaratıcı çalışmalarının ürünüdür.

“2024'te Güneş Atölyeleri'nin 50. kuruluş yıldönümünü,

onları yöneten, çok yönlü çalışmalarının sorumluluğunu üstlenen ve de dünyanın dört bir yanından göçüp gelerek orada eğitim görürken evrensel kardeşliği paylaşan dostlarımızla birlikte kutlayacağız.

“Bir yıl sonra, 2025’te de, özel olarak, hem bizim evliliğimiz, hem de Akşam gazetesi ve Ant dergisi ile başlayan mücadele birlikteliğimiz 60 yılını doldurmuş olacak.

“Canım İnci, bugün 83. doğum gününü yürekten kutluyor, seni hiç dinmeyecek sevgimle bir kez daha bağrıma basıyorum.”

Evet, ne yazık ki son seçimlerde de ülkemiz üzerindeki karabasan bir daha geri gelmeyecek şekilde tarihin çöplüğüne atılmadı.

Üstelik, Azerbaycan ablukası altındaki Karabağ halkıyla dayanışma bildirisine imza koyduğumuz için 20 Ağustos 2023’te “Azerbaycan’a saldıran ‘Türk aydınları’ kim?” başlığı altında başlatılan provokatif kampanyada biz de yeniden hedef gösterildik.

40 yıl önce Türk vatandaşlığından atılmış olduğumuz halde, yine aynı çevreler tarafından olmayan vatandaşlığımızdan yeniden atılmamız istendi.

Bu saldırı ortamında geçirdiğimiz kuşkulu bir otomobil kazasında ölümden döndük...

Bu yıl ben 88’e gün sayarken, İnci de 84’ü tırmanmaya başladı...

Her şeye rağmen, ömrümüz vefa ettiği ve sağlığımız elverdiği sürece kavgamızı sürdürmeye devam edeceğiz.

İnci'yle Türkiye'deki fırtınalı ortak yaşamımızdan sayfalar

Sunuş yazısında belirttiğim gibi, çocuk yaşlarda Ankara'da birbirimizin kim olduğunu bilmeden rastlaşmamızdan yıllarca sonra, iki yetişkin gazeteci olarak İnci'yle ilk kez 1962 yazında İzmir'de karşılaşmıştık. Hem özel yaşamımızda, hem de sol yayıncılıkta tüm ömrümüz boyunca sürdüreceğimiz mücadele birlikteliğimiz ise fiilen 30 Ocak 1965'te, evlenmemizin hemen ardından başladı.

Ben evlenme sonrasının getirdiği ailevi sorunlarla uğraşmaya pek vakit bulamadan Akşam'ı gerçek bir sol gazete yapma uğraşına yeniden gömüldüm. Hem gazetenin köşe yazılarının daha tutarlı bir hale getirilmesi, hem de günlük haberlerin verilişinde sol bir gazeteye yakışır bir üslup bütünselliği sağlanması gerekiyordu.

İnci artık İstanbul'lu olduğu için, Ankara Bürosu'ndaki görevi sona eriyordu. Oğuz Akkan'ın yayın yönetmenliği döneminde de kendisine İstanbul'a gelerek haber müdürü olması teklif edilmiş, fakat reddetmişti.

Bu kez bu görevi üstlenmeye zorunluydu.

Ayrıca bu işi kısa zamanda çok da sevdi. Gelen tüm iç ve dış haberleri elden geçiriyor, Türkçesini düzeltiyor, tasarı başlıklarla sorumlu müdüre ya da birinci sayfa sekreterine iletliyordu.

Bir süre sonra iç sayfaları düzenleme sorumluluğunu da üstlendi. Bunu en iyi şekilde yapabilmenin tek yolu vardı.

Ben de aynı yoldan geçmiştim. Bizzat mürettiphaneye inip antimuanlı kurşun kokusunu içine çekerek sayfayı mürettip-lerle birlikte hazırlamak...

İç sayfalar hazırlığında büyük başarı gösterdiğinden kısa zamanda birinci sayfa sekreterliğini üstlendi. Öz ve biçim birliği İnci'nin yaptığı sayfalara âdeta bir ihtilal beyannamesi niteliği kazandırıyor.

Akşam gazetesinin sola açılış sürecinde en önemli aşamalardan biri Çetin Altan'ı, gazete sahibi Malik Yolaç'ın muhalefetine rağmen, günlük fıkra yazarı olarak kadroya almış olmandı.

Bir gün gazeteye Yaşar Kemal uğramıştı, Köroğlu adlı eserini kitap olarak basılmadan önce Akşam'da yayınlamak istiyordu.

Sohbet sırasında Çetin Altan'ın durumu söz konusu oldu. Abdi İpekçi'yle anlaşmazlıkları had safhaya ulaşmış, bazı yazıları gazete politikasına aykırı görülerek yayınlanmaz olmuştu.

Yaşar da Çetin de Küçükçekmece'deki Basıncöy'de oturuyorlar, sık sık görüşüyorlardı.

“Bana kalırsa, dedi Yaşar, Çetin'in yeri artık Milliyet falan değil, Akşam'dır. Sen bu gazeteyi gerçek bir sol günlük gazete haline getirdin. Çetin şu sırada büyük bunalım geçiriyor. Ancak Akşam'da yazabilirse kendini toparlayabilir. Elçiye zeval olmaz, İstersen kendisiyle konuşayım, seni arasın.”

“Kendisiyle konuş, dedim. Akşam'da yazmasını ben de isterim. Ama patron ne der bilemem. Kendisini ikna etmek için Malik Bey'le konuşmam gerek.”

Malik Yolaç İstanbul'a geldiğinde kendisine gazetenin yazar kadrosunu güçlendirmek istediğimi, bazı isimler üzerinde durduğumu söyledim. Bu isimler arasında Çetin Altan da vardı.

“Çetin olmaz, dedi. Bu adam daha önce de Akşam'da yazıyordu, başka yerden teklif alınca bizi yüzüstü bırakıp gitti.

Kaldı ki kendisini Galatasaray'dan tanırım. Tutarlı değildir... Ama seçimi sana bırakıyorum. Çetin konusunda söylediklerimi unutma... Sonunda seni de güç durumda bırakır.”

Çetin'in yazı yazma tutkusunu daha 50'li yıllarda bizim Sabah Postası'nın Ankara muhabirliğini yaptığı günlerden iyi tanıyordum. O yıllarda muhalefetin yıldız fıkırcısı Dünya'daki Bedii Faik'ti. Çetin bize olduğu gibi Dünya'ya da haber servisi yapıyordu. Her konuşmamızda Bedii Faik'in fıkırlarını eleştirir, kendisinin de mutlaka bir gün büyük bir gazetede fıkraya yazması gerektiğini söyler dururdu.

Yolaç'ın tepkisine rağmen Çetin Altan'ı her gün iki köşe yazısı yazmak üzere Akşam'a aldım.

Çetin'in Akşam'da yazacağını ilan ettiğimizde kıyamet koptu, hem dışarıda, hem içeride...

Gazetenin genel yönelimine uygun olarak Çetin'in her bakımdan nefis fıkırları daha angaje, daha sol olmaya başlamıştı. Gazete içindeki huzursuzluklara, iş çevrelerinin patron üzerinde yaptığı baskılara rağmen Çetin'in özgürce yazmaya devam edebilmesi için özel bir gayret göstermem gerekiyordu.

Yolaç ile Altan arasındaki eski birlikteliklerinden kalan gerginlikleri gidermek, gazete içinde daha uyumlu bir hava oluşturmak için bir akşam her ikisini bizim Ülker Sokak'taki dairemizde yemeğe davet ettim.

İnci'yle birlikte olabildiğince güzel bir sofraya hazırlamıştık. Sofra sohbeti tatlı başlamış, Galatasaray Lisesi anılarıyla renklenmişti ki, hiç beklenmedik bir skandal patlak verdi.

Çetin arka arkaya gelen hakaret ve tehdit mektuplarından yakınmaya başlamıştı. Endişeliydi. Kendisini koruma içgüdüsüyle bir de tabanca edinmişti. Onu gösteriyordu.

Yolaç kendisini teskin etmek için işi şakaya vurdu:

- Yahu, sana bir şey yapmaya niyetlilerse, işin daha kolay var. Sen farkına varmadan arabanın altına bir bomba yerleştirirler, kontağı çevirdin mi gidersin.

Bu sözler üzerine Çetin nedendir bilmem bir anda âdeta

çılığına döndü. Her cümlede “burjuva”lığını vurgulayarak Yolaç’a hakaretler yağdırmaya başladı. Gerginliği gidermek üzere konu değiştirip günlük siyasal olaylardan, gazetelerin bu olaylar karşısındaki tavrından sözaçtım. Ama Çetin bir türlü sakinleşmiyor, durup durup Yolaç’a verip veriştiyordu.

Sabrı tükendiği için olacak bir an geldi, Yolaç da Çetin’e sert bir yanıt verecek oldu. Yolaç daha sözlerini bitirmemişti ki, Çetin seri bir hareketle belindeki tabancayı çıkartıp gelişi güzel ateş etmeğe başladı. Tam karşıda oturan Yolaç isabet almamak için seri davranarak kendini bir yana atmıştı. Ben Çetin’in biraz ilerisinde oturuyordum, İnci ise yan tarafta... Kurşunlardan biri vınlayarak İnci’nin kulağının dibinden geçip arkasındaki duvarı delmişti.

Bu çılgınlık anında Türkiye’nin en tanınmış sol yazarının cinayet işlemiş olması işten bile değildi. Üstelik vurulan, Akşam’ın solun günlük sesi olmasına büyük emeği geçen İnci Tuğsavul olacaktı!

*

Akşam’ın tiyatro ve sinemaya gitmeye dahi vakit bırakmayan çalışmaları arasında İnci geceleri okuyup yazarak sanat ve tiyatro ile bağını yitirmemeye çalışıyordu.

İspanya’dan getirdiği Federico Garcia Lorca’nın külliyesi için *Mariana Pineda* oyununu seçti ve geceleri geç vakitlere kadar İspanyolca’dan Türkçeye çevirisini yaptı. Gerçekten de *Mariana Pineda* Lorca’nın en devrimci yapıtlarından biriydi. 1831’de bir halk ayaklanmasına destek olduğu, evinde kendisinin işlediği “Eşitlik, Özgürlük ve Hukuk” yazılı bir bayrak bulunduğu için tutuklanmış, yoldaşlarının ismini vermesi için yapılan tüm baskılara direndiği için idam edilmişti.

Oyun, İstanbul Şehir Tiyatroları’nın Fatih Tiyatrosu’nda 5 Nisan 1966’da Tunç Yalman tarafından sahneye kondu.

O sıralarda gazetenin iç sayfalarında gençliğe seslenen müzik sayfası yapmaya başlamıştık. Genç müzik eleştir-

menlerinin getirdiği yazı ve haberleri İnci elden geçirip sayfaya koyuyordu.

Bir gün, Gilbert Bécaud'nun bir Moskova seyahatinden sonra besteleyip plağa okuduğu romantik Nathalie şarkısının sözlerini aynen yayınlamıştı:

Kızıl meydan bomboştu ve önümde Nathalie yürüyordu.

Rehberimin güzel de bir adı vardı:

Nathalie...

*Kızıl Meydan karlardan bir halıyla kaplanmıştı,
bembeyazdı..*

O soğuk pazar günü Nathalie'yi izliyordum...

Ekim devriminden söz ediyordu...

*O anlatırken Puşkin Kahvesi'nde kahve içmeye gideriz
diye düşünüyordum...*

Kızıl meydan bomboştu...

Yolaç gazeteye geldiğinde doğru yazı işleri odasına daldı:

“Pes birader dedi. Bu komünistliği artık pop sayfasına da soktunuz. Allah sonumuzu hayretsin!”

*

İnci'nin Ankara'da kendisini ve tüm ailesini yakından tanıdığı 21 Mayıs'çıların lideri Talat Aydemir ile Binbaşı Fethi Gürcan Haziran 1964'te Ankara'da idam edilmişlerdi. O sırada Ankara Sıkıyönetim Komutanı olan Orgeneral Cemal Tural iki subayın idamında bizzat hazır bulunmuş, olayı izleyen gazetecileri اساسıyla kovalamıştı.

Genelkurmay Başkanı Cevdet Sunay'ın emekliye ayrılarak önce kontenjan senatörü, ardından cumhurbaşkanı olması üzerine bu faşist general genelkurmay başkanlığına getirilmişti.

Tural'ın ordunun başına gelişi, anti-komünistlere büyük cesaret verdi. Bir hafta sonra büyük kentlerde komünizmle mücadele mitingleri düzenlenmeye başladı.

İstanbul'daki mitinglerin ana hedeflerinden biri de kuşkusuz Akşam Gazetesi'ydi. Büyük miting bir pazar gününe rastlıyordu. Tüm Akşam kadrosundan, izinli de olsalar,

o gün gazetede görev başında olmalarını istedim. Ana giriş kapısına ve pencerelerin önüne kağıt bobinlerinden barikat yaptık. Neyse ki saldırı olmadan miting sona erdi.

Ardından Genelkurmay Başkanı Cemal Tural'ın ünlü Cuma emirnameleri başladı. Daha sonra "Komünizmle Mücadele Elkitabı" adı altında bir araya getirilerek tüm ordu birliklerine "başemir" olarak dağıtılacak olan bu emirnamede Tural şöyle diyordu: "Din, toplumu, sarsılmaz bir şekilde birbirine bağlayan en önemli faktörlerden biridir. Komünistler Allah'a inanmazlar... Din, komünizmin en amansız düşmanı olduğu için, onu yok etmeye var güçleri ile çalışırlar."

Tam da o günlerde, Talat Aydemir'in oğlu Metin Aydemir, yanında kızkardeşinin nişanlısı 21 Mayısçı Teğmen Atilla Altugan'la birlikte bizimle temasa geçti. Metin, Hava Harp Okulu'nda öğrenciyken Talat Aydemir'in oğlu olması nedeniyle okuldan atılmıştı.

"Babamın katilleri ordunun başına geçiriliyor, dedi. Ortada o denli yalan, alçaklık ve ikiyüzlülük var ki, artık babamın anılarının yayınlanması zamanının geldiğini düşünüyoruz. Anıların tahrifata uğramadan yayınlanması konusunda ailece sadece size güveniyoruz. "

Metin daha sonra babasının birkaç defterden oluşan yazılı notlarını ve kasete kendi sesinden yaptığı kayıtları da getirdi. Aydemir'in notlarına hızla göz attım. Tek kelimeyle çarpıcıydı ve isyan doluydu.

"Ben bu anıları yayınlam" dedim, "ancak bir gazete tefrikası için çok ayrıntılı ve uzun olur. Eğer izin verirseniz ben bu anıları, özüne ve gerçek düşüncelerine dokunmadan, özetler, yayına hazır hale getiririm. Ondan sonra isterseniz anıların tamamını bir yayınevine kitap olarak yayınlattırırız."

"Size güveniyoruz. Anılar size teslim" dedi.

Bu yazılı ve sözlü anıların yayına hazır hale getirilmesi ancak hem 22 Şubat, hem de 21 Mayıs olaylarını yakından izlemiş olan İnci'nin katkısıyla mümkün olabilirdi.

Ben Aydemir'le hiç karşılaşmamıştım. İnci iyi tanıyordu.

Hür Vatan ve Kim'in muhabirliğini yaptığı yıllarda çok sık görüşmüştü. Düşüncelerini paylaşmasa da, Aydemir'in 22 Şubat 1962'de ve 21 Mayıs 1963'te İsmet Paşa tarafından nasıl komploya uğratıldığını çok iyi görmüştü. Aydemir'in insani dramını İnci'den çok dinlemiştim.

Üstelik o günlerde gazetede iç sorunlardan, patronların bitip tükenmez müdahalelerinden, star yazarların kaprislerinden ben de, İnci de son derece bunalmıştık.

Malik Yolaç ve Nur Okten'e, Talat Aydemir'in anılarını yayınlayacağımı, ancak elyazısıyla yazılmış birçok metni okuyup özetlemek, onlarca kaseti dinleyip stenoyla not alarak yazıya dökmek çok vakit alacağından İnci'yle birlikte bir ay kadar eve çekilip çalışmamız gerektiğini söyledim. Belli tereddütlere rağmen kabul ettiler.

O güne kadar gazetenin birinci sayfasını, gazetenin sol politikasına uygun olarak İnci hazırlıyordu. O da benimle birlikte hatıraların redaksiyonunda çalışacağından, birinci sayfa sorumluluğunu aynı çizgiyi devam ettirebileceğine inandığım haberler müdürü Cengiz Tuncer'e emanet ettim.

Hemen ertesi gün Ülker Sokak'taki evimizde anıların redaksiyonuna başladık. Akşama doğru Cengiz'den bir telefon geldi: "Sen birinci sayfayı bana emanet ettin ama, Malik Bey biraz önce Turgut Dinsel'le birlikte geldi, birinci sayfayı benim değil Turgut'un yapacağını söyledi."

Turgut teknik olarak iyi bir spor sayfası sekreteriydi, ama ne siyasetle ne de bizim izlediğimiz sol çizgiyle bir ilgisi vardı. Belli ki Malik Yolaç yokluğumun daha ilk gününde gazetenin çizgisini değiştirmek, sonunda Çetin Altan'ı da tasfiye ederek Akşam'ı kendi deyimiyle "komünist damgası"ndan kurtarmak için bir operasyon başlatmıştı.

Ertesi sabah gazeteye dönerek tüm yazı işleri müdürlerini ve servis şeflerini toplantıya çağırdım. Yolaç'ın aylardır yaptığı baskıları anlattıktan sonra, gazete çizgisinin değiştirilmesine ve Çetin'in feda edilmesine karşı birlikte tavır konmasını istedim.

Tüm arkadaşlar kenetlenmişti. Ortak bir bildiri yayınlayarak Çetin Altan ve diğer yazarlarımızla dayanışma içinde olduğumuzu, Akşam'ın yayın çizgisini değiştirmeye yönelik tüm girişim ve komplolara karşı direneceğimizi bir bildiriyle açıkladık. Ankara ve İzmir büroları da direnişimizi destekliyorlardı.

Çetin'le İlhami'ye, gelişmeleri birlikte değerlendirmek üzere derhal İstanbul'a gelmelerini söyledim. Patron müdahalesinden vazgeçinceye kadar Çetin Altan ve İlhami Soysal da yazı yazmayacaklardı.

Okurlar gazete sahipliğine sürekli protesto mesajları göndererek bundan böyle Akşam almayacaklarını bildiriyorlardı.

Nur soruna bir çare bulmak için benimle görüşme istedi. Gazetede büromda bulduğumuzda,

- Doğan, dayım bu olaydan dolayı çok sarsılmış durumda, intihar etmeyi bile düşünüyor. Mutlaka bir çare bulalım, diyordu.

Kendisine gazetenin resmi imtiyaz sahibi olarak artık Yolaç'ın müdahalelerine son vermesi, Akşam'ı aynı çizgide ayakta tutabilmek için gazete sahipliğini çalışanların ve okurların da ortak olacağı bir şirkete devretmesi gerektiğini söyledim.

- Çok zor, ama dayımla bir konuşayım, dedi.

Bu konuşmanın sonucunu beklerken devreye birdenbire Yön'cüler girdi. Doğan Avcıoğlu'nun kardeşi Hamdi Avcıoğlu benden önce Akşam'da gece sekreteri olarak çalışmıştı, Malik Yolaç'ı iyi tanıyordu.

Büroma gelerek, bu olayın solun genel çıkarları aleyhine geliştiğini, Yolaç'ın bu durumda gazeteyi tamamen kapatabileceğini, Çetin'in Akşam'da yazmaya devam etmesini sağlamak için bizim bazı tavizler vermemiz gerektiğini söylemeye başladı.

Anlaşılan Yolaç "gazeteyi kapatma" tehdidini de kullanarak çalışanların toplu direnişini kırma, gazete yönetimini

fiilen ele geçirmek için karşı cepheyi parçalama taktiğine başvuruyordu.

Bu arada bir telefon da İlhan Selçuk'tan geldi.

- Doğan, lütfen anlayışlı olun, Akşam kapanır da Çetin bir yerde yazamazsa, ben sol fıkra yazarı olarak tek başıma kalırım. Çetin'den sonra beni de Cumhuriyet'ten uzaklaştırırlar, diye sızlanıyordu.

Ankara'dan beklediğim Çetin ile İlhami İstanbul'a gelmişler, fakat Akşam yerine doğru Yön İdarehanesi'ne gitmişlerdi. Telefon eden İlhami,

- Akşam şimdi karmakarışık, bu sorunları rahat tartışamayız, en iyisi Yön'de buluşalım, dedi.

Yön'e gittiğimde, İlhami kapıdaydı:

- Biz direnişe imza verdik ama, siz de olayı büyütmüşsünüz. Hamdi Malik Bey'le konuşmuş, Çetin'i işten uzak-laştıracağı yokmuş, sadece gazetenin sol dozajını düşürüp ilan sahiplerini rahatlatmak için birinci sayfayı kendi kafasına uygun biriyle yapmak istiyormuş.

- Peki sen ne diyorsun?

- Vallahi Doğan, bu kriz bir an önce çözülsün iyi olur. Ben de güç durumda kaldım. Yenilerde buzdolabı falan alıp borca da girmiştim. Bana kalırsa Malik Bey'in isteklerini kabul edelim. Edersek, Çetin'in yazmasına karışmayacakmış.

İçeri girdiğimde Çetin de aynı telden çalışıyordu. Sanki olup bitenlerin hiçbir şekilde onunla ilgisi yokmuş, bu direnişe kendisini korumak için girdiğimizi bilmiyormuş gibi:

- Yahu, bir bardak suda fırtına kopartmayalım, diyordu. İşte şurada iyi kötü yazıp duruyoruz. Bırakın Malik de kendi gazetesinde dilediğini yapsın.

Tartışmanın bir anlamı yoktu, belli ki Yolaç'ın manevrası başarılı olmuştu.

- İlhami'nin tavrını da, senin tavrını da nasıl yorumlayacağımı bilemiyorum. Sizin yazma özgürlüğünüzü savunmak için tüm arkadaşları bu direnişe ben soktum. Bu söylediklerinizi kendilerine nasıl anlatabilirim!

Çetin bu kez daha da ileri gitti:

- Tamam da, Akşam'da benden başka solcu var mıydı ki?

- Seni Akşam'a alırken Yolaç'ın senin hakkında söylediklerini şimdi daha iyi anlıyorum. Sağolasın... Evet Çetin, Akşam'da da, Türkiye'de de senden başka solcu yok. Sen solculuğuna Malik Yolaç'la devam et, diyerek görüşmeden öfkeli bir şekilde ayrıldım.

Eve döndüğümde İnci son derece öfkeliydi. Çetin biraz önce kendisine telefon ederek onu da kışkırtmaya çalışmıştı:

- Bak İnci, Doğan'a söyle bu inadından vazgeçsin. Fena mı, günlük bir gazetenin başında bulunmanın itibarı var, tiyatrolara, konserlere davet ediliyorsunuz. Bunları feda etmeğe değer mi?

İnci de, Çetin'e "Eğer Doğan bu şantajı boyun eğerse derhal boşanırım," diye yanıt vererek telefonu kapatmıştı.

Direnış yapan bazı arkadaşlarla akşam 21'de bizim evde randevumuz vardı. İlk Cengiz Tuncer geldi :

- Bu iş burada biter, dedi. Çetin'le İlhami Malik Yolaç'la anlaşmışlar bile. Her ikisinin yarın gazetede yazıları yayınlanıyor. Zaten Handan da Beyoğlu'nda kapı kapı direnişin kırıldığını, Çetin'le İlhami'nin gazeteye döndüğünü anlatıyor, dedi.

Handan, İlhan Selçuk'un eşiydi. Kocasının Yön'cülerle birlikte tezgahladığı operasyon başarıya ulaşmıştı.

Gazetenin en tanınmış iki yazarı yazmaya devam ettiklerine göre, Akşam'ı sol yapan, Çetin'e Milliyet'ten ayrıldıktan sonra tekrar günlük fıkra yazma, hattâ daha sonra milletvekili olma olanağı sağlayan kadroya gerek kalmamıştı.

Patron Okten ilk hamlede Haberler Müdürü Cengiz Tuncer, Dış Haberler Müdürü Hüseyin Baş ve Birinci Sayfa Sekreteri İnci Tuğsavul'un kontratlarını feshettiğini duyurdu.

Asıl patron Yolaç ise, Akşam'a büyük tiraj kazandıracığını hissettiği Talat Aydemir'in anılarını yayına hazırlamadan gazeteyle ilişkimi kesmemi istemediği için, benimle özel bir görüşme yaptı:

- Bak Doğan, sana daha önce de kaç kez söylemişim. Bu Çetin'e fazla güvenme, demiştim. Kendisine sahip çıktığın halde bu defa kurbanı sen oldun. Artık gazetenin genel yönetimini tamamen ben üstleniyorum, bundan böyle kimseye de bırakmam. Çetin'le İlhami ne yazarlarsa yazsınlar, ben birinci sayfayla durumu kurtarırım.

Hemen ardından yeni bir öneri getirdi:

- Bu gazeteye getirdiğin katkıları inkar etmiyorum. Genel yayın müdürü olarak kalmasan da seninle işbirliğini sürdürmek isterim. Talat Aydemir'in anılarını bitirdikten sonra birlikte haftalık bir haber dergisi çıkartalım. Orada ne yaparsan yap, karışmam. O da olmazsa, yayın danışmanı olarak kal...

- Malik Bey, Aydemir'in anılarını bitirmemi garantilemek için bu öneriyi yapıyorsanız, kendinizi hiç zorlamayın. Ben gazetede hiçbir sıfatım olmasa da anıları bitirir, zamanında teslim ederim. Bu Aydemir ailesine sözümdür. Ondan sonra da kendime yeni bir yol çizerim. Henüz 30 yaşındayım, bu yaşa kadar çok mücadelelerden geçtim, çok ihanete uğradım, ama önümde uzun yıllar, seçilecek çok yollar var. Sizi Çetin'le başbaşa bırakıyorum...

Ve İnci'yle birlikte Akşam'dan ayrıldık.

*

İnci, başarılı bir gazeteci olmanın yanısıra gerek klasik batı müziği gerekse folklorik müzik üzerine geniş bir birikime sahipti. Öğrencilik yıllarında klasik gitarda büyük bir ustalık kazanmış, uluslararası gitar dergilerinde geleceğin virtüözlerinden biri olarak tanıtılmıştı. Ne ki genç yaşta yaşam mücadelesine girmek zorunda kaldığı için gitar çalışmasını sürdürememişti.

Benden önceki genel yayın müdürü Oğuz Akkan, Akşam Gazetesi'nin bir yan girişimi olarak *Akşam Kitapçılık Kulübü*'nü kurmuştu. Bir süre sonra kendi adına *Cem Yayınları*'nı kurunca, kulübün yönetimini Bilgin Peremeci üstlenmişti. Türkiye'de faşist hareketin yükselişini günbegün

izlediğim ve büyüyen tehlikenin farkına vardığım için daha Akşam'dan ayrılmadan önce yazdığım Faşizm üzerine kitabımı yayınlamıştı, şimdi daha geniş zamanım olduğu için kapitalizm üzerine bir kitap yazmamda ısrar ediyordu. İnci'nin de klasik batı müziğinin kaynakları üzerine bir kitap yazmasını istiyordu.

Sıcak yaz günlerinde eve kapanarak bu kitapları yazmaya koyulduk. 1966 yazı ve sonbaharı bu uğraşlar içinde geçti. Yazdığımız kitapların elle tutulur bir gelir sağlaması da mümkün değildi. Akşam Gazetesi'nden alacağımız olan toplam 50 bin liralık kıdem tazminatı da ancak taksitle ödeniyordu. Üstelik bu tazminatı da herhangi bir yeni girişim için ilk yatırım olarak düşündüğümüzden, günlük giderlerimizde tasarruflu olmaya büyük özen gösteriyorduk.

İnci'nin *Müzik Rehberi* adlı kitabı 1966 sonunda yayınlandı. Benim Kapitalizm üzerine kitabımın yayını ise ertesi yıl mümkün olabilecekti.

1966'nın bu kahırlı son aylarında gece gündüz çalışmaktan ve maddi sorunlardan öylesine bunalmıştık ki, bir pazar günü vapura atlayıp Büyük Ada'da birkaç saatliğine de olsa dertlerimizi unutmaya karar vermiştik. Adadaki bir açık hava kahvesinde birer bira ve yanında da bir porsiyon muska börek söylemiştik. Börekler öylesine lezzetliydi ki, ikinci porsiyonu sipariş etmek için içimiz gidiyordu, ama tasarruflu olmamız gerektiğinden sipariş edemeden büyük bir ada turu yaptıktan sonra eve dönüp tekrar çalışmaya koyulduk.

Oğuz'un yeni bir süreli yayın yapma niyeti yoktu, kitap yayıncılığında başarılı olmak istiyordu. 1966 yılında Nobel Edebiyat ödülünü İsrail'li yazar Samuel Agnon kazanmış, Oğuz da Nobel dizisinde yayınlamak üzere kitabı hemen çeviriye vermişti. Gelen çeviriye pek gözü tutmadığı için İnci'den bir de İspanyol'ca versiyonuna göre irdelemesini istemişti. Diğer çeviri çalışmaları arasında İnci buna da vakit ayırmak zorunda kalıyordu.

Kapitalizm'i ve Müzik Rehberi'ni bitirdikten sonra, sırf zamanımızı boşa harcamamak için Wright Mills'in Küba Devrimi üzerine *Dinle Yankee* isimli kitabının çevirisine koyulduk.

*

Çeviriyle uğraştığımız günlerde bir sabah Yaşar Kemal'den bir telefon geldi. Kasım 1966 sonlarında Türkiye İşçi Partisi'nin 2. Büyük Kongresi'nin yapıldığı Malatya'dan dönmüştü. Kongre'de yine birçok tatsız olaylar yaşanmış, özellikle Behice Boran ve Nihat Sargın'ın örgütteki Mihri Belli ve Hikmet Kıvılcımlı sempatzanı partililerin tasfiyesi için giriştikleri operasyon partiyi yeni bir krize sürüklemişti.

Aybar'ı destekleyen Yaşar Kemal artık MYK üyesi olarak partinin önde gelen yöneticilerinden biriydi.

- Malatya'da olup bitenleri belki duymuşsundur. Aybar'la da konuştum, bu böyle gitmez, dedi. Partiyi toparlamamız lazım. Hiçbir hizbin aleti olmadan partiyi destekleyecek bağımsız bir haftalık dergi çıkartılması kaçınılmaz oldu. Bunu konuşmak istiyorum.

Yaşar'ın önerisini eve dönünce ayrıntılı olarak İnci'ye anlattım. Biliyordum ki, bu serüvene girdiğimizde teknik olarak tüm hamallık İnci'nin sırtına yıkılacaktı.

- Göze alabilir misin?

- Bana vız gelir, ama ileride siyasal sorunlar çıkarsa, o da senle Naci'nin bileceği iş... Zaten birlikte başınızdan bir şeyler geçmiş, partiden birlikte atılmışsınız.

Ardından gülererek ekledi:

- Şerbetlenmişinizdir.

Ertesi gün Yaşar ve Naci'yle yine bir araya geldik. Ayrıntıları tartıştıktan sonra yeni derginin 1967 yılbaşına yetişmesi konusunda anlaştık. Aramızda herhangi bir yazılı anlaşma falan da yoktu, herşeyi karşılıklı güven duygusu üzerine kuracaktık. Derginin genel yönetimi dışında imtiyaz sahipliğini ve sorumlu müdürlüğünü de ben üstlenecektim.

*

İnci'yle birlikte redaksiyon ve mizanpaj çalışmalarını

hızla tamamlayarak mürettephaneye indirdiğimiz anı hiç unutmuyorum. Halil Lütfü'nün solcu bir dergiyi dizip basmayı kabul etmesinden dolayı mürettephanede ve makine dairesinde gözle görülür bir tedirginlik vardı.

Ne ki, derginin kurucularıyla yüzyüze geldiklerinde bu solcuların da diğer insanlardan farklı olmadığını görünce tavırları hemen değişti. Özellikle de İnci'nin şahsen matbaaya inerek diğer müretteplere elvermesi, karşılaştıkları teknik sorunlara hemen çözüm getirmesiyle bu huzursuzluk tamamen dağıldı.

Ant daha ilk sayılarında aşırı milliyetçi ve dinci yazarların boy hedefi haline gelmişti. Örneğin 15 Ocak 1967 tarihli Son Havadis Gazetesi'nde Tekin Erer şöyle diyordu: "Yeni kızıl organın adı Ant'tır. And'ın manası yemin'dir, ama Ant'ın ne demek olduğunu, ne manaya geldiğini doğrusu bilemiyorum. Olsa olsa, bunların gayeleri asırlardır harp ederek her aileden bir kaç şehit verdiğimiz ülkelere meyletmek bulunduğu ve böylece haysiyet ve namustan da feragat edildiğine göre, 'Atalarımızı, Namusumuzu Tanımıyorum' kelimelerinin başharflerinden meydana getirilmiş bulunsa gerektir."

Daha sonraları Ant'a ağır saldırılarda bulunacak, hattâ dindarları bize karşı kışkırtacak olan Bugün Gazetesi'yle sanıyorum yakın tarihlerde yayına girmiştik. Tan rotatifinde Bugün Gazetesi hergün basılıyordu, Ant ise haftada bir Bugün'den sonra baskıya giriyordu.

Bir gün Ant'ı basmak üzere makine dairesine girdiğimizde başımızı döndürecek yoğun bir hacıyağı kokusuyla karşı karşıya kaldık. Gazeteyi bu kokuyla çıkartmak için rotatifin mürekkebinin içine hacıyağı karıştırılmıştı, Bugün bu kokuyu emerek basılıyordu. Ant basıldığında bu koku ona da sinecekti. Bu yüzden baskıyı geciktirttik, Bugün'ün baskısı bittikten sonra rotatifin kazanından hacıyağlı mürekkebi tamamen temizlettirdik. Ama ne yaparsan yap, hacıyağı kokusu yine de basılan Ant'lara kısmen sindi. Neyse ki dergi

bayi tezgahlarında iki gün sonra sergilendiği için okuyucular bu kokuyu pek farketmediler.

Rotatifte Ant'ı basan Mithat Usta son derece dürüst, işinin ehli ve de dini bütün bir insandı. Dindar olmasına rağmen Bugün'cülerden nefret eder, "Bunla sahtekâr, müslümanlıkla ilgisi yok," derdi.

Ant'ın baskıya girişi ezan saatine denk geldiğinde matrislerin çekilmesi, kalıpların dökülmesi, frezelenmesi büyük bir mesele olurdu. Tan'ın çevresinde birçok cami, mescit olduğundan ezan seslerinin biri susar, öteki başlardı. Mithat Usta her defasında elindeki işi bırakır, ezanın bitmesini beklerdi.

Bu durum baskıya nezaret eden İnci'nin canına tak ettiğinden, mürettepliğin sonra rotatif makinistliğine de girişti, matris çekme, kalıp dökme işinin dışında, makineye takılan kalıpların temiz baskı verebilmesi için altlarını desteklemeyi de öğrendi.

Baskı günlerinde İnci'yi arayanlar onu Şarlo'nun Asri Zamanlar'ındaki gibi elinde bir İngiliz anahtarıyla rotatifin katları arasında bulabiliyordu.

Hattâ bir gün Mithat Usta ağır hasta düşmüştü. Baskıyı bitirecek hali yoktu. Derginin çıkışının gecikmesi tehlikesi vardı. İnci'nin birden makine dairesine elkoyuşu, matrislerin çekimini, kalıpların dökümünü, merdanelerde gerekli alt beslemelerini yaptırdıktan sonra herkesin koskocaman açılmış gözleri önünde rotatife yol verişini unutulur gibi değil...

*

Ant Dergisi'ni sadece İnci'nin ve benim Akşam gazetesinden ayrılırken aldığımız kıdem tazminatıyla finanse etmiştik. Ant'ın kuruclarından Fethi Naci zaten yeni kurduğu yayınevini ayakta tutmakta zorluk çekiyordu. Yaşar Kemal ise dergiyi kurarken, ihtiyaç olduğunda yurt dışındaki telif haklarını getirterek finansman sağlayacağını söylemişti.

Bizim taksit taksit aldığımız kıdem tazminatları tükenince Ant'ın matbaa ve kağıt masraflarını karşılayabilmek için İnci'yle birlikte borca girmeye başlamıştık.

Derginin kuruluş aşamasında Yaşar Kemal'in TIP MYK üyesi olarak söylediğine göre Ant'ın yayınına gerekirse üyelerine yönelik abone kampanyası açarak parti de destekleyecekti.

Ant'ın durumunu İstanbul'a geldiğinde Aybar'la doğrudan konuşmaya karar verdim. Kendisiyle İl Merkezi'nde bulduğumda derginin varlığını sürdürebilmesi için abone kampanyası açıp açamayacaklarını sordum. "Ant'ın sorunlarından haberim olmadı. Tabii ki, Ant gibi bir yayının gerçekleşmesini biz de istedik. Ant'ın verdiği mücadeleden ve partiye gösterdiği destekten son derece memnunuz, müteşekkirimiz. Ama, maddi destek konusunda hiçbir şey söyleyemem. Çünkü MYK, partinin resmi organı olarak *TIP Haberleri* diye bir enformasyon yayını başlatmaya karar verdi. Üyelerimizden ancak onun için maddi destek isteyebiliriz" dedi ve ekledi: "Üzgünüm ama bir kuzudan iki post çıkmaz!"

Bunun üzerine yurt dışından telif haklarını getirerek katkı sağlamaya söz vermiş olan Yaşar Kemal'e telefon edip Ant'ın geleceği üzerine bir karar almamız gerektiğini söyledim.

Yaşar görüşmeye Tilda'yla birlikte geldi. Aybar'ın söylediklerini naklettikten sonra, yeni bir finansman kaynağı bulunmadığı takdirde Ant'ın yayınına en kısa zamanda son vermek zorunda olduğumuzu söyledim.

Yaşar düşünceliydi, her kritik durumda yaptığı gibi yumruğuyla yanağını eziyor, bir şey söylemiyordu. Sessizliği bir-denbire Tilda bozdu:

- Çocuklar, dergiyi finanse etmek için niçin kitap yayınlamıyoruz?

- İyi de kitap yayınlamak için de bir sermaye olması lazım. Biz derginin masraflarını dahi karşılayamıyoruz.

Bu kez devreye Yaşar girdi.

- Benim ismim kitap yayını için yeterli sermayedir. Eğer olur dersenez, bundan böyle benim mevcudu tükenmiş ki-

taplarımın yeni baskılarını da, yeni romanlarımı da Ant'ın basacağını duyururuz. Para falan gerekmez, kağıt da, dizgi baskı masrafları da, kitapların ilk dağıtımından gelecek parayla karşılanır.

- Ya Ramazan? Ararat Yayınevi ne olacak?

- Ramazan'ı defterden sildim... Bâbiâli'de benim sayemde kışına yer ettikten sonra ilk kazığı bana attı. Kitaplarımı başka yayınevinde yayınlatacağım. Anlaşabilirsek, bu niçin Ant olmasın?

Tilda çok heyecanlıydı. Aylardır Ararat Yayınevi'yle Ant Dergisi arasında gide gele yayıncılığa bayağı ısınmıştı. İnci'yle çok iyi dost olmuşlardı. İnci'nin grafik ve mizanpaj çalışmalarını çok takdir ediyordu.

- Biz İnci'yle bu işi pekâlâ götürürüz. Ben çeviriler dışında yayınevinin ticari ve mali ilişkilerini de yürütürüm. İnci de kitapları yayına hazırlar, kapaklarını yapar. Var mısınız?

Bu, Ant'ı yaşatabilmek için son şansımızdı. "Varız" dedik.

Tilda'yla bir ortaklık kurduk, Ant bürosuyla aynı handa *Ant Yayınları* için Tilda'nın çalışacağı ikinci bir büro kiralandık. Kısa bir süre sonra kitap yayınındaki işbirliğimizin daha verimli olabilmesi için Tilda ve Yaşar, bizim Kazancı Yokuşu'ndaki evimize yakın Bolahenk Sokak'ta bir daire tutarak oraya taşındılar.

Kitap seçimini Yaşar ve Tilda'yla birlikte yapıyorduk.

Tüm dünyada anti-empyralist hareketin güçlendiği, ulusal kurtuluş savaşlarının ve sosyal devrimlerin sömürgecilğe ve Yankee hegemonyasına arka arkaya ağır darbeler indirdiği bir dönemden geçiyorduk.

Ant Dergisi'nde olduğu gibi Ant kitaplarında da bu mücadelelerin Türkiye halklarına tanıtılmasını yayın politikamızın ana iki çizgisinden biri olarak belirlemiştik. Diğer çizgi ise, Türkiye realitesini yansıtacak telif kitapların yayınlanmasıydı.

Bittabi, tıpkı Ant Dergisi'nde olduğu gibi, Ant kitaplarında da kapaklardan sayfa düzenine, dizgisinden baskısına bütün yük yine İnci'nin üzerindeydi.

*

16 Şubat 1969... İnci'nin yakalandığı sarılık iyice azmıştı, sürekli kusuyor, fenalık geçiriyordu. Doktorun yazdığı ilaçları bulabilmek için Taksim civarında nöbetçi eczane aramaya çıkmıştım. Bir an önce ilaçları eve yetiştirip ardından meydandaki mitinge katılabilmek için acele ediyordum. Tam Kazancı Yokuşu'na inecektim ki, Gümüşsuyu'ndan Taksim Meydanı'na ilerleyen kortejin attığı sloganlar duyuldu.

“İnci biraz daha sabredebilir,” diye düşünerek kortejin meydana girişini beklemeye başladım. Meydan zaten başka istikametlerden gelen insanlarla doluydu. “Fruko” dediğimiz toplum polisleri herhangi bir olay çıkmasını önlemek üzere Taksim Meydanı çevresinde sözümona tedbir almışlardı.

Elimde ilaçlar, Taksim Alanı'na giren korteje katılmak üzere koşuyordum ki, Taksim Gezisi'ndeki sopalı, silahlı saldırganlar, toplum polislerinin açtığı geçitten yararlanarak birdenbire “Allahu Ekber”, “La ilahe illallah”, “Komüniste, gavura ölüm” naralarıyla göstericilerin üzerine saldırmaya başladılar. Silahsız yürüyüşçülerin bu ani saldırıya karşı direnmesi mümkün değildi. Herkes canını kurtarabilmek için kendisini yan sokaklara atmaya çalışıyordu.

Biz bir grup Kazancı Yokuşu'na yöneldik. Gözü dönmüş kalabalık naralar atarak arkamızdan kovalıyordu. Yokuştan aşağı inerken sağ tarafta İkebana adlı bir çiçekçi dükkanı vardı. Koşanların bir kısmı oraya sığınmaya çalışıyordu. Oysa oraya sığınmak ölüm demekti, içeride kıştırıp öldürmeleri işten değildi. Çevreyi iyi tanıdığım için, “Sakın ha! Aşağıya koşun, aşağıya!” diye bağırarak kendim de yokuş aşağı koşmağa başladım. Yokuşun biraz aşağısındaki Ülker Sokak kavşağına vardığımızda arkamızdan kovalayan kalmadığımı farkettilik, belli ki geriye dönüp meydanda kalanlara saldırmayı daha sonuç alıcı bulmuşlardı.

Kendisini saldırıdan ağır yaralı olarak kurtarabilmiş bir genç yanbaşımda yere yıkılmış inliyordu. Tesadüfen o civarda bulunan bir taksiyi çevirdim, yaralıyı bindirip “İlk Yardım’a çek,” dedim.

Galiba İlk Yardım’a ilk varanlar bizlerdik. Yaralıyı hemen tedaviye aldılar. Tekrar aynı arabayla Kazancı Yokuşu’na koşturdum. Birkaç yaralıyı daha İlk Yardım’a götürdüm. O sırada başka arabalarla, ambulanslarla da arka arkaya yaralı taşınmaya başlamıştı.

Tanıdık kimse olup olmadığını anlamak için sedyelere bakıyordum ki saldırının iki kurbanından birinin, cesediyle karşılaştım. Karnı deşilmiş, barsağı dışarı fırlamıştı.

Saldırıdan kurtulanlarla röportaj yapmaya koyulmuştum ki birden İnci’nin hasta hasta beni beklediğini anımsadım. Hastaneden telefon ederek durumu bildirdim, hemen geleceğimi söyledim. Büyük bir “oh” çaktı:

- Ben seni öldü biliyordum, dedi. Bir saattir habire telefon geliyor, kan gövdeyi götürüyormuş...

*

1969’un Eylül ve Ekim ayları, Ant açısından önemli bir dönüm noktası oldu, önce Ant Dergisi’ni birlikte kurduğumuz Yaşar Kemal, ardından da Ant Yayınları’nı birlikte kurduğumuz eşi Tilda Kemal’le birlikteliğimiz sona erdi.

Tilda ve Yaşar’la dostluğumuz, 1967’deki İsrail-Arap savaşı sırasındaki geçici bir gerilim dışında hep sıcak olmuştu. Ant’taki yazılarımdan dolayı mahkumiyet yediğim günlerde Tilda İnci’yle beni evine davet eder, “cordon bleu” yemekler hazırlardı. Yaşar da bizi teselli etmek için o güzelim sesiyle “mahpusane” türküleri söyler, kocaman cüssesinden beklenmeyecek bir kıvraklıkla lorke yapardı.

Ne ki TİP’in kongrelerinden sonra Yaşar Kemal, parti merkez yürütme kurulu üyesi olduğu için, benim Ant’ta TİP yönetimine yönelttiğim eleştirilerden rahatsızdı.

İlişkiler birkaç ay sonra, 12 Ekim 1969 seçimleri için parti adaylarının saptanmasında koptu.

Yaşar'ın ayrılması beni ve İnci'yi insan olarak, duygusal olarak çok sarstı. Çok sevdiğimiz ve saydığımız bir insandı. Hâlâ da öyle...

Üç kurucudan ikisinin, farklı nedenlerle de olsa, ayrılmasından sonra derginin tüm yükü benim ve İnci'nin omuzlarına yıkılmıştı. Partinin seçim yenilgisini kapaktan veren ve bu yenilgiden parti yöneticilerini sorumlu tutan sayının çıkması üzerine Tilda avukatını göndererek *Ant Yayınları* ortaklığından ayrıldığını bildirdi, yayınevi'ndeki hissesinin ve depodaki Ant kitaplarının yarısının derhal kendisine teslim edilmesini istedi.

Bu sıkıntılı dönemde İstanbul dağıtımımız Nurer Uğurlu ile Ankara dağıtımımız Aydın Sami gerçekten bize büyük bir dostluk ve dayanışma gösterdiler. Yaşar'ın kitapları olmasa da, Ant kitaplarının Türkiye'de gerçek bir ihtiyaca cevap verdiğini, Türkiye gerçeğiyle ve dünya devrimci pratikleriyle ilgili yayınları daha da yoğun bir tempoda sürdürmemizde ısrar ettiler.

Tabii Ant'ın sürekli yazarları, dergiye çeşitli şekillerde katkıda bulunan sendika ve gençlik liderleri de bizim direnişimize büyük destek oldular.

*

Ant 1970 yılına yeni bir içerik, yeni bir mizanpaj ve genç bir yazı kuruluyla girdi. Derginin içeriğinin ve yeni sayfa düzeninin oluşturulmasında büyük zorluk çekilmedi. Ne ki, hiç hesapta olmayan büyük zorluk derginin dizilmesi ve sayfaların bağlanması sırasında ortaya çıktı.

Cem Yayınevi'nin sahibi Oğuz Akkan kitaplarını kendi mürettiphanesinde dizdirmek için İngiltere'den bir monotype makinesi getirtmiş, İsmail Cem'le birlikte bizim bulunduğumuz Tan Hanı'nın bodrum katında İpek Matbaası adında bir mürettiphane kurmuştu. Matbaanın kuruluş çalışmaları sırasında ikisi de Ant'a uğrar, bizlerle sohbet ederdi. Ant'ın atılım yapacağını öğrenince, Oğuz:

- Madem atılım yapıyorsunuz, teknik olarak da atılım

yapın. Monotype bir harika. Linotype'teki gibi satırlar blok olarak çıkmıyor, bağımsız harflerin tek tek dökülerek yan yana dizilmesinden oluşuyor. Özellikle düzeltmelerde büyük kolaylık, tüm satırı yeniden dizdirip döktürmek yerine, hatalı harfi çıkartıp yerine doğrusunu koyuyorsunuz.

Öneri bize de çekici geldi ve anlaştık.

Derginin mizanpajının yapılması, mürettephanede sayfaların bağlanması ve matbaada baskıya nezaret edilmesi sorumluluğu her zaman olduğu gibi yine İnci'nin sırtındaydı.

Yeni sayının ilk yazıları dizilip de provalar üzerinde düzeltmeler yapıldıktan sonra kıyamet koptu. Genç mürettepler monotype dizgiciliğinde deneyli olmadıkları için dizgiler çok hatalı çıkıyordu. Bozuk satırları ya da harfleri çıkartarak yerine yenilerini koymak gerektiğinde bağımsız harflerden oluşan satırlar dağılıyor, yerine yenisinin dizilip konulması hayli vakit alıyordu.

Her sayının hazırlanışında İnci “yayın normalleri”ne göre iki üç misli yorgun ve bitkin düşüyordu. Neyse ki bu “modernizasyon” serüveni altı hafta kadar sürecek, Esin Mürettephanesi'yle anlaşarak klasik dizgi yöntemlerine dönecek, özellikle de Mefail Usta'nın bilgeliği ve bilgi dolu katkısıyla hem dergi, hem de kitap yayınlarında büyük bir teknik engeli aşacaktık.

*

Ağır mali sorunların yanısıra, savcıların ardarda açtığı davalar, ABD hizmetindeki milliyetçi ve islamcı çevrelerden, hattâ kendisine “sol” diyen bazı gruplardan gelen saldırılar, Ant'ın yayını haftalık olarak sürdürebilmemize artık olanak vermiyordu.

Ama susacak değildik. Bir yazı kurulu toplantısında haftalık Ant'ın yayınına son vererek onun yerine yine Ant adı altında aylık bir teori ve eylem dergisi yayınlamaya kararlaştırdık.

Tıpkı haftalık Ant'ta olduğu gibi aylık Ant'ta da dergi forması ve mizanpaj tamamen İnci'nin eseri idi. Derginin

rahat okunabilmesi, kolaylıkla cepte taşınabilmesi için alışılmışın dışında, dar ve uzun bir dergi boyutu benimsemiştik. Bu boyutu elde edebilmek için 57x82'lik kağıda çok ince hesaplanmış bir katlama biçimi gerekiyordu. Ciltçinin de katkısıyla İnci bu sorunu da çözdü.

1 Mayıs 1970'ya yayınlanan *Ant Sosyalist Teori ve Eylem Dergisi*'nde, "Devrimcinin Görevi Devrim Yapmaktır" başlıklı bir sunuş yazısıyla birlikte, Oya Baydar'ın Türkiye işçi sınıfı üzerine bir incelemesi, Faruk Pekin'in Karl Marx ve Öğretisi, Ragıp Zarakolu'nun Ho Şi Minh ve Devrimci Eylemi üzerine yazıları yerliyordu.

Ayrıca Ortadoğu Devrimci Çemberi konusunda Filistinli, İranlı, Kıbrıslı, Kürt ve Türk devrimcileriyle yaptığımız bir açık oturum, Türkiye'de devrimci hareketin ulusalcı prangadan kurtularak enternasyonalist bir boyut kazanması yönünde önemli bir açılım oluştuyordu.

Bu açık oturuma paralel olarak, Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi lideri Nayif Havatme'nin, Mehmet Emin Bozarlan tarafından çevrilen *Filistin'de Halk Savaşı ve Ortadoğu* isimli kitabını da yayınladık.

Aylık derginin ilk sayısının arka kapağında da bu enternasyonalist açılımı vurgulamak üzere *Enternasyonal Marşı*'nın Türkçe çevirisi tam metin olarak yer alıyordu.

Derginin bu sayısı sol çevrelerde büyük bir heyecan yarattı.

*

Ant'ta çıkan yazılardan dolayı açılan dâvaları sayısı hızla artmaya başlamıştı. Yaşar Uçar ve Alpay Kabacalı'dan sonra Osman Saffet Arolat da artık ağır ceza tehdidi altındaydı. Bu nedenle, Temmuz 1970'den itibaren Ant'ın sorumlu müdürlüğünü önce ben üstlendim, ardından dergi kapatılıncaya kadar bu riskli görevi İnci devraldı.

Yazı kurulu giderek büyüdüğünden ve yayınları arşivlemek için daha geniş yere gereksinim doğduğundan, Haziran 1970'te Halil Lütfü Dördüncü'nün Başmusahip Sokak'taki

Tan Apartmanı'nın üst kattaki dairesinden zemin kattaki bir daireye taşındık. Başta Harun Karadeniz olmak üzere tüm arkadaşlar büyük bir özveriyle çalışarak bu daireyi gerçekten modern bir dergi ve yayınevi bürosuna dönüştürdüler.

Yazı kurulu toplantılarını arkada, benim de büro olarak kullandığım geniş bir odada yapıyorduk. Harun Karadeniz, dinlenme tehlikesini bertaraf etmek için dairenin her yanını ciddi bir teknik kontrolden geçirmişti.

Üçüncü kez kiracısı olduğumuz Halil Lütfü Dördüncü, dairede gerçekleştirdiğimiz değişiklik ve iyileştirmelerden son derece duygulanmıştı. Binanın en üst katında zaman zaman kaldığı bir daire vardı. Her gelişinde Ant'a mutlaka uğruyor, İnci'yle benim elimi tutarak,

- Sizler yaratıcı insanlarsınız, girdiğiniz her yeri ihya ediyorsunuz, diye övgüde bulunuyordu.

*

Türkiye'de o yıllarda Batı ülkelerinde basılmış klasik müzik ya da folklor plaklarını bulmak bir meseleydi, bulunsa bile çok pahalıydı. Karaköyde Sovyet yayınlarını ve plaklarını satan bir kitabevi açılmıştı. Büyük kompozitörlerin ve icracıların 33'lük plaklarını uygun fiyatlarla ve de taksitle alabiliyorduk.

Plakların kapaklarındaki yazıları anlayabilmek için İnci azmetmiş, Kiril alfabesini oldukça sökmüştü. Elimizde bir Sovyet kaynağı bulunsun diye Sovyet dostlarımızdan *Büyük Sovyet Ansiklopedisi*'nin Azerice baskısını getirtmelerini istemiştik. Tabii hiçbir zaman gelmedi.

Yazarlarımızdan Muzaffer Sencer'in kardeşi Muammer Sencer'in bir çeviri önerisi yapmak üzere Ant'a geldiği gün bu konuyu tartışıyorduk.

- MacMillan Yayınevi *Büyük Sovyet Ansiklopedisi*'ni İngilizceye çevirtmeye başlamış bile, yakınlarda yayınlatabilirler. Yayınlamayı göze alıyorsanız, Fransızca versiyonu da bulunabilir. Ben çeviride görev almaya varım, dedi.

Harika bir fikirdi.

Aslında kitap yayınlarını daha kapsamlı hale getirmeyi düşündüğümüzden, sırf kitap yayınları için Faruk Pekin'in, Muammer Sencer'in ve de Mehmet Emin Bozarslan'ın daimi kadrosunda yer alacağı bir kurul oluşturmaya karar verdik.

Bittabi, o koskoca ansiklopedinin dizgisinden, mizan-pajına ve baskısına kadar tüm sorumluluğu yine İnci'nin üzerinde olacaktı.

Ne yazık ki bu proje, 12 Mart darbesinden dolayı uygulamaya geçirilemedi.

*

Bu arada dünyadaki devrimci mücadeleleri tanıtan dizide iki kitap daha yayınladık.

Brezilya'daki devrimci direnişin lideri Carlos Marighella, şehir gerillası üzerine notlarını yazdıktan bir süre sonra Kasım 1969'da hükümet güçleri tarafından pusuya düşürülerek öldürülmüştü. Bunun üzerine Küba'da yayınlanan *Tricontinental* Dergisi, en yakın yoldaşı J. Camara Ferreira'nın Marighella'yı ve mücadelesini anlatan uzun bir yazısını yayınlamıştı. Bu yazıdan çevrilmiş ve teksir makinesinde basılmış bazı metinler devrimci çevrelerde elden ele dolaşıyordu.

Haziran 1970'te ise Fransa'da Maspero Yayınevi Marighella ve mücadelesini tanıtan bir derlemeyi *Pour la Libération du Brésil* adı altında yayınladı. Ne ki, kitap yayınlarını yayınlamaz hükümet tarafından yasaklandı. Yasak kararı Fransa'da büyük tepki yarattı ve 22 yayınevi hükümete meydan okuyarak kitabı ortak sorumluluk altında yeniden yayınladılar.

Tricontinental'deki incelemeyle Paris'te ortaklaşa basılan kitabı çevirterek Ekim 1970'de tek kitap halinde ve *Şehir Gerillası - Brezilya'nın Kurtuluşu İçin* adı altında yayınladık.

İnci'nin yaptığı kapak kompozisyonunda üç kurşun deliği vardı. Kitabın içeriğinden çok kapak kompozisyonundan dolayı kıyamet koptu. Kitap derhal toplatıldı, İnci savcılıkta saatlerce sorguya çekilerek hakkında dâva açıldı.

Kitabın Türkiye’de yasaklanmasına karşı Fransa’dakine benzer bir tepki ve dayanışma gösterilmedi. Aksine, sağ cep-heden olduğu gibi soldan da Ant’a ağır saldırılar yapıldı.

Bu ortamda aydın namusuyla tepki gösteren tek yazar Fakir Baykurt oldu. Cumhuriyet Gazetesi’nde 16 Şubat 1971’de yayınlanan yazısında şöyle diyordu: “... Şehir Gerillası Elkitabı hem Fransa’da, hem Türkiye’de çıkar çıkmaz toplatıldı. Fransız yayıncıları toplatma kararına çok sert tepki gösterdiler. Yirmi iki yayınevi birleşerek ve sorumluluğu ortaklaşa üstlenerek ‘Şehir Gerillası Elkitabı’ni yeniden yayınladılar. Aştılar Fransız Hükümeti’nin koyduğu yasağı. Bizde ise hem kitap toplatıldı, hem yayıncısı mahkemeye verildi, hem de kapak ressamı hakkında kovuşturma açıldı, fakat yayıncılarımızdan henüz bir ses yok.”

*

1971 Nisan’ına kadar Ant’taki yazılarımdan ve yayınladığım makale ve kitaplardan dolayı hakkımda açılan 34 dâvada istenen ceza miktarı 195 yılı buluyordu.

Diğer dâvalarda da İnci’nin ve Osman Saffet Arolat’ın 140’ar yıl, Alpay Kabacalı’nın 97 yıl, Yaşar Uçar’ın 68,5 yıl, Yaşar Kemal’in 43,5 yıl, Faruk Pekin ve Ragıp Zarakolu’nun 30’ar yıl, İsmail Beşikçi, Cemal Süreya, Hüseyin Güneş, İhsan Aksoy, Mekin Gönenç, Çetin Özek’in 15’er yıl, Hüseyin Baş’ın 6 yıl, Fethi Naci’nin 5 yıl, Can Yücel, Tan Oral, Özkan Mert, Mehmet Ali Arslan, İbrahim Osmanoğlu, Nuri Ayvalı, Hilmi Özgen’in 2’şer yıl hapisleri isteniyordu.

Bu baskılar karşısında Bâbîâli basımından ve de meslek örgütlerinden hiçbir dayanışma görmüyorduk. Büyük gazetelerin kirli çıkar ilişkilerini, ünlü köşe yazarlarının eyyamcılığını kendi yazılarından yapılan alıntılarla sürekli teşhir ettiğimiz için herhalde uğradığımız her baskıda içlerinden bir “Oh olsun!” çekiyorlardı.

Buna rağmen Ant sorumluları olarak Türkiye gerçeğini dile getirmekte ve devrimci çözümyolları aramakta kararlıydık.

İnci Çerkez Ethem Olayı'nı ve Kemalist yönetimin halk direnişlerine ihanetini oraya koyacak bir çalışma yapmaya ve bunu yayınlamaya karar vermişti. O dönemi yaşayanlarla görüşüyor, belgeler topluyordu.

Her birimizi koşullandıran Kemalist beyin yıkamasını yenip çok halklı ve çok kültürlü Türkiye gerçeğini ortaya koymaya kararlıydık.

*

12 Mart 1971 günü o ayın tüm belgelerini ve gazete kupaürlerini toplamış Kazancı Yokuşu'ndaki dairemizde Nisan sayısı için yorum yazıyordum, radyo falan da dinlemiyordum. Saat 13'ü biraz geçmişti ki İnci telefon etti:

- Radyoyu dinledin mi? Komutanlar hükümete muhtıra vermişler.

- Şaşırmadım, bekliyorduk.

- Haberi radyoda buraya matris almaya gelmiş Niğdeli hamallarla birlikte dinledik. "Asker geliyor, işler yine boka saracak" diyorlar.

- Tamamen haklılar. Sen gereken önlemleri şimdiden al. Ben yine de dergiyi yetiştirmeye çalışacağım.

Nisan 1971 sayısında askeri müdahalenin geliş sürecini belgelerle ortaya koyduktan sonra şu çağırımı yaptık:

"Generallerin ultimatomuyla Demirel Hükümeti'nin düşürülmesi ve yerine 'partiler üstü' bir hükümet kurma teşebbüsüne girişilmesi, bir yandan hakim sınıfların ve onların parlamentodaki temsilcilerinin arasındaki çelişkileri iyice şiddetlendirirken, bir yandan da ordunun kilit noktalarındaki radikal unsurların tasfiyesi, küçük burjuva reformculuğuna bağlanan tüm umutları iflas ettirmiştir... Faşist yönetimin her çeşidi çökmeğe mahkumdur... Halkın kurtuluşu devrimci işçi-köylü iktidarındadır."

*

Ant'ın Mayıs 1971 başında yayınlanacak son sayısında da, cuntanın Erim Hükümeti aracılığıyla uygulayacağını açıkladığı "Reform ve Huzur Planı"nın içyüzünü somut ve-

rilere dayanarak ortaya koyduktan sonra kurulan iktidarın “sanayici-subay kompleksi”nin iktidarı olduğunu vurguladık ve Türkiye devrimci güçlerini tüm olanaklarını kullanarak bu iktidara karşı mücadeleye çağırdık.

Derginin dizgisi bitip de sayfalar Yüksel Matbaası’nda baskıya gönderildikten sonra haftalardır ilk kez evde doğru dürüst bir yemek yemeğe karar verdik. Kardeşim Çiğdem de gelecekti. İnci o akşam safranlı çilav eşliğinde mantarlı böbrek pişirmeye karar vermişti.

Kızkardeşim Çiğdem Özgüden o dönemde TRT’nin İstanbul Radyosu’nda çalışıyordu. Bir programında Fransız sanatçısı Serge Regianni’nin “Bay Başkan” adlı Fransızca şarkısını çaldığı için günlerce Birinci Şube’de sorguya çekilmişti. Şarkıda, Cezayir Savaşı sırasında askere gitmek istemeyen bir gencin kendi ağzından öyküsü yeralmaktaydı. Şarkının “Nerede asker görürseniz ateş edin” şeklinde bir ajitasyon içerdiği iddiasıyla ihbar yapılmış, bu nedenle Çiğdem’in de başı derde girmişti.

Gerekli alışverişi yaptıktan sonra Yeni Cami’nin arkasındaki bitki satıcılarını dolaştık. Evleneli 6 yılı aşmıştı. Ben 35 yaşındaydım, İnci de 31. Kazancıyokuşu’ndaki dairemizin geniş balkonunu küçük bir bahçe haline getirmeyi uzun zamandır özlüyorduk. Ne ki içimiz gittiği halde hiçbir şey almadık. Türkiye’yi ve de bizleri zor günler beklediğinin bilincindeydik. Balkon yeşillendirmenin zamanı değildi...

Akşam Çiğdem de geldi. Güzel bir sofraya donattık. Tam yemeğe koyulacaktık ki, yayınevinden Osman Çobanoğlu telefon etti:

- Buralarda bir şeyler oluyor. Sokaklarda devriyeler yoğunlaştı.

Ne olup bittiğini anlayabilmek için sürekli radyoları dinliyorduk. Asayiş berkemal görünüyordu.

Saat 21’de sıradan bazı haberler verildi. Tam radyoyu kapatacağı ki, Başbakan Nihat Erim’in konuşması yayımlanmaya başladı. İstanbul, Ankara ve İzmir de dahil 11 ilde

sıkıyönetim ilan edilmiş ve *Balyoz Harekatı* başlatılmıştı.

Derhal İnci'yle dinlenme tehlikesi olmadığını düşündüğümüz arka odaya geçtik, ne yapılabileceğini tartışmaya başladık. Sıkıyönetim koşullarında dergi dağıtımına verilebilir miydi? Askerler zaten Ant'a dış bilemediğinden bu sayının derhal toplatılacağı, hakkımızda yeni dâvalar açılacağı, hatta tutuklanacağımız kesindi. Ama darbeyi hazırlayan nedenleri Türkiye ve dünya kamuoyunun öğrenebilmesi için bu sayının mutlaka okuyucuya ulaşması gerekliydi.

*

Artık Ant bürosuna gidemediğimiz için son idari toplantıyı Sirkeci'de her zaman gittiğimiz, zaman zaman Orhan Kemal'le sohbet ettiğimiz bir lokantada yaptık. Yemekte İnci ve benden başka, Faruk Pekin, Osman Çobanoğlu, Hüseyin Kıvanç ve kadroya yeni almış olduğumuz Mustafa adlı genç vardı.

Derginin dağıtımını başarıyla gerçekleştirdikleri için kendilerini kutladık. Bu sayı dağıtıldıktan sonra bizim her an tutuklanabileceğimizi, bundan böyle koşullar değişinceye kadar kendilerini riske atmadan toplatılmamış kitaplarımızın satışıyla yayınevini ayakta tutmalarını, bunu için gerekli hukuki formaliteleri yerine getireceğimi söyledim. İnci yayınevi hesaplarını Osman'a teslim etti.

O akşamı Çiğdem'in evinde geçirdik. Tam yemekten, radyo saat 19'da Çetin Altan ve İlhan Selçuk'un, Cumhuriyet ve Akşam sorumlu müdürlerinin gözaltına alındıklarını açıkladı. Bu, Balyoz Harekatı'nın gazetecileri de hedef alacağını ilk işaretiydi. Bunun için kardeşimin evinden ayrılarak o geceyi Hüseyin Baş'ın evinde geçirdim.

*

30 Nisan 1971 bizim için gerçek bir dönüm noktasıydı. Ertesi gün Cumartesi'ydi ve her yer kapalıydı. Bir takım formaliteleri ne bahasına olursa olsun o gün tamamlamalıydık.

Uzun süredir güvenlik nedeniyle üye sayısı 30'a yaklaşan yazı kurulunu toplantıya çağıramıyorduk. Gerektiğinde bir

takım hayatı kararları alabilmek için kurul ben ve İnci'yle birlikte Faruk Pekin ve Çetin Özek'i yetkili kılmıştı.

Sabahtan Çetin'in arabasıyla çıktığımız Boğaz sırtlarında, daha sonra Rumelihisarı'nda saatlerce durum değerlendirmesi yaptık.

Öğleden sonra geç vakit İnci postaneye giderek bayilerden gelen havaleleri çekti, ertesi gün uğrayacak olan Osman'a vermesi için güvendiği memurelerden birine zarf içinde teslim etti.

Daha sonra İnci'yle birlikte, oturduğumuz apartmanın sahibine vekalet eden bankacıyla görüşmek üzere Çemberlitaş'taki bürosuna gittik. O güne dek hiç yüzyüze gelmediğimizden ziyaretimize şaşırıldı.

- Biz yakında uzunca bir seyahate çıkacağız. Biz yokken evde iki arkadaşımız kalacak. Ama her ihtimale karşı biz üç aylık kirayı peşinen ödemek istiyoruz, dedik.

- Ne gerek vardı, dedi. Zor koşullarda olduğunuzu biliyorum. Buna rağmen kiranızı ödemeyi hiçbir zaman geciktirmediniz. Seyahatten dönünce öderdiniz.

Seyahatin çok uzun sürebileceğini söyledik.

Sıkıyönetim ilanından sonra bizim de başımıza bir şeyler gelebileceğini tahmin ettiğinden olacak, bu peşin ödemenin gerçek nedenini, başımızın artık belada olduğunu nihayet anladı. Teşekkür ederek bizi kapıya kadar uğurladı. Tam ayrılırken, daha önce hiçbir yakınlığımız ya da samimiyetimiz olmadığı halde birden beni kucaklayarak vedalaştı.

Hemen yakındaki Kapalıçarşı'ya uğrayarak ikimiz de dayanaklı birer ayakkabı satınaldık. İnci topukları iyice sallanır halde gelmiş ayakkabısı yüzünden zaten acı çekiyordu. Önümüzdeki günlerde daha ne kadar ve hangi koşullarda taban tepeceğimizi bilmediğimizden en azından ayaklarımızın sağlığını güvenceye almalıydık.

*

Sıkıyönetim bildirisinden sonra 1 Mayıs günü bizi tutuklamak için mutlaka büroya ve de evimize uğrayacaklar,

yakınlarımızı da rahatsız edeceklerdi. En azından pazartesiye kadar zaman kazanıp gerçekçi bir değerlendirme yapmak zorundaydık. Büroyla temas kurduk. Tahminimiz doğruydu. Gece Ant Yayınları'nı basmışlar, bizi aramışlardı. Artık ya hapishanenin ya da yeraltının yolu kesinlikle görünmüştü.

Kimseye borçlu kalmayalım diye İnci riski göze alarak Kazancı Yokuşu'na son kez gitti. Bakkalın, kasabın veresiye borcunu ödedi, apartman dışında kapıcı Asım'la görüştü. Asım Ant'ın kapatıldığını ve bizim hakkımızda yasal kovuşturma başlatıldığını radyodan duymuş, çok üzülmüştü. İnci kendisine artık uzun süre bu adrese gelemeyeceğimizi, evde iki arkadaşın bir süre kalacağını, tıpkı bize olduğu gibi onlara da gerektiği gibi destek olmasını söylemiş. Bunu üzerine Asım İnci'yi teselli etmeye çalışmış, evimize ve dostlarımıza mutlaka sahip çıkacağına söz vermiş, bundan sonra da kendisini durumumuzdan haberdar etmesini rica etmişti.

İnci daha sonra Teşvikiye'de Çiğdem'in evine yeniden uğradığında bir sürprizle karşılaşmıştı: Babası Burhan Tuğsavul... Dört günden beri babası ve annesi İnci'yi aramışlar, ama hiçbir yerden yeterli yanıt alamamışlardı. Radyo ve televizyonda da Ant ve bizimle ilgili sıkıyönetim bildirisini duyduktan sonra İnci'nin babası ilk Gazanfer Bilge otobüsüne atlayarak İstanbul'a gelmiş, son bir umutla Çiğdem'in kapısına dayanmıştı.

*

Daha sonra İnci ve babasıyla buluştum. Üsküdar'a geçip bir sahil lokantasında birlikte yemek yedik. Adamcağız bizi hayatta bulduğuna memnun, ama bundan sonra başımıza neler gelebileceğinden tedirgin olarak bir otobüse binip Ankara'ya döndü.

Ardından Kabataş İskelesi'nin karşısındaki Sebil Kahvesi'nde Mustafa'yla buluştuk. Osman gelmemişti.

Mustafa'nın anlattığına göre, bir gece önce Ant'ın sıkıyönetimce kapatıldığı radyolarda açıklandıktan sonra, saat

21 sularında, askeri araçlar Ant Yayınları'nın bulunduğu binanın çevresini sarmışlar. Başlarında bir albay olan 12 asker ve bir sürü polis dıştaki demir kapıyı dövmeye başlamışlar. Kapıcı don gömlek kapıyı açmış. Adamcağızı apartopar çay ocağının bulunduğu yere tikip başına silahlı bir nöbetçi diktikten sonra bizim büroya dalmışlar.

Osman'ı bir köşeye ittikten sonra arama faaliyetine girişmişler. Osman yayınevinde yasak ya da toplatma konusu yayın bulunmadığını söylemiş. Ne ki, tüm toplanmış sayılar iyi kamufle edildiği halde ortalıkta Hür Dağıtım'dan o gün gelen son sayılara ait iadeler varmış. Bunları bulunca Osman'ı hayli tartaklamışlar. Yayınevi dört saat süreyle hallaç pamuğu gibi atılmış. Tüm kitap paketleri kasaturalarla parçalanmış, yasak yayın aranmış. Bazı yayınlara, 2. cilt için karanlık odada tuttuğumuz aylık dergilere, birkaç yasak kitaba elkonulmuş. Tabii herhangi bir zabıt falan tutulmamış.

*

İnci'nin babasının, Toprak Mahsulleri Ofisi uzmanı olarak her bölgede olduğu gibi güney bölgesinde de tanıdığı, dostluk kurduğu çok kişi vardı. Bu olanağı araştırmak üzere öğleden sonra İnci otobüsle Ankara'ya gitti.

İnci, orada ilk iş olarak, asker ve polislin Ant'ta çalışan arkadaşları sık sık taciz etmemeleri için bir yakınıni Ankara'dan Konya'ya göndererek benim rumuzumla Ant Yayınları'na şu telgrafı çektirdi. "Sıkıyönetim dolayısıyla bayiler çamura yatıyor, para ödemiyorlar. Biz Erzurum'a geçiyoruz. Ayın 15'inde döneceğiz. Bayilerin borç ve alacak durumunu Erzurum'a acele postrestant bildir - D.Ö."

Kaçaklar için "vur" emri verildiği açıklandığından beri büyük bir endişe içinde bulunan İnci'nin babası hemen güneydeki tanıdıklarıyla temasa geçerek bizi para karşılığı Suriye sınırından geçirecek birini bulmuş. Adam Ankara'ya gelip İnci'yle de görüşmüş ve ertesi gün telefon ederek Kiliş'te kendisine nasıl ulaşabileceğimizi bildirmeye söz vermiş.

Ankara’da İnci’nin ailesinin evine vardığımda radyo yeni bir sıkıyönetim bildirisi okuyordu. Bazı anarşistler uzun saçlı erkeklerin saçlarının kesildiğine dair şayia çıkartıyorlarmış, bunları söyleyenlerin derhal ihbar edilmesi gerekiyormuş.

Biraz ailevi sohbetten sonra tam güney sınırından geçiş projesinin ayrıntılarını görüşecektik ki, radyo güney sınırından Suriye’ye geçmeye çalışan üç Dev-Genç’linin yakalandığı haberini verdi.

Bir daha durum değerlendirmesi yaptık. Bizi geçirecek adam son dakikada ihbar edebilir, arkadan vurulabilirdik.

Zaten ertesi sabah adam söz verdiği halde telefon etmedi. Belki de sınırdaki tutuklama haberini duyduktan sonra, bu işe girişmeyi o da göze alamamıştı.

Geriye tek çare kalıyordu. Yine sahte bir pasaport bularak Marmaris üzerinden deniz yoluyla Yunanistan’a geçmek ya da Ankara’dan direkt uçuş yapan bir yabancı uçakla Avrupa’ya uçmak...

İnci’nin annesi Hacer Hanım, “Bizim pasaportu bir denesiniz,” dedi.

Mehmet Burhanettin Tuğsavul ve Hacer Tuğsavul adına çıkartılmış ve henüz miadı dolmamış bir aile pasaportu karşımızdaydı. Yapılacak tek şey fotoğraflarının değiştirilmesiydi. Benim eski pasaportumda bıyıksız dönemime ait bir fotoğraf vardı. Eski pasaportlarımızdaki fotoğrafların soğuk damgası Tuğsavul’ların aile pasaportundaki fotoğrafların soğuk damgasını aşağı yukarı tutuyordu.

*

İki haftadır sürekli kaçgöç yaşadığımızdan kılık kıyafetimiz dökülüyordu. Bir galeriye uğrayarak kendim ve İnci için giyecek birşeyler aldım. Ömrümde hiç şapka giymediğim halde görünüşümün daha inandırıcı olması için bir yakınımız geç vakit gidip göz kararıyla bana bir fötr şapka aldı.

O akşam ailece son kez birlikte yemek yedik. Uçağımız ertesi sabah erken saatlerde kalkacağı için yol hazırlığımızı akşamdan yaptık. Bana alınan fötr şapka başıma büyük gel-

diğinden iç çeperini astarının arasına kağıt tıktırarak daralttık. İnci'ye de kimsenin tanıyamayacağı ve şüphelene-meyeceği şekilde bir makyaj yapıldı.

Artık yaşamımızda yeni bir döneme hazırдық. Radyolar son sıkıyönetim bildirimlerini, arama kararlarını ve tutuklama haberlerini veriyordu.

Erkenden yattık. Ama uyumak ne mümkün. Sahte pasaportla kontrolden geçerken yakalanırsak cunta itaatli medyada kopartılacak gürültü, bunun ailelerimiz ve yakınlarımız üzerindeki yıkıcı etkileri kafamıza takılıyordu, uzun süre uyumamıza engel oluyordu.

Sabah saat 6'da ikimiz de uykumuzu alamamanın sersemliği içinde kalktık. Herkesle vedalaştık. Bir taksi çağırarak saat 7'de Lufthansa otobüsünün yolcuları alacağı Bulvar Palas'a yöneldik. Ankara yağmur altındaydı. Lufthansa otobüsü hareket ederken bir köşeden bizi endişeyle izleyen İnci'nin babasını farkettilik. Adamcağız iki haftada âdeta çökmüştü. İnci'nin gözleri doldu.

*

Birkaç gazete ve dergi aldıktan sonra pasaport kontrolüne yöneldik. Tam da kontrolü yapacak polise yaklaşıyorduk ki, İnci durakladı, endişe içinde:

- Bunu ben Ankara'da muhabirlik yaptığım dönemden tanıyorum, dedi. Ya o da beni tanırsa, hatırlarsa...

- Deli misin, başka bir isimle ve de bu makyaj ve giyimle seni ben bile tanımadım.

Polis pasaportlarımızı kontrol etti. Kuşkulanasına ve herhangi bir sorgu suale girmesine meydan vermemek için yukarıdan alıp kalantör bir işadamı tonlamasıyla sordum:

- Memur bey, bu uçaklar da hep gecikmeli kalkıyor. Geçenlerde bakana da şikayet etmişim. Bugün gecikme falan var mı?

Polis gecikmelerden sanki kendisi sorumluymuş gibi ezik bir sesle,

- Hayır beyefendi, bugün tüm seferlerimiz normal, dedi.

Çıkış damgalarını vurdu, pasaportlarımızı verirken de hayırlı yolculuklar diledi.

Nihayet bekleme salonundaydık. Şans eseri uçak bekleyenler arasında tanıdık kimse yoktu. Sadece sıladan dönmekte olan göçmen işçilerle yabancı turistler...

Adet üzere free-shop'tan Avrupa'da buluşacağımız dostlarımız için çam sakızı çoban armağanı birkaç şey satın aldık. Bir de stresli son iki haftada günlük sigara tüketimini iki paketten üçe çıkarmış olan İnci için sigara yedekledik.

Nihayet Lufthansa yolcularının uçağa binışı anons edildi. Yerlerimize oturduktan sonra uçak tekerleklerinin yerden kesilişine kadar geçen yirmi dakikalık süre Einstein'ın izafiyet teorisine uygun olarak sanki saatlerce sürdü.

Uçak havalandıktan sonra da İnci'yle gözlerimiz pencerelerde... İstanbul'u, Trakya'yı geçiyoruz. Her an bizimle ilgili alarm verilip uçak Türkiye hava sahasında inişe mecbur edilebilir.

Hayır. Kaptan pilot Türkiye'yi terkettiğimizi bildiriyor. Derin bir nefes alıyoruz. İnci'ye:

- Ne olur, şu makyajlarını temizle, kendin ol, diyorum.

Ben de kafama zor uydurduğum fötr şapkeyi bir daha almamak üzere yukarıdaki bagaj raflarının en diplerinde bir yere fırlatıyorum.

Ben son kez Türkiye gazetelerini tararken İnci çantasından çıkarttığı bir boş deftere ezbere bildiği ya da son birkaç günde ezberleyebildiği tüm adresleri ve telefon numaralarını işlemeğe başlıyor.

Alman uçağı bir bulut denizinin üzerinden hızla ilerleyerek Mehmet Burhanettin ve Hacer takma adlı iki siyasi göçmeni binbir bilinmezle dolu bir geleceğe sürüklüyor...

Doğduğumuz, yetiştiğimiz, kavga verdiğimiz sevgili ülkemizden kopuyoruz.

Günün birinde "vatansızlaştırılacağımızı" hiç düşünmeden... En kısa sürede geri dönüp hiçbir şey olmamış gibi herşeyi kaldığı yerden tekrar başlatmak umuduyla...

**İnci Tuğsavul'un
söyleşi ve yazıları**

Sol'un görsel serüveninde İnci Tuğsavul

İnci'nin mücadeleli yaşamı ve yaratıcı çalışmaları üzerine çok sayıda yazı ve söyleşi yayınlandı. Esra Yıldız'ın yaptığı ve İletişim Yayınları tarafından 2013'te yayınlanan *Afişe Çıkmak* adlı kitapta yer alan söyleşide, Sol'un görsel serüvenindeki yerini İnci Tuğsavul bizzat kendi ağzından anlatıyor:

S - Sevgili İnci Hanım, 1960'lı yıllarda Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğreniminizi sürdürürken, bir taraftan da Hürvatan gazetesi, Kim dergisi ve sonrasında Hareket (1962-63) ve Akşam (1963-66) gazetelerinde yazıyordunuz. Gazetecilik geçmişinizin yanında, 1960'lı yılların yoğun politik ortamında Ant ile birlikte, politik yayınların grafik tasarımı, yayıncılığın görsel yanıyla uğraşmanız nasıl başladı? Ant'a gelmeden önce, Akşam gazetesinin mizanpajını da siz mi yapıyordunuz 1960'lı yıllarda?

C - Gitar ya da iç mimari eğitimi almayı çok istiyordum. Ailemin maddi olanakları buna elvermediği için zorunlu olarak Hukuk Fakültesi'ne kaydoldum. Ancak düzenin hukukunu öğrenmek pek içime sinmediği için meslek olarak gazeteciliği seçtim. Görsel çalışmalar, Doğan'la 1965 başında evlendikten sonra, Akşam'ın Ankara bürosundan İstanbul'a teknik sekreter olarak geldiğimde "habercilik"ten daha fazla ilgimi çekmeye başladı. Gazeteciliğın görsel boyutu, grafik tasarımları beni büyüledi.

Önceleri iç sayfaları yapıyordum, zamanla birinci sayfa yapma sorumluluğunu üstlendim. Birinci sayfanın yapımı tüm gazete ve dergilerde son derece sorunludur. Estetik tercihlerin gazetenin yayın politikasıyla bağdaşması gerekir. Genel yayın yönetmeni olan Doğan'la bu konuda farklılığımız yoktu ve zorluk çekmedim. Sadece gazetenin patronu Malik Yolaç arada bir müdahale edip birinci sayfaya, hem de üst kısmına mutlaka bir artist resmi konmasında ısrar ederdi ama Doğan bu konuda ödün vermediğinden birinci sayfayı kendi anlayışımıza uygun yapmaya devam ederdik. Bu da solcu ekibimizin Akşam'dan uzaklaştırılmasının nedenlerinden biriydi.

S - 1967-71 arasında çıkan Ant dergisi ve daha sonra Ant'a maddi destek olmak için kurulan Ant Yayınları'ndan çıkan 25 kitabın grafik tasarımları ve tüm basım sürecini siz göğüslüyorsunuz ve ayrıca bir yandan dergiye yazı da yazıyorsunuz. Dergide Abidin Dino'nun karikatür ve desenleri, Oğuz Aral'ın "Bir Haftalık Öfke" başlığı altında karikatürleri de yer alıyor. Yayın çıkarılması aşamasında tüm teknik kontrolün de sizin elinizde olduğunu Doğan Bey'in anılarından öğreniyoruz. Müretteplikten, rotatif makinistliğine, matris çekme, kalıp dökme vb. pek çok işle de uğraşıyorsunuz. Bu süreçten bahsedebilir misiniz?

C - Grafik ve teknik alandaki başarılarımı büyük ölçüde önce Akşam Matbaası'ndaki, daha sonra da Ant'ın ve Ant kitaplarının dizildiği, basıldığı, ciltlendiği atölyelerdeki isimsiz kahramanlara borçluyum. Her şeyi onlardan öğrendim, onlardan öğrendiğim için de gazete, dergi ya da kitap hazırlarken de onların emeklerine saygıyı, yaratıcılıklarının sonuna kadar değerlendirilmesini hep ön planda tuttum. Doğan'la en iyi anlaştığımız noktalardan biriydi bu. Beyaz yakalı ayrıcalığına hiçe sayarak her şeyi kafa ve kol işçilerinin anlayış ve zevk birliği içinde, aynı gururu ve kıvancı paylaşarak birlikte yaratmak ...

S - Ant'ın amblemi turuncu renkli güneş, sizin elinizden mi çıktı?

C - Turuncu güneşi Ant'a amblem olarak düşünmemiştik. Derginin ilk sayısının kapağında yazar kadrosunun isimlerini büyük bir güneşin çevresinde ışınlar halinde anons ederken, "Güneş niçin bizim amblemimiz olmasın?" dedik ve benimsedik. Tabii o yılların teknik yetersizlikleri, siyasal ve maddi baskılar nedeniyle matbaa değiştirme zorlukları, güneş amblemimizi sürekli aynı renk tonunda vermemizi olanaksız kılıyordu. Güneşimiz bazen çok parlıyor, bazen solgunlaşıyordu. Hatta renkli baskı yaptıramadığımızda gri bir yuvarlak halini de aldı. Olsun, güneş yine de güneşi ... Herhalde yıllar sonra Belçika'da Güneş Atölyeleri'ni kurduğumuzda da Ant'ın güneşi bize ilham vermiş olmalı.

S - Ant dergisine finansman kaynağı olarak Ant Yayınları kuruluyor ve arkasında iki güçlü kadın var. Çeviri işleri ve mali işler ile Tida Kemal ilgileniyor, yayına hazırlama ve kitap tasarımlarını da siz üstleniyorsunuz. İlk kitaplar Che Guevara'nın Savaş Anıları, Emile Burns'ün Marksizmin Temel Kitabı.

C - Tilda'yla gerçekten tam bir dostluk ve mükemmel bir işbirliği içinde çalıştık. Sorumluluklarımız belliydi ve her birimiz bunun gereklerini en iyi şekilde yerine getirme çabasıındaydık. Kitap seçiminde genellikle kararı Yaşar Kemal, Doğan, Tilda ve ben birlikte alırdık. TİP'in sarsıntı geçirdiği yıllarda Tilda'yla birlikte partiye girerek ayakta kalmasına yardımcı olmaya çalıştık. Ama partideki bölünmeler ve iç çekişmeler öylesine vahim bir yere varmıştı ki bundan Ant da nasibini aldı. Önce Yaşar'la, ardından da Tilda'yla ayrı düştük. Bu ayrılığın getirdiği özellikle maddi sorunlar yüzünden, 12 Mart öncesinin ağır baskı koşullarında Ant'ı ayakta tutabilmek gerçekten insan üstü bir özveri gerektiriyordu. Bu dönemde, genç devrimci arkadaşlar Ant'a ve bize sahip çıktılar.

S - Ant Yayınları'nın, bazı kitaplarının kapak desenlerini farklı kişilere yaptırdığınızı biliyoruz. Bu kişiler kimlerdi?

C - Ant'ın ilk kapak dizaynını Sait Maden yapmıştı. Daha sonra kapak sorumluluğunu tamamen ben üstlendim. Bazı

sayılarda kapakların desenini Ayhan Erer, Oktay Karel, Artun Yeres, Tan Oral çizdiler. Ant kitaplarının kapaklarını ise ilk sayılarda Ayhan Erer yapmıştı. Sonrakilerin hepsi benim elimden çıktı. Kapaklarda doğrudan çizilmiş olanların yanı sıra birçok deseni de aktüalite fotoğraflarını karanlık odada özel objektiflerle deforme edip tireye geçerek, değişik tram-lamalara tabi tutarak gerçekleştiriyordum.

S - Bu dönemde kitap ve dergilerin tasarımını yaparken dünyadaki sol yayınları takip edebiliyor muydunuz? Hangi yayınlar elinize geçiyordu? Etkilediğiniz kaynaklar nelerdi?

C - Gayet tabii. Le Nouvel Observateur ilk ilham kaynaklarımızdan biriydi. Sun gazetesi, Afrique-Asie, Express, Maspero Yayınları, o sıralarda Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde hızla gelişen ulusal kurtuluş hareketlerinin ve sosyal devrimlerin sesini duyuran öncü yayınlar da estetik tercihlerimizi etkiliyordu.

S - 1970'te dergi yeni bir içerik ve yeni bir mizanpajla çıkıyor: Aylık teori ve eylem dergisi olarak Ant. Ant Yayınları'ndan çıkan Carlos Marighella ve mücadelesini konu alan, kapağında üç kurşun deliği tasarımıyla Şehir Gerillası kitabı toplatılıyor ve siz de sorguya çekiliyorsunuz, hakkınızda dava açılıyor. Yine Victor Serge'in Militana Notlar kitabı da yasaklanan kitaplar arasında. Marighella'nın kitabının kapağının sakıncalı bulunarak yasaklanması sürecinden bahsedebilir misiniz?

C - Kapakta kullandığımız üç kurşun deliği büyük kıyamet kopartan. Deliklerin altındaki kırmızı renkli “Vive la rev ...” yazısının ve de bu yazının tam altına düşen tahta bu dağının ne anlama geldiği, hakkımızda soruşturma açan cumhuriyet savcısının en büyük sorunuydu. “Bu budak herhalde Türkiye, yukarısı da SSCB! Siz burada komünist ihtilali kastediyorsunuz değil mi!” Kastedilenin revolution, yani ihtilal olduğu ilk bakışta fark edilebilirdi, ama kelime tam yazılmadığı için hukuki açıdan mahkumiyet gerektirecek bir delil oluşturamıyordu. Sorguda bana ille de bunu söyletmeye ça-

lıştılar. Sonuçta 142. maddeden dava açıldı, ama mahkemeye celbedildiğimizde biz Türkiye’den çoktan uzaklaşmıştık.

S - Ant’ın 26 Kasım 1968 tarihli 100. sayısı “Gençliğin isyanı” başlığıyla ‘68 olaylarına ayrılmış ve kapakta elinde anarşizmin siyah bayrağını sallayan kadın figürünü görüyoruz. 1960’lı yılların sol hareketine getirilen eleştirilerden biri de sol hareket içinde 1980’lere kadar Marksist, sosyalist kadınların geri plana itilmeleri ve dönemin siyasi görselliğinin (işçilerin sürekli erkek resmedilmesi vb.) oldukça eril olmasıdır. Siz dönemi bu açıdan nasıl değerlendiriyorsunuz? Belki de dönemin görselliğine katkıda bulunan çok az kadın grafi-kerden birisiniz.

C - Bu kapakta kullanılan desen 1968 Paris olaylarına ait bir afiştten alınmadır. O günlerde Abidin Dino’dan, Paris’teki okurlarımızdan sürekli afiş ve traktlar geliyordu. Yazarlarımızdan Barbro ve Güneş Karabuda da olayları içeriden yaşamışlar, belgelemişlerdi. Hatta Güneş’in bu konudaki bir belgeselini bizim Kazancı Yokuşu’ndaki dairemizde özel bir toplantı düzenleyerek dönemin gençlik liderlerine göstermiş-tik. ‘68, tüm dünyada öylesine bir dönüm noktasıydı ki sol harekette de geleneksel erkek egemen imaj çöküyordu. Komünizm adına dayatılmış birtakım bürokratik şablonlar da ... Biz de hem içerik olarak, hem biçim olarak Ant’ta belli tabuları yıktık. Örneğin 1968 olayları üzerine farklı görüşlerden değerlendirmeler yayınladık. Bu konuda yayınladığımız kitap, Fransız Komünist Partisi liderlerinden Jacques Duclos ile öğrenci hareketi liderlerinden anarşist Daniel Cohn-Ben-dit’in birbirine yüzde yüz zıt görüşlerini eşitlik temeli üzerine yansıtıyordu. Sözüünü ettiğiniz kapağa gelince, afiş gerçekten estetik olarak bir şaheserdi, isyanı haykırmanın bir genç kız olması da geleceği yansıtıyordu. Büyük bir tevkle Ant’ın kapağına aldık.

S - 30 Nisan 1971’de Bugün, Sabah gazeteleri ile birlikte Ant dergisi ve yayınları kapatılıyor, sürgün döneminiz başlıyor. 1974’te Brüksel’de kurduğunuz İnfo-Türk’ü, Doğan Öz-

güden ile beraber yönetirken, aynı zamanda yayıncılık faaliyetinizi de bugüne kadar yoğun biçimde sürdürüyorsunuz. Info-Türk bülteni, ticari olamayan CD'ler, Ateliers du Soleil yayınları, çocuk kitapları ... Bu serüvenden biraz bahsedebilir misiniz? Yurtdışında yaşamaya başladıktan sonra bu anlamda neler değişti?

C - Biz Türkiye'den ayrılırken üstlendiğimiz görev, asla legaliteye çıkmadan cuntaya karşı direnişin-örgütlenmesine katkıda bulunduktan sonra her ortamda yayın yapmayı sağlayacak yeni dizgi ve baskı tekniklerini de öğrenerek yurda taşımaktı. Avrupa'daki illegal varlığımızın Avrupa Konseyi'nde deşifre edilmesinden sonra yurda dönüşümüz olanaksızlaşınca, Brüksel'de bir enformasyon ve yayın merkezi oluşturmaya karar verdik. Bir kooperatif statüsü altında yayınladığımız kitapların dizgisini kürelü IBM makinelerle üç defa yeniden dizerek kendimiz yapıyorduk. Kitapları bodrum katındaki bir büro ofsetinde ben basıyordum. Sonra hep birlikte ilkel bir sıcak ciltleme makinesiyle ciltliyor, giyotinliyorduk. Türkiye'de özellikle genel aftan sonra sol yayın olanakları genişlemeye başlayınca çalışmalarımızı daha çok Türkiye'deki insan hakları ihlalleri konusunda dünya kamuoyunu bilgilendirmeye yoğunlaştırdık.

1974'te Avrupa ülkeleri göçmen girişini yasaklayıp yabancı kökenlilere ikinci sınıf insan muamelesi yapmaya başlayınca, diğer milliyetlerden arkadaşlarla birlikte eşit haklar mücadelesine girdik. Belçika'nın iki büyük sendikal kuruluşu FGTB ve CSC'nin, ilerici derneklerin Türkiyeli işçilere yönelik gazetelerini hazırladık. Matbaa giderlerini karşılayabilmek için de hiç bilmediğimiz dillerde dizgi yapmak, sayfa hazırlamak zorunda kalıyorduk. Belçika'daki göçmen ya da siyasal mültecilerin eğitim ve kültürel gelişme konusundaki gereksinimlerinin yoğunlaşması üzerine Güneş Atölyeleri'ni kurduk. Bugün elliden fazla farklı milliyetten göçmen ve mülteciye Brüksel'in merkezinde hizmet veriyoruz.

S - 1974'te basılan Album of Turkish Resistance Posters

(1974) kitabı yurtdışındaki direniş afişlerinden oluşuyor. Bundan bahsedebilir misiniz? Kitap sizin hazırladığınız afişlerden mi oluşuyor?

C - Kooperatif kurulum kurulmaz ilk yayınladığımız kitaplardan biriydi... İçinde bizim 12 Mart cuntasına karşı hazırladığımız afişler olduğu gibi, o yıllarda Avrupa'da anti-faşist direniş yürüten birbirinden çok farklı eğilimlerdeki kuruluşların afişleri de yer alıyor. 1971 Darbesi'nden sonra Avrupa'da sürgüne çıktığımızda, cuntaya karşı kamuoyu oluşturmak için bir ülkeden diğerine koşuyor, sol eğilimli işçi ve öğrenci çevreleriyle ilişkiler kuruyor, ya Demokratik Direniş Hareketi adına doğrudan eylem organize ediyor ya da bu çevrelerin yaptıkları eylemlere destek oluyorduk. Albümdeki afişlerin ve traktarların bir kısmını bu eylemler sırasında arşivlemiştik. Katılmadığımız eylemlerin bildiri ve afişlerini ise o ülkedeki arkadaşlar ya kendileri getiriyor ya da postayla gönderiyorlardı.

S - 1977 tarihli grafik atölyenizdeki bir fotoğrafta pek çok TİP afişini de görüyoruz.

C - Yeni kurulan Türkiye İşçi Partisi'nin güçlenmesine Avrupa'dan destek olduğumuz günlerdi. Daha sonra partiye de yazıldık ve 1979'dan itibaren partinin Avrupa örgütlenmesini yürüttük. 1980 Darbesi'nden sonra başta Behice Boran ve Nihat Sargın olmak üzere TİP yöneticilerini Brüksel'e getirerek mücadelelerini Avrupa merkezinde yürütmeleri için gerekli ortamı sağladık. Ne ki parti yöneticileri Türkiye Komünist Partisi ile birleşme pazarlıklarında bizim varlığımızı engel olarak gördükleri için o zamana kadar partiyi Avrupa'da örgütlemiş bulunan bizleri partiden ihraç ettiler, ardından da partinin varlığına son verdiler... Dramatik bir süreçtir, sanıyorum Doğan anılarının ikinci cildinde bunları açıklayacaktır.

S - "Demokrasi İçin Birlik" afişinde ve başka fotoğraflarda da gördüğümüz demir parmaklıklılı logo sizin tarafınızdan mı yapıldı?

C - Hayır, bu logo 1973 yılında Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde yayınlanan, ünlü grafikçi ve karikatürist Herbert Sandberg'e ait (1908-91) bir afiş albümünden alınmıştı.

S - *Info-Türk'ün, çokuluslu göçmen eğitim merkezi Güneş Atölyeleri'nin logolarını ve her türlü grafik işlerini de mi siz yürütüyorsunuz? Amblem yine sizin tarafınızdan mı tasarlandı?*

C - Güneş Atölyeleri'nin amblemi de Sandberg'jn afiş albümünden alınmıştır. İlginçtir, bu amblem o denli çekici bulunmuş olmalı ki bizden on yıl kadar sonra Avrupa Birliği'nin kurduğu bir insan hakları vakfı da bu amblemi kullanmaya başladı. Kırk yıla yakın bu çalışmaları tek başıma yürüttüm. Artık bu sorumlulukları genç arkadaşlara devrediyorum.

(*Yılmaz Aysan, Afişe Çıkmak, 1963-1980 Solun Görsel Serüveni, 500 sayfa, İletişim Yayınları, 2013 İstanbul*)

Devrimci sendikalar yeni konfederasyon kuruyor

İnci Tuğsavul, Ant Dergisi, 3 Ocak 1967

Türk İş'in işçi sınıfı çıkarlarına karşı tutum takınması üzerine devrimci sendikacıların yeni bir konfederasyon kurmak için başlattıkları teşebbüs yeni yılda gerçekleşme aşamasına girmiştir. Türk İş'e karşı sendikalar arasında uzun zamandan beri görülen tepki özellikle Paşabahçe grevi sırasında Türk İş yöneticilerinin grevcilere karşı bir tutum takınmaları ve işverenle anlaşmaya varması üzerine daha da şiddetlenmiş bulunuyordu.

Bu olayda grevcilerin yanında yer alan sendikaların Türk İş Konfederasyonu onur kuruluna verilmeleri bardağı taşıran son damla olmuştur.

Yeni konfederasyon teşebbüsüne girişen sendikacılardan edinilen bilgilere göre Türk İş'ten geçici olarak çıkartılan sendikaların çoğu Türk İş bünyesinde daha fazla kalmayı büyük kayıp saymaktadır. Bu sebeple üst üste toplantılar yapan sendikacılar yeni bir işçi konfederasyonu kurulması için prensip kararına varmışlardır.

Bu kesin karardan sonra yeni konfederasyona girmesi mümkün olan sendikacılarla temas edilmiş ve onların da onayı alınarak çalışmalara başlanmıştır.

Daha sonra dört sendikadan birer uzman yeni konfederasyonun ana tüzüğünü hazırlamakla görevlendirilmiştir. Bu dörtlü komite de çalışmalarını üç gün içinde tamamlamış, konfederasyonun kurucularını teşkil edecek olan sendika başkanlarına vermiştir.

Bu sendika başkanları kurulu organlar ve organların yetkileri üzerinde bazı değişiklikleri gerekli görerek yeni bir ana tüzük taslağı hazırlanmasını kararlaştırmıştır.

Yeni konfederasyonun kuruluş çalışmalarını yürütmek üzere görevlendirilen beş sendika şunlardır: Türkiye Lastik İş Sendikası (Başkanı Rıza Kuas), Türkiye Maden İş Sendikası (Başkanı Kemal Türkler), Türkiye Gıda İş Sendikası (Başkanı Kemal Nebioğlu), Türkiye Basın İş Sendikası (Başkanı İbrahim Güzelce), Kimya İş Sendikası (Başkanı Nejat Akbay).

Bu sendikaların başkanları yaptıkları son toplantıda yeni konfederasyonun kurulması için 274 sayılı Sendikalar Kanunu'na göre kongre kararı alınmasını zorunlu görmüşlerdir. Bu amaçla bu sendikalardan bazıları 12 Şubat 1967'de olağanüstü kongre yaparak genel kurulun onayını alacaklardır.

Yeni konfederasyonun adı için henüz kesin bir karara varılamamıştır.

Bazı sendikacılar Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu adı üzerinde durmakta ve kısaltılmış adı olarak DİSK'i önermektedir.

Politik baskılar Türk tiyatrosunu gerilettiler

İnci Tuğsavul, Ant Dergisi, 3 Ocak 1967

Türk tiyatrosu 1965'i ne kadar hareketli kapattı ise, 1966'yı da, tam tersine, o kadar durgun geçirdi. Bu, bir bakıma gişer endişesinin sanat endişesinden daha ağır basmasının sonucu idi. Ama daha önemli sebep muhakkak ki, 1965 sonunda politik iktidarın tamamen sağa geçmesinin, bütün kültür kurumları gibi, tiyatrolarda da büyük bir tedirginlik yaratmış olması idi.

Kamu tiyatrolarında sağ iktidar doğrudan doğruya tiyatro yönetimine müdahale ederek oynanacak eserler üzerinde adeta bir sansür kuruyor, gerek mevzuat gerekse maddi imkânlar bakımından bağımlı olan özel tiyatrolarda ise bu müdahale dolaylı olarak hissediliyordu.

Türkiye'nin en büyük tiyatrosu olan Devlet Tiyatroları'nda Genel Müdür Cüneyt Gökçer'in iktidar değişikliğine rağmen başta kalabilmesi yeni iktidar sahiplerine oyun seçiminde büyük tavizler vermesiyle mümkün olabildi. Hele Milli Eğitim Bakanlığı Kültür Müsteşarı Adnan Ötügen'in oyun seçicileri arasına katılmasından sonra Devlet Tiyatroları'nda olumlu bir eser oynanmasını beklemek için hiçbir sebep kalmamıştı.

Ankara'nın sahne hayatı bakımından geçen yılın önemli bir gelişmesi, üç yeni tiyatronun faaliyete geçmesi oldu. Devlet Tiyatrosu'ndan ayrılan Attila Eldem ile Turgut Okutman Yeni Komedi Tiyatrosu'nu, Çetin Köroğlu Büyük Meydan Sahnesi'ni, Fikret Tartan, Argun Çıdamlı ve Turgut Savaş Başkent Tiyatrosu'nu kurdular, ama başarı göstermekten uzak kaldılar. Ankara tiyatroları içinde 1966'nın göz dolduran yegane sahnesi yine Ankara Sanat Tiyatrosu idi.

1966 yılına bir önceki yılın bazı seçkin oyunları ile girmiş olan İstanbul tiyatroları ise, bir kaç müstesna, yeni sezonda göz dolduracak hiçbir oyun sahneye koyamadılar. Şehir tiyatrolarında Haldun Taner'in Eşeğin Gölgesi, Oktay

Rifat'ın Çil Horoz'u, Çetin Altan'ın Suçlular'ı, Kipperdat'ın Oppenheimer Olayı, Garcia Lorca'nın Mariana Pineda'sı, Bangold'un Kireçli Bahçe'si, Muhsin Ertuğrul yönetiminin politikacılardan darbe yemesinden önce seçilmiş eserlerdi. Türk sahne hayatına ömrünü vermiş olan Başrejisör Muhsin Ertuğrul'un kadrosunun Belediye Meclisi tarafından kaldırılması üzerine İstanbul Şehir Tiyatroları'nın altın çağı da sona ermiş oluyordu. Muhsin Ertuğrul'un ayrılmasından sonra Şehir Tiyatroları'nda çözülme başladı ve Ayla Algan, Beklan Algan, Hamit Akınlı, Mücap Ofluoğlu, Güngör Dilmen gibi değerli sanatçıların ayrılışları birbirini izledi.

Yeni sezonda Şehir Tiyatroları'nın İstanbul seyircisine sunabildiği tek iyi oyun Ali Yörük'ün Çatalı Köy'ü oldu.

Özel tiyatroların da hemen hepsi sadece gişe yapacak oyunlarla yetindiler. Gülriz Sururi - Engin Cezzar Topluluğu'nda Gogol - Jean Cosmos'un Palto'su, Gen-Ar Tiyatrosu'nda Nazım Hikmet'in Yolcu'su sezonun iyi oyunları olarak göz doldururken yıl sonunun en önemli tiyatro olayını Refik Erduran'ın Kartal Tekmesi teşkil ediyordu. Ulvi Uraz Topluluğu da bu oyunda büyük başarıya ulaşıyordu.

1966'nın tiyatro sanatı yönünden en dikkati çekici girişimi ise Türkiye Öğretmenler Sendikası'nın Sermet Çağan yönetiminde kurduğu Tiyatro TÖS olmuştur.

DİSK'in kurucuları konuşuyor

İnci Tuğsavul, Ant Dergisi, 14 Şubat 1967

15 yıldan beri Türkiye'de işçi hareketini tek başına temsil eden Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun son zamanlarda işçi sınıfına ihanet durumuna düşmesi üzerine 12 Şubat 1967 tarihinden itibaren devrimci sendikalar bir araya gelerek yeni bir konfederasyon kurmuşlardır.

Latik İş, Maden İş, Gıda İş ve Basın İş sendikalarının

Çemberlitaş Şafak Sineması'nda geçen pazar günü yapılan ortak kongresinde Türk İş'ten ayrılarak Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK)'i kurma kararı, toplantıya katılan binlerce işçinin büyük tezahüratı arasında kabul edilmiştir.

Türkiye işçi hareketleri tarihinde bir dönüm noktası teşkil eden bu karar üzerine dört kurucu sendikanın başkanları, Maden İş Sendikası'ndan Kemal Türkler, Lastik İş Sendikası'ndan Rıza Kuas, Gıda İş Sendikası'ndan Kemal Nebioğlu ve Basın İş Sendikası'ndan İbrahim Güzelce derhal örgütlenme çalışmalarına başlayacaklardır.

Türkiye Maden İş Sendikası Genel Başkanı Kemal Türkler'in DİSK'in kuruluş nedenleri üzerine Ant'a demeci:

“Türk İş öteden beri tutucu ve çıkarıcı olmayan, ilerici, devrimci, bilinçli sendikacıların yönetimindeki kuruluşlara cephe almıştır. Geçici çıkarma kararı bizim için gerçek işçi sendikası olduğumuzun gazilik beratıdır.

“DİSK'in amacı işçi sınıfının memleket yönetimine ağırlığını koymasını sağlamak, kula kulluğu sona erdirmek, sosyal adalet içinde yaşamının ilk koşullarını yerine getirmektir.

“Türk İş'in partiler üstü politikası iktidara gelen partilere tümüyle uyduluktan başka bir şey değildir. Biz işçi sınıfının çıkarlarına en uygun programı savunan, Meclis içi ve dışı çalışmalarını ve tutumlarıyla bu programa bağlı kaldıklarını gösteren partiyi tutacağız.

“DİSK'in kuruluş hazırlıklarını aslında işçilerimiz, bilinçli üyelerimiz istemişlerdir. Sendikamız Genel Yönetim Kurulu'nda bir buçuk yıl önce Türk İş'ten ayrılarak yeni bir konfederasyon kurma görevi yöneticilere verilmişti.

“DİSK'in gücü, DİSK'e bağlı işçilerin bilincidir. DİSK'in kasasına işçi parası dışında hiçbir yabancı yardımı girmeyecektir.

“Türk İş, düşebileceği çukurların en derininde çırpınmaktadır. Yapabileceği zarar yaptıklarından fazla olamaz. İşçinin bilinçli gücünü yenecek ne dış, ne iç sömürücü görülmemiştir. DİSK, bütün toplumcu güçlerin güven kaynağı olacaktır.”

Türkiye Lastik İş Sendikası Genel Başkanı Rıza Kuas da DİSK'in kuruluş nedenleri üzerine şu demeci vermiştir:

“Haysiyet Divan'ına verilmemiz, Türk İş'in işçi sınıfına ihanet belgesidir. Lastik İş camiası için ise Türkiye sendikacılık tarihinde şerefli bir sayfa olarak yer alacaktır.

“DİSK, işçi sınıfının anayasadaki iktisadi ve sosyal haklarına sahip çıkması ve demokratik yollarla her türlü yönetime ağırlığını koyması gayesiyle kurulmaktadır.

“DİSK işçilerin ve sendikacıların kendi siyasi örgütleri içinde toplanmasına çalışacaktır.

“Türk İş kapitalist sömürü düzenini sürdürmek, DİSK ise sömürü düzenine son vermek istemektedir.

“DİSK, Lastik İş Sendikası mensupları tarafından tamamen benimsenmektedir. Açık delili, 8 Ocak 1967'de yapılan 200 kişilik temsilciler toplantısı ile 5 Aralık 1966'da yapılan İstanbul Şubesi kongresinde bu hareketin binlerce lastik işçisi tarafından ayakta alkışlarla tasvip edilmiş olmasıdır.

“DİSK bütün maddi gücünü işçiden alacak ve bütün gücüyle işçiye hizmet edecektir.

“Türk İş DİSK'in kuruluşunu baltalamak istemiştir. Türk İş'in tutumu patronların paralelinde olacaktır. İşçi sınıfı, DİSK'in işçi hakları için namuslu, mert ve cesur mücadelesini gördükten sonra mutlaka DİSK'in etrafında toplanacaktır.”

Türk Tiyatrosu bu sezon daha da geriye gidiyor

İnci Tuğsavul, Ant Dergisi, 3 Ekim 1967

Ekim başında kamu tiyatroları ve özel tiyatroların perdelerin açmasıyla birlikte Türk tiyatrosunun durumu sanat çevrelerinde tartışma konusu olan başlıca sorunlardan biri haline geldi. Tiyatroların açıkladıkların repertuvarlara bakılırsa, sanatın halka en yakın olması gereken bu dalında bu

yıl da umut verici bir gelişme yok. Aksine, Türki tiyatrosu geçen yıllara göre bu yıl daha büyük bir gerileme gösteriyor.

Bu gerilemede muhakkak ki tiyatro sahiplerinin ve yöneticilerinin büyük sorumluluğu var. Ancak sorunu daha geniş bir perspektif içerisinde ele alınca, tiyatrodaki gerileyişin, mevcut düzenin toplum hayatında yarattığı genel çöküntü ile bir paralellik gösterdiği gözden kaçmıyor. Tutarlı bir kültür politikasının eksikliği tiyatronun gerçekçi bir sanat anlayışından uzaklaşmasına, toplumun sorunlarının ve toplumsal eylemin dışında kalmasına sebep oluyor .

Türkiye tiyatrosu, bugünkü haliyle kendisini toplumcu bir çizgiye oturtacak bilinçli ve titiz çalışmalardan yoksundur. Devlet tiyatroları ve şehir tiyatroları politikacıların nüfuz ticareti, eş dost kayırma alanı haline gelmiştir. Özel tiyatrolar ise, ekonomik güçlükler, yer imkansızlığı, kadro yoksunluğu gibi nedenlerle ister istemez gişe endişesine düşmüştür. Böylesine bir kaos içerisinde birkaç kişisel çaba da yok olmaya mahkumdur.

Türk tiyatrosunda baş gösteren bunalım, yazarından çevircisine, dramaturguna, yöneticisine, sahibine ve oyuncularına kadar bütün tiyatro kadrosunu etkilemekte ve tiyatro günden güne yozlaşmaktadır. Politik nedenlerle devlet ve şehir tiyatrolarına oyun kabul ettiremeyen tutarlı yazarlarla çevirciler, ister istemez, gişe endişesindeki özel tiyatrolarla karşı karşıya kalmakta, giderek tutarlı oyunlar yerine bulvar komedileri hazırlamak yolunu tutmaktadır.

Geçen sezon başkentte dokuz, İstanbul'da 16 tiyatro hemen her gün perdelerini açmıştır. Bunun yanı sıra Bursa ve İzmir tiyatrolarını da sayarsak, bu dört büyük şehrin dışında kalanlar birkaç gün için gelen turne oyunlarından başka bir şey görememişlerdir. Türkiye'nin 67 ilinden yalnızca dördünde tiyatro bulunmakta, onlara da ancak mutlu bir azınlık gidebilmektedir. Her türlü imkandan yoksun bölge tiyatroları ise, bütün olumlu çabalarına rağmen, Türk tiyatrosuna katkıda bulunmaktan henüz çok uzaktır.

Yıllarca önce olumlu bir çizgiye getirilmiş bulunan Devlet Tiyatrosu politik baskılar ve kişisel kaprislerle cadı kazanına döndürülmüştür. Yarım yüzyıllık Şehir Tiyatroları'nın başından önce değerli yöneticisi Muhsin Ertuğrul uzaklaştırılmış, sonra oyuncular küstürülmüş, bazı cahil politikacıların elinde kalan tiyatrolar sıradan oyunların gösteri yeri haline getirilmiştir.

Kamu tiyatrolarının durumu böyle olunca, bütün umutlar ister istemez özel tiyatrolara bağlanmaktadır. Gel gör ki, özel tiyatrolar da kendilerini aksaklıklardan kurtaramamaktadır. Örneğin geçtiğimiz sezon boyunca İstanbul seyircisi yalnız iki üç iyi oyun görebilmiş, onlar da ya yanlış yorumlanmış ya da gerekli oyuncu kadrosunun eksikliği yüzünden aranani vermekten çok uzak kalmıştır.

Bununla beraber, Ulvi Uraz Topluluğu'nun oynadığı Kartal Tekmesi (Refik Erduran), Gülriz Sururi - Engin Cezzar Topluluğu'nda sahneye konan Palto (Google), kötü yorum ve oyunlaştırmaya rağmen Dormen Tiyatrosu'nun repertuarınai aldığı Yer Demir Gök Bakır (Yaşar Kemal) bu kaos içinde bir kaç olumlu pırıltı olmuştur. Bunların yanında Tiyatro TÖS iyi bir seçim yaparak Suçsuzlar (Sacco ve Vanzetti)'yi oynamış, fakat kadro ve yönetim yetersizliği yüzünden oyunun önemi anlayamamıştır. Ayrıca, tuluat tiyatrosunda toplumsal taşlamalarını sürdüren Muammer Karaca bazı sıçramalar yapmış, fakat o da yüzeyde kalmaktan ileri gidememiştir. Şehir tiyatroları ise koca bir sezonda olumlu tek iş yapamamıştır.

Ankara'da ise Devlet Tiyatrosu yönünden durum çok daha dramatiktir. Tiyatroyu bir aile çiftliği haline sokan Cüneyt Gökçer, bir yandan yerinde kalabilmek için iktidara her türlü tavizi verirken, öte yandan tiyatroyu ailesine şöhret sağlamak amacıyla bir araç yapmıştır. Binlerce lira harcanarak topluma ve ulusal tiyatroya hiçbir yararı olmayan müzikaller sahneye konmuş, çeşitli keyfi tasarruflarda bulunulmuş, Devlet Tiyatrosu halkı afyonlama, şartlandırma için bir araç olarak kullanılmıştır.

Geçen sezon Devlet Tiyatrosu'nun yaptığı tek olumlu iş, Albert Camus tarafından Dostoyevski'den oyunlaştırılan Ecinniler ile Edward Albee'nin Küskünler Kahvesi'nin sahnelenmesi olmuştur.

Ankara'nın özel tiyatroları da bulvar komedilerinden kendilerini kurtaramamışlardır. Bu arada Ankara Sanat Topuluğu'nun başarısından söz etmek gerekmektedir. Kuruluşundan bu yana özellikle Asaf Çiyiltepe'nin gayretleri ile tutarlı bir repertuara sahip olan AST gerçekten başkentin tek öncü tiyatrosu olma niteliğini elinde tutmuştur. Geçen sezonda Orhan Kemal'in 72. Koşuş ve Georges Michael'ın Pazar Gezintisi ile hem sezonun en çok sözü edilmesi gereken oyunlarını sahnelemiş, hem de bunları oldukça başarılı yorumlamıştır.

Tan'da cadı kazanı

İnci Tuğsavul, Ant Dergisi, 17 Ekim 1967

41 haftadan beri yayınını hiç aksatmadan düzenli şekilde devam ettiren ANT'nin başarısında, Tan Matbaası dizgi, tertip ve baskı kadrosu teknisyenlerinin de en az yazar kadromuz kadar payı vardır.

Tan mürettiphanesi şefi Natık Erenkara ve ANT'nin sayfalarını hazırlayan mürettip Namık Kemal Aydın ile arkadaşları, dergimizin hemen bütün okuyucuları tarafından beğenilen yeni ve modern sayfa düzeninin gerçekleştirilmesinde büyük emek sarfetmişler, ANT için ellerinden gelen fedakarlığı esirgememişlerdir.

Tan rotatifinin başmakinisti Mithat Şenocak ile yardımcıları Fahri Egeliler ve Recep Selvili de ANT'ı kendi dergileri gibi benimsemiş, Bâbîâli'nin en eski rotatiflerinden birinde birçok teknik imkansızlıkları yenerek ANT'a ofset nefasetinde bir baskı güzelliği kazandırmışlardır.

Mithat Usta'nın, önceki hafta çok ağır hasta olduğu halde ANT baskısının aksamaması için hasta yatağından kalkarak rotatifin başına geçmek suretiyle gösterdiği fedakarlığı ANT'çılar hiç bir zaman unutmayacaklardır.

Ancak, Tan Matbaası'nın değerli teknisiyenleri de, tesislerin Babıâli'de Sabah Gazetesi'ne devredilmesinden sonra, tam bir huzursuzluk içinde bulunmaktadırlar. ANT'ın Tan'da basılmasının sabote edildiği gün, Bâbiâlide Sabah yöneticileri, bu sabotaja direnebilecekleri endişesiyle rotatif dairesindeki üç değerli teknisyenin, Mithat Şenocak, Fahri Egeliler ve Recep Selvili'nin işine son vermiş ve derhal işyerini terk etmelerini istemişlerdir.

Tan'daki huzursuzluğun başlangıcı, bu işyerinde işçilerin sendikaya girmesi ve toplu sözleşme isteğinde bulunmasından sonra patlak vermiştir. Tan Müessesi'ni kendisine özgü iş metodlarıyla işleten ve işveren-işçi ilişkilerini sendikacılık çerçevesi dışında düşünen Halil Lütfi Dördüncü, Basın İş Sendikası'nın toplu sözleşme müzakeresinde ileri sürdüğü şartları kabul etmemiş ve bunun üzerine Tan işyerinde grev ilan edilmiştir.

Ancak grev hareketi fiilen başlamadan önce Halil Lütfi Dördüncü, tesislerin işletmesine talip olan Bâbiâlide Sabah Gazetesi'nin sahibi Hacı Muammer Topbaş ile anlaşmış ve bir yıl süreyle mürettiphane ve rotatif dairesinin işletmeciliğini ona devretmiştir.

Topbaş'lar, tesisleri devraldıktan sonra, diğer müesseselerinde olduğu gibi, Tan Müessesesi'nde de ancak Ortaçağ'da rastlanabilecek fanatik bir zihniyetle hareket etmeye başlamışlardır. Tan personelinin siyasi fikirleri, dini inançları ve özel hayatları Topbaş'ların dar ümmetçi görüşleri açısından değerlendirilmeye başlanmış ve işçiler birer birer mimlenmiştir.

Topbaş'ların gelişiyle beraber Tan'ın makine dairesinde de görülmemiş bir istismar düzeni uygulanmaya başlamış, hem Bâbiâlide Sabah Gazetesi'ni, hem de Hürriyet'in Son'una rakip olmak üzere yayınladıkları akşamcı Sonhaber Ga-

zetesi'ni bu tesislerde basan Topbaş'lar, personeli günlerce gece gündüz uyku uyumadan, her türlü mevzuatı ayaklar altına alarak çalıştırmışlardır. Karşılığında da sadaka kabinden gülünç paralar vermişlerdir.

Tan Müessesesi, insan emeğine karşı saygısızlığın, emek sömürücülüğünün en çirkin örneğini işte bu “din”, “iman”, “takdiri ilahi” kelimelerini ağızlarından düşürmeyen takkeli, tesbihli kapitalistlerin yönetimi sırasında görmüştür.

Ve henüz toplu sözleşme imzalanmadığı ve grev hali devam ettiği halde Toplu Sözleşme ve Grev Kanunu'na aykırı olarak geçen hafta Mithat Usta ile arkadaşlarının işine kanuni haklarını ödemedi son vermek suretiyle de “hacı” iş adamları, kanunlara saygısızlığın yeni bir örneğini göstermişlerdir.

Yıllardan beri her türlü fikri yayınlara dizgi ve baskı imkanı sağlayarak demokratik mücadelenin gelişmesinde gerçekten büyük rol oynayan Tan Müessesesi, bugün hacıların elinde ümmetçilerin karargahı haline getirilmiştir.

Personel bu dar kafalara göre değiştirilmekte, kanunlar, anlaşmalar, örf ve adetler bir tarafa atılarak, çığnenerek Tan Müessesesinin işleri Ortaçağ'dan kalma bir fanatizm içinde yürütülmekte, Bâbîâli'nin en eski müesseselerinden birinde mülkiyet ve işletme hakları suiistimal edilerek düşünce özgürlüğü boğazlanmaktadır.

Bugün sayısız kitap, dergi ve gazete sadece Türkiye'de hilafetçi ve ümmetçi bir düzenin yeniden kurulmasına ortam yaratmak, vatandaşları birbirlerine karşı kanlı mücadelelere tahrik ve teşvik etmek üzere Tan mürettifanesinde ve basımevinde hazırlanmaktadır. Tan müessesesinin sahibi Halil Lütfü Dördüncü ise bu korkunç gidişe şimdilik müdahale edememekte ve gelişmeleri izlemekle yetinmektedir.

Ant'ın tepkilerine Necip Fazıl'ın *Büyük Doğu* Dergisi'nde verilen yanıt Kanlı Pazar'ın habercisi gibidir.

“Basit bir müslümanın bile takdirinden kaçmayacak bir vazife olarak, kiraladıkları müesseseden bu gibi necasetleri temizlemekle işe başlamaları, ilk doğru ve faziletli adımlar-

dır. Ve bundan böyle onu takip edecek adımlardan bir işaretidir. Moskova lağımının fareleri, nasıl bilsinler ki, kendilerinin karanlık dediği her yerde nur ve pis gördüğü her noktada temizlik vardır. Moskof lağımının iğrenç farelerine tatbik edilecek muamele, onları, çoktan beri müstemlekeleştirdikleri Tan matbaasından atmak değil, büyük bir kapan içinde Marmara'ya sarkıtıp boğmaktır.”

Aynı grubun yayını *İttihad Gazetesi*'nde de medyanın nasıl ümmet kontrolüne alınmakta olduğu müjdeleniyordu:

“Daha dur bakalım, büyüğü geride. Artık isteseniz de, patlasanız da, çatlasanız da, Bâbîâli'ye el attık. Rotatifler, Kur'an ve iman hakikatlerinin neşrinde çalışacak. Müslüman gazetelerin sayısı daha da artacak; matbaaların, dağıtım şirketlerinin en yenisi, en modern müslümanlara hizmet edecek. Tekniğin meşru dairedeki herşeyi islamiyete, onun hadimlerine hizmet edecek.”

Bu kanlı tehditler başka ümmetçi gazetelerde de sürdürülecekti. Örneğin *Bugün*'de Mehmet Şevket Eygi açıkça katliam fetvası veriyordu:

“Türkiye'de komünizmin himaye edildiğine, islamiyetin ise baltalandığına dair apaçık deliller vardır. Artık müslümanlara düşen vazife, uyanık ve hazırlıklı olmaktır. Önümüzde taze ve ümit verici bir örnek vardır. Endonezya'daki komünist kıyımı. Yüzbinlerce komünist öldürüldü. Karada vahşi hayvanlar, denizde balıklar insan etine doydular. Korkunç bir komünist kıyımı oldu. Fakat Endonezya kurtuldu.”

Bu yazıyı tamamlayan ek bilgi:

Bundan bir yıl sonra da, Temmuz 1968'de, Amerikan 6. Filosu'nun İstanbul'a gelişini protesto eden devrimci gençleri sindirmek için bir gece yarısı Gümüşsuyu'ndaki Teknik Üniversite'yi basarak Vedat Demircioğlu'nu komaya sokmaları üzerine Ant'ın olayları “Kanlı İmha Planı” diye yansıtması üzerine, İslam'ın dışı mücahidi olarak mangalda kül bırakmayan Şule Yüksel Şenler de 22 Temmuz 1968 tarihli *Bugün*'de bizleri hedef gösterecekti:

“Her sahifesi işçiyi, köylüyü, esnaf, memur, talebe ve halkı hükümete, düzene, zengine, patrona ve NATO’ya karşı tahrik ve isyana teşvik edici yazılarla dolu sol cenahın en cüretkâr neşir organı olan ANT Mecmuası memleketimizde cereyan eden müessif hadiselerin başlıca müsebbibi, kışkırtıcısı ve hazırlayıcısıdır.”

Wright Mills’in Dinle Yankee adlı kitabına önsöz

İnci Tuğsavul, Ant Yayınları, İstanbul 1969

Cağımızın en önemli ulusal kurtuluş hareketlerinden biri olan Küba Devrimi hakkında bugüne dek lehte ve aleyhte çok şey söylenmiş ve yazılmıştır.

O, aç uluslar için bir kurtuluş yoludur, ama emperyalist kuvvetler için de bir an önce icabına bakılması gereken bir çıbanbaşısıdır.

O, batı yarımküresinde milyonlarca Latin Amerika’lının ardından yürüdüğü bir bayraktır, ama aynı yarımkürenin kuzeyindeki Yankee’ler için kızıklar tarafından Amerika’nın böğrüne dayanmış bir hançerdir.

O, pis ve sefil bohio’larında kaktüs gibi yaşayan insanların sefaletten, cehaletten, açlıktan ve hastalıktan kurtuluş ümididir, ama dünya nimetlerini sömüren bir avuç latifundista ve kapitalist ile onların uşakları için dehşet verici bir tehlikedir.

Bir avuç gencin Sierra Maestra’da Batista’ya karşı başlattıkları devrim hareketi gerçekten kısa zamanda özellikle Küba köylüsünün desteğiyle emperyalizme karşı bir kurtuluş savaşı halini almış ve 6,5 Milyon Küba’lıyı 180 Milyon Yankee ile karşı karşıya getirmiştir.

Amerikan tekellerinin Küba’daki sömürücülüğüne son vererek bütün ulusal servetleri ve imkanları sadece Küba halkının çıkarına hasreden devrim, Birleşik Amerika’da en yetkili ağızlar tarafından takbih edilmiş, Barry Goldwater

gibi bir sağcı senatör “Küba’nın Amerika için ciddi bir tehlike olduğunu, Castro rejimini yoketmek için, gerekirse savaşı dahi göze almak gerektiğini” söylerken Amerika’nın en radikal cumhurbaşkanlarından John F. Kennedy bile devrim yönetimini yıkmak için Küba’ya çıkartma düzenlemekten kendini alamamıştır.

Bütün haberleşme araçlarını ve propaganda imkanlarını ellerinde bulunduran ekonomik çıkar sahiplerinin konformizme sürüklediğı Amerikan Milleti, yani Yankee’ler, Küba Devrimi’ne adeta bir isteri krizi içinde saldırırken, aç dünyanın ve bu arada Küba’nın gerçeklerini görebilen bir avuç Amerikalı aydın kendi yurttaşlarını herhangi bir çılgınlıktan alakoymak için ciddi uyarmalarda bulunmaktan geri kalmamışlardır.

Bunların arasında en önemli yeri, muhakkak ki, Columbia Üniversitesi profesörlerinden C. Wright Mills işgal etmektedir. Prof. Mills, devrimin zafere ulaşmasından bir yıl sonra Küba’ya giderek devrim liderleriyle ve Kübalılarla uzun görüşmelerde bulunmuş, gerçekleri yerinde izlemiş ve Küba Sorunu’nun içyüzünü elinizdeki “Dinle Yankee” adlı eserinde bir bilim adamının tarafsız ve gerçekçi gözlemciliğiyle ortaya koymuştur.

Dinle Yankee, Küba Devrimi’nin sosyal ve ekonomik reformlara girişmesi üzerine çıkarları sarsılan Amerikan tekkellerinin Amerikan Hükümeti’ni Küba’ya çıkartma yapmaya zorladıkları sırada yazılmıştır.

Kitap, Küba devrimcilerinin kaleminden Yankee’ye yazılmış mektuplar şeklindedir. Bu mektuplarda Küba’nın tarihçesi, sosyal ve ekonomik durumu, ihtilalin nedenleri, ihtilalcilerin neler yapmak istedikleri ve hangi tehlikelerle karşı karşıya buldukları anlatıldıktan sonra Amerika’nın Küba karşısındaki tutumu ele alınmakta ve Amerikan Ulusu, yani Yankee’ler, Amerikan Hükümeti’ni Küba’ya karşı giriştiğı ekonomik ve askeri tehditlerden vazgeçirmeye davet edilmektedir.

Ancak, ne yazık ki, Prof. Mills ve diğerk açık fikirli Ame-

rikan aydınlarının uyarmaları hiçbir sonuç vermemiş ve 1961 Nisan'ında Amerikan subayları tarafından Florida'da yetiştirilen Küba'lı mülteciler, Cumhurbaşkanı John Kennedy'nin muvafakatıyla Küba'ya askeri çıkartma yapmışlardır. Amerikan CIA Teşkilatı'nca organize edilen ve Domuzlar Körfezi Çıkartması olarak bilinen bu hareket Fidel Castro'nun liderliğindeki Küba halkının devrime sahip çıkması sayesinde hezimetle sonuçlanmış, 72 saat süren çarpışmalardan sonra 300'e yakın mülteci öldürülerek 1200 kişi esir edilmiştir.

Kesin zaferin kazanılmasından sonra Küba bir sosyalist cumhuriyet haline getirilmiş ve Küba ekonomisi sosyalist açıdan planlaştırılarak sosyalist ülkelerle daha yakın bağlantılar kurulmuştur.

Küba devrimi bugün eski düzenin artıklarını ve karşı-devrim unsurlarını tamamen temizlemiş olarak sosyalist kalkınma aşamasına girmiştir.

Küba, sosyalizmin Amerika Kıtası'nda tuttuğu bir köprübaşdır. Yarın bir Brezilya, bir Arjantin, bir Bolivya, bir Şili, bir Peru da Küba'nın geçtiği yoldan geçecektir.

Küba devrimcilerinin Dinle Yankee'de alan götüşleri, Prof. Mills'in de belirttiği gibi, sadece Küba'lının değil, sadece Latin Amerika halklarının değil, bütün aç halkların sesidir.

Ant'a istenen cezalar 770 yılı buldu

İnci Tuğsavul, Ant Dergisi, Mayıs 1971

Erim iktidarının karşı-devrimci tutumu, en somut olarak, devrimci yayınlara karşı savcıların seferber edilmesiyle belgelenmiştir. Erim'in basın özgürlüğünden, Adalet Bakanı İsmail Arar'ın "Cumhuriyet savcılarının görevlerini tarafsızlık ve eşitlik ilkeleri içinde yerine getireceği"nden söz etmesine rağmen, geçen ay içinde sadece ANT'ın iki sayısı

birden toplatılmış, ANT hakkında arka arkaya soruşturma açılarak ANT yöneticileri ve yazarları için istenen hapis cezaları toplam olarak 770 yıla yükseltilmiştir.

Yine Türkiye’de ilk defa olarak, bir doçent ile bir asistanı hakkında, ANT’ta yayınlanan görüşlerinden dolayı 142. maddeden soruşturma açılmıştır.

Dr. İsmail Beşikçi’nin “Doğu Anadolu’da Geri Bırakılmışlığın Oluşumu” başlıklı yazısından dolayı dergimizin 10. sayısını toplattıran savcılık, Beşikçi ile dergimiz genel yönetmeni Doğan Özgüden hakkında TCK’nın 142/3. maddesinden soruşturma açmıştır.

Beşikçi’nin yazısı üzerine İhsan Aksoy’un yazdığı “Doğu Anadolu’da Geri Bırakılmışlığın Oluşumu Üzerine” başlıklı yazıdan dolayı da ANT’ın 11. sayısı toplatılmış ve bu yazıdan dolayı da İhsan Aksoy ile o sayıdaki sorumlu müdür İnci Özgüden hakkında 142/3. maddeden soruşturma açılmıştır.

Yine ANT’ın 11. sayısında yayınlanan “Ortadoğu Halkları Yenecektir” başlıklı yazısından dolayı Faruk Pekin ile İnci Özgüden hakkında TCK’nun 142/1-3. maddesinden, aynı sayıda yer alan “Paşaların Tehditleri Düzeni Kurtarmaz” başlıklı yorumdan dolayı İnci Özgüden hakkında yine TCK’nun 142. ve 159. maddelerinden savcılıkça soruşturma açılmıştır.

Yeni açılan soruşturmalarla Doğan Özgüden hakkında açılan 31 dava ve soruşturmada istenen hapis cezası toplam 149,5 yılı, istenen para cezası ise 250.000 Lira’yı bulmuştur. Özgüden, şimdiye kadar 1 yıl hapis, alt ay sürgüne ve 4800 lira para cezasına mahkum olmuş, 42 yıllık ceza talebinden ise beraat etmiştir. Para cezaları infaz edilmiş olup, hapis ve sürgün cezaları Yargıtay’dadır.

İnci Özgüden hakkında şimdiye kadar açılan 8 dava ve soruşturmada ise 82 yıla kadar, Faruk Pekin hakkında da iki davada 30 yıla kadar hapis istenmektedir.

Arkadaşımız Çetin Özek hakkında geçen ay açılan soruşturmalarla, Türkiye’de ilk defa bir ceza hukuku doçenti-

nin “ceza kanununu ihlal ettiği” iddiasıyla cezalandırılması söz konusu olmaktadır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Hukuku Doçenti olan Özek’in Aralık 1970’te ANT tarafından yayınlanan “Faşizm ve Devrimci Halk Cephesi” isimli kitabında TCK’nun 142/1 ve 312. maddelerine muhalefet edildiği ileri sürülmektedir.

Özek hakkında, ayrıca, Londra’da yaptığı bir konuşmada da TCK’nun 142/4. maddesini ihlal ettiği iddiasıyla savcılıkça açılan soruşturmanın dosyası sorgu hakimliğine verilmiş, geçen yıl İktisat Fakültesi’nde verdiği bir konferansta da anti-faşist sözlerinden dolayı TCK’nın 312. maddesini ihlal ettiği iddiasıyla rektörlükçe soruşturma açılmıştır. Açılan soruşturmalarda Çetin Özek’e isnad edilen suçların Ceza Kanunu’ndaki karşılığı toplam 21 yıla kadar hapistir.

Böylece simdiye kadar ANTta yöneticilik yapan ya da yazı yazan 25 kişi hakkında açılan 126 soruşturma ve davada toplam olarak 770 yıl hapis, 300 Bin Lira para cezası talep edilmektedir.

Türkiye’de askeri yönetimin iki yılı

İnci Tuğsavul, Turkey On Torture sunumu, Mart 1973

40 yıldır Portekiz,
35 yıldır İspanya,
6 yıldır Yunanistan,
Ve 2 yıldır Türkiye...

Avrupa ailesinin üyesi olan bu ülkeler, halkların iç ve dış düşmanlarının çıkarları uğruna zorbalık ve hileyle iktidarı ele geçiren diktatörlüklerin tahakkümü altındadır. Özgürlüklerin son kalıntıları da ayaklar altına alınmış, demokrasi için mücadele veren halklar esarete mahkum edilmiştir.

Avrupa ailesinin bazı ülkeleri kendi aralarında özgürlük

ve demokrasi temelinde yeni bir bütünleşme gerçekleştirmek için seferber olmuşken, bu dört Avrupa ülkesinin başındaki diktatörlüklerle de anlayış ve hattâ işbirliği içinde bulunmaları tarihsel bir çelişkidir.

Bu vurdumduymazlık haklı olarak yakıcı bir soruyu da gündeme getirmektedir:

Sıra hangi ülkede?

Türkiye'deki faşist yönetimin temsilcileri hâlâ Avrupa Konseyi ve AET'nin yuvarlak masalarındaki yerlerini korumaya devam ederken bu soruyu soranları kınamak mümkün mü? Baskıcı yönetimlere karşı etkili önlemler alınmadığı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde belirtilen hak ve özgürlükleri ihlal etmeye cüret edenlerin Avrupa Konseyi üyeliği ve AET ortak üyeliği askıya alınmadığı sürece, Avrupa'da yaşayan her insanın bir gün kendisinin de benzer bir anti-demokratik yönetim altına girebileceği ihtimalinden endişe duymaya son derece hakkı vardır.

Sıkıyönetim ilanının ikinci yıldönümünde insan hakları ihlalleri açısından ne durumda?

Türkiye Demokratik Direnişi, Ağustos 1972'de, Türkiye'deki mevcut askeri yönetimin sosyo-ekonomik ve tarihsel arka planını ve mevcut askeri rejimin yapısını ve insan hakları ihlallerini dünya kamuoyuna duyurmak üzere Türkiye Dosyası adlı kapsamlı bir rapor yayınlamıştı... O kitapta işkenceler, askeri mahkemelerdeki yasadışı yargılamalar, işçi sınıfına, aydınlara, basına, üniversitelere, öğretmenlere, sanata ve Kürt halkına yönelik baskılar hakkında ayrıntılı belgesel ve istatistikî bilgiler yer almaktaydı.

Hemen ardından, Ekim 1972'de de, askeri yönetim tarafından gözaltına alınan, tutuklanan, mahkum edilen, idam edilen veya öldürülen baskı kurbanlarının alfabetik listesi de dahil olmak üzere Türkiye'de İnsan Avı yayınlandı.

Üzerinden altı ay geçtikten sonra, bugün, askeri yönetimin kriminal uygulamaları tüm tahminlerin ötesine geçmiş ve daha üst seviyeye ulaşmış bulunuyor.

Türkiye'nin Avrupa Konseyi üyesi olmasına ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni imzalamış olmasına rağmen, sıkıyönetimin başlangıcından bu yana binlerce aydın, üniversite profesörü, öğretmen, işçi, köylü, gençlik lideri gözaltına alınmış, askeri kamplarda işkence görmüş ve öldürülmüş, tüm ilerici yayınlar yasaklanmış ve tüm demokratik örgütler kapatılmıştır. Türkiye Demokratik Direnişi'nin yayınladığı İşkencede Türkiye adlı bu yeni kitapta askeri yönetiminin baskıyı kurumlaştırma çalışmaları ve sistematik insanlık dışı uygulamaları hakkında ayrıntılı bilgi verildikten sonra şu belgeler Avrupa kurumlarının dikkatine sunulmaktadır:

1. İnsan avında öldürülenlerin tam listesi
2. Askeri mahkemelerdeki tüm davalar ve mahkumiyetler
3. Sıkıyönetimce yayını durdurulan gazete ve dergilerin tam listesi
4. Gözaltına alınan, tutuklanan, yargılanan ve mahkum edilen gazeteci, çevirmen, yayın yönetmeni, yayıncı ve sanatçıların tam listesi
5. Sıkıyönetimce toplatılan ve imha edilen kitap ve dergilerin listesi
6. Gözaltına alınan, tutuklanan, yargılanan ve mahkum edilen üniversite profesörleri ve asistanlarının listesi
7. Sıkıyönetimde gözaltına alınıp işkence edilenlerin kendi tanıklıkları

Türkiye'den Devrimci Türküler

İnci Tuğsavul, Livaneli uzunçalarına sunar, 1974 Brüksel

Anadolu'da müziğin ve şiirin yüzyıllardır süregelen derin köklü bir etkisi ve geleneği vardır. Onuncu yüzyıldan bu yana bütün gezici halk ozanlarının türküleri halk tarafından kuşaktan kuşağa aktarılarak ve ayıklanarak yaşatılmış, günümüze ulaşmıştır.

Zengin bir çeşitlilik gösterir Anadolu halk şiiri. Çünkü çeşitli etnik grupların kültürlerinin karışması ile oluşmuştur. Onun yanısıra Anadolu'yu altı yüzyıl egemenlik altında tutan Osmanlılar hükümlerini sürdürdükleri öteki ülkelerden de kültür taşımışlardır. Anadolu şiirinin temelinde şu karmaşık etkiler yatar: Orta Asya (kopuz ve şaman davul zurnası), Bizans, İslam-Arab, Balkan, İyonya etkileri, Girit uygarlığı, Gürcü, Kafkas, İran, Kürt, Ermeni vb.

Ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun saray müziği ve edebiyatı tamamen İslam-Arab ve Fars etkilerine teslim olurken Anadolu halkı bütün bu etkileri kendi potasında eritmiş, şiirini ve dilini sürekli yeniden yaratarak geliştirmiştir.

Anadolu türküleri özünde Osmanlı'nın zulmüne karşı sürekli başkaldırışın ifadesidir, ajitasyon ve propaganda aracıdır. Osmanlı İmparatorluğu'nun istilacı siyaseti ve baskı yönetimi, sanıldığı kadar aksine, en çok Anadolu halkını ezmiş, sürekli olarak Türk dilini ve kültürünü aşağılamıştır. Anadolu tarihi Osmanlıların giriştiği cankırımlarıyla örülüdür.

Şalvarı şaltağ Osmanlı

Eğeri kaltağ Osmanlı

Ekende yoğ, biçende yoğ

Yiyende ortağ Osmanlı

Anadolu direniş türkülerinde slogan haykıran bir eda yoktur. Baş kaldırma ve yığıtlik ile hüznün sürekli içiçedir. Devrimci öz, yaşamın, üretimin, doğanın içine geçirilerek çok zengin bir derinlikle verilmiştir. Sevdadan söz eden türkülerin bile çoğu özünde devrimcidir. Fakat ulaşılması kolay olmayan, bizzat hayatın kendisi kadar karmaşık ve derin, ince bir yapıdadır devrimci öz. Türkü, "Ağaç kuşa, kuş ağaca kayıtlı" derken doğanın diyalektiğini dile getirir.

Anadolu devrimci türkü geleneği içinde dini motifli tarihsel türküler önemli bir yer tutar. Bu bir çelişki değildir. Osmanlı tarihinde direniş mücadeleleri çoğu kez tarikatlar aracılığıyla verilebilmiştir. O dönemin kitleler için geçerli olan değer yargılarından gelen simgeler amansız bir sınıf kav-

gasının bayrağı olmuştur. Cumhuriyetten sonra kapitalistleşme sürecine giren Türkiye’de sınıf kavgası proletarya-burjuva çelişkisi temeline oturmuş, işçi sınıfının örgütlenmesini engellemek için egemen sınıflar en vahşi yöntemlere başvurmaktan geri kalmamışlardır. Enver Gökçe’nin plakta yer alan şiiri, 1940’ların Türkiye’sini anlatırken, tüm Anadolu halkını direnişe çağırmaktadır.

1970’lerde de emperyalizm ve yerli işbirlikçilerinin kurduğu askeri dikta döneminde, işçi sınıfı hareketine ve demokratik güçlere karşı yeni bir terör kampanyasına girilmiş, devrimciler katledilmiş, zindanlara atılmış, işkenceden geçirilmiştir.

Devrimci türkü geleneğini en etkin biçimde sürdüren saz şairlerinden Zülfü Livaneli, plakta yer alan türkülerinde, 1970’lerin baskı dönemindeki yenilgi acısı ile savaşçı onununu, devrimci yiğitlikle halkın kararlı, uzun mücadele gereğini kaynaştıran bir anlatıma ulaşıyor.

Bu dönemde kendisi de baskı ve zulme uğrayan ve en vurucu türkülerini hapisanede yazan Zülfü Livaneli’nin müziğinin bir başka önemli yanı da, Anadolu’nun en eski ve en yaygın çalgısı olan saz’ı, bugün büyük ölçüde ortadan kaybolan geleneksel bağlama düzeninde çalmasıdır.

Elinizdeki plak, Anadolu’da yüzyıllardır süregelen sağlam devrimci damarı, mücadele çizgisini bugünkü uzantısıyla vermektedir.

Türkiye rejimidir sanık sandalyesine oturtulan

İnci Tuğsavul, Info-Türk, Aralık 1976

Avrupa İnsan Hakları Komisyonu’nun, Kıbrıs Hükümeti’nin isteği üzerine, Türkiye’nin Kıbrıs’taki tutumu ile ilgili olarak düzenlediği rapor nihayet Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’ne yollandı. Raporda özet olarak 1974

askeri hareketinden sonra Türk Silahlı Kuvvetleri'nin adada insan hak ve özgürlüklerini çiğneyen yöntemler uyguladığı belgelenerek Türkiye sanık sandalyesine oturtulmaktadır.

Bu tesbitlerin aksini kanıtlama olanağı olmadığı takdirde, ki Türkiye hükümeti usul bakımından İnsan hakları Komisyonu'nun bu yoldaki çağrılarını hiçe sayarak bu olanağı kendi eliyle esasen ortadan kaldırmıştır, hazırlanan raporun tabii sonucu Türkiye'nin Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi kararıyla Avrupa Konseyi üyeliğinden ihraç edilmesidir.

Ancak böyle konularda sadece insan haklarına ilişkin endişeler değil, uluslararası diplomasinin perde arkası hesapları da büyük rol oynadığından, hukuken saptanmış ithamların siyasi bir kararla sonuçlanması zaman alabilir, hatta Avrupa Konseyi kulislerinde uzun süre bir pazarlık unsuru olarak da kullanılabilir.

Pratik sonucu ne olursa olsun, şimdilik üzerinde dikkatle durulması gereken nokta, Türkiye'nin başka bir devletin top- rakları üzerinde insan hak ve özgürlüklerini ihlal etme suç- laması altında bulunması ve bu suçlamaları bertaraf edecek bir çabayı göstermemiş bulunmasıdır.

İnsan Hakları Komisyonu raporunun açıklanması Türki- ye'nin siyasal çevrelerinde değişik yorum ve tepkilere yol açtı.

- Sağdan ve şovenlikten kaynaklanan bir tepki, uluslara- rası gözlemciler tarafından yapılan tespitleri hiçe sayarak, asıl Yunanlıların Türkler üzerinde insanlık dışı işlemler yap- tıklarını ileri sürerek, tüm Avrupa'nın Türkiye'ye düşmanlı- ğını bir kez daha gösterdiği safsatasını yaymaktır.

- Orta-yol ve orta-sol çevrelerden gelen tepki ise, sorunun daha çok usule ilişkin yanları üzerinde durarak, Demirel Hü- kümeti'ni bu konuda gereken diplomatik uyanıklığı ve ça- bayı göstermemekle suçlamak, bütün Avrupa'nın saygısını kazanmış Ecevit iktidarda bulunsaydı böyle bir kararın çıka- mayacak olduğu propagandasını yapmaktır.

Herşeyden önce şu noktayı açık seçik saptamakta yarar var:

Uluslararası forumlarda bir ülke hakkında belli önyargılarla bir takım kararların alınması, hele hele bir Yunan kulisine kanarak stratejik bakımdan büyük önem taşıyan bir ülke hakkında onu yeni tercihler aramaya itebilecek kararların alınması mümkün değildir. Bunun aksini iddia etmek, uluslararası konjonktürel gelişmelerden hiç haberdar olmayan, dünyadaki gelişmelere kulaklarını tıkayan, bırakın sosyalist ülkeler basınıını, batı basınıını, Türkiye gazetelerinin haber kaynakları sınırlı dış politika sayfalarını dahi izlemek zahmetine katlanmayan çağdışı kafaların hezeyanlarından başka bir anlam taşımaz.

Dünyadaki gelişmeleri izleyenler hatırlarlar:

Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nun, "insan hak ve özgürlüklerini çiğnediği için Avrupa Konseyi'nden atılması gerektiğine dair hakkında rapor verdiği ilk ülke Türkiye değil, o diplomatik kulisli "efsaneleştirilen" Yunanistan olmuştur.

İkinci önemli nokta da, uluslararası forumlarda yine "efsaneleştirilen" kişilerin değil, gerçeklerin, belgelerin, tavırların rol oynamakta olmasıdır. Bu bakımdan, Demirel değil de Ecevit başbakan olsaydı İnsan Hakları Komisyonu'nun raporu başka türlü çıkardı iddiası da ciddiyetten uzaktır.

Çünkü, İnsan Hakları Komisyonu'nda yargılanan kişiler değil, o kişilerin temsil ettiği hükümetlerin, rejimlerin insan hakları planındaki tavırlarıdır, uygulamalarıdır.

1. İnsan Hakları Komisyonu'na getirilen olaylar, Ecevit'in başbakan bulunduğu dönemde, onun hükümetinin verdiği emirle gerçekleştirilen askeri operasyon sırasında ve sonrasında olmuştur.

2. Hükümetten ayrıldıktan sonra da, Ecevit'ten Kıbrıs'ta Türk Silahlı kuvvetleri tarafından girilen insan hak ve özgürlüklerine aykırı icraat konusunda herhangi bir eleştiri ve kınama gelmemiştir.

3. İngiliz emperyalizminin ücretli ajanı olan ve faşist icraatı bakımdan Nikos Sampson'dan aşağı kalmayan bir Rauf Denktaş'ı "barış hareketi"ndan sonra da Kıbrıs Türk Cema-

ati'nin başında tutmaya devam eden, ona yetki veren yine Ecevit Hükümeti'dir.

4. Ve nihayet uluslararası forumda değerlendirme yapılırken şu çıplak gerçek de gözlerden kaçmamıştır:

Kıbrıs Harekatı'nı önceleyen yıllarda gerek Türkiye, gerekse Yunanistan ortak bir kaderi yaşamışlardır. Her iki ülke de işkenceci generallerin ve albayların kanlı baskı rejimi altında çile çekmiştir.

İşkenceciler, insan hak ve özgürlüklerini ihlal edenler, kan dökener bellidir. Bunlara dair her iki ülkede de binlerce belge, tutanak yayınlanmıştır. Ama sonra ne olmuştur?

Türkiye'de Ecevit daha iktidara gelmeden önce işkenceciler hakkında hiçbir işlem yapılmayacağına dair garantiler vermiştir, iktidara geldikten sonra da işkenceci subayları "Kıbrıs Barış Harekatı" sırasında Kıbrıs'a yollayarak kahramanlaştırmıştır .

Buna karşılık, aynı hareket sonunda iktidara gelen Karamanlis Hükümeti'nin ilk yaptığı işlerden biri, işkenceci subayları, kanlı terör döneminin sorumlularını mahkemelere çekip hesap sormak olmuştur.

Dünya kamuoyu ve hele hele insan haklarının uygulanmasını denetlemekle sorumlu İnsan Hakları Komisyonu gibi kuruluşların gözlerinden bu gerçekleri gizlemeye imkan yoktur.

Ve nihayet, bu olayın bir başka yönünü de açmak zorunludur.

Bu, Türkiye'nin insan haklarını çiğnediği iddiasıyla Avrupa Konseyi'ne ilk şikayet edilişi de değildir 12 Mart rejiminin Türkiye'de ilerici kıyımına girdiği 1971-73 döneminde de Türkiye rejiminin durumu Avrupa Konseyi'nin başka organlarında, yani Siyasal İşler Komisyonu'nda ve Danışma Konseyi'nde defalarca tartışılmış, hatta işkence iddialarını tahkik etmek üzere 1973 yazında özel bir komisyon da kurulmuştur.

Söz konusu komisyonun çalışmasını, o zaman seçim kampanyasına girmiş bulunan CHP Genel Başkanı Ecevit,

temsilcisi Mustafa Üstündağ aracılığıyla ve “Yakında seçimler yapılacak ve partim iktidara gelecektir. Bu bakımdan dış müdahaleler olumsuz etkiler yapabilir” gerekçesiyle askıya aldırılmıştır. Ve söz konusu komisyon da, bu görüşü dikkate alarak, çalışmalarını durdurmuş ve Ecevit’in iktidara gelerek Türkiye’de insan hak ve özgürlüklerini egemen kılma yolundaki icraatını beklemeyi kararlaştırmıştır.

Olayın üzerinden tam dört yıl geçmiştir.

- Türkiye’de faşist komandolar sokaklarda her gün yeni bir cinayet işlemektedir.

- İşkenceler tüm hunharlığıyla sürdürülmektedir.

- Düşünceye ve her türlü demokratik örgütlenme ve eyleme karşı çağdışı baskılar yoğunlaşmıştır.

- Mussolini’nin faşist 141, 142. maddeleri hâlâ Türk Ceza Kanunu’ndadır ve bu maddelere göre ilericiler tutuklanmakta, mahkum edilmektedir.

- Ve nihayet Türkiye, Avrupa Konseyi üyesi ülkeler arasında Komünist Partisi’nin yasak olduğu tek ülke olmak durumunu sürdürmektedir. Avrupa Konseyi bünyesinde komünist partilerinin bağımsız grup kurdukları bir dönemde, Konsey’in üyesi bir ülkede böylesi bir yasak hiçbir politik veya stratejik gerekçeyle izah edilip geçiştirilemez.

Son bir nokta daha:

“Efsanevi” Yunan kulisi sansasyonuna çok meraklı çevreler bilmelidirler ki, bugün o kulisi sürdürdüklerini iddia ettikleri Yunanlılar, yedi yıl önce Albaylar Yunanistan’ının Avrupa Konseyi’nden atılması için mücadele veren aynı Yunanlılardır. Başarmışlardır, çünkü mücadelelerini, yukarıda belirtildiği gibi, uluslararası forumlarda geçerli tek silaha, insan haklarına saygıya, somut tavırlara ve belgelere dayandırmışlardır. Türkiye’de insan haklarına saygılı, tüm siyasal görüşlere ifade ve örgütlenme olanağı sağlayan bir rejimin kurulması yolundaki mücadelede de, en geniş uluslararası destek yine o çevrelerden gelmiştir ve gelmektedir.

İçine gireceğimiz 1977 yılı Türkiye için bir dönüm nok-

tasıdır. Türkiye halkının demokratik, özgürlükçü ve ileriye yönelik özelemlerini niceliksel olarak temsil eden CHP ve onun lideri Ecevit, bu yönelişe layık bir seçim platformuyla mücadeleye girmek zorundadır.

Uluslararası forumlarda Türkiye adına başarı kazanmanın asgari koşulu böyle bir programı gerçekleştirmektir. Türkiye’de faşist terörü mevzuatıyla, icraatıyla, kadrosuyla ortadan kaldıracak bir rejimi gerçekleştirmek, aynı rejimi bağımsız Kıbrıs’ta da egemen kılmaktır.

Bu gerçekleştiği takdirde, Türkiye uluslararası forumlarda en büyük desteği hem de hiç ummadığı çevrelerden kazanacaktır.

Çünkü Türkiye’deki rejimdir uluslararası forumlarda sanık sandalyesine oturtulan, Türkiye değil, Türkiye halkı değil!

Nazım Hikmet 75 yaşında adlı kitaba önsöz

İnci Tuğsavul, İnci-Türk, 20 Ocak 1977

1977’nin 20 Ocak’ında, sadece Türkiye halkı değil, bütün dünya hakları, bütün insanlık, Türkiye işçi sınıfının savaştan şairi Nazım Hikmet’i anıyor.

Nazım Hikmet 1902 yılında bir Osmanlı eşraf ailesinin çocuğu olarak dünyaya gelmişti. 18 yaşında Anadolu’da Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulması ile sonuçlanacak olan ulusal kurtuluş savaşında, bu savaşı veren işçi ve köylülerin yanındaydı. Yetişme çağında Türkiye toprağını bir boydan bir boya sarsan sosyal oluşum Nazım’ın yaşamına da vurdu damgasını.

1917 Büyük Ekim devriminin etkisiyle komünist partisine girdi, tüm yaşamını sınıf savaşına adadı.

Tüm işçi ve köylülerin kararlı mücadelesi sonunda kurulmasına rağmen, Türkiye Cumhuriyeti yavaş yavaş başlangıç ilkelerinden ve hedeflerinden saptırıldı. İktidar mülkiyet sahibi sınıfların eline geçti. Bu gelişim Nazım’ın yaşamını

halkın yaşamıyla daha da özdeşleştirdi. Artık savaş burjuvaziye karşı bir savaşa, kavgaya dönüşmüştü. Her türlü muhalefeti ve direnişi ne bahasına olursa olsun ezmekte kararlı burjuvaziye karşı savaş kaçınılmazdı.

O andan itibaren burjuvazi Nazım Hikmet gibi egemen sınıfların ayrıcalıklarının korunmasına hizmet etmeyecekleri belli olan kişileri yok etmek, seslerini boğmak için her yola başvuracaktı. Nazım Hikmet'in yaptığı köklü seçim, kendisinin yaşam çizgisini de çizmişti. Hangi safta döğüşmesi gerekeceğini açık seçik görmüştü. Gördüğü için de, işçi sınıfının militan savaşçısı oldu.

Halkla her geçen gün biraz daha kaynaşıyordu. O artık savaşkan işçi sınıfı ailesinin bir ferdiydi. Edebiyat ve şiir ile dile getirdiği sorunlar, en mükemmel ifadesini onda buluyordu. O bir şairdi; işçi toprağı, demiri, deriyi, bakırı, yünü, ipeğı nasıl ustalıklarla işliyorsa, Türk dilini işte öylesine işleyen bir şair... Şiir ustalığını militan yaşamıyla bağdaştırarak, Anadolu'nun ücra köşelerinde her gün çığlık çığlığa yükselen halkın feryatlarını dile getiriyordu. O artık halkının sesi olmuştu. Olduğu için de egemen sınıfların baş düşmanı idi.

Bu çizgi bir kez çizildikten sonra, Nazım'ın 13 yılı zıندانlarda, 13 yılı da gurbetlerde geçecekti. Ama ne zıندان, ne gurbet onun savaşını önleyemeyecekti.

Birbirini izleyen gurbetler, onda insanın insan tarafından sömürülmesini ortadan kaldırmak için mücadele edilmesi gerektiğı düşüncesini yok edemedi. Nazım'ı susturamadılar. Tüm yaşamı boyunca insan manzaraları çizdi. Herkes onda kendinden bir şeyler buluyordu. Çünkü Nazım'ın mısraları önce Türkiye işçilerinin ve köylülerinin ağzında, sazında biçimlenmişti. Bu insan manzaraları öylesine gerçektir ve gerçeğı öylesine güçle dile getiriyordu ki, dünya halkları da onlarda kendilerini buluyorlardı. Nazım Hikmet'in bir çok dillere çevrilmesi rastlantısal değildi. Nazım Hikmet'in yaşamı ve eseri, onun gurbeti ve gurbeti doğuran kavgayı nasıl derinden kavradığını gösteriyor.

Bunun içindir ki, biz gurbetteki Türkiyeli işçilerin, Nazım Hikmet'in 75. doğum yıldönümünü savaş ruhu ve geleceğe güven duygusu içinde kutlamamızdan daha doğal bir şey olamaz.

İşçi sınıfının Avrupa'daki mücadele hedefleri

İnci Tuğsavul, İnfö-Türk, Eylül 1977

Avrupa'da iki aylık yaz tatili sona erdi. Avrupa ülkelerinin yerlileri gibi bu ülkelerde çalışan bir milyona yakın Türkiyeli işçi de iki aylık tatil dönemini bir yandan yakınlarına geçici de olsa kavuşma sevinci, öte yandan yeni üzüntüler, yeni düş kırıklıklarıyla, fakat hepsinin ötesinde gördükleri ihmal ve hatta ihanetten dolayı daha bilenmiş ve bilinçlenmiş olarak tamamladılar.

Avrupa'da bantlar yine dönmekte, presler yine inmekte, yüzlerce metre derinliklerde matkaplar yine kıvılcımlar saçarak karanlıkları yırtmakta, ve Avrupa kapitalizminin ürünleri, yine Türkiyeli işçilerin ellerinde biçimlenmektedir.

Türk hükümetleri tarafından, ki bu sayın Ecevit'in dört yıllık çalışma bakanlığı döneminde yoğun biçimini almıştır, hiçbir güvence sağlanmadan Avrupa kapitalistlerine tütün veya pamuk balyası gibi, fındık veya incir çuvalı gibi, kilo ve kalite hesabını vurularak satılan Türkiyeli işçilerin sorunları, büyük umut bağlanan 5 Haziran genel seçimleri sonunda da çözüme bağlanmaktan uzak kalmıştır.

Türkiyeli işçilerin sorunları, genel seçimlerden bir süre önce 26-27 Şubat tarihlerinde Almanya'da toplanan Büyük İşçi Kurultayı'nda ayrıntılı olarak açıklanmış, bir yandan sorunların çözümü için Türkiyeli işçilerin kendi aralarında federatif bir örgütlenmeye gitmeleri kararlaştırılırken, öte yandan seçime tek başına iktidar olmak iddiasıyla katılan sosyal demokrat CHP'ye bunları çözüme bağlayacağı

umuduyla kayıtsız şartsız destek verilmişti. CHP tek başına ya da kendisinin ağır basacağı bir koalisyon biçiminde iktidara gelseydi, parlamentoda CHP'nin solunda bir denetim ve teşvik unsuru olmadıkça bu sorunların ne denli üstesinden gelebilirdi? Bugün fiili durum böyle bir iktidarın dahi gerçekleşmemiş olmasıdır. İşçi düşmanı Milliyetçi Cephe hükümeti daha arınmış bir yapıyla, yani daha ne yaptığını bilen bir sınıfsal tutarlılıkla işçi ve halk düşmanı, demokrasi düşmanı, barış düşmanı siyasetleri uygulamak üzere yeniden iktidardadır.

Ve Büyük İşçi Kurultayı'nda saptanan sorunlar, en azından çözümü Türkiye'deki iktidarın kararını gerektiren yanlarıyla çığ gibi ortada durmaktadır.

Ama bu, Türkiye'de işçi düşmanı bir iktidar başta olduğu için mücadelenin durdurulacağı veya tavsatılacağı anlamına gelmez. Aksine, İşçi Kurultayı'nda saptanan hedeflere ulaşılması için mücadele daha yoğun olarak sürdürülecektir. Kuşkusuz ki, Avrupa'daki Türkiye'li işçilerin mücadelesi kendilerine özgü hedeflerle de sınırlı değildir. Türkiye işçi sınıfının bir parçası olarak, Türkiye'de başta işçi sınıfı olmak üzere demokrasi, bağımsızlık, sosyalizm ve barış güçlerinin yürüttükleri kitlesel mücadelede Avrupa'daki Türkiyeli işçiler de etkin şekilde yer almaktadır.

Bunun somut örnekleri geçen yıl DGM'lere karşı yürütülen direnişte, 1 Mayıs işçi kırımına karşı girişilen protesto hareketlerinde, genel seçimler sırasında takınılan anti-faşist tavrıda, Türkiye'de maden işçilerinin yürüttükleri MESS grevini destekleme kampanyalarında görülmüştür,

Son olarak Milliyetçi Cephe'nin Türkiye'de yeniden hükümet kurması ve baskı dönemini sürdürmesi üzerine başta DİSK olmak üzere sendikaların ve demokratik kitle örgütlerinin başlattıkları demokratik bir cephe oluşturulması çalışmalarını da Türkiye dışındaki işçiler tarafından dikkatle izlenmekte ve gerçekçi bir platform üzerinde en geniş demokratik çevreleri bir araya getirecek bir cephenin kurulması

düşüncesi, tüm Türkiye’li işçi örgütleri ve sendikalı işçiler tarafından desteklenmektedir.

Yurt dışındaki Türkiyeli işçilerin devrimci tavrı sadece kendi sorunları ya da Türkiye’nin sorunlarıyla da sınırlı kalmamaktadır. Proleter enternasyonalizmi ilkesinden hareket ederek, her vesile de işçi sınıfının uluslararası dayanışmasına katkıda bulunmaktadır. Türkiye’de egemen çevrelerin dayattığı enternasyonalist ilişkiler kuramama çemberi Avrupa ülkelerinde geçerli olmadığı için, ilk adımları Avrupa’daki Türkiye işçiler atmışlardır. Birlikte ekmek, demokrasi, sosyalizm ve barış kavgası verdikleri yerli ve diğer göçmen işlerle birlikte ortak davranmak Avrupa’daki Türkiye’nin işçilerin günlük pratiği içindedir.

Türkiye işçi sınıfının Avrupa’daki milyonluk kesimi tüm bu özellikleriyle Türkiye’de oluşturulmakta olan demokratik cephenin vazgeçilmez etkin bir gücüdür. Türkiye’de ortak bir demokratik cepheye yönelen ilerici güçler ortak mücadele platformuna Avrupa’daki Türkiyeli işçilerin istem ve hedeflerini de katmalıdır.

İşçi sınıfının bu kesimin sorunlarını da içerdiği ölçüde ortak platform daha gerçekçi olacak, yine bu kesimin cephe saflarındaki doğal yerini gerektiği gibi değerlendirebildiği ölçüde daha büyük bir etkinliğe ulaşacaktır.

Belçika’daki göçmen işçilerin ortak mücadeleleri

İnci Tuğsavul, İnfö-Türk, Şubat 1978

Belçika’da CSC/ACV Sendikası’nın Türkiyeli işçiler için yayınlamakta olduğu Emek gazetesinin Şubat sayısında, Uluslararası İş Örgütü (OIT)’ye atfen verilen bir haberde, son yıllarda işsizlik nedeniyle şiddetlenen yabancı düşmanı uygulamalara rağmen kapitalist Avrupa ülkelerinin hâlâ milyonlarca yabancı işçiye ihtiyacı olduğu açıklanmaktadır.

Örgütün bildirdiğine göre, 60'lı yıllardan itibaren yerli işçilerin çalışmayı reddettikleri ağır ve pis işlerde çalıştırılmak üzere geri kalmış ülkelerden milyonlarca işçi getirilmiştir. Ancak son yıllarda işsizliğin süregen hale gelmesi üzerine yabancı işçilere yol verilmesi ve ülkelerine geri yollanması bir çıkar yol olarak görülmüştür. Almanya ve Fransa gibi ülkelerde bu işçiler ellerine bir miktar tazminat verilerek geri yollanırken, diğer Avrupa ülkelerinde de bu işçileri canlarından bezdirip ülkeyi terk etmek zorunda bırakmak için her türlü sindirme tedbirine başvurulur olmuştur.

Ancak bu tedbir ve baskılar sonucu yabancı işçilerin geriye dönmeleri bazı sektörlerde el emeği düşüşünü de beraberinde getirmiştir. Örneğin İsviçre'de faal nüfusun üçte birini oluşturan yabancı işçilerin 230.000'i son üç yılda geri gönderilmişlerdir. Ancak geri gönderilen yabancı işçilerin de çalıştıkları ağır ve pis işlerde yerli İsviçreli işçiler çalışmaya yanaşmadıkları için bu sektörlerde 100.000 kişilik bir emekgücü noksanlığı ortaya çıkmıştır.

Fransa'da son yıllarda 150.000 yabancı işçi geriye gönderilmiş, ancak onlardan boşalan işlerde çalışmayı kabul eden yerli işçilerin sayısı ancak 13.000'i bulabilmiştir.

Alman sosyal demokrat hükümeti ise 1973'ten beri sistematik bir tasfiye politikası izleyerek Almanya'da çalışan yabancı işçilerin sayısını 2,6 milyon'dan 2 milyon'a düşürmüştür,

Tüm kapitalist Avrupa ülkelerinde halen toplam olarak 7,5 milyon göçmen işçi bulunmakta, aileleriyle birlikte göçmen nüfusu 13 milyon'a ulaşmaktadır,

Ancak bu ülkelerin hükümetlerinin yabancı işçileri başlarından def etmek yolundaki çabaları bir kendini aldatma olmaktan ileri gidememekte, yerli işçilerin ağır ve pis işlerde çalışmak istememesi nedeniyle yabancı işçilerin tamamen tasfiye edilmesi olanak dışı bulunmaktadır. Belli oranlarda yabancı işçi tasfiyesi yapılırsa bile göçmen ailelerinin yeni

yetişmekte olan çocukları hızla bu açıkları kapatmakta ve Avrupa kapitalizminin yedek işçi ordusunu beslemektedir.

Nitekim, Belçika Adalet Bakanı Van Van Elslande, bir soru önermesine verdiği cevapta, Belçika'da yaşayan ve en ağır işlerde çalıştırılan Türkiyeli, Faslı, Portekizli ve Cezayirli'lerin nüfuslarında 1975 yılından bu yana %30 oranında artış kaydedildiğini açıklamıştır.

Bakanın açıklamasına göre, ülkede halen 328.924 İtalyan, 92.279 Faslı, 67.058 İspanyol, 66.563 Türkiyeli, 23.418 Yunanlı, 13.433 Portekizli ve 12.031 Cezayirli bulunmaktadır.

Belçika'da bir başka yabancılar kategorisi daha bulunmaktadır. Bunlar Avrupa'nın başkenti statüsünde bulunan Brüksel'de Ortak Pazar, NATO gibi uluslararası kuruluşlarda görevli bulunanlardır. Ayrıca Belçika'nın ekonomik yaşamı büyük ölçüde yabancı sermayeye bağımlı olduğu ve hemen hemen bütün çok uluslu şirketlerin Avrupa merkezleri Belçika'da bulunduğu için, bu ülkede çok sayıda da yüksek bürokrat teknokrat bulunmaktadır. Bu kategoride bulunan yabancılar arasında 20.473 nüfusla Amerikalılar birinci sırayı işgal etmektedir.

Ancak, çok yüksek ücretler alan bu kategoriye, ağır ve pis işlerde çalıştırılmak üzere Türkiye, Fas, İspanya, Portekiz gibi geri kalmış ülkelerden gelen ve son derece düşük ücretlerle çalıştırılan emekçilerle karıştırmamak gerekir. Bunlar yüksek ücretler aldıkları gibi hem de gerek yasalar ve gerekse resmi makamlar önünde ayrıcalıklı bir statüye sahiptir.

Bu bakımdan yabancılar arasında göçmen işçileri ayrı bir sosyal küme olarak ele almak gerekmektedir.

Özellikle güneydeki kömür madenlerinde ve inşaat işlerinde çalışmanın ağır ve yıpratıcı olması nedeniyle yerli emekçiler bu işlere rağbet etmemektedir. Bu yüzden, Belçika'da, diğer kapitalist ülkelerde olduğu gibi doğrudan bir göçmen işçi tasfiyesine girişilememiştir. Yabancı işçilerin tepesine Demokles'in kılıcı gibi aslan tedbirler daha çok onları sürekli endişe içinde bırakmak ve bu yarın endişesi

içinde daha fazla çalışmaya zorlamak, haksızlıklar karşısında seslerini yükseltmelerini önlemek amacıyla yöneliktir,

Zaman zaman işsiz yabancıların sınırdışı edilmesine rağmen son üç yıl zarfında en ağır ve pis işlerde çalıştırılan Türkiyeli, Arab ve Portekizli işçilerin sayısında %30 artış görülmüştür.

Ağır ve pis işlerde çalıştırılacak yabancı el emeğinin vazgeçilmez olması, özellikle son yıllarda bu emekçilerin kendi aralarında daha etkin bir biçimde örgütlenerek hem kendilerine özgü sorunların çözümü yolunda mücadelelerini genişletmelerine, hem de genel olarak Belçika işçi sınıfının mücadelesine daha güçlü biçimde katılmalarına yol açmıştır.

Belçika'da bulunan yabancı işçilerin sınırdışı edilmeleri yolundaki kampanyalara karşı son zamanlarda verilen mücadeleye, bu örgütlü direnişin somut örneklerinden biridir.

Esasen, yukarıda alınan gerçekler, sırf tutucu çevreleri tatmin etmek ve yabancı işçileri başlarını kaldıramayacak şekilde sindirmek amacıyla yürütülen bu kampanyaların geçersizliğini ortaya koymaktadır. 1977 yılı ortalarında Belçika'daki 246.660 işsizinin sadece 10.767'si ağır ve pis işlerde çalışan Türkiyeli, Faslı, Portekizli emekçilerden oluşmaktadır. İşsizlik oranının bu kadar düşük olması bu kategorideki yabancı işlerin çalıştıkları işlerde yerli işçilerin çalışmak istememelerinden ileri gelmektedir.

Böyle haklı bir pozisyondan hareket eden yabancı emekçiler tutucu çevrelerin ayrımcı kampanyasını kamuoyu önünde gerçeklere ve rakamlara dayanarak teşhir etmişler ve geçersiz hale getirmişlerdir.

Belçika'da yabancı işçilerin mücadelesi özellikle mevcut iki ulusal sendika konfederasyonu, CSC/ACV ve FGTB/ABVV'nin bünyesinde yürütülmektedir.

CSC/ACV Sendikası'nın yabancı işçiler için özel bir örgütlenmesi mevcut olup bu sendikaya üye Türk işçiler arasında her yıl bir toplantı yapılmakta, sorunlar tartışılarak çözüm yolları araştırılmaktadır. Bu çalışmaların sonucunda CSC/

ACV, Belçikadaki yabancı işçilere ilişkin bir “Yabancı İşçi Statüsü” de yayınlamış bulunmaktadır.

Bunun yanı sıra, özel olarak her milliyete mensup işçilerin özel sorunları için de ayrı çalışmalar yürütülmektedir. Örneğin Türkiyeli işçi militanlar her üç ayda bir toplanarak sorunlarını tartışmakta ve sendikal eğitim görmektedir. Sendikalı işçilerin son yaptıkları toplantıda Türk işçilerinin sorunları bir rapor haline getirilmiş olup bunların çözümü için Türk ve Belçika makamları nezdinde girişimlerde bulunulması kararlaştırılmıştır.

FGTB/ABVV Sendikası’nda ise bir Türkiyeli İşçiler Komitesi aynı yolda çalışma yürütmektedir.

Aralarında belli ideolojik farklılıklar bulunmasına rağmen, her iki sendika da Belçika genelinde son yıllarda ortak cephe oluşturmuş ve işçi sınıfının ekonomik mücadelesinde yekvücut olarak hareket etmeye başlamışlardır.

Bu ortak cephenin, yabancı işçilerin özgül sorunları ve hedefleri açısından da oluşturulması için son aylarda çabalar yoğunlaştırılmıştır.

Sendikalar dışında da, her milliyete mensup göçmen işçilerin kurdukları dernekler mevcuttur. Bu derneklerin büyük kısmı, Belçika’ya işçi gönderen ülkelerin hükümetleri tarafından konsolosluklar aracılığıyla, işçileri kontrol altında tutmak, bilinçlenmelerini önlemek amacıyla kurulmuştur. Ancak bunların yanı sıra işçi sınıfının ekonomik, demokratik ve kültürel mücadelesine katkıda bulunmak üzere oluşturulmuş demokratik ve kültürel kuruluşlar da mevcuttur. Nicel olarak azınlıkta bulunsalar da, bu nitelikteki kuruluşlar milliyet farkı gözetmeksizin zaman zaman bir araya gelerek ortak sorunlar konusunda ortak mücadele hedefleri ve yöntemleri saptayabilmektedir.

Bu konuda son zamanlarda görülen kapsamlı bir girişim, Brüksel Bölgesi Göçmen İşçiler Eğitim Merkezleri Bağlantı Komitesi’nce gerçekleştirilmiştir.

CSC/ACV Sendikası’nın Emek ve FGTB/ABVV Sendi-

kası'nın Türkiyeli İşçi Gazetesi'nin yayın sorumluluğunu üstlenmiş bulunan İno-Türk'ün de yer aldığı bu komite, bir yılı aşkın süren ortak bir çalışma sonunda, Brüksel Fransızca Kültür Komisyonu'nun da katkısıyla, Belçika'daki göçmen işçilerin sorunlarını belirleyen ve bu sorunların çözüm yollarını öneren beş broşür yayınlanmıştır.

Broşürler şu konuları içermektedir:

1. İş pazarı ve göçmen işçiler
2. Kriz ve göç
3. Göç politikası
4. Göç ve ulusal sendikalar
5. Göçmen işçilerin işyerlerindeki mücadeleleri

Dört dilde yayınlanan ve Türkçeleri İno-Türk tarafından hazırlanmış bulunan broşürler Mart ayı başında ortak bir basın toplantısıyla kamuoyuna sunulacak, göçmen işçilerin sorunları ve mücadele hedefleri açıklanacaktır.

Göçmen işçilerin seçim hakkı yine mi askıda?

İnci Tuğsavul, İno-Türk, Şubat 1979

Türkiye'de vahim boyutlara ulaşan ekonomik, sosyal ve siyasal sorunların çözümü yolunda birlikte hareket edemeyen burjuva partileri kendi çıkarları söz konusu olduğunda aralarındaki kan davasını unutarak derhal bir araya gelebileceklerini Seçim Kanunu değişikliğine ilişkin çalışmalarda göstermişlerdir.

Bu konuda kurulan partiler arası komisyon ön seçim ve seçim usulü ile seçimlere hangi partilerin katılabilecekleri konusunda görüş birliğine varmış, üstelik radyolardaki propaganda konuşması sürelerini artırdıkları gibi, televizyonlarda da kendilerine konuşma yapma hakkı tanınmasını kabul etmiştir.

Ancak, alınan bütün kararlar, sadece burjuva partilerinin çıkarlarını koruyacak niteliktedir. Nitekim CHP’de dahil tüm partilerin üzerinde anlaşmaya vardıkları bir değişiklik seçimlere sadece parlamentoda temsilcisi olan partilerle parlamentoda temsilcisi olmayan partilerden 20 ilin bütün ilçelerinde örgütlenmeyi tamamlamış olanların katılabilmesini öngörmektedir.

Bu değişikliğin halen parlamentoda temsilcisi bulunmayan sosyalist partilerin seçime katılmasını engellemeye yönelik olduğu açıktır. Türkiye İşçi Partisi Genel başkanı Behice Boran bu oyunu şöyle açıklamıştır: “Seçime girebilme hakkının 20 ilde tam örgütlenmiş olma koşuluna bağlanması CHP’nin solundaki siyasal düşünceyi ve örgütlenmeyi parlementer yaşamdan uzak tutma girişiminden başka bir şey değildir. Bu öylesine bir keyfilik ve umursamazlıkla yapılıyor ki tek üyeli koalisyon ortağı DP’yi 20 ilde tam örgütlenme zahmetinden kurtarmak için Meclis’te grubu olmak koşulu Meclis’te tek üyesi bulunmak koşuluna indirgeniyor.”

Seçim kanununda yapılması öngörülen değişiklikler içinde olumlu olan, seçmen yaşının 21’den 18’e indirilmesinin ilke olarak kabul edilmesidir. Buna karşılık yurt dışındaki Türkiye vatandaşlarına buldukları yerlerden oy kullanma hakkı tanınması konusunda partiler arası özel komisyon henüz bir görüş birliğine varamamıştır. Hatta bu konunun yine askıda kalması ve yurt dışındaki işçilerin 14 Ekim’de yapılacak olan kısmi Senato seçimlerinde oy kullanamaması ihtimali vardır.

Oysa yurt dışındaki işçilere oy hakkı tanınması, CHP’nin yıllardan beri yaptığı vaadlerin başında gelmektedir. Ne var ki CHP iktidara geldikten sonra çeşitli vaadler içerisinde öncelikle yurt dışındaki işçilerden döviz çekmeye yönelik olanları ele almış, onları vakit geçirmeden meclislerden geçirmiş, buna karşılık oy hakkı konusunda elle tutulur bir çalışma yapmamıştır .

Bu temel hakkın yıllardır askıda bırakılması burjuva par-

tilerinin yurt dışındaki işçilere karşı tavrını ortaya koymakta, onları eşit haklara sahip yurttaşlar olarak değil, sadece döviz makinesi olarak gördüklerini göstermektedir.

Oysa 40 yılı aşkın süre faşizmin pençesi altında kalan ve demokratik kurumlardan yoksun bulunan bir İspanya, bir Portekiz bile, demokratikleşme sürecine girer girmez, ilk olarak tüm yurttaşlar gibi ülke dışındaki işçilere de oy hakkı tanımışlardır. Nitekim bu yazının yazıldığı sırada ülke dışındaki İspanyol işçileri yeni yapılacak genel seçimler için oy kullanmaya hazırlanmaktadır.

Yurt dışından oy kullanmanın bir takım teknik zorlukları olduğu iddiası ise geçerli değildir, çünkü göçmen işçilerin yoğun olarak bulunduğu merkezi Avrupa ülkelerine Türkiye kadar uzak bulunan İspanya ve Portekiz, yukarıda değindiğimiz gibi, teknik zorlukları hemen yenmişler ve bu temel hakkı yaşama geçirmişlerdir.

Partiler arası özel komisyonun, özellikle de CHP'nin bu konuda alacağı tavır, önümüzdeki dönemde yurt dışındaki Türkiyeli işçilerin siyasal tutumlarını olduğu kadar döviz yollama kampanyası karşındaki tavırlarını da büyük ölçüde etkileyecektir.

Avrupa barış güçleri ölüm füzelerini reddetti

İnci Tuğsavul, Yürüyüş, 18 Aralık 1979

Gectiğimiz hafta toplanan NATO Bakanlar Konseyi, örgüt içinde ortaya çıkan derin çatlakları da gizlemeyi amaçlayan bir kararla, 1983 yılına kadar Avrupa'ya 572 adet yeni Amerikan nükleer füzesinin yerleştirilmesi planını onayladı.

Amerikan "ölüm füzelerine" ilişkin plan, gerek Brüksel toplantısından önce, gerekse toplantı sırasında, bir dizi Avrupa ülkesi hükümetlerinin ve parlamentolarının da tepkisiyle karşılaştı. Ülkelerindeki barış güçlerinin yığınsal direnişleri

sonucunda “ölüm füzelerine” karşı tavır almak zorunda kalan Hollanda, Belçika, Danimarka ve Norveç hükümetlerinin temsilcileri, Amerikan planının ertelenmesi için çeşitli girişimlerde bulundular.

Pershing-2 ve Cruise füzelerine ilişkin kararın, ancak NATO içindeki derin çatlakları açığa vurarak alınabilmesi, Avrupa barış güçlerinin yığınsal direnişinin gelecek için de büyük bir potansiyel taşıdığını ortaya koymuştur. Emperyalizmin yeni savaş planlarını uygulayabilmesi, bu güçlerin mücadelesiyle er geç önlenecektir.

ABD’nin yeni füzeleri Pershing-2 ve Cruise’lerin Avrupa topraklarına yerleştirilmesi girişimine karşı Avrupa barışsever halklarının haftalardan beri sürdürdüğü kitlesel protesto hareketleri, 9 Aralık pazar günü Brüksel’de yapılan “Uluslararası Miting”le doruğuna ulaştı.

NATO üyesi çeşitli Avrupa ülkelerinden gelen 50 bin’i aşkın barışsever, o gün Brüksel’in caddelerini ve meydanlarını çeşitli dillerde, Fransızca, Hollandaca, Almanca, Türkçe, Kürtçe, Norveççe, Yunanca, İspanyolca, Portekizce, İtalyanca.

“Ölüm füzelerine hayır!” sloganlarıyla inetti.

Brüksel mitingi, Avrupa halklarının artık soğuk savaş masallarına eskisi gibi inanmadıklarını, sosyalist ülkelerin barışçıl girişimleri cevapsız kalırken barış ve güvenlik içinde bir Avrupa yaratılması mücadelesinin artık büyük kitlelerin malı olduğunu somut şekilde kanıtladı.

ABD silah tekellerinin ve Pentagon şahinlerinin militarist dayatmalarına NATO hükümetlerinin çoğunluğu boyun eğmiş olsa bile, Brüksel mitingi, Avrupa halklarının bu füzelere karşı mücadelesinin süreceğini, hatta gittikçe büyüyen bu direnişin NATO saflarında çatlamalara, çözümlere yol açabileceğini, emperyalizmin bu saldırgan blokunu sarsacağını gösterdi.

9 Aralık Brüksel Mitingi, Belçika’da kurulu CNAPD (Kalkınma ve Barış İçin Ulusal Eylem Komitesi) tarafından

düzenlendi. Dünya Barış Konseyi'ne üye ulusal komite ve derneklerin 1 Aralık 1979 günü Brüksel'de yaptığı bir toplantıda, ABD'nin gösterdiği bahane ne olursa olsun, Pershing-2 ve Cruise füzeleri yerleştirilmesinin barışı tehlikeye düşüren bir girişim olduğu için barış güçlerince kabul edilemeyeceği belirtilerek, bu girişime karşı düzenlenen 9 Aralık Mitingi'nin desteklenmesi kararlaştırılmıştır.

CNAPD'nin tüm barış güçlerinin desteğiyle 9 Aralık'ta düzenlediği mitinge, çeşitli Avrupa ülkelerinden, hatta ABD ve Kanada'dan barış örgütleri temsilcilerinin yanı sıra, Avrupa ülkelerinin yerli ve yabancı işçileri kitlesel olarak katıldılar.

Soğuğa ve zaman zaman şiddetlenen yağmura rağmen, barışsever kabileleri, sabahın erken saatlerinden itibaren, protesto yürüyüşünün başlayacağı Rogier Meydanı'nda toplanmaya başladılar.

Saat 14'te yapılan bir kapalı basın toplantısından sonra en önde Belçika'lı parlamenterler ve tanınmış kişiler, onun hemen ardından, aralarında üç Türkiye delegesinin de bulunduğu "Enternasyonal Grup" olmak üzere kortej yürüyüşü geçti.

En öndeki Belçikalı parlamenterler grubunun içinde, nükleer füzelere açıkça karşı çıkan Belçika Komünist Partisi, Sosyalist Parti, Flaman Bölgesi Sosyalist Partisi ve Wallon Topluluğu Partisi temsilcilerinin yanı sıra resmen füzelerin konulmasından yana görüş açıklamış partilerin bu görüşe katılmayan milletvekili ve senatörlerinin de bulunduğu dikkati çekti.

Yürüyüşün kitle saflarında ise, Avrupa ülkelerindeki Türkiyeli işçi örgütleri ve Kürt demokratlarının örgütleri, gerek sayısal güçleri, gerek kabilelerinin düzenleniş biçimi, gerekse taşıdıkları dövizler ve attıkları barışçı enternasyonalist sloganlarla özellikle dikkati çektiler.

Place Rouppe'da yapılan mitingte, diğer ülkelerden gelen delegasyonların temsilcileri de birer konuşma yaparak,

Cruise ve Pershing-2 füzelerine niçin karşı çıktıklarını açıkladılar.

Yürüyüşe Türkiye'den Barış Derneği temsilcisi Denizli Milletvekili Mustala Gazalcı, Türkiye İşçi Partisi temsilcisi Yavuz Çizmeci ve Türkiye Sosyalist İşçi Partisi temsilcisi Gülgün Tezgider'den oluşan üç kişilik bir delegasyon katıldı.

Türkiye barış delegasyonu, miting günü sabahı, mitingi düzenleyen CNAPD Başkanı Pierre Galand ile görüşerek, Türkiye'de üç örgüt tarafından ölüm füzelerine karşı düzenlenen eylemler hakkında ayrıntılı bilgi verdi. Ayrıca, mitinge katılan diğer ülkelere mensup barış hareketleri delegeleriyle tanıştılar.

Mitingte Türkiye barış güçleri delegasyonu adına Türkiye İşçi Partisi temsilcisi Yavuz Çizmeci konuştu.

Çizmeci'nin yer yer Türkçe, yer yer Fransızca ve İngilizce olarak yaptığı konuşma, mitinge katılan Türkiyeli barışseverler tarafından olduğu gibi, diğer ülkelerin kafileleri ve Belçikalılar tarafından da sık sık alkışlarla, enternasyonalist ve barışçı sloganlarla kesildi.

Türkiye barış delegasyonu, Brüksel'de iken, ABD nükleer füzelerinin Belçika topraklarına yerleştirilmesine karşı çıkması dileğiyle Belçika Başbakanı Wilfrid Maratens'e de bir telgraf çekti.

Alman basınında Bozkurtlar üzerine yazılar

İnci Tuğsavul, Info-Türk, Şubat 1980

Federal Almanya'da örgütlenen Türk faşistlerinin işi kan dökme düzeyine çıkartmaları ve son olarak Berlin'de ilerici işçi Celalettin Kesim'in öldürülmesi üzerine Federal Almanya kamuoyu Bozkurtlar konusunda daha duyarlı hale geldi.

Federal Almanya'nın en büyük işçi sendikası IG Metall'-

in yayın organı Metall Haberler gazetesi 7 Şubat 1980 tarihli sayısında “Federal Almanya’da ki aşırı sağcı Türklerin strateji ve taktikleri - Bozkurtlar cihada çağırıyor” başlığıyla fotoğraflı bir inceleme yayınladı.

Yazıda Bozkurtların Almanya’da giriştikleri terörist eylemlerden örnekler verildikten sonra tüm bu eylemlerin merkezi Frankfurt’ta bulunan Türk Federasyon tarafından yönetildiği, bu örgütün yöneticilerinin ise MHP ile ilişkili oldukları açıklanarak şöyle denilmektedir:

“50.000 kadar üyesi olan federasyonun çok parası var. Örneğin Neu-Ulm’da 900 Bin DM değerinde bir bina satın aldılar. Düsseldorf’daki “ülkücü dernek” de yine Düsseldorf’da bir bina satın aldı. Ayrıca, Hamburg ve Stuttgart’taki örgütlere de binalar alınmış.

“Bu büyük parasal olanakların nasıl sağlandığı konusunda ancak tahminler yürütebiliyoruz. Kuşkusuz bir çok exportçu ve seyahat acentası sahibi Bozkurtlara geniş para yardımı yapıyor. Aynı şık şekilde Türk faşistlerinin eroin ticareti ile de ilişkili oldukları kuşkusuzdur.

“15 Ekim 1979 tarihli Stern dergisi Batı Berlin’de gece kulübü sahibi ve Türk vatandaşı İsmail Çakır’ın eroin masası uzmanları tarafından yakalandığını yazdı. Bununla ilgili olarak yapılan aramada polis memurları makbuzlarla dolu bir dosya buldular. Ele geçen makbuzlara göre Çakır son beş yılda 500 Bin DM kadar bir parayı vergi bile ödemedi aşırı sağcı Türk derneklerine ve iş ortaklarına havale etmişti.

“Federal Emniyet Örgütü’nde görevli Erich Strauss’un şu sözleri de biliniyor: ‘Son zamanlarda aşırı sağcı Türklerin de eroin ticaretine el attıklarını gösteren işaretlere sık sık rastlıyoruz.’”

Alman Komünist Partisi organı Deutsche Volkszeitung’un 14 Şubat 1980 tarihli sayısında “Bozkurtlar” başlığı altında yayınlanan bir yazıda da Türk faşistlerinin terör eylemleri ve esrar kaçakçılığı gibi karanlık işleri hakkında açıklamalarda bulunulduktan sonra İslam kültür merkez-

lerinin de Türk faşistlerinin kontrolü altında olduğu belirtilerek bu merkezlerle kilisenin işbirliğine dikkat çekiliyor:

“Gerçek şudur ki, Türk faşistleri isteyerek ya da istemiyerek ülkemizde politik olarak kilise ve resmi makamlar aracılığıyla desteklenmekte ve yardım görmektedirler. Katolik ve Protestan kiliseleri, merkezi Köln’de bulunan İslam Kültür Merkezi’nin ve şubelerinin çalışmalarına küçümsemeyecek maddi yardımlar yapmaktadır. Bu merkezler Kıbrıs’tan Oslo’ya kadar her yerde Kur’an kurslarının açılacağını ve üzerinde Türk bayrağının dalgalanacağını söylemektedirler. Federal Almanya Hıristiyan kiliseleri gerçekten kimleri desteklediklerinin farkında değil midir?”

Bu bir faşist askeri darbedir

İnci Tuğsavul, Tek Cephe, Ekim 1980

Yıllardan beri faşist güçlerin yürüttükleri sistemli provokasyonlarla zemini ve bahanesi hazırlanan askeri darbe gerçekleştirildi. Bu ülkemizdeki faşist tırmanışın son basamağıdır.

“Milli Güvenlik Konseyi adı altında darbeyi gerçekleştiren beş kişilik cuntanın daha ilk günden giriştiği uygulamalar bu yargıyı doğrulayarak darbenin açıkça faşist içerik taşıdığını ve kurulan diktatörlüğün ise faşist askeri bir diktatörlük olduğunu göstermiştir.

Ne var ki, tıpkı 12 Mart diktasının ilk dönemlerinde olduğu gibi bu kez de ilericilikleri kendinden menkul kimi çevrelerde uluslararası sermayenin Türkiye’ye dayattığı bu faşist rejimi demokrasinin geleneksel savunucusu Türk ordusunun zorunlu bir müdahalesi biçiminde niteleme eğilimleri kendisini tekrar göstermiş, hattâ anti-faşist güçlerin zamanında mücadele saflarına katılmalarını engelleyerek, onların sonu belirsiz bir bekleme sürecine girmeleri ve pasifize olmaları sonucunu doğurabilecek boyutlara ulaşmıştır.

Bilimsel sosyalist platformda yer olan bir hareket dahi, 12 Eylül darbesinin uluslararası bağlamını, sınıfsal niteliğini ve terör uygulamalarını ikinci plana iterek, cuntacı generaller arasındaki kişisel çelişkileri abartmak, bu noktadan hareket ederek 12 Eylül darbesini faşist bir darbe değil, “askersel darbe”, kurulan rejimi de faşist askersel darbe değil, sadece “askersel dikta rejimi” olarak göstermek, hattâ bu analizi kabul etmeyen diğer anti-faşist güçlerle eylem birliğine girmemek yanlışına sürüklenmiştir.

12 Eylül darbesini sınıfsal açıdan yerli yerine oturtmak için her şeyden önce Üçüncü Enternasyonal’in artık klasik hale gelmiş olan faşizm tanımlamasını göz önünde tutmak gerekir: Üçüncü Enternasyonal Yönetim Kurulu’nun üçüncü oturumunda faşizm şu şekilde nitlenmişti: “Mali sermayenin en gerici, en şovenist ve en emperyalist unsurlarının açık terörist diktatörlüğü.”

Şüphesiz ki, bu nitelermeyi esas alırken, yine Üçüncü Enternasyonal’in 7. Kongresi’nin öngördüğü gibi “faşizmin özel niteliklerini ve tek tek ülkelerdeki faşist diktatörlüğün çeşitli evrelerdeki çeşitli biçimlerini de incelemek ve hesaba katmak gerekli”dir.

Herhangi bir ülkede faşist diktatörlüğün ilk terör uygulamaları bir “kan banyosu” biçiminde olmasa da, hatta kitleleri aldatmak için tarafsız ya da sınıflar üstü bir görüntü ortaya çıksa da, sınıfsal bağlamı içinde o dikta da faşist bir öz taşıyor olmaktan kurtulamaz.

Kaldı ki, yine Enternasyonal’in 7. Kongresi, “faşizmin iktidara gelişinin bir burjuva hükümetini bir diğerinin olağan biçimde izlemesi değil, burjuvazinin sınıf egemenliğinin devlet biçimlerinden birinin -burjuva demokrasisi- yerini bir başka biçiminin -açık terörist diktatörlük- alması olduğunu” da vurgulamıştır.

Gerçekten de, bugüne değin faşist askeri diktatörlüğe doğru tırmanışta burjuvazinin sınıf egemenliğinin biçimlerinden biri olan “burjuva demokrasisi” giderek daha da bas-

kıcı bir uygulamayla rolünü oynamış ve 12 Eylül'ün koşullarını hazırlayarak o gün yerini açık faşist diktatörlüğe bırakmıştır.

Mali sermaye, Türkiye'de faşist diktatörlüğün ortamını bir yandan IMF'nin ekonomik dayatmalarıyla ve Washington'dan güdümlü Kontrgerilla ve MHP gibi terör örgütlerinin provokasyonlarıyla hazırlarken, faşist darbeyi de yine Washington'dan güdümlü NATO'nun planları çerçevesinde ve NATO'nun emrindeki generaller aracılığıyla gerçekleştirmiştir.

Faşist Türkeş ve kafadarlarının tutuklanmış olmasına gelince: Bu da cuntanın faşist olmadığını kanıtlayacak bir unsur değildir. Çünkü MHP Türkiye'de faşist hareketin sadece bir kanadıdır, provokasyon unsuru olarak kullanılmış bir kanadıdır. Tıpkı Hitler'in artık gerek kalmadığında SA'ları temizlemesi gibi, Türkeş de görevini yerine getirdikten sonra başka bir amaç için, "cuntanın faşizme karşı olduğu" imajını yaratmak için kullanılarak harcanmaktadır. Ama devlet aygıtına yerleşmiş faşistler hâlâ yerlerindedir ve dikta koşullarında giderek daha da alan ve eleman kazanabileceklerdir.

Doğru teşhis için ille de bir Reischtag yangınına ya da holocauste'ü mu beklemek gerek?

Darbe yılı kapanırken

İnci Tuğsavul, Tek Cephe, Aralık 1980

1980 yılına gözlerimizi generallerin muhtırasıyla açtık. Bugünkü cunta ilk kez dişlerini gösteriyordu. O diş gıcırıltıları arasında 24 Ocak kararları geldi. IMF'nin dayattığı önlemler paketi eski MESS başkanı, günün Başbakanlık ve DPT müşteşarı, tekellerin gözbebeği Turgut Özal eliyle yürürlüğe kondu.

Arkasından 714 sayılı NOTAM kaldırıldı. Yunanistan'ın yeniden NATO'ya sokulma girişimleri gazetelere yansıdı.

Binlerce işçi ise grevdeydi, yeni yeni grevler de kapıda bekliyordu.

Nisan ayı karşılıklı konumları daha netleştirdi. Amerika'yla aramızdaki Savunma İşbirliği Anlaşması hükümetin onayından geçti. Ancak demokratik kamuoyunda sert tepkiler doğurmakta gecikmedi. Aynı ay içinde İşverenler Sendikası (TİSK)'in genel kurulu da toplandı. O sırada dendiği gibi, "sınıf sendikalarının, emekçi halkın kitle örgütlerinin mücadelesini 'ideolojik' suçlamasıyla karalıyarak demokratik örgütlenme haklarının son kalıntılarını da ortadan kaldırmaya çalışan tekeller kendi sendikaları eliyle devlete doğrudan el koyma niyetlerini açıkça sergilemekteydiler."

Geçerken belirtelim: Sendika, toplu sözleşme, grev, kıdem tazminatı gibi konularda bugüne kadar elde edilmiş kazanımların tümünü yok edecek biçimde genel kurulda ileri sürülen talepler cunta eliyle gerçekleştirilmiştir ya da cuntanın gündeminde dir.

Hazıranda görevde 50 bin işçi vardı. Ayrıca 1 Mayıs'ta ve Kemal Türkler'in öldürülmesini protesto olarak başarılı genel grev denemeleri de yapıldı.

Aynı ay 20 yıl süreyle cesaret edilemeyen bir olaya tanık olundu: NATO Konseyi Ankara'da toplandı.

Tekeller hücumdaydı, işçi sınıfı ve emekçi kitleler ise direnmede... İşçi sınıfının tek partide ve tüm demokratik güçlerin de tek cephede birleşmesine doğru ilk somut yaklaşımlar ve adımlarla birlikte.

Temmuz'da CHP'nin gensorusu başarısızlığa uğradı. Ama "kadayıf kızarması" gibi gayriciddiliklerle birlikte bazı şeylerin oluşmaya başladığı da gözleniyordu. Nihayet MSP'nin önergesi kabul edilerek AP'li dışişleri bakanı düşürüldü. Hükümet gidiciydi. Bu açıktı, yerine kim ve nasıl gelecekti? Meclis'ten aynı nitelikte yeni bir hükümet çıkması ise olası değildi. MHP'nin etiketini doğrudan taşıyacak Cunta+MHP formülünün ise başarı şansı en azından kuşkuluydu. Kitleler MHP'yi tanıdı. Dünya kamuoyu da bu konuda çok has-

sastı. Üstelik böyle bir cuntanın ordu içinde yaratacağı çalkantı ve iç hesaplaşmaların hangi boyuta ulaşabileceği belli değildi.

Sonuçta, bazı maşaların feda edilmesi pahasına emir komuta zinciri içinde Atatürkçü Cunta sahnede boy gösterdi.

Bu Atatürkçülüğün ne menem bir Atatürkçülük olduğu Sadabat Paktı ile NATO'yu aynı kefeye koymasından ve Mamak cezaevindeki "Atatürkçü" eğitimden belli. Ya cuntanın yıldırım hızıyla çıkardığı işçi, emekçi düşmanı yasalar, kararlar, tutuklama ve davalar!

Bu arada sessiz sedasız geçen veya geçirilen önemli gelişmeler de eksik değil. Yunanistan'ın NATO'ya alınması için yapılan anlaşma, Kıbrıs ve Maraş konusunda birden bire yumuşayıverme, Amerikan nüfuzundaki bölge ülkeleriyle Somali'sinden Ürdün'üne, Suudi Arabistan'dan Irak'a kadar karşılıklı yoğun trafik gibi... Amerika'nın körfeze müdahale birliğinin Türkiye'de üslenip depolanmasına ilişkin soruyu cuntanın dışişleri bakanı "bu bir ikili anlaşma konusudur" diye yanıtlamakta, aynı kişi yurt dışında, inanmaya hazır olanlara demokrasiye dönüşle ilgili olarak 1981'den söz açarken içerde cunta, kendi varlığı süresince iş görecek komutan yardımcılıklarını ilk kez iki yıl için atayıp bu süreyi istediği kadar uzatabileceğini de hükme bağlamaktadır.

1981'e girerken durum yeteri açıklıkla ortada... Tekeller ve arkasındaki Amerikan emperyalizmi için bir bakıma altın bir yıldır bu; istenenler birbir elde edilmiş, gerçekleştirilmiş, hükme bağlanmıştır.

Ama bu işin sadece bir yönüdür. Gerçek ise her zaman daha karmaşıktır ve içinde karşılıkları barındırır. Örneğin, sınıf kelimesinin lafından bile ürkenlerin son günlerde birden bire "orta sınıf" üzerine inciler döktürmeleri boşuna değil elbet. Bugüne kadar önlemek için elden geleni esirgemedikleri, her zaman için korkulu rüyaları işçi-köylü ittifakının objektif temeli, göstermelik taban fiyatları ve giderek hızını artıran mülksüzleşme ve yoksullaşma süreci ile birlikte gene kendi

elleriyle geliştirilmektedir. Ve, toplumun vardığı gelişme düzeyi ve yapısıyla Türkiye, dayatılmak istenen bu kadere layık da değildir, razı da değildir.

Ve de elbet gereğini yapmasını bilecektir.

İkinci döneme geçerken görevlerimiz

İnci Tuğsavul, Tek Cephe, Mart 1981

Türkiye'deki faşist askeri cunta ezme ve tasfiye döneminden adım adım yeni düzeni kurumlaştırma aşamasına geçiyor...

Parlementonun dağıtılması, siyasal parti faaliyetlerinin yasaklanması, devrimci sendikacılığın ezilmesi, basının, radyo-televizyonun resmi sansürün de ötesinde tam bir otosansür altına sokulması, askeri planda Pentagon'a, ekonomik planda Wall Street'e tam teslimiyet... Tüm bunlar cuntanın programının birinci aşamasını oluşturmaktaydı. 12 Mart'ın 10. yıldönümüne rastlayan 12 Eylül'ün altıncı ayında, bu programın hemen tamamı gerçekleştirilmiştir. Tabii, emekçi kitlelerin yeni oluşturulan yapıyı daha net görür hale gelmeleri, işçi sınıfının siyasal ve sendikal örgütlerinin tabanlarının direnişe daha kararlı hale dönüşmeleri bahasına...

Birinci dönemde Evren Cuntası'nın halk düşmanı, vatan haini uygulamalarına karşı, dağıtılan parlamentoda temsil edilmiş siyasi partilerin yönetimlerinde tam bir teslimiyet gözlemlenmiştir.

Geçmiş dönemlerde demokrasi şampiyonluğunu elinden düşürmeyen CHP'nin yönetimi bile cuntayı destekleme konusunda bir AP ile, bir CGP ile yarış halinde olagelmıştır. Liderlerinin siyaset yapamaması ihtimalinin "parti içi iktidar" yanlılarında yarattığı burukluk dışında, bu partilerin üst kesimleri "Cunta'nın geçici yöntemi"ni ve "terörizme karşı mücadele"yi savunmak için, yol paralarını da ceplerinden

ödeterek partili milletvekili ve senatörleri Avrupa Konseyi'ne koşturmuşlardır.

Sadece, 12 Eylül sonrası “Atatürkçülük” adına ideolojik açıdan, “tekelci sermayenin çıkarları” adına ekonomik açıdan en büyük darbe yiyen MSP için durum daha farklı olmuştur.

Ancak üst yönetimlerinin cunta karşısındaki tutumları ne olursa olsun, MHP dışındaki tüm partilerin tabanlarında da askeri faşist diktatörlüğe karşı direnişin kitlesel potansiyeli oluşmuştur.

Uluslararası planda ise Batı Avrupa ülkeleri, Orta Doğu'ya ilişkin stratejik hesaplarından ve Türkiye'ye ilişkin “sermaye ihracı ve Türkiye emek gücünü kendi ülkesinde sömürme” planlarından ötürü, Evren Cuntası'nın terörü karşısında hoşgörülü ve hayırhah bir tutum içinde olmuşlardır. Avrupa Konseyi ve Avrupa Parlamentosu'nda demokrat parlamenterlerin yaptıkları çıkışlara rağmen, hükümetler planında vaktiyle Yunan albaylarına veya Şili generallerine gösterilen tepki Evren Cuntası'na gösterilmemiştir.

Emperyalist mihrakların ve özellikle de ABD'nin Türkiye'yi kendine iyice bendetme planları karşısında dünya barış, demokrasi ve sosyalizm güçleri de, bu süreci hızlandırmaya neden olabilecek müdahalelerden kaçınma ihtiyatlılığı içinde olagelmışlerdir.

Türkiye demokrasi güçleri açısından 12 Eylül darbesinin yıkma ve tasfiye dönemi, anti-faşist cephenin örgütlenmesi açısından böyle bir ortamda büyük zorluklarla geçmiştir.

“Bilimsel sosyalist platform”da sayılan ve böyle bir cephenin içinde doğal olarak yer alması gereken bir siyasal örgüt bile, on yıl önceki 12 Mart yönetimini açıkça faşist ilan ettiği halde, sınıfsal konumu daha net olan bugünkü 12 Eylül yönetimine faşist niteliği kondurmaktan ısrarla kaçınmış, işi bu işlemi yapan devrimci örgütlerle eylem birliğini askıya alacak bir olumsuzluğa kadar vardırırmıştır.

Ancak, cuntanın yıkma ve tasfiye döneminden, faşizmi kurumlaştırma, baskıyı kalıcılaştırma dönemine geçtiği bu-

günlerde, artık kendini anti-faşist sayan tüm örgütlerin, grupların ve kişilerin sağlıklı bir durum değerlendirmesi yaparak faşist askeri diktatörlük karşısında durumlarını ve tutumlarını yeniden saptamaları, kitlelerde biriken direniş potansiyelini örgütlemeleri gerekmektedir.

Demokrasi İçin Birlik, darbenin daha ilk gününden koyduğu isabetli teşhisler temeli üzerinde, tüm anti-emperyalist, anti-faşist, anti-şovenist ve anti-tekelci güçlerin tek cephede güç ve eylem birliğinin ısrarlı savunucusu olmuştur.

14 Şubat'ta toplanan 1. Avrupa Genel Kurulu, en yüksek organımız olarak, bu tutumu onayladığı gibi, örgütümüzün yönetiminde tek söz sahibi olan seçilmiş organlarını ve tüm çalışma gruplarını, en geniş anti-faşist birlikleri sağlama yolunda görevlendirmiştir.

Bu kararların ışığında, Demokrasi İçin Birlik kendi safalarını tek cephe anlayışını ve hedeflerini benimsemiş tüm demokratlara açtığı gibi, diğer anti-faşist örgütleri ve grupları da, "karşılıklı saygı ve iç işlere karışmama" ilkesi üzerinde en geniş anti-faşist eylem ve güç birliklerini oluşturmaya çağırıyor.

Türkiyeli göçmen çocuklarının eğitim sorunları

İnci Tuğsavul, İnfö-Türk, Nisan 1984

Türkiyeli göçmen işçiler bugün sanayileşmiş Avrupa ülkelerinde önemli bir sosyal kategori oluşturuyor. Son verilere göre, bu ülkelerdeki Türkiyeli göçmen işçilerin sayısı 930 bin'in üzerinde. Aile bireyleriyle birlikte Türkiyeli göçmen topluluğunun nüfusu 2,2 milyonu aşıyor.

Fransızcanın konuşulduğu üç Avrupa ülkesinde yaşayan Türkiyelilerin sayısı ise 200 bin'in üzerinde. Bunların 92 bin 772'si Fransa'da, 66.563'ü Belçika'da, 35.957'si ise İsviçre'de.

Göç olgusu, gerek göçmen işçiler açısından, gerekse göçmen işçi çalıştıran gelişmiş sanayi ülkeleri açısından bir dizi sosyal ve kültürel sorunu da beraberinde getiriyor. Bu sorunlar, tamamen farklı bir sosyal ve kültürel çevreden gelen Türkiyeli göçmenler açısından daha da ağır. Sorunların ağırlığı yıllar ilerledikçe daha fazla hissediliyor.

Başlangıçta “konuk işçi” olarak getirilen Türkiyeli işçiler, özellikle ikinci ve hattâ üçüncü kuşağın yetişmesiyle birlikte “konuk” statüsünden çıkıp “yerleşik” bir statüye geçiyor. Yurt özlemi “kesin geri dönüş” istemini ne denli canlı tutarsa tutsun, yaşamın gerçekleri, Türkiyeli göçmenlerin büyük çoğunluğunu, en verimli çağlarında alinteri dökerek ekonomisine katkıda buldukları ülkelerde sürekli kalmaya zorluyor. Türkiye’de her yıl daha da büyüyen işsizlik bir yandan, değişik koşullar altında yetişen yeni kuşakların anayurdun yaşam koşullarına uyum zorlukları öte yandan, Türkiyeli göçmen işçilere yıllardır çalışma geldikleri ülkelerde yerleşmekten başka bir seçenek bırakmıyor.

Yerleşme eğiliminin güçlenmesiyle birlikte, içinde yaşadığı topluma uyum zorlukları da daha belirgin ve yakıcı hale geliyor. Zorlukların nesnel ve öznel çeşitli nedenleri var.

Nesnel nedenlerin başında, kuşkusuz, Türkiyeli göçmen işçilerin geldikleri ülke ile halen yaşadıkları ülke arasındaki sosyal, kültürel, göreneksel ve töresel farklılıklar geliyor.

Türkiye, her ne kadar, cumhuriyet’in kuruluşundan beri “batılılaşma” çabası içindeyse ve siyasal, sosyal, kültürel kurumlarını Batı ülkeleri modelinde oluşturmaya çalışmaktaysa da, tarihsel ve töresel olarak İslam dünyasına Avrupa’dan daha yakın. Özellikle göçmen işçilerin içinden kopup geldikleri sosyal kategorilerde, yani köylük kesimlerle büyük kentlerin gecekondü bölgelerinde islami değerlere bağlılık kendini daha fazla hissettiriyor. Göçmen işçi, Avrupa’nın gelişmiş sanayi bölgelerinde yaşarken bile, içinden geldiği bu çevrenin etkilerini tüm davranışlarında gösteriyor.

Uyumsuzluğun bir başka nesnel nedeni, Avrupa ‘ya gön-

derilen göçmen işçilerin eğitim düzeylerinin genellikle düşük olması. Gurbet yollarına düşerken gidecekleri ülkenin dilini bilmedikleri gibi, gittikleri yerde o dili kısa zamanda öğrenip günlük yaşamlarında kolayca kullanabilir hale gelmelerine olanak verecek bir temelden çoğu yoksun. Kaldı ki, bu temele sahip olanlar bile, Avrupa’da en ağır, yorucu ve tüketici işlerde çalıştırıldıkları için, iş saatleri dışında böyle bir eğitime ayırbilecekleri ne zamanları, ne de enerjileri kalıyor.

Unutmamak gerekir ki, Türkiyeli göçmen olgusu, sadece “işçi” statüsünde Avrupa’ya gelenlerden ibaret de değil. Bugün Türkiye dışında bulunan 2,2 milyon Türkiyeli’den 451 bin’ini ev kadınları oluşturuyor. Türkiye’de kadın nüfusun okuryazarlık oranının erkek nüfusunkine göre çok düşük olduğu göz önünde tutulursa, Türkiyeli kadın göçmenler açısından uyumsuzluğun nesnel nedenleri daha da belirginleşiyor.

Fransızca konuşulan Avrupa ülkelerini esas aldığımızda, bu ülkelerdeki toplam Türkiyeli kadın sayısı 36.145’i buluyor. Bunların 20.695’i Fransa’da, 13.305’i Belçika’da, 2.143’ü ise İsviçre’de yaşıyor.

Türkiyeli göçmenlerin yaşadıkları topluma uyumsuzluğunda etkin olan öznal nedenlerin başında ise, gerek Türkiye yöneticilerinin, gerekse göçmen işçi kabul eden ülkeler hükümetlerinin, başlangıçta bu konuda hiçbir hazırlık yapmamış, gereken önlemleri almamış, onları kendi yazgılarıyla baş başa bırakmış olması...

Yerli nüfusun, başka bir dünyadan gelen ve farklı sosyal ve kültürel değerlere sahip bulunan bu insanları dışlaması, özellikle de onları artık terkedilmiş, sağlık koşullarına uymayan harap mahallelerde oturmak zorunda bırakması, giderek Avrupa’nın büyük kentlerinin göbeğinde Türk gettolarının oluşmasına yol açmış, bu gettolar giderek camilerin kurulması, Türklerin işlettikleri bakkalların, kahvelerin ve çeşitli servislerin açılmasıyla kurumsallaşmıştır.

Üstelik, okuma-yazma bilen Türkiyeli göçmen işçilere hitabeden Türkçe kitle iletişim araçlarının “Türk’ün üstün-

lüğü” temasını işleyen şovenist yayınları, bu gettolaşmanın bir başka öznel nedeni olmuştur.

Bu gettolar, Avrupa’da ekonomik krizin şiddetlenmesi ve işsizliğin artmasıyla kabaran ırkçılığın ve yabancı düşmanlığının boy hedefleri haline gelmiştir. Hele Türkiyeli göçmenlerde “konuk işçi” olmaktan çıkıp “yerleşik” statüye geçme eğiliminin güçlenmesi, ikinci ve üçüncü kuşakların yetişmesiyle birlikte, uyum sorunu hem onlar açısından, hem de onların yaşadıkları ülkelerin yönetimleri açısından daha büyük bir önem kazanmış, göçmen işçilerin demokratik örgütlerinin ve sendikaların baskısıyla sorun ulusal ve uluslararası kurumların gündemine öncelikli bir madde olarak girmiştir.

1983 verilerine göre, Avrupa ülkelerindeki Türkiyeli göçmen nüfus içinde 0-18 yaş grubunu oluşturanların sayısı 817 bin’i aşmaktadır.

Fransızca konuşulan üç ülkedeki Türkiyeli çocuk ve gençlerin toplam sayısı ise aynı yıl 77.939’a ulaşmıştır. Bunların 34.077’si Fransa’da, 30.258’i Belçika’da, 13.604’ü ise İsviçre’de yaşamaktadır. Üstelik, yüksek doğum oranı nedeniyle Türkiyeli çocuk ve genç nüfusu hızla artmaktadır. Örneğin, 30 bin çocuk ve gencin bulunduğu Belçika’da sadece 1983 yılında 2.600 Türkiyeli çocuk doğmuştur.

Avrupa ülkelerinde doğup büyümüş, en azından küçük yaşta Türkiye’den ayrılarak bu ülkelere gelmiş ve oralarda büyümüş olan bu çocuk ve gençlerin yaşadıkları topluma uyum bakımından birinci kuşaktan daha şanslı oldukları söylenemez. Ancak, onların uyum sorunları, birinci kuşağınkilere oranla önemli farklılıklar taşımaktadır.

Birinci kuşak sadece halen yaşamakta olduğu ülkenin yaşamına uyumda zorluk çekerken, ikinci ve üçüncü kuşak gençler, aynı zamanda kendi ana yurtlarının sosyal ve kültürel yaşamına uyum bakımından da zorluklarla karşı karşıya... Bu da son derece doğal... Çünkü, Türkiyeli göçmen çocuğu her ne kadar Türk gettosunda ailesiyle birlikte yaşamaktaysa da, okulda, sokakta, oyun yerlerinde çok uluslu bir ilişki

içerisinde. Bulunduğu ülkenin yasalarına göre gitmek zorunda olduğu okulda gördüğü eğitimin, ailesinin geldiği ülkenin sosyal ve kültürel özellikleriyle hemen hemen hiçbir ilgisi yok. Kendi aile çevresi, eğitim düzeyinin düşüklüğü nedeniyle çocuğa eğitim konusunda yardımcı olamadığı gibi, ana yurdunun kültürünü de yeterince aktaramıyor.

Aile çevresinde temel eğitim için gerekli desteği bulamayan Türkiyeli çocuk, okulda sürekli başarısızlığa uğruyor. Göçmen işçi kabul eden Avrupa ülkeleri bu işçi çocuklarının gerekli eğitimi görebilmesi, okul yaşamında yerli çocuklarla aralarındaki farkı kapatabilmesi için gerekli önlemleri baştan almadığından, Türkiyeli göçmen çocuklarının aile çevresinden kaynaklanan başarısızlık nedenlerini özel yetiştirme yöntemleri uygulayarak dengelemek de mümkün olmuyor.

Yaşadığı ülkenin sosyal ve kültürel yaşamına uyum sağlamakta büyük güçlük çeken göçmen çocuğu, kendi ana dilini ve öz kültürünü öğrenmek için gerekli servislerden de yoksun. Bu konuda Türkiye yöneticileri tarafından baştan gerekli önlemler alınmadığı gibi, göçmen işçi kabul eden ülkelerin yönetimleri de, onlara kendi ana dillerini ve öz kültürlerini öğrenmelerini ve geliştirmelerini mümkün kılacak olanakları sağlamış değil.

İki farklı kültür arasında bocalayan ve her ikisine de tam sahip olamayan, yaşadığı ülkenin sosyal ve kültürel yaşamına olduğu kadar, geriye kesin dönüş halinde kendi ana yurdunun sosyal ve kültürel yaşamına da uyum sağlamakta zorluk çekmeye mahkum edilen göçmen işçi çocuklarının bu dramatik durumu, ilk olarak 1970 yılında Avrupa Konseyi tarafından ele alınmış ve göçmen çocuklarının eğitimi konusunda bir karar tasarısı kabul edilmiştir. 1971 Haziran'ında Brüksel'de bir araya gelen 21 üye ülkenin eğitim bakanları da, göçmen çocuklarının okul eğitimine özel bir önem verilmesi konusunda anlaşmışlardır.

1974'ün Kasım ayında Strasbourg'da Avrupa Konseyi'nin "göçmenlerin eğitimi" üzerine düzenlediği bir kon-

feransta da, bu konuda biri dizi somut kararlar alınmış, ayrıca eğitim süreci içinde ana dilin öğretilmesinin önemi vurgulanmıştır.

Göçmen işçi çocuklarının eğitimi sorunu, 1972 Kasım'ında UNESCO'nun düzenlediği bir konferansta da ele alınmış, tüm üye devletlere, "göçmen işçi çocuklarına eğitim olanaklarından eşit şekilde yararlanma hakkının tanınması ve gördükleri eğitimin niteliğinin yükseltilmesi" konusunda çağrıda bulunulmuştur. Ertesi yılın Ekim ayında da, yine UNESCO tarafından bu konuda alınacak somut önlemleri belirlemek üzere bir uzmanlar toplantısı yapılmıştır.

Avrupa kurumlarının, geç de olsa, aldığı tüm kararlar ve yaptığı çağrılar, göçmen işçi çocuklarının eğitim planındaki geri bırakılmışlıklarını gidermeye, onların buldukları ülkelerin sosyal ve kültürel yaşamına kaynaşmalarını, tüm bunların yanı sıra, kendi ana dillerini ve öz kültürlerini öğrenip geliştirmelerini, geriye kesin dönüş halinde ana yurtlarının eğitim ve kültür yaşamına uyabilmelerini sağlamaya yöneliktir.

Bu çerçeve içerisinde ki, bugün göçmen işçi çalıştıran ülkelerin çoğunda Türkiyeli göçmen çocukları için Türk dili ve kültürü kursları organize edilmiştir. Bu kurslar bazı okullarda normal okul saatleri içine entegre edilmiş, bazılarında ek kurslar halinde düzenlenmiştir. Bazı okullarda ise ikisinin arasında bir yarı-entegrasyon uygulanmaktadır.

Ancak bu uygulamaların, Avrupa kurumlarının koydukları ilkelerin yaşama geçirilmesini, belirledikleri hedeflerin gerçekleştirilmesini sağlayabilecek düzeyde olduğunu bugün için söylemek mümkün değildir.

Günümüzde yurt dışındaki Türkiyeli göçmen çocuklarına verilen Türk dili ve kültürü kursları, her şeyden önce, nicel olarak gereksinimi karşılamaktan uzaktır.

Dünyanın çeşitli ülkelerine dağılmış bulunan 0-18 yaş grubundaki Türkiyelilerin toplam sayısı 800 bin 'i aştığı halde, Türkiye Milli Eğitim Bakanlığı'nın açıklamasına göre,

bunlara Türk dili ve kültürü dersi vermekle görevli öğretmen sayısı 1981 yılında 2.780'den ibaretti. (Milliyet, 10.8.1981). Bu öğretmenlerin 880'i Türk Hükümeti tarafından Milli Eğitim Bakanlığı emrindeki öğretmenler arasından, 1.900'ü ise göçmen işçi çalıştıran ülkelerin yönetimleri tarafından, o ülkede işçi olarak bulunan öğretmen ve aydınlar arasından seçilmiş bulunuyordu.

Belçika'daki Türkiyeli göçmen çocuklarının anadil eğitimi konusundaki veriler daha da yeni. Türkiye Büyükelçiliği'nin verdiği bilgilere göre (Hürriyet, 21.4.1984), 1983-84 ders yılında Belçika'nın çeşitli kademelerdeki eğitim kurumlarında okuyan Türkiyeli çocuk ve gençlerin toplam sayısı 29.644'tür. Bunların 8.824'ü Valon Bölgesi'nde, 12.970'i Flaman Bölgesi'nde, 7.850'si ise Brüksel Bölgesi'ndedir.

Bu üç bölgede Türkiyeli öğrencilerin çeşitli öğrenim kademelerine dağılımı ise şöyledir:

Valon Bölgesi: Anaokulu 1.834, ilkokul 3.500, ortaokul 3:400, yüksek öğrenim 30.

Flaman Bölgesi: Anaokulu 3.300, ilkokul 5.050, ortaokul 4.600, yüksek öğrenim 20.

Brüksel Bölgesi: Anaokulu 1.720, ilkokul 3.310, ortaokul 2.500, yüksek öğrenim 320.

Buna göre Belçika genelinde Türkiyeli çocukların öğrenim kademelerine dağılımı ise şöyledir:

Anaokulu: 6.854

İlkokul: 11.860

Ortaokul: 10.500

Yüksek öğrenim: 370

Hemen belirtmek gerekir ki, yüksek öğrenimde bulunan Türkiyeli gençlerin hepsi göçmen işçi çocuğu değildir. Bunların büyük kısmı, Türkiye'den burslu olarak veya ailelerinin olanaklarıyla özel olarak yüksek öğrenim görmek üzere Belçika'ya gelmiş bulunan gençlerdir.

Orta öğrenimdeki gençlerin büyük kısmı ise, ileride yüksek öğrenime devam etmeye olanak verecek normal ortaokul

ve liselere değil, kendilerini işçi olmaya hazırlayan meslek okullarına devam etmektedir. Çünkü, diğer göçmen işçi çocukları gibi, Türkiyeli göçmen çocukları da, Belçikalı çocuklara göre birçok handikapla karşı karşıya bulunmakta, bu yüzden çoğu daha ilkokulda başarısızlığa uğramaktadır. Başarısız olanlar, Belçika’da 6 ila 16 yaş arasında zorunlu olan öğrenim süresini, başarısız öğrenciler için kurulmuş bulunan “özel” okullara nakledilerek tamamlamakta, ilkokulu binbir güçlükle bitirenlerin çoğunluğu ise, ancak meslek okullarına kabul edilmektedir.

Brüksel Bölgesi Göçmen Eğitim Merkezleri Bağlantı Komitesi’nin yayınladığı bir araştırmaya göre (Comite de Liaison des centres de formation immigree de l’Agglomeration de Bruxelles, Ecole et Immigration, p.14), altı yıllık öğrenim süresinde sınıfta kalma oranı varlıklı ya da yönetici durumda bulunan Belçikalıların çocuklarında yüzde 12 ila 21 arasında değişirken, nitelikli işçi durumundaki Belçikalıların çocuklarında yüzde 36’ya, nitelsiz işçi çocuklarında yüzde 43’e çıkmaktadır. Göçmen işçi çocuklarına gelince, bunların Belçika’da doğmuş olanlarında sınıfta kalma oranı yüzde 51’e, kendi ülkesinde doğup da sonradan Belçika’ya gelmiş olanları arasında yüzde 70’e kadar yükselmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı’nın verdiği bilgilere göre, yurt dışındaki Türkiyeli çocukların öğrenim kurumlarındaki başarı oranı sadece yüzde 40 düzeyinde kalmaktadır. (Milliyet, 24.3.1982) Yani, yüz Türkiyeli çocuk’tan 60’ı eğitimde başarısızlığa mahkum bulunmaktadır.

Eğitim sahibi olmayan Türkiyeli gençleri bekleyen akıbet ise, içinde yaşadıkları toplumda iş bulabilirlerse işçi olmak, iş bulamadıkları takdirde “marjinal” unsurlar kategorisine katılmaktır. Avrupa ülkelerini sarsan ekonomik krizin ve onun sebep olduğu işsizliğin boyutu dikkate alındığında, hele ırkçılık ve yabancı düşmanlığının yaygınlaştığı bir dönemde yabancı bir gence, üstün yeteneklere sahip olsa bile, kolay kolay iş verilmeyeceği açıktır.

İçinde yetiştikleri ve halen yaşadıkları toplumda böylesi bir çıkmazla karşı karşıya bulunan Türkiyeli gençler için bir başka seçenek, Türkiye'ye dönerek orada kendine yeni bir hayat kurabilmektir.

Ancak, buna niyetlenen gencin de karşısında büyük engeller vardır. Bunların birincisi nesnel engeldir: Türkiye'de yetişen ve eğitim yapan gençlere dahi iş olanağı tanımayan ve gittikçe büyüyen işsizlik... Son verilere göre, Türkiye'de açık işsizlik oranı yüzde 20'yi bulmuştur. Buna sayıları 10 milyona yaklaşan gizli işsizleri de eklemek gerekir. Bu koşullarda Türkiye'de yetişen gençlerin bile iş bulma şansı son derece zayıfken, Türkiye'ye tamamen yabancı bir çevrede yetişen gençler için kendi ülkelerinde iş bulma konusunda fazla umutlu olmamak gerekir.

Kaldı ki, göçmen işçi çocuğu, Türkiye'ye kesin dönüş halinde toplum yaşamına uyum sağlayabilecek bir dil bilgisinden ve kültür eğitiminden de yoksundur. Türkçeyi aile çevresinde konuşulan çok sınırlı bir kelime hazinesiyle tanımakta, bildiği kelimeleri de, bulunduğu ülkede sürekli kullandığı egemen dilin etkisiyle aksanlı bir şekilde telaffuz etmektedir.

Türkçe okuyup yazma düzeyi ise, Türk dili ve kültürü kurslarını izleyebilenlerde bile son derece düşüktür. Böylesi bir kursu izleme olanağı bulamayanlar, Türkiye'deki yakınlarına Türkçe bir mektup yazmak ya da Türkçe bir yayını rahatça okumak olanağından bile yoksundur. Türkiye'ye kesin olarak dönmek zorunda kalan bir gencin, belli yaşta sonra bu öznel engeli aşması da pek kolay değildir.

Avrupa kurumlarının ana dil ve öz kültür eğitimini derslerinin örgütlenmesi yolunda karar vermesinden sonra da, durumda elle tutulur bir iyileşme olmamıştır.

En son verilere göre, Belçika'da 1983-84 ders yılında 29.664 Türkiyeli öğrenci varken, bunlara Türk dili ve kültürü dersi vermekle görevli öğretmen sayısı sadece 130'dur. Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı tarafından gönde-

rilen bu öğretmenlerin 73'ü Flaman Bölgesi'nde, 44'ü Valon Bölgesi'nde, 13'ü ise Brüksel Bölgesi'nde bulunmaktadır.

Bunların dışında, Brüksel Merkez Belediyesi'nde, Göçmen İşçiler Danışma Konseyi tarafından Türkiyeli ilkökul çocuklarına Türk dili ve kültürü dersleri vermekle görevlendirilmiş üç öğretmen vardır.

Flaman Bölgesi'nde bazı okullarda Türk dili ve kültürü kursları normal ders saatleri içine entegre edilmiş olmakla beraber, Valon Bölgesi'nde ve Brüksel Bölgesi'nde bu dersler normal ders saatleri dışında verilmektedir.

Bütün gün Belçika okullarının ders programını izledikten sonra dinlenmeye, eğlenmeye ihtiyacı olan veya ev ödevlerini yapmak zorunda bulunan çocuklar için bu ek dersler hiçbir çekicilik taşımamaktadır. Bu yüzden Türk dili ve kültürü derslerini izleyen öğrencilerin sayısı düşük olmakta, izleyenler de verilen dersleri yorgun kafayla tamamen kavrayıp özümseyememektedir.

Ayrıca, İslami değerlere bağlı aileler, çocuklarının ana yurda ve ailelerine bağlılığını sürdürebilmenin tek yolu olarak Kur'an kurslarını görmekte, onları Türk dili ve kültürü kursları yerine bu kurslara yollamayı tercih etmektedir. Tamamen Arapça olan bu kurslar, çocuğa pratikte hiçbir şey kazandırmamakta, evde Türkçe, okulda Fransızca ve Flamanca arasında bocalayan ilkökul öğrencileri, araya bir de hiç anlamadıkları Arapça'nın girmesiyle tamamen perişan olmakta, bu yüzden hiçbir dili gerektiği gibi öğrenememektedir.

Çocuklarının bu durumunun bilincinde olan öğrenci velileri bile, tutucu çevrelerin baskısı altında, onları, istemeye istemeye, Türk dili ve kültürü kursları yerine Kur'an kurslarına göndermek zorunda kalmaktadır.

Bu koşullarda, Türkiyeli göçmen çocuklarının Türkiye'ye kesin dönüş halinde sosyal ve kültürel yaşama uyum sağlayacak bir dil ve kültür bilgisi edinmelerini beklemek hayaldir, kendi kendini aldatmaktır.

Avrupa Toplulukları Konseyi ve Komisyonu, göçmen işçi

çocuklarının ana dil ve öz kültür eğitimine tabi tutulmalarına öncelik verirken, kuşkusuz, Avrupa ülkelerinde gittikçe artan işsizliğe sınırlı da olsa bir çözüm bulma hesabıyla hareket etmişlerdir. Bu sınırlı çözüm, Avrupa’da sayısı hızla artan göçmen işçi çocuklarının ana yurtlarına geri dönüşlerini sağlamaktır. Bunun sağlanabilmesi ise, her şeyden önce bu çocukların ana dillerini ve öz kültürlerini gerektiği gibi öğrenebilmelerine bağlıdır. Ne var ki, bugünkü düzeyiyle Türkiyeli göçmen çocuklarına verilen eğitim bu amacı gerçekleştirmekten son derece uzaktır.

Üstelik, bugün özellikle Türk Hükümeti’nin gönderdiği öğretmenler eliyle verilen Türk dili ve kültürü dersleri, Türkiyeli çocukları ana yurda dönüşe hazırlamadığı gibi, içeriği itibariyle, onları içinde yaşadıkları topluma daha da uyumsuz hale getirmekte, Türk getto’larına daha fazla hapsedmektedir. Çünkü, bu öğretmenler, göçmen çocuklarına, Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığı’nın şovenist klişelerle dolu olarak hazırladığı eğitim malzemesini kullanarak ders vermekte, Türk kültürü eğitimi adı altında Türklerin diğer uluslara üstünlüğünü telkin eden bir beyin yıkama uygulamaktadır.

Esasen bu öğretmenlerin büyük kısmı, Türkiye’de aşırı sağ eğilimli, hatta Türk güvenlik örgütlerinin işbirlikçisi olan kişiler arasından seçildiği için, bu beyin yıkamayı gönüllü olarak yapmaktadır. Bu kategoriye girmeyenler ise, mesleki gelecekleri Türk Milli Eğitim Bakanlığı’nın elinde olduğu için, kendilerine verilen eğitim programını aynen uygulamak zorunda kalmaktadır.

Cumhuriyet’in kuruluşundan beri aşırı milliyetçi karakteri ağır basan Türk eğitim sistemi, özellikle 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra, askeri hükümetin aldığı bir dizi kararlarla tam anlamıyla şovenist ve militarist bir karakter kazanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı, 8 Haziran 1981’de yayınladığı bir yönetmelikle, öğrenim kurumlarına tam bir kışla disiplini dayatmış, Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı da, 21 Eylül 1981 tarihili bildiriyle, ilk ve orta öğrenim kurum-

larında görevli tüm öğretmenleri, öğrencilerinin sadece okul içindeki değil, okul dışındaki özel yaşamından ve davranışlarından dahi sorumlu tutmuştur. Aynı bildiriyle, öğretmenlerin, bu direktiflere uymayan meslekdaşlarını ihbar etmeleri emredilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı, 21 Eylül 1981 tarihli kararnameyle, her kademedeki öğrenimin Atatürk ilkelerine, Türk gelenek ve özelliklerine uygun yürütülmesini zorunlu kılmış, 8 Aralık 1981 tarihli kararnameyle de, öğretmenlerin ve öğrencilerin kılık ve kıyafetlerini askeri bir disipline bağlamıştır.

Milli Güvenlik Konseyi Başkanı Orgeneral Evren de, 26 Kasım 1981 tarihli konuşmasıyla, tüm öğretmenleri, Atatürk ilkelerini benimsemeyen ve “vatan çocuklarını zehirleyen” meslektaşlarını ihbar etmeye çağırmıştır. Darbeden sonraki bir yıl içinde 6 bin’den fazla öğretmen bu devlet terörünün kurbanı olmuş, ya adli kovuşturmayla uğrayarak tutuklanmış, hapsedilmiş veya görevinden uzaklaştırılmıştır.

Yurt dışındaki Türk dili ve kültürü öğretmenleriyle ilgili olarak da, Türk basınında arka arkaya şu haberlere rastlanmıştır:

“Milli Eğitim Bakanı Hasan Sağlam, Tercüman ‘a verdiği özel demeçte, yurt dışındaki öğrenci ve öğretmenlerin durumunun büyük bir hassasiyetle gözlendiğini belirterek, ‘bunlardan Türkiye aleyhinde faaliyette bulunan, yıkıcılık ve bölücülük yaptıkları tesbit edilenlerin ilişkilerinin kesilmeye başlandığını’ bildirdi.” (Tercüman, 9.6.1981)

“Milli Eğitim Bakanlığı, Federal Almanya yetkili makamlarıyla görüşerek, Federal Almanya’da Milli Eğitim Bakanlığı aracılığıyla görev almayıp da, bu ülkenin yetkili makamları tarafından atanan ve halen görev başında bulunan öğretmenlerin görevlerine son verilmesini istedi. Bakanlık, yurt dışındaki öğrencilerin eğitimi için gönderilecek öğretmenlerin, Atatürk ilkelerine bağlı, aşırı akımlara karışmamış, birlik ve beraberliği sağlayabilecek kişilerden seçilmesine dikkat edecek.” (Tercüman, 31.3.1982).

“Milli Eğitim Bakanı Hasan Sağlam, yurt dışında görevli 253 öğretmen hakkında tahkikat yapıldığını açıkladı ve ideolojik faaliyette bulunan öğretmenler ile Türkiye aleyhinde bildiri dağıtan öğrencilerin isimlerinin kendisine bildirilmesini istedi. Hasan Sağlam bu konuda, ‘Yurt dışına gönderdiğimiz öğretmenlerin görevi, kendilerine emanet edilen öğrencilere çarpık fikirleri değil, Atatürk ilkeleri doğrultusunda ilim ve irfan aşılaktır... Amacımız, mahallinden temin edilen öğretmenler yerine Türkiye’den öğretmenler göndermektir. Bazı eyaletlere laf anlatamıyoruz. Ne bizi, ne de Federal hükümetlerini dinliyorlar. Ancak bu durumda onların da peşlerini bırakmıyoruz,’ dedi.” (Tercüman, 27. 12.1982).

Milli Eğitim Bakanlığı, ayrıca, yurtdışındaki Türk çocuklarının eğitim ve öğretimi konusunun “bir devlet politikası” haline getirilmesini kararlaştırarak bu konuda bir program hazırlamıştır.

“Dış ülkelerdeki işçi çocuklarının Türkçe, Sosyal Bilgiler ve Din Bilgisi Programı” adı altında hazırlanan programda, “sosyal bilgi eğitiminin amaçları” şöyle belirlenmektedir:

“Çocukların anavatan, hısım, akraba ve komşu hasretini canlı tutarak Türk kültürüyle bağlarını devam ettirmek.

“Türkiye Cumhuriyeti’nin büyük fedakarlıklar sonunda milletin canı ve kanı pahasına kurulmuş olduğunu, Atatürk’ün yeni Türkiye’nin kurulmasındaki ve Türk devrimlerinin yapılmasındaki büyük hizmetlerini çocuklara benimsetmek.

“Çocuklara şerefli Türk Milleti’nin ona layık evlatları olduklarını, Türk Milleti’nin zeka ve kabiliyetlerini, çalışkanlığını, kahramanlık ve fedakarlığını, bilime ve manevi değerlere olan inancını, sanatseverliğini, estetik zevkini, doğruluğunu kavratmak, bu üstün özelliklerimizi yabancı bir ülkede, yeri geldikçe göstermek ve ispatlamakla görevli olduklarını anlatmak, bunlarla geleceğe güvenle bakabileceğimizin inancını vermek, Türk milliyetçiliğinin ilkelerini benimsetmek.

“Çocuklara yabancı bir ülkede geçici olarak bulduklarını, burada kaldıkları sürece büyük Türk Milleti’ni temsil ettiklerini, iyi davranışlarının Türk adını yücelttiği kadar, fena, uygunsuz, çevreye yakışmayan davranışlarının da milli şeref ve haysiyetimizi zedeleyeceğini ve milletimizi küçük düşüreceğini kavratmak.”

Yurt dışında bulunan Türkiyeli işçi çocuklarının büyük çoğunluğu, daha önceki bölümde ayrıntılı olarak izah edilen nedenlerden ötürü Avrupa ülkelerinde “kalıcı” oldukları ve kendilerini bu ülkelerin yaşamına uyum sağlamaya hazırlamaları gerektiği halde, Türk Milli Eğitim Bakanlığı’nın programında onlara “geçici” oldukları telkin edilmekte, yaşadıkları topluma kendi öz kültürel değerlerini de taşıyarak kaynaşmalarını teşvik etmek yerine, bu kültürel değerleri bir araç gibi kullanarak Türk milliyetçiliğinin militanlığını yapma görevi verilmektedir.

Atatürkçülük, Türk milliyetçiliği, Türk devrimleri, aynı bakanlığın yayınladığı eğitim kitaplarında, şovenist ve ırkçı bir anlayışla işlenmektedir.

Türkiye nüfusunun dörtte biri Kürt asıllı olduğu, ayrıca ülkede çeşitli kökenlere sahip azınlıklar yaşadığı halde, Türkiye Cumhuriyeti’nin bütün vatandaşlarını “Türk”, Kürtleri “Dağlı Türk” sayan şovenizmin “Ne mutlu Türk’üm diyene” sloganı, göçmen işçi çocuklarının eğitiminde sürekli tekrarlanmaktadır.

Örneğin, Atatürk’ün 100. doğum yıldönümü dolayısıyla Belçika’da düzenlenen anma toplantıları, Türkiyeli ilköğretim çocukları arasında düzenlenen “Ne mutlu Türk’üm diyene” konulu yazı yarışmasıyla sona erdirilmiştir. Bu yarışmada kazanan öğrencilerin ödülleri, Brüksel’de Türkiye Büyükelçisi Haluk Kura ile NATO ve AET Nezdindeki Türkiye daimi temsilcilerinin katıldığı bir törenle dağıtılmıştır. (Tercüman, 16.6.1981)

Darbeden çok önce Türkiye ‘de bir eğitimcinin “Türkiye de İlköğretim Sorunu” üzerine yaptığı incelemede, Türk

çocuklarına okutulan ders kitaplarının şovenist niteliği şöyle saptanıyordu:

“Kitapların niteliği konusunda kısaca şunu belirtmekte yarar vardır: yarışma yoluyla olsun, komisyon ya da ısmarlama yoluyla olsun, her üç yolla hazırlanan kitapların hiçbiri, günümüzün eğitim ihtiyacına, eğitim anlayışına uygun değildir. Türkçe derslerinde okutulan Türkçemiz kitaplarında, ‘milliyetçilik’ adına sunulan ‘şovenizm’dir. Sosyal Bilgiler dersinde Türkiye diye okutulan ‘Osmanlı Devleti’dir, giderek de İslamcılıktır.

“Örneğin, ilk olarak bu yıl okutulacak olan 4. sınıf Türkçemiz kitabında, geçen yılın Türkçemiz kitabına göre düşündürücü değişiklikler olmuştur. Ergenekon, Alparslan parçaları ikiden beşe yükselmiş, ayrıca bozkurt resimleri konulmuştur.” (Cumhuriyet, 14.9.1976).

Aynı şekilde, yine darbeden kısa bir süre önce, Federal Almanya bilimadamları, aşırı milliyetçi içeriğinden dolayı Türk ders kitaplarının Alman okullarında okuyan Türk çocuklarına okutulmamasını istemişlerdir:

“Bielefeld’de ‘Yabancı dil olarak Almanca’ adıyla düzenlenen kongreye katılan filoloji bilginleri ve eğitimcileri ortak bir açıklama yaparak, Almanya’da okutulan Türk ders kitaplarının yasaklanmasını istemişlerdir.

“Özellikle tarih kitaplarında Yunan halkının Türklere düşman olarak tanıtıldığını öne süren konuşmacılar, Türk ders kitaplarıyla aşırı bir milliyetçilik duygusunun aşılandığını da iddia etmişlerdir. Aynı toplantıda Türk çocuklarının eleştirici bir nitelik kazanmak yerine, her söylenene inanan, yanlış bir disiplin anlayışına sahip olmalarının amaçlandığı da iddialara eklenmiştir.

“Bu arada Türkçe derslerin ve ders araçlarının kontrol edilmesi güçlüğünden yakınan konuşmacılar, Almanya’ya gönderilen öğretmenlerin de seçilmelerinde öğretim yeteneklerinden çok milliyetçi olup olmamalarının göz önüne alındığını öne sürmüşlerdir.

“Nefret aşıl原因 bazı kitapların yasaklanmasına rağmen, bu kitapların yine de kütüphanelerde yer aldığından da yakın konuşmacılar, iki lisanlı ders yapılmasının kaçınılmaz olduğu görüşünde birleşmişlerdir.” (Milliyet, 4.6.1980).

Gerçekten de , Avrupa’daki Türk Eğitim Müşavirlikleri tarafından Türk Dili ve Kültürü kursları için okullara dağıtılan kitaplar şovenizme varan aşırı milliyetçiliğin çeşitli örnekleriyle doludur. Bunlardan bazılarını aşağıya alıyoruz:

İlkokul 4. sınıf için TÜRKÇEMİZ kitabından:

“Sabahın alacakaranlığı... Turistik Girne’nin sahilinde durgun deniz birden kaynayıverdi. Mantar gibi Türk komandosu bitiyordu kumsalda... Makinalılar direniş göstermek isteyen kesimleri öyle bir taradı ki, işbirlikçi Rumların yürekleri delik deşik oldu. Dehşet sardı kanlı gözlerini... Sinmişti Girne... Zengin Girmeli Rumlar, eziyet ettikleri Kıbrıslı Türklerin hakkının korunduğunu görünce kaybolmuşlardı. Girne artık Türk limanıydı. Türk Ordusu böylece kucaklaştı limanla.” (s.179)

İlkokul 5. sınıf SOSYAL BİLGİLER kitabından:

“Ulu Türk Milleti’nin aziz ve sevgili çocukları! Savaşımız bitmemiştir. Düşman uyumuyor. Bugün de milletimizi zayıf düşürmek için, açık ya da gizli, pek çok şey yapılmaktadır. Bugün de senin vatanından parçalar koparmak, seni tarihten silmek için fırsat kollayanlar var. İstanbul ‘u, İzmir’i, daha nice şehirlerini ve köylerini düşlerinde görenler var. Milletimizin içine türlü ayrılıklar sokmak, vatanımızı parçalamak için, içeride ve dışarıda çalışanlar var. Uyanık ol; güçlü ve ileri ol! Dedelerinin kanlarıyla yoğrulmuş olan bu toprakları, Atatürk’ün bu büyük emanetini iç ve dış saldırganlara karşı koru.” (Sayfa 114).

İlkokul 5. sınıf için BİZİM TÜRKÇEMİZ adlı kitaptan:

“Arka pencereden karşıki yola baktığım zaman, bölük bölük düşman erlerinin yolun kıyısında silah çattıklarını gördüm. İçimden: “ Ah!” dedim; şuraya bir makineli tüfek

saklamalıydım da şimdi bunlara kurşunu ver edivermeliydim. Hepsini hasır gibi yere sererdim, diye düşündüm. Düşman askerleri gözümün önünde tabak gibi duruyordu. Bu makineli tüfek hepsini haklayabilirdi. Elimde böyle bir silah bulunmayışına öyle üzüldüm ki...” (s.59).

Ortaokul 1. sınıf için ÖRNEK YAZILAR adlı kitaptan:

“Ne mutlu Türk’üm diyene! Akraba ve yakınlarınızdan Kurtuluş Savaşı’nda, Kore Savaşı’nda bulunanlar varsa, onlardan, yoksa sizin soruşturup bulacağınız kimselerden bu savaşlarla ilgili hikayeler toplayın. Sınıfta bunları düzgün ve çekici bir dille anlatın. Mehmetçik’in savaşlarda gösterdiği insanüstü yararlıklarını anlatan bir dergi hazırlamak için aranızda işbölümü yapın.” (s. 69)

“Şehitlerle dolu vatan! Ailenizde, akrabalarınızda ya da komşularınızın aileleri arasında savaşta şehit olanlar bulunup bulunmadığını sorup araştırın. Şehit olanların yakınlarına şunları... Türkler, yurt ve ulus uğrunda şehit olmaya neden can atarlar? Gazilerle ya da onların yakınlarıyla konuşun: Çarpışma sırasında her Türk’ün gösterdiği atılganlık, çeviklik, soğukkanlılık, kahramanlık... Yukarıdaki anketi yaptıktan sonra, topladığımız bilgileri sınıfta, bir kahramanlık günü düzenlemek üzere bir Kahramanlık Dosyası hazırlayın.” (S.110).

“Savaşın en alevli, en kızışmış gününde,

“En ön safta bulunan manganın önünde,

“Süngü takmış tüfekte yerinden fırlayarak

“Bir yarı-tanrı gibi dövüşen Mehmet’e bak!” (S. 111).

Ortaokul 2. sınıf için TÜRKÇE DERSLERİ adlı kitaptan:

“Güreş, Türklerin kanındadır. Bu kuvveti, bu azmi gösterecek olan pehlivanlar yalnız Türkiye’de yetişir. Bir Ahmet’e bakın, bir de rakibine. Ahmet onun yanında çocuk gibi kalıyor. Fakat Türk kuvveti, bu farkı yok ediyor.” (s.69).

“Ey mavi göklerin kırmızı beyaz süsü,

“Kız kardeşimin gelinliği, şehidimin son örtüsü

“Işık ışık, dalga dalga bayrağım!

“Senin destanını okudum,
“Senin destanını yazacağım.
“Sana benim gözümle bakmayanın
“Mezarını kazacağım.
“Seni selamlamadan uçan kuşun
“Yuvasını bozacağım.” (S. 120)

Ortaokul 3. sınıf için TÜRKÇE DERSLERİ kitabından:

“Türk olmak, çalışmak demektir.

“Türk olmak, karşı koymak demektir.

“Türk olmak yaşamak demektir.” (s, 102)

“Her milletin adsız kahramanları, meçhul askerleri vardır; fakat her an gözlerimizin önünde dolaşan Mehmetçik kadar bütün nitelikleriyle belli, her haliyle cana yakın olanını tasavvur etmeğe imkan yoktur. Bünyesi öyle fazla gösterişli değilken, yine ‘bir Türk gibi kuvvetli’ sözünün dünyaca darbı-mesel olmasına sebep oldu.” (s.116).

Askeri yönetimin okul eğitiminde Atatürkçülüğe ve milliyetçiliğe daha fazla ağırlık vermesi, şimdye kadar seçimlik ders olan din derslerini tüm öğrenciler için zorunlu ders haline getirmesinden sonra, ders kitapları da bu yönelime uygun olarak yeniden yazılmaktadır. Yeni ders kitaplarının şovenizm dozajı kuşkusuz ki eskilerine göre daha yüksek olacaktır.

Avrupa’daki Türk çocuklarının an adil ve öz kültür eğitimleri, Türk Milli Eğitim Bakanlığı’nın görevlendirdiği öğretmenlere emanet edilir ve onun gönderdiği ders malzemeleriyle yürütülürse, böylesi bir eğitim, esasen uyum zorlukları içinde kıvranan ikinci kuşağı şovenizme koşullandırarak içinde yaşadığı Avrupa toplumundan daha da dışlayacak, Avrupa metropollerindeki Türk gettolarını daha da pekiştirecektir.

Türkiyeli göçmen çocuklarının Türk dili ve kültürü eğitimi nasıl olmalıdır?

Bunun cevabını verebilmek için, her şeyden önce, gelecekte tüm insanlığın barış, güven ve her türlü uygar haklara

sahip bir yaşama düzeyine ulaştırılmasında eğitimi “anahtar” olarak gören Birleşmiş Milletler’in eğitim ve bilim örgütü UNESCO’nun, bu amaca ulaşılabilmesi için üye devletlere önerdiği yeni eğitim stratejisini göz önünde tutmak gerekir:

Eğitimin amacı, yalnızca gençleri belli bir mesleğe göre yetiştirmek değil, onları özellikle farklı mesleklere, üretim biçimlerine, çalışma koşullarına ve yeniliklere uyabilmeye hazırlamaktır. Türkiyeli göçmen çocuklarının anadil ve öz kültür dersleri, Belçika makamları tarafından, genel eğitimin bir parçası olarak ele alınmak zorundadır.

Belçika gerçeğini esas alan Türk Dili ve Kültürü kursları, Belçika eğitim makamları tarafından şu esaslar göz önünde tutularak organize edilmelidir:

1. Türkiyeli çocuklar bütün gün normal ders programını izledikten sonra, Türkçe dil ve kültür kurslarını okul saatleri dışında ek ders olarak izlemek zorunda kaldıkları takdirde, ilgileri azalmakta, dersleri izleseler bile yeterince anlayıp özümsemeleri mümkün olamamaktadır. Üstelik, normal ders saatleri dışında birçok veliler, çocuklarını Türk dili ve kültürü kursları yerine Kuran kurslarına göndermeyi tercih etmektedir. Bu bakımdan, Türk dili ve kültürü dersleri mutlaka normal ders saatleri içine zorunlu ders olarak entegre edilmelidir.

2. Türk dili ve kültürü derslerinde bugüne değin kullanılan eğitim malzemeleri, Türk Milli Eğitim Bakanlığı’nın gönderdiği Türkiye’de basılmış ders kitaplarıdır. Bunlar Belçika gerçeklerinden uzak olduğu gibi, çocuklara şovenizm aşılamakta, içinde yaşadıkları topluma düşmanlık duymalarına yol açmaktadır. Bu bakımdan, Türk dili ve kültürü eğitim malzemeleri ve kitapları demokratik göçmen kuruluşlarıyla işbirliği yapılarak, Belçika’nın eğitim ve kültür işlerinden sorumlu olan makamlarınca hazırlanmalıdır.

3. Türkiyeli göçmen çocuklarına Türk Dili ve Kültürü Kursu vermek üzere Türkiye’den gönderilen öğretmenler genellikle aşırı milliyetçi ve Türk güvenlik makamlarının işbirlikçisi olan kişiler arasından seçilmektedir. Bu uygulamaya

kesin olarak son verilmeli, Türk dili ve kültürü öğretmenlerinin ataması, Belçika'daki Göçmen İşçi Danışma Konseyleri'nin ve demokratik Türkiyeli örgütlerinin görüşü alınarak Belçika makamlarınca yapılmalıdır.

Türkiye Kadını

İnci Tuğsavul, İnfö-Türk, Mart 1991

*Ve kadınlar,
bizim kadınlarımız:
korkunç ve mübarek elleri,
ince, küçük çeneleri, kocaman gözleriyle
anamız, avradımız, yarımız
ve sanki hiç yaşamamış gibi ölen
ve soframızdaki yeri
öküzümüzden sonra gelen
ve dağlara kaçırıp uğrunda hapis yattığımız
ve ekinde, tütünde, odunda ve pazardaki
ve karasabana koşulan
ve ağıllarda
ışığında yere saplı bıçakların
oynak, ağır kalçaları ve zilleriyle bizim olan
kadınlar,
bizim kadınlarımız...*

Büyük Türk şairi Nazım Hikmet, 1920'lerdeki ulusal kurtuluş savaşına kocaları ve erkek kardeşleri kadar aktif bir şekilde katılan Türk kadınlarını böyle tanımlıyordu. Eğer Türkiye bu savaşın sonunda zafer kazandıysa, bu büyük ölçüde bu kadınların fedakârlıkları sayesinde olmuştu.

Savaşın sonra Türkiye, kadınların erkeklerle eşitliği de dahil olmak üzere Batılı reformlara dayanan bir cumhuriyet haline gelmiş olsa da, altmış yıl sonra kadınlar hâlâ sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi olmak üzere çeşitli düzeylerde

ayrımcılığa uğruyordu. 1985 yılında kadınlar arasında okuma yazma bilmeyenlerin oranı hâlâ %46 iken, bu oran erkekler arasında %20 idi.

Yaklaşık yirmi yıl önce, geldikleri ülkelerdeki işsizliğin kurbanı olan bu kadınların büyük bir kısmı, hâlâ okuma yazma bilmeyen ve eğitimsiz olan kocalarıyla birlikte Batı ülkelerine göç etti.

Çevreleri değişti, ancak göçmen kadınların bu gelişmiş ev sahibi ülkelerde bile okur yazar olmalarını ve sosyo-kültürel gelişimlerini sağlayacak yeni bir şey yok.

Beş yıl önce... Bu kadınlardan yaklaşık on kadarı zaman zaman farklı nedenlerle merkezimizi ziyaret ediyordu: ya çocuklarını eve götürmek ya da idari veya sosyal sorunlarıyla ilgili tavsiye almak için... Komşularından ya da çocuklarından Güneş Atölyeleri'nde Türkçe okuma yazma kursları olduğunu duymuşlardı. Başlangıçta ailelerinin içinde bulunduğu maddi ve sosyal koşullar kurslara yazılmaya olanak vermiyordu.

“Okuma yazma öğrenebileceğimi sanmıyorum...” diyordu Ayşe, “Altı çocuğuma bakmak zorundayım... Öğrenmek için kafa mı kaldı?”

Fadime dert yanıyordu: “Babam okuma yazma bilmiyor. Benim okula gitmemi de istemedi. Kardeşlerim okumaya giderken ben evde kaldım. Şimdi okumak istiyorum ama çoktan yaşlandım. 28 yaşındayım ve üç çocuğum var. Sizce öğrenebilir miyim?”

Rabia'nın da derdi başkaydı: “Ben her gece Kuran okuyorum. Ama Türkçe okumak... Hayır, hayır, öğrenmek için çok geç!...”

Zeynep de mesafeliydi: “Bizim köyde kızlar evde kalır. Annemize yardım ederiz, goblen, nakış ya da yemek yapmayı öğreniriz. Okuma yazma öğrenmenin ne faydası var? Sonuçta evleniyorsun ve ev hanımı oluyorsun. Çocuklarınız olduğunda başka bir şey yapacak vaktiniz olmuyor ve aklınız gidiyor. Şimdi öğrenebileceğimi sanmıyorum...”

1985 yılında yaklaşık otuz kadından hep bu tür yakınma-

lar duydum. Aslında okuma yazmayı öğrenmeye içleri gidiyordu... Her gün kocalarının gazetelerinde, bakkaldaki etiketlerde ya da televizyon ekranında gördükleri yazıları ve işaretleri anlayabilmenin zevkini tadmak istiyorlardı. Hele Türkiye'deki anne babalarına birkaç güzel söz yazabilmek... Ülkelerinden gelen mektupları okuyabilmek, o kağıtların kokusunu içlerine çekebilmek...

Okuma yazma öğrenmeye koyulanların bir kısmının daha baştan cesaretleri kırıldı, üzülmeye ayrıldılar.

Yine de çoğu direndi... Aradan yıllar geçti. Bu direnenlerin hepsi dıştan sınava girerek ilkokul mezunu oldu.

Artık yaşama bakışları, arayışları, soruları farklıydı.

“Temmuz ayında izne çıkıyorum. Bana oradan getirebileceğim bazı eğlendirici kitap isimleri verin. Boş vaktim olduğunda burada okuyabilirim.”

“Okuma yazmayı zaten öğrendim... Ama biraz da aritmetik yapmak istiyorum...”

“Resmi belgelerin, vergi beyannamelerinin nasıl doldurulacağını gösterebilir misiniz?”

“Neden daktilo sınıfları açmıyorsunuz?”

“Artık okuyarım. Bir sürücü kursuna katılmak istiyorum. Sizce ehliyet alabilir miyim?”

“Fransızca derslerine de kaydolmak istiyorum...”

Güneş Atölyeleri'nde öğrenmenin tadını alan kadınlar giderek daha fazlasını istiyor. Kendilerine güvenleri arttı, günlük yaşamları da değişti.

“Kocam işsiz. İşe geliyor, sonra da kafeye gidip kağıt oynuyor. Ben okula geldiğimde bebeğimize bakmak istemiyor. Dün ona söyledim: Bu bebeği ben tek başıma yapmadım. Madem bize ait, ben okuldayken sen de ona bakmak zorundasın! Önce kızdı ama sonra kabul etti.”

Naciye, derste hikayesini anlatırken gülüyordu:

“Kocam dün gece yarısı eve geldi ve yiyecek ne olduğunu sordu. Ona dedim ki: ‘Gecenin bu saatinde yiyecek bir şey yok. Şimdiye kadar neredeydin? Burası senin evin, ye-

mek yemek istiyorsan önce zamanında gelmeyi öğren'. Kızdı ama sonra güldü ve şöyle dedi: 'Hepsi okul yüzünden. Okuma yazma öğrendin, gözlerin açıldı. Bilseydim seni asla okula göndermezdim. Ama yine de iyi ki okuyabiliyorsun...'

Ama en güzeli Ayşe'nin sorduğu soruydu:

"Kocam okuma yazma biliyor ama Fransızca bilmiyor. Dün bana 'Ben buraya 15 yıl önce geldim, Belçikalılarla nasıl konuşacağımı bilmiyorum. Ben de sığır gibiyim, eğer çok geç değilse ben de Fransızca öğrenmek istiyorum...' dedi. Fransızca sınıfında hâlâ ona yer var mı?"

Evet, kadınlar... Anneler... Türkiye'nin kırsal ve az gelişmiş bölgelerinden geldiler. Gelenekler gereği anne olmayı, ev kadını olmayı, kocalarına hizmet etmeyi ve itaat etmeyi öğrendiler.

Yurtdışına göç ederek tamamen köklerinden koparıldılar, yalnızlaştırıldılar ve kocaları tarafından giderek daha fazla ezildiler, neredeyse köleliğe indirgendiler.

Kalifiye olmadıkları için sadece temizlik işleri buluyorlar... Bu nedenle de kendilerini gittikçe daha işe yaramaz hissediyorlar.

Ama kendini ifade etmek ve öğrenmek için olanak sağlandığında susuzlukları sınır tanımıyor.

Kitap Fuarı'nda Ant'ın 40. yıldönümüne mesaj

İnci Tuğsavul- Doğan Özgüden, 27 Ekim 2007

Istanbul Kitap Fuarı etkinlikleri çerçevesinde 27 Ekim 2007'de, 1971 yılında askeri cunta tarafından kapatılmış olan sosyalist Ant Dergisi'nin 40., Belge Yayınları'nın 30. kuruluş yıldönümleri nedeniyle bir anma toplantısı düzenlendi.

Sosyalist hareketin seçkin simalarından Yalçın Yusuf-oğlu'nun yönettiği konferansta Ant'ın yazarlarından Faruk Pekin ve Ragıp Zarakolu, derginin gerek Türkiye sosyalist

hareketinde, gerekse ilerici basın dünyasında oynadığı önemli rolü degerlendirdiler.

Halen siyasal sürgünde bulunan Ant'ın iki kurucusu ve Info-Türk yöneticisi Doğan Özgüden ve İnci Tuğsavul da toplantıya aşağıdaki ortak mesajı gönderdiler:

36 yıldır görüşemediğimiz değerli dostlar... Bugün, sevgili dostlarımız ve kavga arkadaşlarımız Ragıp'la Faruk'un büyük bir duyarlılıkla Belge'nin 30. yılı anmasına dahil ettikleri Ant'ın 40. yılı anmasında birlikte olmayı ne denli isterdik.

Her ikisiyle, aralıklı da olsa, Avrupa'ya gelişlerinde buluşup özlem giderebiliyor, birlikte arayış ve mücadele günlerimizin anılarını tazeliyebiliyoruz.

Ant'ın binbir zorlukla boğuşarak hazırladığımız ilk sayısının tarihsel Tan Matbaası'nın rotatifinden çıkışını Yaşar Kemal ve Fethi Naci'yle birlikte coşkuyla kutladığımız 1966 Aralığı'nın üzerinden tam 40 yıl geçti. Ama bu buruk bir coşkuuydu... Aynı mekanda, Ant'ın çıkışından tam 21 yıl önce, Aralık 1945'te, bir başka öncü yayın, Tan Gazetesi, Kemalist Dikta'nın demir ökçesi altında susturulmuş, ardından da kurucuları Sabiha Sertel ve Zekeriya Sertel yurt dışına siyasal göçe zorlanmıştı.

Ant'ı çıkartırken, işçi sınıfı hareketinin sesini duyurmak görevinin yanısıra bizden önce bu uğurda kavga verenlerin bize bıraktığı mirasa layık olabilme sorumluluğu yayın politikamıza hep yön verdi.

Bunun içindir ki, yayınladığımız Ant kitapları arasında Zekeriya Sertel'in "Mavi Gözlü Dev"i ile Sabiha Sertel'in "Roman Gibi"si ayrı bir yer tutuyordu.

Özellikle Sabiha Sertel'in kitabının orijinallerini, tashihlerini okurken şu cümlelere geldiğimizde boğazımıza bir düğüm oturur, gözlerimiz yaşardı: "Bütün yazdığımız eserlerden, dergilerden bir tek dahi yanımıza alamamıştık. Yıllar boyu halk uğruna savaştığımız vatanımızdan bu şekilde ayrılmak acı bir şeydi. Uçağın merdivenlerini ağır ağır çıkarken

yüreğim burkuldu. Bu her zamanki gibi bir seyahata çıkış değildi. Çok sevdiğim memleketimi, halkımı, dostlarımı, kardeşlerimi acaba ne kadar zaman sonra görecektim?"

Göremedi... Biz görebilecek miyiz, bilmiyoruz. Bildiğimiz tek şey, Ant'ı çıkarttığımız 40 yıl öncesinde İstanbul'da yaşadığımız şeyleri bugün bir başka yayını, 1974'te kurduğumuz Info-Türk'ü yönetirken, Belçika'nın ve Avrupa'nın başkenti Brüksel'de aynen yaşamakta olduğumuz...

60'lı yıllarda İstanbul'da Bozkurtlar tarafından basılma tehdidine karşı Ant'ın Ebusuud Caddesi'ndeki ve Başmusa-hip Sokak'taki bürolarında nasıl sabahladığımızı anımsıyoruz.

Bugün de Kürt, Ermeni, Süryani dostlarımızla birlikte Avrupa Komisyonu'na birkaç yüz metre mesafedeki lokallerimizde yine Bozkurt sürülerinin baskın tehdidine karşı sabahlıyoruz.

Kırk yıl önce Türkiye'de İçişleri Bakanı Faruk Sükan ve benzerlerinin Ant'a yaptıkları gibi, bugün de Brüksel'de Türkiye Cumhuriyeti'nin Büyükelçisi, yönettiğimiz kurumları, Türk faşistlerine hedef gösteriyor.

Ama ha orası, ha burası... Kavga sürüyor. Sınıfsal tutumu yanında Ant'ı farklı kılan, onun Kemalizm'e ve militarizme karşı, Türkiye halklarının hak eşitliği için, enternasyonalist dayanışma için verdiği mücadeleydi.

Yaşar Kemal ve Fethi Naci'yle birlikte başlattığımız bu mücadele, daha sonra Tilda'nın ve de 1970 Haziran'ına kadar Ant'ın sorumlu müdürlüğünü üstlenen ve bu nedenle 12 Mart döneminde özgürlüklerinden olan Yaşar Uçar, Alpay Kabacalı ve Osman Saffet Arolat'ın katkılarıyla gelişti.

Son yıllarında Ant'ın yeni bir dinamizm kazanmasında, bilimsel sosyalizmin kaynaklarına ulaşmasında ve enternasyonalist ufkunun genişlemesinde Faruk Pekin ve Ragıp Zarakolu başta olmak üzere genç arkadaşların büyük rolü oldu. Örneğin genç yaşta yitirdiğimiz sevgili Harun Karadeniz.

Ant, ona düşünce ve yazılarıyla hayat verenlerin yanısıra, en az onlar kadar, onu büyük bir özveriyle dikenlerin, basan-

ların, ciltleyenlerin, dağıtanların ve de tabii ki sosyalist mücadelede şablonların dışında yeni ufuklar arayan okurlarının eseri idi.

Ant 1971 Darbesi'yle susturuldu. Ragıp Zarakolu ile sevgili eşi, değerli yayıncı Ayşe Zarakolu, Ant farklılığını ayakta tutan, onu daha da geliştiren ve derinleştiren Belge Yayınları'nı kurdular. 30 yıldır Belge Yayınları'nın kavgasını uzaktan takdirle izliyoruz. Belge'nin 30. yıldönümüyle Ant'ın 40. yıldönümünün birlikte kutlanması bize gurur ve kıvanç veriyor.

Belge'nin sürdürdüğü devrimci yayın çizgisinin daha iyi vurgulanabilmesi için, bizler bu kutlamaya bir başka gazetenin yıldönümünü de katıyoruz. Sertel'lerin efsanevi Tan Gazetesi'nin 71. yıldönümünü...

Hepinizi kucaklıyoruz.

“Vatansız” Gazeteci” kitabının 2. cildine sunuş

İnci Tuğsavul, Belge Yayınları, Kasım 2011, İstanbul

11 Mayıs 2011, Brüksel... Kara Afrikalıların yoğun yaşadığı Ixelles Belediyesi'nin Barış Sokağı'nda, Dersim'li Kürt dostlarımızın lokantasındayız.

Saat 16'ya yaklaşıyor. Yanıbaştaki Saint Boniface Kilisesi'nin çanları kulak zarlarını patlatırcasına havayı dövüyor. Yanımda yarım yüzyıllık hayat ve kavgaya arkadaşım Doğan...

Yıllar önce anlattıkların anımsıyorum. 1962'de İstanbul'a gelişinde Cağaloğlu Oteli'nde kalırmış. Rıfat Ilgaz da aynı otelde...

Otelin Rusya'dan göçmüş Kııımlı sahibi, Ilgaz'ın personeli ve diğer müşterileri etkilemesinden korktuğundan olur olmaz anti-komünist nutuklar çekermiş. Konuşmasının etkili

olması için, ne kadar görmüş geçirmiş bir adam olduğunu vurgulamak amacıyla laf arasına Rusya anıları sokuşturmuş:

- Şimdilerde Kızıl Meydan denen yerdeki Basil Kilisesi'nin çanları o zamanlar cangur cangur da cangur çungur çalıp dururdu...

Cağaloğlu Oteli, Basmusahip Sokak'taki Ant Yayınları'nın birkaç adım ötesindeydi.

Birden 40 yıl öncesini anımsadım. Türkiye toprağındaki kavga dolu yaşamımızın son dört yılını geçirdiğimiz Basmusahip Sokağı... O sokakta beraber olduğumuz devrimci dostlarımızı, dâvalarımızı, ardı arkası kesilmeyen tehditleri, başarılarımızı borçlu olduğumuz yazarlarımızı, çizerlerimizi, müretiplerimizi, dağıtımçılarımızı, hamallarımızı...

Ve bittabi TMTF binasında üslenen faşistlerin tehdit ve saldırılarını hiçe sayarak büyük bir yüreklilikle abonesini yenilemeye, kitap satın almaya gelen vefakâr okurlarımızı.

Yıllar var ki biz artık o sokakta değiliz. Ne Kırımlı otelci hayatta ne de Rıfat Ilgaz. Büyük ihtimal 40 yıl önce geride bıraktığımız dostların çoğu da...

Dünya öylesine hızla değişiyor ki, Kızıl Meydan'daki Basil Kilisesi'nin çanlarını susturan Sovyet devleti de yok artık...

Ama kavga durmuyor. Sömürüye, sömürgeciliğe, baskı rejimlerine karşı altermondialist mücadeleler dünyanın dört bir yanında her gün yeni boyutlar kazanıyor.

Evet, bugün 11 Mayıs. Bugün sürgünümüzün tam 40. yılı...

Saatler 17'ye yaklaşıyor.

Çanlar nihayet sustu. Artık din ve inanç farklarını anımsatan hiçbir seda yok. Nadirattan kızgın bir kuzey güneşi, su yürümüş dallar, rengarenk çiçekler. Ve dünya güzeli dostlarımız sükün etmeye başlıyor.

Farklı dinlerden, farklı kökenlerden, farklı inançlardan, farklı dil gruplarından, Korkmazgil'in dediği gibi "acıyı bal eylemiş" insanlar.... Yıllardır bizimle insan sevgisini, ezilen

insanların acısını, insan onurunu yüceltme kavgasını paylaşan çalışma arkadaşlarımız, yoldaşlarımız..

Kırk yıllık sürgün ve direniş anısını paylaşmak için bir kez daha bizimle beraber Güneş Atölyeleri'nin çalışanları. Hepsinin gözlerinde sevgi ışıltısı...

1985'te gencecik bir fidanken tanıyıp birlikte çalışmaya başladığım, bugün atölyelerin yönetimini devrettiğim Iuccia Saponara, bir İtalyan göçmen işçi ailesinin kızı, heyecandan titreyen bir sesle konuşuyor:

- Nazım Hikmet “Şu gurbetlik zor zanaat, zor...” demiş. Yarattığınız esere, dünyanın dört bucağından kopup gelerek Güneş Atölyeleri'nin kapısını çalan kadın, erkek, genç, çocuk insanların gözlerine baktığımda, hem ülkelerinde hem burada uğradıkları aşağılanmaya, baskıya direnebilmek için, öğrenmek, düşünmek, tartışmak isteyen bu insanları düşündüğümde, Nazım Hikmet' in tersine, sürgünün sizler için en güzel meslek olduğunu düşünüyorum. Yaşadığı yeri yaşanması kılan herbir insan için ne denli güzeldir yaşam! Bana öğrettikleriniz ve de hâlâ öğretmeye devam ettiğiniz herşey için size teşekkür ediyorum. İyi ki burada varsınız...

Evet, kurduğumuz Güneş Atölyeleri onyıllardır, kadını erkeği, çocuğu genciyle, dünyanın dört bir köşesinden kopup gelmiş binlerce sürgünü ve de kendi ülkesinde sürgün gibi yaşayan yerli işçiyi, işsizi eğitmiş.

Onurlu, eşit haklara sahip vatandaşlar olma kavgasını hep birlikte vermişiz. 40. yıl anısı olarak verilen armağanlar arasında bir foto-kompozisyon... Tüm atölye çalışanları bir arada. Ve üzerinde bir ithaf, hem de Türkçe:

“Uzun ince bir yoldayım, Gidiyorum gündüz gece... “

Sürgüne çıktığımızdan beri Doğan'ın dilinden düşürmediği Aşık Veysel dizeleri...

Biliyorum ki Doğan için bu uzun ince yol 40 yıllık sürgünümüzden de onyıllarca önce, çocuk yaşta gurbete düşünce başlamış...

46 yıllık beraberliğimize rağmen o çocukluk ve gençlik

yıllarının anılarını ben de kitabının birinci cildini baskıya hazırlarken öğrenebiliyorum.

Ben bu satırlar yazarken Doğan bu ince uzun yolun 75. yılında...

Geçmiş 40 yılı düşünüyorum. 40 yıllık direniş, 40 yıllık yoğun çalışma, bitmeyen sağlık sorunları...

Hele illegalitede olduğumuz ilk sürgün yılları... Omuzu kalabalıkların, postallı politikacıların ülkemiz insanlarına uyguladıkları baskıları, işkenceleri dünya kamuoyuna duyurmak için ülkeden ülkeye koşuş.

Yurdundan koparılmış olmanın burukluğu... Acımı, isyanını, öfkeni, sevincini çok sevdiğin anadilinde haykıramamanın acısı..

Ve de sokak Türkçesinden kopuş..... Arada bir Türkiye’den gelenlerin cümle aralarına sıkışmış, ömrümüzde hiç duymadığımız yeni jargonlar... Bu yüzden Doğan “Galiba şimdi dilimizden de kopuyoruz” diye strese giriyor. Yeni jargonları yakalayabilmek için Türkiye’den tüm mizah dergilerini getirtiyor.

Doğan 40 yıldır ülkemizde olup bitenleri, ezilen insanlarımızın acılarını yüzde yüz hakim olmadığı iki yabancı dilde uluslararası arenalarda da duyurmaya çalışıyor.

Bu çabasından dolayı da uğramadığı saldırı kalmıyor... Bir yandan Türk Devleti’nin, öte yandan apoletli medyanın Belçika’daki temsilcilerinden... Ve de Türk Devleti’nin baskı ve şantajlarına boyun eğmek zorunda kalan Belçika makamlarının engellemeleri, baskılar onyıllarca dur durak bilmiyor.

Ama sonunda aynı Belçika Devleti, linç tehditleri karşısında aynı Doğan’ı yakın korumaya almak zorunda kalıyor.

Yüreğim kabarık, Doğan her an bir saldırıya kurban gidebilir. Aynı korkuyu ülkemizde de yaşamıştım. Kazancı Yokuşu’ndaki evimizden ya da Başmusaşip Sokak’taki Ant bürosundan her çıkışımızda garip bir içgüdüyle hep Doğan’ın arkasında yürümeye çalışırdım, arkadan gelebilecek hain

bir kurşundan koruyabilirim diye... Sanki bacak kadar bo-
yumla bir saldırıyı önleyebileceğim gibi...

Daha da acısı... Tüm yaşamını sosyalist kavgaya adanmış olan Doğan'ın Avrupa'da örgütlenmesini sağladığı bir sol partinin, yine Avrupa'ya sığınmalarını sağladığı "önder"leri tarafından sırf tüm anti-faşist güçlerin birliğini savunduğu için tasfiye edilmesi...

O partinin basın sorumluluğunu taşıyan ve "önder"lere her türlü hizmeti veren tek kadın üyesi olarak bu arkadan vurulmanın acısını Doğan'la birlikte ben de yaşadım. Üstelik en büyük önderi kadın olan bir partinin "erkek egemen" uygulamalarına göğüs gererek...

Doğan'ın kitaplarını baskıya hazırlarken bir şeyi farket-
tim ki, anlattıkları özellikle sürgünde yaşadıklarının onda biri bile değil.

Yine de bu iki cilt, gelecek kuşaklar için bir tarih düşmek...

Biliyorum ki orada da kalmayacak, bu ciltlerde değeri-
lendirilemeyen binlerce belgeyi, mektubu İnternet'e yükleye-
cek, tıpkı her sabahın 5'inde kalkıp aktüaliteyi inceledikten
sonra Türkiye gerçeklerini İfo-Türk'ün İnternet savfasına yüklediği gibi...

Yaşadığımız tüm zorluklara, geçirdiğimiz ve hâlâ da ge-
çirmekte olduğumuz beyaz gecelere rağmen mutluyuz ve
umutluyuz.

Doğan'la birlikte bugün en büyük mutluluğumuz, Türk
Devleti'nin Avrupa kapitalizmine ucuz bir meta gibi sattığı
Türk göçmenlerini, Ermeni'siyle, Kürd'üyle, Asuri'siyle,
Grek'iyle Anadolu diasporalarını yakından tanımış, onların
acılarını ve sevinçlerini, kaygılarını ve kavgalarını paylaşmış
olmak.

En büyük umudumuz da tüm bu insanları toprağından,
çevresinden kopartan ırkçı, sömürgeci ve sömürücü sistemin,
Türkiye'de ve de tüm dünyada çöktüğünü görmek.

Görmeğe günlerimiz elverirse de ne gam, eminiz ki
bizden sonraki kuşaklar mutlaka görecektir.

Dışlanmamışlık ve eşitlik için...

İnci Tuğsavul, Yakın Doğu'da Kadın kitabına sunuş, 2012

Dostumuz ve kavga arkadaşımız Ergün Sönmez, yıllardır Türkiye'nin sosyo-ekonomik sorunları üzerine verdiği çeşitli yapıtlardan sonra son derece tartışmalı bir konuya cesaretle eğiliyor: Türkiye'nin kadın problemi. Konunun en can alıcı yanı da, kadının dışlanmışlığı ve eşitsizliği.

Ergün benden bu çalışmasına bir önsöz yazmamı istediğinde birden yarım yüzyılı aşan mücadele geçmişimizi, sömürsüz, eşitlikçi ve barışçıl bir dünyayı en azından bizden sonra gelecek kuşaklara kazandırmak için verilen mücadeleleri düşündüm. Bu mücadeleler sürecinde, yetenekleri, kararlılıkları ne derece güçlü olursa olsun, kadınların nasıl hep ikinci sınıf olarak görüldüklerini, kendilerine erkeklerin başını çektiği kavgaların lojistik desteği olmaktan başka bir rol tanınmadığını anımsadım.

Bu bir ölçüde kadınların da tüm yerleşik sömürü toplumlarındaki "erkek egemen" anlayışa, ayrımcı geleneklere teslimiyetinden kaynaklanmıyor muydu?

Hiç unutmam... Türkiye'de Ant'ı çıkarttığımız 60'lı yıllarda ilerici kadınlardan bir grup bir dernek kurmaya karar vermişler... En mücadeleci sol dergilerden birinin yöneticisi olarak beni de saflarına almayı düşünmüşler. Ama öneriyi doğrudan bana yapmak yerine, eşim Doğan Özgüden'le görüşerek benim de derneğe katılıp katılmayacağımı sormuşlar.

Doğan'ın yanıtı netti: "Muhatabınızı yanlış seçmişsiniz. İnci eşit koşullarda birlikte mücadele verdiğimiz bir kadındır. Kadın örgütü kuruyorsanız, bunu doğrudan kendisiyle konuşmalısınız."

Ama o günler artık geride kaldı.

Bu satırları, 1 Mayıs 2012 sabahı yazıyorum. Televizyon ekranları, İnternet siteleri tüm metropollerde meydanları, yürüyüş kollarını dolduran kadınların görüntülerini veriyor. Üretimin ve yaratıcılığın tüm dallarında erkeklerle başabaş

varolan kadınlar, bu varoluşun ötesinde baş çekiyor, korkusuzca, cesaretle, erkekleri de yüreklendiren bir özveriyle kavganın en uç noktalarına kadar gidiyor.

Ergün'le 1971 darbesinden sonra Berlin'de kaçak olarak bulunduğumuz günlerde başlayan ve de fasılasız süren bir kavga arkadaşlığımız, yoldaşlığımız var. Sadece onunla mı? Sevgili eşi, halen İsviçre'nin en tanınmış doktorlarından biri olan Monique'le de...

Onlar mücadelelerini Berlin'de sürdürürken, bizim 12 Mart Cuntası'na karşı Batı Avrupa ülkelerinde başlattığımız Demokratik Direniş hareketine, daha sonra kurduğumuz İfo-Türk'e ve Güneş Atölyeleri'ne de sürekli destek oldular.

Sürgün, kadının dışlanmışlığa ve eşitsizliğe karşı mücadeleleri açısından bizler için gerçek bir okul oldu. Bırakın Anadolu kırsalını, İstanbul, Ankara gibi metropollerde bile pek az kadının cesaret edebildiği direniş, özellikle 70'li, 80'li yıllarda ivme kazanıyordu.

Türkiye'den ucuz emek gücü olarak ithal edilen kadın işçilerin bu süreçte nasıl hızla bilinçlendiklerini yakından gördük. Ama kadın uyanışında en büyük sıçrama, hiç kuşkusuz, Avrupa ülkelerine büyük Kürt, Ermeni, Asuri siyasal göçünün başlamasıyla oldu.

1915 Soykırımı'ndan kurtulabilenlerin çocuklarının, torunlarının oluşturduğu Ermeni diasporasında kadınlar zaten kültürel, sosyal ve siyasal mücadelelerde erkeklerle başabaş mücadele verir durumdaydılar. Son yıllarda Türkiye'den gelen Ermeni kadınları diasporadaki hemcinslerinin deneylerinden, birikimlerinden büyük ölçüde yararlandılar.

Kürt kadınlarının kendi kişiliklerine sahip çıkmaları, mücadelenin her aşamasında yeralmaları, cinsiyet eşitliği konusunda tavizsiz bir kararlılığa ulaşmalarında Kürt ulusal hareketinin koyduğu ilkelerin ve izlediği siyasetlerin büyük rolü oldu.

Yıllardır Brüksel'deki Güneş Atölyeleri'nde organize ettiğimiz eğitim çalışmalarına, sosyal ve kültürel etkinliklere katılan Türk, Kürt, Ermeni, Asuri, Kuzey ve Orta Afrikalı,

Asyalı, Latin Amerikalı kadınların değişen koşullara erkeklerden de daha hızlı bir şekilde uyum sağlamakta olduklarını görmek sürgün yaşamımın en büyük mutluluğu...

Bir başka mutluluk ise, 70'li yıllarda Avrupa'da kadınların sendikal harekette ön safa geçişlerine bizzat tanık olmak... Avrupa Sendikalar Konfederasyonu'nun "Çalışan Kadın" kitabını Türkiyeli kadın sendikacı olarak beş dilde yayına hazırlarken AB üyesi ülkelerdeki kadın sendikacıların deneylerinden, kararlılıklarından çok şey öğrendim.

Ergün, incelemesinde, kadın uyanışını, bu uyanışın önündeki engelleri ayrıntılı şekilde ortaya koyuyor.

Bugün artık tarihe karışmış olan sosyalist ülkelerdeki kadın uyanışı ve mücadelesi ayrı bir konu. Ergün kitabında, bu konudaki başarılarla değinirken objektif bir gözlemlerle "Tabii reel sosyalizmde yapılan yanlışlıklar vardı, kalanlarda da halen vardır," diyerek bunun ayrı bir çalışma konusu olacağını vurguluyor.

Doğrudur. Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkelerde kadın eşitliği konusunda sağlanan inkar edilemez gelişmelere biz de yerinde tanık olduk. Ama sosyalizme inanan bir kadın olarak, bu ülkelerde kadınların parti ve devlet yönetiminde erkeklere başat bir temsil ve etkinlik kazanamamış olduğunu görmek beni hep tedirgin etti.

Evet, biz Türkiye'den ayrılmadan önce, feminist hareketlere sırf sosyalist hareketi zayıflatmak için emperyalizmin dayattığı bölücü girişimler olarak baktık. Sosyalist düzen bir kez kuruldu mu, kadın erkek eşitliğinin kendiliğinden sağlanacağı, çevre sorunlarının da, etnik sorunların da yeni düzende kendiliğinden çözülebileceği yanılgısını hep taşıdık.

Sürgüne çıktığımızda bize dayanışma gösteren Avrupa'lı kadın arkadaşlar feminist hareketten bahsettiklerinde nasıl tepki gösterdiğimi şimdilerde acı bir gülümsemeyle anımsıyorum.

Daha sonraki yıllarda Gürcistan'a yaptığımız seyahatte Azerilerin yoğun bulunduğu bir şarap zavotunda yerel Sov-

yet başkanı tarafından bize verilen ziyafette masada bir tek kadının dahi bulunmamasına, sofradan dışlanmış kadınların, Sovyet başkanının eşi de dahil, erkek misafirlere ellerini yıkamak için ibrik ve peşkir tutmalarına isyan edişim de bir başka buruk anı. İslam gelenek ve töreleri sosyalist bir ülkede dahi kadını dışlatıyordu.

Doğan bunları “Vatansız” Gazeteci adlı anılarında ayrıntılı anlatıyor.

Hele bize evsahipliği yapan Novosti Ajansı'nın Tiflis temsilcisinin “parti merkez komitesinde, politbürosunda niçin kadın-erkek eşitliği yok, tek tük kadın var?” şeklindeki sorumu, “Ama benim şefim bile kadın...” diye yanıtlamasına gösterdiğim tepkiyi de...

Tüm bunlar, kadınıyla erkeğiyle insanlığın tüm sorunlarının sağlıklı ve kalıcı tek çözümünün ancak sosyalist bir düzende sağlanabileceği inancımızı yoketmiyor.

Geçmişin hatalarından arınmış, kadınların mutlaka eşit düzeyde söz ve karar sahibi olabileceği bir düzen. Tüm dünya kadınları gibi, Türkiyeli kadınlar da her plandaki kavgalarıyla bu yeni yapının temelini atıyor, harcını karıyor.

Ergün de, bizler de, bu kavganın, bu yeniden yapılanmanın ödün vermez militanlarıyız.

80'e merdiven dayamış iki sürgünden mektup!

T24, 13 Mart 2012

12 Mart muhtırasıyla siyasi sürgüne çıkmak zorunda kalan, 12 Eylül darbesinin ardından vatandaşlıktan çıkarılan iki sosyalist gazeteci, Doğan Özgüden ve İnci Tuğsavul, “sürgünler için af talebini kesinlikle reddediyoruz” dedi.

Yurtdışındaki darbe yasaklısı aydınların dönmesine yönelik, CHP İzmir milletvekili Hülya Güven'in soru önergesin-

den haberdar olan Özgüden ve Tuğsavul, kendisine bir mektup gönderdi.

Kendi deyimleriyle 80'ine merdiven dayamış iki sosyalist gazetecinin mektubu şöyle:

Sayın Güven,

Cumhuriyet Gazetesi'nin 12 Mart 2012 tarihli sayısında yayınlanan bir haberde "Yurtdışındaki darbe yasaklısı aydınların dönmesine yönelik soru önergesi - Sürgünler için af" başlıklı bir haberde adımız da geçtiği için size bu mesajı yazmak gereğini duymuş bulunuyoruz.

Gösterdiğiniz duyarlılığa teşekkür ediyor, ancak "sürgünler için af" talebini kesinlikle reddediyoruz.

Biz, Doğan Özgüden ve İnci Tuğsavul, 12 Mart 1971 Darbesi'nden sonra hakkımızda açılan sayısız davalar ve askeriyenin tehditleri nedeniyle siyasal sürgüne çıkmak zorunda kalmış sosyalist gazetecileriz.

Türkiye'deki faşizan rejimi yurt dışında teşhir ettiğimiz ve buna karşı mücadele yürüttüğümüz için 12 Eylül 1980 Darbesi'nden sonra da, bugün darbe suçlusu olarak yargılanan General Kenan Evren'in "Kansızlar" suçlamasıyla vandaşlıktan atıldık.

Bunların ayrıntıları, halen hapiste bulunan Ragıp Zarakolu'nun Belge Yayınları tarafından yayınlanan "Vatansız" Gazeteci adlı bin sayfalık iki ciltte ve de yönetmekte olduğumuz Info-Türk Ajansı'nın sayfalarında fazlasıyla mevcuttur.

Kaldı ki, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın dış ilişkiler başdanışmanlığını yapan Fuat Tanlay'ın Brüksel'de T.C. Büyükelçisi iken yaptığı kışkırtmalar üzerine başlatılan linç tehditlerinin vahimliği karşısında Belçika Devleti bizleri korumaya almak zorunda kalmıştır.

Biz Türkiye'deki faşizan rejimden hiçbir zaman af dilemedik ve özel bir lütuftan yararlanarak ülkemize dönmeyi asla düşünmedik. Bu konuda düşündüklerimiz, halen hapiste bulunan Ragıp Zarakolu'nun bizimle yaptığı ve 27 Eylül

2011 tarihli Birgün Gazetesi'nde yayınlanan röportajda net olarak belirtilmiştir.

80'e merdiven dayamış sosyalist gazeteciler olarak af dilemiyoruz, bizleri ve bizim gibi binlerce yurttaşı sürgüne zorlayanların, onlara hâlâ tehdit uygulayanların af dilemesini ve tüm sürgün arkadaşlarımızın, Türk, Kürt, Ermeni, Asuri ayırımı olmaksızın, onurlu bir biçimde dönmelerini sağlayacak gerçekten demokratik bir düzenin Türkiye'de egemen olmasını olmazsa olmaz koşul olarak görüyoruz.

Sizlerin de bu mücadeleye bu boyutuyla katkıda bulunacağınız umuduyla saygılar sunarız.

İnci Tuğsavul - Doğan Özgüden

Tan Gazetesi Sergisi'ne mesajımızdır

4 Aralık 2014

Doğan Özgüden ve İnci Tuğsavul, kendilerini Tan Gazetesi Sergisi'nin açılışına davet eden Tan Evi yöneticilerine, Tustav Vakfı'na ve Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'ne Brüksel'den aşağıdaki mesajı gönderdiler:

Değerli dostlar,

Tan Gazetesi Sergisi'nin açılışı için gönderdiğiniz çağrıyı aldık, teşekkür ediyoruz.

Maalesef siyasal sürgünümüz devam ettiği için, meslek hayatımızın en önemli dönemlerinden birini yaşadığımız Ankara Caddesi N° 32'deki işhanının Tan Evi olarak açılışında bizzat bulunamamaktan dolayı son derece üzgünüz.

Bu önemli girişimin başlatıcılarını ve uygulayıcılarını yürekten kutlarken, sergi ve müzeye bir katkı olarak 1967 yılında yaşanan bir ikinci Tan Olayı'nın belgelerini ekte gönderiyoruz.

Sosyalist Ant Dergisi'ni 1967 yılı başında Yaşar Kemal

ve Fethi Naci'yle birlikte Tan Matbaası'nda yayınlamaya başlamıştık. 10 Ekim 1967'de Tan Matbaası'nın işletmesini Halil Lütfü Dördüncü'den devralan islamcı işadamları topluluğunun ilk işi, bu matbaada bir sosyalist derginin dizilip basılmasını yasaklamak, direnen matbaa işçilerini de işten atmak olmuştu.

Ardından da dönemin ümmetçi gazeteleri Ant Dergisi yöneticilerine ölüm tehditleri de içeren bir saldırı kampanyası başlatmışlardı.

Necip Fazıl'ın Büyük Doğu Dergisi'nde verilen yanıt Kanlı Pazar'ın habercisi gibiydi:

“Moskova lağımının fareleri, nasıl bilsinler ki, kendilerinin karanlık dediği her yerde nur ve pis gördüğü her noktada temizlik vardır. Moskof lağımının iğrenç farelerine tatbik edilecek muamele, onları, çoktan beri müstemlekeleştirdikleri ‘Tan’ matbaasından atmak değil, büyük bir kapan içinde Marmara’ya sarkıtıp boğmaktır.”

Aynı grubun yayınladığı İttihad Gazetesi'nde de medyanın nasıl ümmet kontrolüne alınmakta olduğu müjdeleniyordu:

“Daha dur bakalım, büyüğü geride. Artık istesenez de, patlasanız da, çatlasanız da, Bâbiâli'ye el attık. Rotatifler, Kur'an ve iman hakikatlerinin nesrinde çalışacak. Müslüman gazetelerin sayısı daha da artacak; matbaaların, dağıtım şirketlerinin en yenisi, en modern müslümanlara hizmet edecek. Tekniğin meşru dairedeki herşeyi islamiyete, onun hadimlerine hizmet edecek.”

Bu kanlı tehditler başka ümmetçi gazetelerde de sürdürülecekti. Örneğin Bugün'de Mehmet Şevket Eygi açıkça katliam fetvası veriyordu:

“Türkiye'de komünizmin himaye edildiğine, islamiyetin ise baltalandığına dair apaçık deliller vardır. Artık müslümanlara düşen vazife, uyanık ve hazırlıklı olmaktır. Önümüzde taze ve ümit verici bir örnek vardır. Endonezya'daki komünist kıyımı. Yüzbinlerce komünist öldürüldü. Karada

vahşi hayvanlar, denizde balıklar insan etine doydular. Korkunç bir komünist kıyımı oldu. Fakat Endonezya kurtuldu.”

Bu zorbalığın öyküsünü, Halil Lütü Dördüncü’yle ilişkilerimizi Türkiye’de Belge Uluslararası Yayıncılık’ta yayınlanmış olan “Vatansız” Gazeteci adlı anılarda ayrıntılı olarak anlattık.

Tan Gazetesi susturulduktan sonra yurt dışında siyasal sürgüne gitmek zorunda kalan değerli gazeteciler Sabiha Sertel ve Zekeriya Sertel’in anılarının Türkiye’de ilk kez Ant tarafından yayınlanışının hikayesi de aynı kitaptadır.

Değerlendirileceğini umuyoruz.

Başarı dileklerimizle sizlere ve açılıştaki bulunacak tüm dostlarımıza yürekten sevgilerimizi iletiyoruz.

İnci Tuğsavul - Doğan Özgüden

57 yıl önceki Emeksiz katlinin düşündürdükleri

İnci Tuğsavul, İnter-Türk, 29 Nisan 2017

Doğan’ın sayfasına koyduğu yazıları okuyordum. Turan Emeksiz’in öldürülmesinin yıldönümü... Yarım yüzyılı aşan gazetecilik yaşamımızda o kadar çok ölüm, o kadar çok acı yaşadık ki, ilk önce Turan Emeksiz’in Demirel zamanında katledilen gençlerden biri olduğunu düşündüm... Hayır, yazının tamamı beni o çok hareketli 1960 yılına götürdü. Turan Emeksiz’i Menderes diktasına karşı direnişte yitirmiştik. Yanılmıyorsam, gençliğin diktalara karşı direnişinin ilk kurbanıydı.

Bu cinayet duyulur duyulmaz, Ankara Hukuk Fakültesi öğrencileri olarak sokakları işgal edişimizi anımsadım ve de hep bir ağızdan haykırdığımız “Olur mu böyle olur mu... Kardeş kardeşi vurur mu... Kahrolası diktatörler... Bu vatan size kalır mı?” ezgilerini... Ardından polis baskını, Hukuk Fakültesi’nde yeniden savunmaya çekilişimizi... Ertesi gün

daha ertesi gün tekrar tekrar sokağa inişimizi... Mayıs'ın 5'indeki 555K'yı...

Doğan'ın yazısında yer verdiği Nazım Hikmet'in "Be-yazıt Meydanı'ndaki Ölü" şiirini ilk kez duyduğumuzda ne heyecandı o... 20 yaşında üniversiteli ve gazeteciliğe hevesli bir genç kız olarak, tıpkı tüm yaşlılarım gibi, ülkemize, hal-kımıza güzel günlerin hemen geleceği umundundaydık.

Kaç yıl geçti? Tam 57 yıl...

Ama ne diktalar bitti, ne zulümler bitti, ne ölümler bitti... Taylan'ları, Vedat'ları kurban verdik Demirel'lere... Deniz'-leri, Mahir'leri, Kaypakkaya'ları, Erdal Eren'leri kurban verdik askeri cuntalara...

Yetmedi, Özal dönemi, 2. Demirel dönemi, Tansu Çiller dönemi, 3. Ecevit dönemi, yüzlerce yiğit delikanlımız, genç kızımız direnişlerde, zıندانlarda katledildi...

Ya Kürdistan, ille de Kürdistan... Yüz yıl önce Ermeni'-yi, Asuri'yi, Rum'u vuran soykırım şimdi Tayyip döneminde Kürt toprağının üç parçasında gece gündüz ölüm kusmakta...

Ve de bugün ben Turan Emeksiz'in ölümünü anarken ardından gelen tüm bu ölümleri gözlerim nemli ve de içim kan ağlayarak tekrar tekrar düşünüyor ve Doğan'a soruyorum:

İkimiz de yaşam merdiveninin son basamaklarındayız... Daha kaç ölüm haberiyle dağlanacak yüreğimiz? Ve de bizim ardımızdan gelen kuşaklar... Bizim göremeyeceğimiz günlerde de hep ölümlere ağıt yakmak mı olacak insanlarımızın yazgısı? Brüksel sokaklarında her gün yüz yüze geldiğim, her birini kişi olarak çok sevdiğim ülkemin insanları "İlle de idam" diye bağıırıp duran bir çılgına hep alkış mı tutacak?

Doğan, Bob Dylan'ın sevgili Can Yücel tarafından Türkçeleştirilmiş o ünlü türküsünü bilgisayarda yüksek sesle tekrar tekrar dinleterek yanıtıyor:

*daha kaç köyden sürülsün insan
adam oluncaya dek?
daha kaç derya dolaşsın martı
bulsam diye bir tünek?*

*daha kaç toptan atılsın gülle
harp toptan kalkıncaya dek?
cevabı, dostum, rüzgârda bunun,
cevabı esen rüzgârda.
daha kaç yıl kök salsın ağaç
bahar açıncaya dek?
daha kaç yıl kök söksün bu halk
yerin bulsun diye hak?
daha kaç aydın ışığı görüp
görmezlikten gelecek?
cevabı, dostum, rüzgârda bunun,
cevabı esen rüzgârda.
daha kaç can canından geçecek
cana yetinceye dek?
daha kaç el boş açılsın göğ
göğhermedikçe yürek?
daha kaç teller kopsun sazlardan
bu ses duyuluncaya dek?
cevabı, dostum, rüzgârda bunun,
cevabı esen rüzgârda.*

İsmet Paşa'nın ihtilalci albaya tükenmez hıncı *İnci Tuğsavul, Info-Türk, 21 Mayıs 2019*

56 yıl önce, 20 Mayıs 1963 akşamı, Kızılay... Çalıştığım Hareket Gazetesi'nin Ankara bürosunda son siyasi haberleri yazıp, nerdeyse koşar adım eve dönerken, karşımda ihtilalci albay Talat Aydemir...

Ankara'da hareketli günler. İki yıldır koalisyon hükümetiyle Türkiye'yi birlikte yöneten CHP ile AP arasında gerilim yaşanıyor. Daha bir gün önce, hem de 19 Mayıs'ın arifesinde AP lideri Gümüşpala Başbakan İnönü'yü sorumluluk duygusunu yitirmekle suçlamış...

Üzerinde biraz konuştuktan sonra sesini alçaltarak, “Bu akşam, diyor. Saat 24’te mutlaka Harbiye’de ol...”

Anlıyorum, aylardır hazırlığını yaptığı darbeyi nihayet gerçekleştirecek.

Kendisini başarısız 22 Şubat 1962 direnişini izleyen günlerden tanıyorum. En güvendiği gazetecilerden biriyim. Yayınlanmak üzere söylediklerini hiç tahrif etmeden yazdığım, “off the record” anlattıklarını asla açığa vurmadığım için her konuyu rahatlıkla konuşabiliyor, tartışabiliyoruz.

Sadece basın toplantılarını izlemek, röportajlar yapmakla kalmamıştım... Eşini, oğlu Metin’i, kızı Tülin’i ve de birçok mücadele arkadaşını da yakından tanıyorum. En zor zamanlarındaki acılarını paylaşan bir aile dostuyum.

Bir darbeye hazırlandıklarını herkes biliyor... Ama iktidarın da boş durmadığı, tüm hazırlıklarını izledikleri, gereken önlemleri aldıkları cümlenin malumu. Üstelik karşılarında bir yıl önce yine kendisinin başını çektiği 22 Şubat direnişini yenilgiye uğratmış kaç yılın kurası İnönü var.

Soruyorum: “Zamanı mı? Çok iyi biliyorsunuz... Hükümet de boş durmuyor.”

AP-CHP koalisyonundaki sarsıntıyı anımsatıyor. “Evet, zamanıdır” diyor, “Yarın geç olur...”

Eminim. o akşam daha kaç dostuna, güvendiği insana çıtlatmıştır darbe yapacağını. Ama benim için gizli kalması gereken büyük bir sır...

Aydemir’den ayrılır ayrılmaz hızla eve dönüp sırrı koruma içgüdüsiyle erkenden yatıyorum.

Gece yarısı telefon zilinin uzun uzun çalmasıyla uyanıyorum. Büro şefi Bedii Güray...

“Canavar,” diyor... “Kızılay’da tanklar dolaşüyor. Şu adamlarını bir arayiver, ne oluyor?”

Belli ki Aydemir dediğini yapmış, artık işin gizlisi kapaklısı kalmamış.

“Biliyorum,” diyorum. “Aydemir darbe yaptı. Hemen geliyor.”

Caddelerde gerçekten tanklar dolaşıyor, genç Harbiyeliler bazı adresleri yokluyor, polisler bir yerlerde mevzilenmeye çalışıyor.

Hareket bürosuna gittiğimde gazetenin patronları çoktan oraya üşüşmüşler. Yanlarında da o sırada Çalışma Bakanı olan Bülent Ecevit... Silah sesleri yoğunlaştığında büronun arkasına gizlenerek durumu değerlendirmeye çalışıyorlar.

Ankara radyosu önce darbecilerin eline geçiyor, Talat Aydemir imzasıyla bildiriler okunuyor. Çok geçmeden radyo hükümet taraftarlarının eline geçiyor.

Tıpkı 22 Şubat sabahında olduğu gibi, 21 Mayıs sabahında da Aydemir'in darbe girişimi yenilgiye uğruyor.

İnönü, herhalde 22 Şubat sabahı olduğu gibi, ellerini oğuşturarak "Yine kaybetti Harbiye kumandanı" diyor...

22 Şubat direnişçilerini bir anlaşma sonucu serbest bıraktıran İnönü bu kez intikam almak için sonuna kadar gitmekte kararlı.

Darbe girişimcilerini yargılamak için iki mahkeme kuruyor: Mamak'ta 1. Sıkıyönetim Mahkemesi 151 subayı, Harp Okulu'nda kurulan 2. Sıkıyönetim Mahkemesi 1459 Harbiyeliyi yargılıyor.

İlk mahkeme Albay Talat Aydemir ve Binbaşı Fethi Gürcan başta olmak üzere yedi subayı 5 Eylül 1963'te idama mahkum ediyor. Ancak dönemin Askeri Yargıtay Başkanı Tümgeneral Rıza Tunç'un 21 Mayıs'çı subaylarla yakın dostluğu biliniyor. Belki de askeri mahkemenin kararını bozarak yedi subayı da idamdan kurtaracak.

Bunu bildiğim için bilgi almak üzere bir sabah makamında kendisini ziyarete gidiyorum... Tam bu konuyu konuşurken, CHP Genel Sekreteri Kemal Satır'ın Tunç'la görüşmek üzere geldiği bildiriliyor.

Tunç, Kemal Satır'ı makamına almadan önce bana "Niçin geldiğini tahmin ediyorum, diyor. Yandaki büroya geç ve dinle," diyor.

Yan taraftan duyduklarım inanılır gibi değil.

Satır, Başbakan ve CHP Genel Başkanı İsmet İnönü'nün idam kararlarının hepsinin onaylanmasını istediğini, bunun devletin bekası açısından çok önemli olduğunu söylüyor.

Bir ara tartışma hayli sertleşiyor, Satır tehditkâr bir şeyler söylüyor.

Rıza Tunç'un, "Kemal Bey, Kemal Bey, burası mezbaha değil... Lütfen adalete müdahale etmeyin" diye bağırdığını, ardından da Satır'a kapıyı gösterdiğini duyuyorum.

Satır gittikten sonra beni yeniden makamına alan Tunç "İşte görüyorsun, diyor, Paşa'nın adaleti bu!"

Askeri Yargıtay, Başbakanın dayatmalarına karşın, 31 Ekim 1963'te yedi idam cezasından sadece dördünü onaylıyor: Talat Aydemir, Fethi Gürcan, Osman Deniz ve Erol Dinçer...

Millet Meclisi ise Erol Dinçer'in hükmü bozarak idam cezalarını üçe indiriyor...Cumhuriyet Senatosu daha da ileri gidip Gürcan ve Deniz'in idam hükümlerini de bozarak müb-bet hapse çeviriyor.

Sehpanın gölgesinde sadece Aydemir kalıyor.

Yakınları umutlu... Dosya ikinci kez görüşülmek üzere tekrar Meclis'e geldiğinde belki Talat Aydemir'in cezası da müebbetle çevrilecek.

Ama hayır... İnönü kendisine başkaldıranların idam seh-pasından kurtarılmalardan son derece rahatsız. CHP Grubu-na baskı yaptırarak en azından Fethi Gürcan'ın da Aydemir'le birlikte idam edilmesini onaylattırıyor.

Gürcan 26 Haziran 1964, Talat Aydemir de 5 Temmuz 1964'te idam ediliyor.

Askeri Yargıtay Başkanı Tümgeneral Rıza Tunç ise idam-lardan kısa bir süre sonra, 12 Temmuz 1964'te hayata veda etti.

Paşaya kafa tutmuş generalin vakitsiz ölümü üzerine söylentiler çok...

İki yıl sonra Akşam gazetesinde Doğan'la beraberiz...

Aydemir'in oğlu Metin ziyaretimize geliyor. Gerçekleri açıklama zamanının geldiğini söyleyerek babasının hapishanede tuttuğu notları ve kasetleri Doğan'a veriyor.

Bir ay sonra Paşa'nın kurbanı ihtilalci albayın sesini Türkiye'ye duyuruyoruz.

Sürgün Yazıları kitabının 3. cildine sunuş

İnci Tuğsavul, Pırgıç Yayınları, İstanbul, 2020

55 yılı aşan ortak gazetecilik yaşamımızda aynı sosyal ve siyasal görüşleri paylaştığımız, aynı amaçlar için birlikte mücadele verdiğimiz için yazdığımız yazıların içeriğiyle ilgili olarak Doğan'la çelişkiye düştüğümüz pek olmadı. Ama ilk onyıllarda o yazıların, gazete olsun, dergi olsun, kitap olsun, sayfaya yerleştirilmesine sıra geldiğinde zaman zaman saatlerce süren gerilimler yaşadık.

Özellikle ardı arkası kesilmez soruşturmalar, davalar ve tehditlerin yanısıra büyük mali ve teknik imkansızlıklarla boğuşarak 12 Mart 1971 darbesine kadar yaşattığımız Ant Dergisi'nde en büyük sorunlarımızdan birisi bu sayfa düzeni kavgalarıydı.

Ant'ın çıktığı yıllarda şimdiki gibi bilgisayarlar, online sayfa programları yoktu. Sayfada ya da belirlenmiş bir çerçeve içinde kullanılacak yazı linotip'ten çıktıktan sonra ön-görülen o alana sığmıyorsa mutlaka birkaç paragraf ya da satır atılması gerekirdi.

Yazarıyla hemen ilişki kurmak mümkün değilse ve yazının da aktüaliteyi ilgilendirdiği için gecikmeden yayınlanması gerekiyor, Doğan tüm sorumluluğu üstlenip metni üç dört kez okuyarak kendisi yazmış gibi özümседikten sonra zorunlu kısaltmaları yapar, ben de dergiyi zamanında basıya yetiştirirdim.

Bu aramızda bazen kırıcılığa kadar varan sert tartışmalardan sonra gerçekleştirilen bir “cerrahi operasyon”du...

Redaksiyon ve sayfa çalışmalarının tamamen bilgisayarda gerçekleştirildiği günümüzde bir yazı uzun geliyorsa ekranda tamamını seçip bir tıklamayla daha küçük puntoya geçtiğinizde sorun kendiliğinden çözülmüş oluyor.

Ancak sürgünümüzün 1986’ya kadar süren ilk 15 yılındaki yayın çalışmalarımızın teknik sorunları Türkiye’den pek de farklı olmadı.

Sürgün Yazıları’nın bu üçüncü cildinde beni en fazla duygulandıran yazılardan biri hiç kuşkusuz “Sürgünde IBM küreleriyle direniş...” başlıklıdır...

1974’te Brüksel’de çeşitli dillerde yayınlamaya başladığımız İfo-Türk bültenlerini, kitap ve broşürleri de Doğan ilk 12 yılda hep küreli IBM’de diziyor, ben de dizilen metinlerin ofset plaklarını mutfaktan bozma bir karanlık odada hazırlayıp Din A3 formatındaki bir Gestetner büro ofset makinesinde basıyordum. Ardından basılan binlerce sayfayı harmanlamam, yine ilkel bir büro aletinde ciltleyip üç taraftan traşlamam tam anlamıyla artizanal bir üretim örneği idi.

Türk Büyükelçiliği’nin kışkırtmaları nedeniyle çalışmalarımızın Belçika makamları tarafından zaman zaman engellendiği o günler, 55 yıllık birlikteliğimizde bazen kavga ya da tartışmalarımızın da Türkiye’dekilere nazaran daha da yoğunlaştığı dönemdi.

Bir kaç ay sonra ben 80’i deviriyorum, 2021 başında da Doğan 85’i devirecek...

Yaşlılığın getirdiği çeşitli sağlık sorunlarına rağmen ikimiz de gazeteci sorumluluğumuzun gereklerini aynı inanç ve kararlılıkla ve 55 yıl öncesinin ritminde yerine getirmeye çalışıyoruz.

Maratonumuzun finalinde, yeni yayınlar üretirken tartışmalarımız yine de eksik olmuyor, ama eski yoğunlukta değil...

Elinizdeki kitap, Doğan’ın son bir yıldır Artı Gerçek’te

hafta sektirmeksizin yazdığı, benim de henüz yayınlanmadan, herkesten önce okuma ayrıcalığı taşıdığı yazılardan oluşuyor.

Doğan, daha önce yayınlanmış olan iki ciltlik “Vatansız” Gazeteci anıları ve yine iki ciltlik Sürgün Yazıları adlı kitaplarında olduğu gibi bu yeni kitabında da yaşamakta olduğumuz dönemin olaylarını, sorunlarını yorumlarken okurunu kendisinin ta 2. Dünya Savaşı’nın 40’lı yıllarından itibaren bugüne kadar yaşadığı gerçekliklere götürüyor...

Kendisi daha şimdiden, sürgünde çeşitli yerlerde yayınlanmış olup arşiv dosyalarında ya da bilgisayar belleğinde bekleyen yazılarının ve bizimle yapılmış röportajların redaksiyonuna koyuldu bile...

Sürgün Yazıları’nın dördüncü cildi için randevu belki de Doğan’ın 85. yaş gününe...

Lorca’nın kızkardeşi Isabel ile görüşmüştüm

İnci Tuğsavul, Info-Türk, 18 Ağustos 2021

1964 yılında, Akşam gazetesi muhabiri olarak Sanayi Bakanı Muammer Erten’in İspanya’daki resmi görüşmelerini izlerken, İspanyol faşistlerinin 1936’da katlettiği büyük İspanyol ozanı Federico Garcia Lorca’nın kızkardeşi Isabel Garcia Lorca ile bir röportaj yapmıştım.

Ağabeyi katledildiğinde 27 yaşında olan Isabel, Granada ve Madrid üniversitelerinde felsefe ve edebiyat çalışmaları yapmış, ancak faşistlerin iktidar olmasından sonra İspanya’yı terketmek zorunda kalarak üniversite çalışmalarını önce Brüksel, ardından New York’ta sürdürmüştü.

1951’de İspanya’ya dönen Isabel, üniversite çalışmalarını sürdürürken 1984’te Federico Garcia Lorca Vakfı’nı kurarak 2002 yılında ölümüne kadar başkanlığını yapmıştı.

İspanya’da kendisiyle yaptığım röportajda Isabel, ağabeyi Federico Garcia Lorca ile Nazım Hikmet’in sanat anlayışları ve mücadeleci karakter benzerliklerini vurgulamıştı.

Isabel’le röportajımın Akşam gazetesinde yayınlanmasından sonra Federico Garcia Lorca’nın eserlerinden ihtilalci bir öz taşıyan Mariana Pineda’yı İspanyolcadan Türkçeye çevirmiştim... Oyun 31 Mart 1966’dan itibaren İstanbul Fatih Tiyatrosu’nda Tunç Yalman tarafından sahneye konmuştu.

Oyunla ilgili olarak Selmi Andak 12 Mayıs 1966 tarihli Cumhuriyet’te yayınlanan yazısında sahnelenişi, oyuncularını övdüğü gibi “Bu oyunu Türkçeye çeviren İnci Özgüden’in de Lorca’nın büyük önem taşıyan dilini aktarmada başarılı bir destek sağladığı duyuluyor” diyordu.

**İnci Tuğsavul üzerine
yazı ve röportajlar**

İnci Özgüden üzerine ansikopledik not

Ekşi Sözlük, 20 Ocak 2008

Doğan Özgüden'in kendisi gibi gazeteci eşi... 1966, İstanbul basımı; Kitapçılık Limited Ortaklığı Yayınları'ndan çıkan Müzik Rehberi adlı kitabın yazarıdır..

Ankara'da 1940 yılında doğan İnci Tuğsavul Özgüden, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde okudu. 1961 yılında Ankara'da Hür Vatan gazetesinde ve haftalık Kim dergisinde gazeteciliğe başladı; daha sonraları Hareket (1962-63) ve Akşam gazetelerinde (1963-66) çalıştı.

Tuğsavul, 1962 yılında Ankara Gazeteciler Sendikası ve 1963 yılında İstanbul Gazeteciler Cemiyeti tarafından Yılın Gazetecisi ödülü ile ödüllendirildi.

İnci Tuğsavul, Doğan Özgüden ile birlikte sosyalist eğilimli Ant Dergisi ve Ant Yayınları'nın (1967-71) kurucularıdır. 1971 askeri darbesinden sonra dergi yasaklandı. Özgüden çifti yazdıkları veya yayınladıkları makale ve kitaplar için toplam 300 yıla kadar hapis cezası tehdidi altında Türkiye'yi terk etmek zorunda kaldılar.

Türkiye'deki baskıcı cunta rejimine karşı Avrupa kamuoyunu seferber etmek için demokratik direnişler düzenlediler. 1974'ten beri Brüksel'de yaşamakta ve Türkiye'de insan haklarının durumuna ilişkin kamuoyunu bilgilendiren Info-Türk adında bir haber ajansı çalıştırmaktadır.

Tuğsavul Özgüden aynı zamanda Ant Yayınları tarafından basılan çok sayıda kitabın kapak tasarımını gerçekleştiren bir tasarımcıdır.

Ant Yayınları'ndan çıkan Brezilyalı devrimci Carlos Marighella'nın Şehir Gerillası isimli kitabı kapağında üç kurşun deliği yüzünden toplatılmış ve İnci Tuğsavul Özgüden de sorgulanmış ve hakkında dava açılmıştır.

Marighella'nın kitabının kapağının sakıncalı bulunarak toplatılması sürecini Özgüden şöyle anlatıyordu:

“Kapakta kullandığımız üç kurşun deliğiydi büyük kıyamet kopartan. Deliklerin altındaki kırmızı renkli ‘vive la rev...’ yazısının ve de bu yazının tam altına düşen tahta budacağının ne anlama geldiği, hakkımızda soruşturma açan cumhuriyet savcısının en büyük sorunuuydu. ‘Bu budak herhalde Türkiye, yukarısı da SSCB! Siz burada komünist ihtilali kastediyorsunuz değil mi!’ Kastedilenin révolution, yani ihtilal olduğu ilk bakışta fark edilebilirdi, ama kelime tam yazılmadığı için hukuki açıdan mahkumiyet gerektirecek bir delil oluşturamıyordu. Sorguda bana ille de bunu söyletmeye çalıştılar. Sonuçta 142. maddeden dava açıldı, ama mahkemeye celbediliğimde biz Türkiye’den çoktan uzaklaşmıştık.”
(Yılmaz Aysan, *Afişe Çıkmak, İletişim Yayınları, syf. 48*)

İnci Tuğsavul ve Doğan Özgüden üzerine

Nusret Özgül, BYT, 25 Temmuz 2008

Yine, geçmiş yıllarda (arşivlerde duruyor) sizlere FGTB sendikasında birlikte çalıştığım Şili’li, Arjantinli, Yunan, İspanyol, Portekizli; Pinochet ve diğer faşist liderler döneminde ya eşini kaybetmiş, ya da çocuğunu, kimi vakit ailesini terketmek zorunda kalıp siyasal sürgüne kendi iradesi ile çıkan arkadaşlarım olmuştu. Bugün Doğan Özgüden’in, satırlarını okurken, o 70’li yıllara geri gittim. Kendileri kimbilir çok daha öncelerine gitmişlerdir. Cumhurbaşkanı dahi, eğer taziye mesajı yayımlıyorsa (haber arşivinden kaldırılmış

bulamadım), demek ki, öyle sıradan birisi değidi!. Tanımadığımdan dolayı söz sarfetme hakkını kendimde göremiyorum. Ölümünden sonra gelen taziyelere, anma mesajlarına da gülüp geçiyorum! Yaşarken değerleri bilinmeyenlere, öldükten sonra iade-i itibar... Koy dötüne rahvan gitsin..

Sevgili Doğan'ın bir sözü yüreğimi cız ettirdi; siyasal sürgünlüğü devam eden...

Neden?

Suçlamalara adalet önünde yanıt vermediğinden mi?

Hakkında açılan davalara (!), onca masrafı yapıp, Brüksel'den icap etmediğinden dolayı mı?

Türkiye'yi 70 yıl boyunca soyanları adalet önüne çıkartan adil bir mekânizmanın yokluğundan dolayı mı acaba?

Sahi onlar nerelerdediler?

Tarihi eserleri kaçırarlardan tutun da, belediye reisliği yapmışlara kadar uzanan geniş bir yelpaze, «sürgün» hayatı yaşadıklarının ezikliğini bile duymamaktadırlar!.

Çıkarılan “kırmızı bültenler” de, çıkartanların elinde patlamaktan öteye gitti mi?

Bugüne kadar...

Sevgili İnci ve Doğan Özgüden'in, Tanrı uzun ömür bahşetsin, benim gibi bir ayağı çukurda olan kişiler sıfatıyla, emnim arada sırada özledikleri mutlaka vardır.

Onlar, “siyasî sürgündekiler” sıfatıyla, bendeniz, maddî imkânsızlıklardan (ki hiçbir zaman karşı bir durum olmadı ki) dolayı, bu özlemlerimizi gerçekleştiriyoruz!.

İnci ve Doğan Özgüden mutlaka, yaşamlarının önemli bir bölümünü geçirdikleri İstanbul'un herhangi bir köşesinde, mehtaba karşı iki kadeh kaldırıp, birbirlerine; ‘üzme kendini, şu fanî yaşamda üzerimize düşeni alınımızın akıyla yerine getirdik, elimize ne silâh aldık, ne tetikçilik yaptık, bildiğimiz, inandığımız fikir ve düşüncelerden sapma yapmadık, öteki tarafta durum nedir bilmiyoruz, ama yapabildiklerimizimizin şerefine...’ diyebilmeyi içlerinden geçirmiyorlar mı?

Ben olsam geçiririm...
Niye gerçekteştiremiyorlar?
İktidarda ‘demokrasi, özgürlük vs..’ vaadleri ile gelen-
lere sorun!
Adalet Bakanınıza sorun...
Mutlaka “kıvırttıracak” ve de “hukukî” bir zemin üzerine
inşa edecekleri gerekçeleri, bahaneleri, mazeretleri hazırdr!.
Hiç merak etmeyin!
Okkır’ın arkasından “ağlayanlar” gibi...
İyi de, “timsah gözyaşları” olmadığını kanıtlamak için
adli bir tahkikat açıldı mı?! Açılacak mı?
Meclis soruşturmasını boşverin.
Kaçta kaçığı neticelendirildi ki!. Susurluk dahil olmak
üzere...

İnci Tuğsavul ve Doğan Özgüden ile röportaj

Eylem Aydemir, Librenews, 27 Eylül 2008

Eylem - Niçin gazeteci oldunuz? Hangi amaçla? İlginizi çeken neydi?

Özgüden - Çok gençken gazetecilik benim seçmeyi düşündüğüm mesleklerden değildi. Fen dalında çalışan bir bilimadamı olmayı isterdim, ama ailemin maddi koşulları bu isteğimi gerçekleştirilmeme elvermedi. Sırf iktisadi ve ticari ilimler yüksek okulunda öğrenimimi finanse edebilmek için 1952’de İzmir’de bir günlük gazetede çalışmaya başladım. Bir kez başlayınca da kendimi mücadeleci gazeteciliğe angaje olmuş buldum. Bu mücadele 55 yıldır sürüyor. Gazeteciliğin yanısıra, daha gazeteciliğin başlangıç yıllarından itibaren sol ve sendikal mücadelede de yerimi aldım.

Tuğsavul - Ankara Üniversitesi’nde hukuk eğitimi görürken baskıcı Menderes rejimine karşı öğrenci mücadelesinde son derece aktiftim. 1960’da medya sansür altında

olduğundan siyasal haberleri ancak o sırada muhalif gazetelerde çalışan arkadaşlar aracılığıyla alabiliyorduk. İşte o sırada gazeteciliği seçtim, 48 yıldır da sürüyorum.

Eylem - 60-70'li yıllarda Türkiye'de sol gazeteci olmak tehlikeli ve riskli bir meslek miydi? Türkiye'de durum hâlâ öyle mi?

Tugsavul - Bittabi... Aslına bakarsanız, sadece sol gazeteciler için değil, inancı ne olursa olsun, dürüst gazeteci olanlar için de gazetecilik hep tehlikeli bir meslek olageldi. Türkiye basın tarihi, hapisler, kovuşturmalar, sansürler, gazete kapatmaları ve hattâ suikastlarla doludur.

Özgüden - Cumhuriyet'in ilanından hemen sonra Kürt isyanı bahane edilerek medya baskıcı bir rejime tabi tutulmuştur. 40'lı yıllara denk gelen çocukluk dönemimde basına karşı sıkıyönetim uygulamalarını anımsıyorum. Gazeteciliğe başlamamdan hemen sonra Demokrat Parti iktidarının basına özgürlüğü ihlallerine bizzat tanık olmaya başladım. 1960 Darbesi'nde sonra basın özgürlüğü konusunda daha liberal bir mevzuat kabul edildiyse de, özellikle 1962-64 yıllarında Aziz Nesin'in ve Kürt aydınlarının uğradıkları baskıları unutmam mümkün değil. Demirel'in iktidara gelmesinden sonra, özellikle de Ordu'nun komünizmle mücadele emirnameleri yayınlamasından sonra sol basına karşı büyük bir baskı kampanyası başlatıldı. O yıllarda yönettiğim Akşam Gazetesi ve Ant Dergisi bu sol karşıtı baskının başlıca hedeflerindendi. 1971 ve 1980 darbelerinden sonra gazeteci, yayıncı, yazar ve artistlerin tutuklanmaları, gazete ve dergilerin kapatılmasıyla bu sol ve Kürt karşıtı baskı dehşet verici boyutlara ulaştı. Bugün ise baskıların hedefi daha çok Kürt medyası. Onlarca Kürt gazetecisi ve aydınının katledilmesi veya ortadan kaybettirilmesi, Kürt gazetelerine karşı sürekli sabotajlar ve kapatma uygulamaları Ankara rejimi için affedilmesi mümkün olmayacak utanç verici uygulamalardır. İki yıl kadar önce Ermeni meslekdaşımız Hrant Dink'in katledilişini unutmamız mümkün mü?

Eylem - Hapis tehdidi nedeniyle Türkiye'yi terketmek zorunda kaldınız. Türkiye'den ayrılmaya hakkınızdaki kovuşturmalardan önce mi sonra mı karar vermiştiniz?

Tugsavul - Sadece hapsedilmekten kurtulmak değil sorun... Doğan'la benim hakkımda toplam 300 yılı bulan hapis cezası istemi vardı. Ama Türkiye'yi terketmemizin asıl nedeni, askerlerin tehditleridir. Daha 1967 yılında, NATO'nun Türkiye Kürdistanı'na nükleer mayınlar yerleştirme planlarını Ant Dergisi'nde açıkladığımız için zamanın genel kurmay başkanı tarafından "vatana ihanet"le suçlanarak askeri mahkemeye verilmiştik. 1970'deki büyük işçi direnişinden sonra da sıkıyönetim işçileri ve sendikacıları tutuklamaya başladığında olayı yine Ant Dergisi'nde "Kapitalistleşen subaylar işçi sınıfını yargılayamaz!" diye protesto etmiştik. Bilindiği gibi 1960 darbesinden sonra Türk Ordusu OYAK adı altında tüm subayların ortak olduğu büyük bir finans holding kurmuştu.

Özgül - Ant'ın o sayısı yayımlandıktan sonra İstanbul'daki 1. Ordu Komutanlığı'na celbedildim. Üçü karacı, üçü havacı ve üçü denizci olmak üzere dokuz subay tarafından sorguya çekildikten sonra eğer bir daha oraya sorguya çağırılırsam kışladan geldiğim gibi çıkmayacağım tehdidinde bulundular. 1971 Darbesi'nden sonra sıkıyönetim dergimizi kapattı, isimlerimizi "tehlikeli kişiler" olarak ilan etti. Kendi isteğimizle siyasal sürgüne gitmeyi hiç düşünmemiştik. O kadar ki, böyle bir ihtimal için normal pasaport dahi talep etmemiştik. Oysa darbeden önce legal pasaport almak son derece kolaydı. Darbeden sonra dergimizin yayın kurulu, sahte pasaportla da olsa Türkiye'yi terkederek yurt dışında 12 Mart rejimini teşhir etme kampanyası düzenlememizi kararlaştırdı, bunun üzerine Türkiye'den ayrıldık.

Eylem - Daha önce Türkiye'den hiç çıkmış mıydınız, yoksa ilk kez mi çıkmış oldunuz?

Özgül - Daha önce iki kez çıkmıştım. İlki 1958'de , Fransa ve Almanya'daki NATO karargah ve tesislerini ziya-

ret etmek üzere davet edilen bir Türk gazeteci grubuyla çıkmıştım. 1962'deki ikinci çıkışım oldukça acılı... İngiltere'ye göçmen işçi olarak iş aramaya gitmiştim. O yıllarda Gazeteciler Sendikası delegesi olarak asgari ücret komisyonunda uzun mücadelelerden sonra gazetecilerin asgari ücretlerinin yüzde 300 arttırılmasını sağlayan bir karar çıkartmıştım. Bunun üzerine İzmir'deki gazete patronları "tehlikeli bir ajitatör" olduğuma kanaat getirerek beni kara listeye koydular. İşsiz ve beş parasız kaldığımdan hayatımı gurbet ellerde kazanmak zorundaydım. İngiltere'ye gittiğimde, Avusturalya'daki bir firmada muhasebeci olarak çalışmam için derhal angaje ettiler. Ne ki tam kontrat imzalayacağımız gün Türkiye'deki yoldaşlarımdan bir mektup aldım. Mehmet Ali Aybar genel başkanlığa getirildikten sonra Türkiye İşçi Partisi'nin yurt çapında örgütlenme çalışmasına başladığını belirterek acele Türkiye'ye dönüp İzmir'deki TİP örgütlenmesinde sorumluluk üstlenmemi istiyorlardı. Tabii ki bunun üzerine hemen Türkiye'ye geri dönüş yaptım.

Tugsavul - Ben daha önce bir iki mesleki ve turistik seyahat yapmıştım.

Eylem - Ülkenizi terketmeniz acılı oldu mu? Yoksa ülkeden kopmaya kendinizi hazırlamış mıydınız?

Tugsavul - Normal olarak kimse doğup büyüdüğü toprakları isteyerek terketmez. Dostlarından, yakınlarından uzaklaşmak zorunda kalmak gerçekten çok zor. Büyük bir acı...

Özgüden - Ülkemizden kopmak niyetinde olsaydık, buralara geldikten sonra da bağlarımızı sürdürmeyi tercih eder miydik? Her daim ülkemizin insanlarıyla birlikte olup, halklarımızın kurtuluşu ve ülkemizin demokratikleşmesi için onlarla birlikte mücadeleyi sürdürdük ve sürdürüyoruz. Türkiye'de olduğu gibi, hangi ülkede olursak olalım hep aynı mücadele yolunu seçtik.

Eylem - Niçin başka bir Avrupa ülkesini değil de Belçika'yı seçtiniz?

Tugsavul - Aslına bakarsanız, Türkiye'den ayrıldıktan

sonra Avrupa’da tam iki yıl boyunca sahte pasaportla kaçak yaşadık. Türkiye Demokratik Direniş Hareketi’ni organize etmek için Belçika, Fransa, Almanya, Hollanda ve İskandinav ülkelerinde belli sürelerle bulunduk. Avrupa Konseyi’ndeki Türk delegasyonunun ihbarı üzerine de Hollanda’dan siyasal iltica istemek zorunda kaldık.

Özgüden - Hollanda bizi siyasal mülteci olarak kabul ettiği halde İno-Türk’ü kurabilmek için Almanya, Fransa, Hollanda, ve İngiltere’ye de yakın olan ve Avrupa’nın başkenti Brüksel’i de barındıran Belçika’yı seçtik.

Eylem - O dönemde Belçika’da sağ ile sol arasında gerilim var mıydı?

Tugsavul - Belçika politik yaşamından söz ediyorsanız, burada sol-sağ kavgası tarihsel bir gerçeklik. 70’li yıllarda Belçika solu, özellikle de Belçika Komünist Partisi, İspanya, Portekiz, Yunanistan ve Latin Amerika ülkelerinden gelmiş büyük bir siyasal göçmen kitesinin de katkısıyla oldukça güçlüydü. Bu ülkelerdeki faşist rejimlerin devrilmesi ve özellikle de Sovyetler Birliği’nin yokolmasından sonra komünist sol gücünü yitirdi. Sosyalist Parti’ye gelince, kaç onyıdır “yönetici sosyalistler” görüntüsü altında bir merkez partisine dönüşmüş durumda.

Özgüden - Türkiye’den gelen topluluklar açısından ise, sağ-sol çelişkisi elbette hep vardı. Ne ki, sağ o zamanlarda bugünkü kadar organize değildi. Siyasal planda sadece Bozkurtlar aktif durumdaydı, zaman zaman solculara saldırıyorlardı. Sol örgütler Ankara’daki baskı rejimine karşı kararlı bir mücadele yürütüyordu. Bu mücadelede İspanyol, Yunan ve Portekiz siyasal göçmenlerle İtalyan Komünist Partisi’ne yakın İtalyan işçiler Türkiyeli sol militanlarla sürekli dayanışma halindeydi. Kaldı ki, göçmen işçiler de, politize olmayanları da dahil, özellikle madenlerde ortak kavga ve dayanışma ortamı içinde bulunuyordu. 1980 askeri darbесinden sonra Kürt, Ermeni, Asuri, Keldani mültecilerin yoğun gelişi de demokratik harekete büyük katkı sağladı.

Eylem - Siyasal sürgüne çıktıktan sonra sol gazeteci olduğunuza hiç esef ettiniz mi? Hayatınızın başka bir anında böyle bir esef duyduğunuz oldu mu? Başınıza gelen tüm olumsuzlukların mesleğinizden kaynaklandığını düşündünüz mü?

Tugsavul - Edith Piaf'ın ünlü şarkısında dediği gibi, hiçbir şeye esef etmiyorum. Olumsuzluklara gelince, eğer yaşamınızı ezilen sosyal sınıfların ve halkların davasına adanmışsanız, bunlar hangi mesleği seçmiş olursanız olunuz başınıza gelebilir.

Özgüden - Ben de hayatımda hiçbir şeye esef etmiyorum. Tüm çocukluğumu Anadolu'nun yoksulluğunda yaşamış, bu toprağın insanlarına uygulanan zulüm ve sömürüye tanık olmuş bir insan olarak, başka bir mesleğe girmiş olsam da, hep aynı yolu seçecektim.

Eylem - Şu anda Belçika'da saygı gören kişilersiniz. Belçika'ya geldiğiniz ilk yıllarda kötü gözle bakıldığınız oldu mu?

Tugsavul - Başlangıçta Fransızca bilmiyorduk, tüm iletişimimiz İngilizceydi. Belki de bu nedenle günlük yaşamda bizi "iyi yabancılar" olarak görüyorlardı. Ne zaman ki yabancı bir aksanla ve bir sürü yanlış yaparak Fransızca konuşmaya başladık, işte o zaman sorunlarla karşılaşmaya başladık.

Özgüden - Birleşmiş Milletler koruması altında siyasal mülteciler olduğumuz halde Belçika'dan oturma ve çalışma izni istediğimiz zaman Belçika makamları karşımıza aşılmaz bir duvar ördü. Daha sonra öğrendik ki, Türkiye Büyükelçiliği Belçika'ya yerleşmemizi engellemek için Belçika Hükümeti üzerinde yapmadığı baskı bırakmamış. Yabancılar polisi devlet içinde devletti. Siyaset adamlarının müdahalelerine rağmen üç yıl süreyle bizim Belçika'ya yerleşme taleplerimiz reddedildi. İno-Türk yayınlarına başladıktan sonra bile beni Hollanda'ya sınır dışı ettiler. Nihayet, Türkiyeli işçilere yönelik Türkçe gazete çıkartabilmek için bize ihtiyaçları olan Belçika sendikalarının baskısıyla bize zorbela oturma izni verildi.

Eylem - Belçika'daki yaşama kolay uyabildiniz mi?

Tugsavul - Benim açımdan, iklim koşulları dışında, pek fazla sorun olmadı. Kaldı ki uyum sorunlarını aşacak çev-

reyi yaratabilmek biraz da insanın kendi elinde. Mücadelelere aktif katılmak, dünyanın dört bir köşesinden gelen insanlarla dostça ilişkiler, önce Demokratik Direniş Hareketi'ni, ardından İno-Türk'ü ve Güneş Atölyeleri'ni kurmuş olmak bizim için olağanüstü bir çevre yarattı.

Özgüden - Siyasal sürgünümüzün ilk yılları öylesine hareketliydi ki, uyup uymama konusunu düşünenecek zamanımız da olmadı. Kaçak olarak bugün Paris, yarın Köln, ardından Stockholm... Brüksel'e yerleşme kararı verdiğimizde zaten Türkiye'dekinden çok farklı bir yaşam ritmine uyum sağlamıştık. Üstelik Belçika'da Türkiye'den gelmiş farklı toplulukların varlığı sayesinde kendimizi ülkemizden pek de uzakta hissetmedik. Birbirleriyle pek de çelişkili olmayan ikili bir yaşamı sürdürüyoruz.

Eylem - Bugün Türkiye'ye dönmenize izin verilse, gider misiniz?

Tugsavul - Tabii ki ömrümüzü doğduğumuz topraklarda tamamlamak isteriz. Ama sorun izin verilip verilmemesi değil... Sorun, yurdumuzda gerçek bir demokratikleşmenin olup olmayacağı...

Özgüden - Yunanistan'da askeri cuntanın devrildiği günü bugün gibi anımsıyorum. Brüksel'deki bir Yunan restoranında olayı hep birlikte kutlamıştık. Birkaç gün sonra da askeri cuntanın tüm kurbanları, siyasal eğilimleri ne olursa olsun, memleketlerine doğru yola çıktılar, çünkü tüm siyasal tutuklular ve sürgünler istisna gözetmeden hep birlikte özgür ilan edilmişti. Türkiye'ye gelince, birkaç siyasal sürgünün, hele bazıları için artık çenesini tutma bahasına, bireysel geri dönüşleri bir çözüm değil. Tüm siyasal sürgünlerin, istisnasız, özgür ilan edilmesi gerek... Ayrıca, Türk Devleti'nin bir özeleştirisi yaparak sürgüne zorlanmış olan herkesten, Türk'üyle, Kürd'üyle, Ermeni'siyle, Asuri'siyle, Keldani'siyle, Rum'uyla, özür dilemesi gerektiğine inanıyorum.

Eylem - Hayatınızın en güç anı, kendinizi tamamen kayıp ve umutsuz hissettiğiniz anı hangisiydi?

Tugsavul - Sürgün hayatının her anı zor. Ama en umutsuzluğa kapıldığım anlar, Belçikalı politikacıların oy hesapları içinde Türk Devleti'yle, Türk aşırı milliyetçi ve köktendinci kuruluşlarıyla flört edişlerini görmek oldu.

Özgüden - Benim için, siyasal sürgün yoluna koyulduğum an... Ne ki, kavgamı sürdürebildiğim sürece kendimi umutsuz ve kaybolmuş hissedeceğimi düşünmüyorum.

Eylem - Gerçekleştiremediğiniz bir dileğiniz, bir hayaliniz var mı?

Tugsavul - Hem de ne çok... Barışçıl, adaletli ve insancıl bir dünya kurulması için mücadele hedeflerimizden kaçınılmaz gerçekleşebildi? Yol hâlâ çok uzun ve binbir engelle dolu. Yaşamı dikkate alırsanız, dileklerimin çoğunun gerçekleşebildiğini göremeyeceğim.

Özgüden - İnci'nin de benim de bir türlü gerçekleşmeyen ortak dileklerimiz ve hayallerimiz var. Ama gelecek kuşakların bunları ergeç gerçekleştireceği inancımı koruyorum.

Eylem - Hayatınızı birkaç kelimedede tanımlayabilir misiniz? hayata bakışınız iyimser mi, karamsar mı?

Tugsavul - Don Kişot gibi... Hem karamsar, hem iyimser...

Özgüden - Aşık Veysel gibi... Uzun ince bir yoldayım, gidiyorum gündüz gece... Ben gerçekçiyim. Bana göre şişe yarı yarıya dolu, ne tam dolu, ne tam boş!

Eylem - Militarizm konusunda 70'li yıllardan bu yana Türkiye'de herhangi bir değişiklik olup olmadığı konusunda ne düşünüyorsunuz?

Tugsavul - Evet, bir değişiklik var. Militarizm daha da egemen durumda...

Özgüden - Maalesef militarizm, aşırı milliyetçiliği de yedeğine alarak, toplumun tüm alanlarını kontrol altında tutuyor. Avrupa Birliği'ni tatmin etmek için yapılan kozmetik değişiklikler sorunun temeline inmiyor. Görüşüm o ki, Türk-İslam sentezi bugün militarist-islamist suç ortaklığı sayesinde somutluk kazanıyor.

Eylem - Amerikan emperyalizmi Türkiye için hâlâ güncel mi?

Tugsavul - Her zamankinden daha fazla...

Özgüden - Montreux Sözleşmesi'ne rağmen Amerikan savaş gemilerinin Karadeniz'e geçirilmesi yeterli kanıt değil mi?

Eylem - Türkiye'de siyasal, ekonomik ve sosyal konularda 70'li yıllardan beri bir iyileşme görüyor musunuz?

Tugsavul - Ekonomik bakımdan tabii ki Türkiye 70'li yıllara oranla daha gelişmiş durumda. Sosyal planda ise sosyal sınıflar arasındaki uçurum daha da derinleşiyor. Siyasal planda, sol parlamentodan silinmiş durumda, tüm siyasal partiler aynı aşırı milliyetçi ve militarist söylemi, istemleri paylaşıyor.

Özgüden - Tek ilerleme, Kürdistan'daki siyasallaşma... Ama bu tek olumlu planda dahi, asker-siyasetçi ittifakı Kürt halkının temsilini engellemek için elinden geleni ardına koymuyor.

Eylem - Size göre ne gibi iyileştirmeler yapılmalıydı?

Tugsavul - Uluslararası insan hakları sözleşmelerindeki tüm demokratik kriterler istisnasız uygulanmalı, Türkiye nüfusunu oluşturan tüm unsurlara hak eşitliği tanınmalıdır.

Özgüden - Bunun için de herşeyden önce askerlerin dayattığı anayasa çöpe atılmalı, Türk ırkının ve dilinin üstünlüğünü, Ordu'nun ayrıcalıklarını tamamen ortadan kaldıran yeni bir anayasa kabul edilmelidir. Tabii tüm baskıcı yasalar ve yasa maddeleri de iptal edilmeli veya değiştirilmelidir.

Eylem - Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliğini destekliyor musunuz? Türkiye üyeliğe yakında kabul edilebilir mi yoksa Avrupa Birliği'nin istemlerinin uygulamaya konulması daha uzun vakit alır mı? Size kalırsa, Türkiye AB'ye kabul edilmeyi hakediyor mu?

Tugsavul - Avrupa Birliği'ne üyelik insan haklarına saygıyı garantilemek açısından yararlı olabilir. Ekonomik ve sosyal planda ise herşey bölgedeki cehennemi gelişmelere

bağlı. Avrupa Birliği'ne alınabilmek için Türkiye'nin kendisini onun normlarına adapte etmesi lazım. Ama korkarım ki Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyum sağlamasından çok pratikte Avrupa Birliği Türkiye'nin belli normlarına uyum sağlıyor.

Özgüden - Kürt halkının ve insan haklarının durumu göz önünde tutulursa, kısa sürede bir üyelik pek mümkün görünmüyor. Ayrıca benim için Avrupa Birliği'ne üye olup olmamak da o denli önemli değil. Gerçekten demokratik ve barışçıl, NATO'dan ve Amerikan hegemonyasından bağımsız bir Türkiye bölgede ve dünyada çok daha yapıcı bir rol oynayabilir.

Eylem - Amerikan emperyalizminin Avrupa Birliği'nde de varlığı söz konusu mu?

Tugsavul - Bana göre, uluslararası konularda, Avrupa Birliği maalesef ABD'nin 51nci eyaleti durumunda...

Özgüden - Amerikan emperyalizminin Avrupa Birliği merkezi'nde resmen koltuğu yoksa da, İngiltere ve Polonya gibi belli ülkeler birlik içinde ABD'nin beşinci kolu rolünü rahatlıkla oynuyor. Korkarım ki, eğer yarın Türkiye hiçbir siyasal mantalite değişikliği olmaksızın Avrupa Birliği'ne üye olursa, orada Amerikan hegemonyasının üçüncü ayağı rolünü oynayacaktır.

Tilda, İnci ve Ant Yayınları

Doğan Özgüden, Yazın, 30 Temmuz 2010

Yazın'ın bu sayısına "Göçün 40. yılı" ya da "Tilda ve Ant Yayınları" üzerine bir yazı yazmam istendiğinde konu seçiminde oldukça tereddüt ettim. Sonuçta, Türkiye'nin devrimci yükseliş döneminde İnci'yle birlikte tam üç yıl yoğun bir işbirliği yaptığımız, sıcak dostluklar kurduğumuz Tilda'yı kaybetmiş olmanın üzüntüsü ağır bastı.

Üstelik, Tilda'nın ölümü üzerine gazetelerde yayınlanan kısa biyografisinde Yaşar Kemal'in çevirmenliği dışında Tilda'nın tek profesyonel deneyimi olarak Ant Yayınları'ndaki çalışması vurgulanıyor, ama pek de ayrıntı verilmiyordu.

Gerçekten de İnci ve ben, 1967 başında Ant Dergisi'ni Yaşar Kemal ve Fethi Naci'yle birlikte, Ant Yayınları'nı ise 1968 Mayıs'ında Tilda'yla birlikte kurmuş, üç yıl süreyle birlikte geliştirmiştik.

O dönemki Ant yazarlarından Ragıp Zarakolu, 20 Ocak 2001 tarihi Yeni Gündem'de Tilda'yı tanımlıyor:

“Tilda, bizim gençlik dönemimizde bir idoldü sanki, onu tanıma şansına sahip olanlar açısından. Ant Yayınları yönetiminde yer aldığı dönemde onun çalışma azmine hayran olmuştuk.

“1971 geldiğinde, yine birileri düğmeye bastığında, uydurma gerekçelerle, Sabahattin Eyüboğlu, Vedat Günyol, Magdalena Rufer, Azra Erhat ile birlikte gözaltına alındığında, ünlü Maltepe Cezaevi'ne konulduğunda, dimdik girip, dimdik çıkmayı bilmişti bu maceradan, hiç ezilmemişti.”

1971 karanlığının askeri savcısı Yarbay Nevzat Çizmeci ise, düzmece “TKP dâvası”nın iddianamesinde Tilda'yı şöyle suçluyordu:

“Eşi K. Sadık Gökçeli (Yaşar Kemal), Doğan Özgüden ve Fethi Naci tarafından kurulup neşir hayatına atılmış bulunan Ant Dergisi'nin, Türkiye'de Marksist-Leninist düzenin tesisi için, bir bakıma, bu görüşün nâşiri efkârı olmak gayretiyle kurulduğunu bilmektedir. Aslında bu derginin her nüshası, hangi görüşe hâdim olduğunu açıklıkla ortaya koyacak numunelerle doludur.

“Sanık bu dönemde, Ant dergisi dışında, Doğan Özgüden ile Ant Yayınları ortaklığını kurmuş ve bu yolla sağladığı gelirden, yaşaması arzusunda bulunduğu dergiyi nakdi yardım yaparak desteklemeye tevessül etmiştir. Hiçbir hukuki mecburiyeti olmamasına rağmen yaptığı bu sürekli destek, sanığın dergiyle aynı ideolojiyi paylaştığının açık delilidir.

“Aslında bu birlik ve beraberlik, lâalettayin bir iş ortaklığı ve munhasıran mali bir konu olmayıp, aşırı sol fikirleri enjekte etme, mensup ve sempatizanları eğitme, fikri ortamı oluşturma planının tatbiki cümlesinden özel tipte birlik ve beraberlik numunesidir.”

Sırf 12 Mart darbesine meşruiyet kazandırmak gerçekliğiyle tezgahlanan ve birçok aydının ve gençlik liderinin aylarca, hattâ yıllarca demir parmaklıklar ardında tutulmasına neden olan bu düzmece “TKP dâvası” kısa zamanda iskanbilden şato gibi çökerek tarihe “adli bir skandal” olarak geçecekti.

Dâvada suçlanan herkes kuşkusuz şu veya bu derecede solcuymuştu, ama bilebildiğim kadarıyla sanıklardan hiçbirinin bir “komünist partisi” olmaktan çok SSCB’nin Doğu Berlin’de üstlenmiş Türkiye masası gibi çalışan, Türkiye realitesinden ve dinamiğinden kopuk “TKP” ile uzaktan yakından ilişkisi yoktu.

Hele Ant’ın “TKP” ile ilişkili gösterilmesi son derece gülünçtü. Çünkü gerek Ant Dergisi, gerekse Ant’ın yayınladığı kitaplar tamamen Türkiye realitesinin ürünüydü, “TKP”nin aşırı Sovyetçi çizgisinin tamamen dışındaydı. Uluslararası ideolojik çatışmalarda da Ant ne Sovyetler Birliği’nin, ne de Çin’in yanında yer almıştı.

Dâva, İngiltere’de yaşayan Selma Ashworth’un polisin eline geçen bazı mektupları üzerine kurulmuştu. Gazeteci Ömer Sami Coşar’ın kızkardeşi olan ve bir İngiliz mühendislikle evli bulunan Selma Ashworth, Tilda’nın eski arkadaşıydı. 40’lı yıllarda İngiliz Nafen Haber Ajansı’nın İstanbul bürosunda birlikte çalışmışlardı. Tilda’nın Yaşar Kemal’le tanışması da o yıllara rastlıyordu.

Avrupa Türk Toplumcular Federasyonu yönetim kurulu üyesi olan Selma Ashworth’un “TKP” ile ilişkilerinin düzeyi neydi, bir misyonu var mıydı, çok iyi bilinmiyor. Ancak, Türkiye’ye geliş gidişlerinde Tilda’yla arkadaşlığına dayanarak ilişki kurduğu kişilere yazdığı sorumsuz ifadelerle dolu mek-

tuplar diğer sanıklar gibi bizzat Tilda'nın da haksız yere ay-larca demir parmaklıklar arkasında kalmasına neden ol-muştu.

*

Tilda'yla tanışmamız, Türkiye İşçi Partisi'nin örgütlen-meye başladığı yıllara rastlar. 1962-63 yıllarında TİP'in İzmir örgütlenmesinde çalıştıktan sonra Genel Başkan Ay-bar'ın isteği üzerine genel merkez basın bürosunda görev almak üzere İstanbul'a gelmiştim. Gündüzleri Gece Postası gazetesini çıkartıyor, öğleden sonra da Vali Konağı Caddesi'ndeki TİP Genel Merkezi'ne gelerek geç saatlere kadar orada militanlık yapıyordum. Yaşar Kemal de basın bürosu üyesiydi.

1965'te Akşam'a genel yayın yönetmeni olduktan sonra Yaşar Kemal'in Köroğlu destanını yayınlarken kendisiyle dostluğumuz daha da yoğunlaştı. Tilda'yı da o zaman daha yakından tanıdık. Çetin Altan da Basınköy'de oturduğundan, oraya gittiğimizde mutlaka Yaşar ve Tilda'yla da beraber olu-yorduk.

İnci ve ben Akşam Gazetesi'nden ayrılıp Fethi Naci ve Yaşar Kemal'le birlikte Ant Dergisi'nin hazırlığına başladığımızda Tilda'nın fiili bir katkısı yoktu.

O günlerde Yaşar Kemal kendi kitaplarını yayınlamak üzere Adana'dan yeğeni Ramazan Yaşar'ı İstanbul'a getirte-rek Ararat Yayınevi'ni kurdurmuştu. Ant'ın da, Ararat Ya-yınevi'nin de yönetim büroları Ebusuud Caddesi'ndeki Tan İş Hanı'ndaydı. Tilda da sık sık oraya geliyor, Yaşar'ın kitap-larının hazırlanmasına yardımcı oluyordu.

Ant Dergisi'nin daha birinci yılı dolmadan mali olanak-sızlıklarımız adamakıllı artmıştı. Derginin tek yatırımı olan Akşam Gazetesi'nden aldığımız kıdem tazminatı çoktan tü-kenmişti. Tüm sol dergiler gibi, Ant'ın satış gelirleri de yayın giderlerini karşılamaktan uzaktı. SEKA'ya kağıt parası ye-tiştirebilmek, matbaaların parasını zamanında ödeyebilmek için gırtlığa kadar borca girmiştik.

Hele 10 Ekim 1967’de Amerikan 6. Filosu’nun gelişine karşı “Go Home Yankee!” kapaklı sayıyı yayınladıktan sonra Tan Matbaası’nı ele geçiren Aramco destekli ümmetçi grubun Ant’ın basımını sabote etmesiyle maddi zorluklarımız daha da artmıştı.

Maddi sorunun üstesinden gelebilmek için Ant’ın siyasal çizgisinde kitap yayınlayacak bir yayınevi kurmaktan başka çare kalmamıştı.

O günlerde, aralarında çıkan bir anlaşmazlıktan ötürü Yaşar Kemal de kendi kitaplarının yayın hakkını Ararat Yayınevi’nden geri almıştı.

Bu iki olayın çakışması, Tilda’nın fiilen yayıncılık çalışmasına katılmasının da nedeni oldu. Yaşar’ın tüm kitaplarını zaten Tilda yayına hazır hale getiriyor, yurt dışında yayınlanacak kitaplarının İngilizce çevirisini bizzat kendisi yapıyordu.

Ant Yayınları’na ortak olduktan sonra Tilda yayınevinin mali yönetimini üstlendiği gibi kitapların seçiminde ve yayına hazır hale getirilmesinde de İnci’yle bana tüm gücüyle yardımcı oluyordu. Artık Tilda için sadece Yaşar’ın kitaplarının değil, Ant’ın siyasal, sosyal ve kültürel içerikli herbir kitabının yayını da büyük bir olaydı.

Che’nin Savaş Anıları ve Gerilla Günlüğü, Stokley Carmichael’in Siyah İktidar’ı, Alberto Bayo’nun Gerilla Nedir’i, Douglas Bravo’nun Milli Kurtuluş Cephesi, Wright Mills’in Dinle Yankee’si, Robert Million’un Zapata’sı hep Tilda ve Yaşar’la birlikte seçip büyük özenle yayına hazırladığımız kitaplardı.

Üç yıllık işbirliği döneminde TİP içindeki bölünmenin çalkantılarını, 1968 devrimci yükselişini ve de 1969 Kanlı Pazar kıyımını birlikte yaşamıştık.

O zorlu mücadele yıllarında akşam geç vakit yayınevinden ya da matbaadan yorgun argın çıktuktan sonra ya bizim Kazancı Yokuşu’ndaki apartmanımızda, ya da Yaşar ve Tilda’nın zaman zaman Basıncıköy’deki, zaman zaman da Bol-

ahenk Sokak'taki evlerinde sevinçlerimizi ve acılarımızı dostlarımızla paylaşırdık.

Ant'taki yazılardan dolayı mahkumiyet yediğim günlerde Tilda Inci'yle beni evine davet eder, "cordon bleu" yemekler hazırlardı. Yaşar da bizi teselli etmek için o güzelim sesiyle "mahpusane" türküleri söyler, kocaman cüssesinden beklenmeyecek bir kıvraklıkla lorke yapardı.

Ant yönetim yeri hemen hemen tüm sendikacıların, gençlik liderlerinin sürekli uğrak yeriydi. Onların heyecanını, mücadele coşkusunu Tilda da paylaşıyor, sonuna kadar destekliyordu.

Harun Karadeniz ve arkadaşları Zap suyuna köprü yapmaya hazırlandıkları günlerde sık sık Ant'a gelip projeyi nasıl gerçekleştireceklerini büyük heyecanla anlatıyorlardı. Tilda "Ama çocuklar, sizin yapacağınız köprü yıkılır!" diye takıldığında Harun kendinden emin o nefis Anadolu aksanıyla Tilda'ya güvence vermişti: "Yohhh! Yihılmaz!"

O kadar ki, 1969 yılında, olağanüstü kongre sonrası krizli döneminde "partiye zor zamanında destek olmak" üzere İnci'yle birlikte TİP'e üye olmuştu. İkiisi birlikte yoğun parti propagandası yapıyor, bağış topluyorlardı.

Tilda, artık sadece Türkiye'nin en büyük romancısının çevirmeni ve danışmanı değil, aynı zamanda en büyük sol yayınevlerinden birinin yöneticisi ve sosyalist örgütlenmenin ateşli bir militanıydı.

Ama, 12 Mart savcısının iddia ettiği gibi Türkiye'den kopuk "TKP"nin değil, Türkiye sosyalist hareketinin yayıncısı ve militanıydı.

*

1969 sonuna doğru önce Yaşar Kemal'le, daha sonra da Tilda'yla yollarımız TİP konusundaki görüş farklılıklarından ötürü ayrıldı.

Önce Yaşar Kemal Ant Dergisi'nden, birkaç hafta sonra da Tilda Ant Yayınları ortaklığından çekildi. Sanıyorum, Ant deneyiminden sonra benzer başka herhangi bir girişimin içinde de yeralmadı.

Türkiye'nin giderek daha da kutuplaşan ortamında siyasal kopuşlar solun kendi içinde de acımasızdı.

Ant'taki kopuştan sonra Tilda'yla bir daha hiç karşılaşmadık. Zaten bir süre sonra gelen 12 Mart darbesi bizleri sadece onlardan değil, daha birçok yakınımızdan ve dostumuzdan da kopartacaktı.

Bugün geriye baktığımda, Tilda'yla ortak yayınlarımız içinde en benimsediklerimin dünya devrimci pratiğiyle, ulusal kurtuluş hareketleriyle, anti-faşist direnişlerle ilgili kitaplar olduğunu görüyorum. Onlardan gurur duyuyorum.

Redaksiyon çalışmalarımızda, özel sohbetlerimizde azınlıkların ezilmesine isyan ortak duygumuzdu.

1969 baharında İdris Küçükömer'in Düzenin Yabancılaşması kitabının matbaadan geldiği günü anımsıyorum. İdris Küçükömer ve birçok genç arkadaş, Güzel Marmara şarabıyla kitabın çıkışını kutluyorduk.

Küçükömer çok duygulanmıştı.

Raflardaki daha önce Tilda'yla birlikte yayınladığımız kitaplar arasından birini çekip genç bir arkadaşına uzattı. Büyük Sovyet ozanı Yevtuşenko'nun kitabı: Yaşantım...

Yevtuşenko'nun Büyük Rus şovenizminin Yahudi soykırımına isyan eden Babi Yar'ini dinledik Ülkü Tamer çevirisinden, gözlerimiz nemli:

Hiç anıt yok Babi Yar'da. Tek mezar taşı o dik yamaç. Ey Ruslar, vatandaşlarım, bilirim hepinizi. Kötü eller kirletiyor temiz adınızı sizin. Ülkem nasıl güzeldir, hep bilirim, nasıl korkunçtur kendilerine, hiç titremeden, "Rus Birliği" adını takan Yahudi düşmanları. Hiç yerim unutamaz bunları.

Tam iki yıl sonra, yine bir bahar günü, 12 Mart askeri savcısı yarbay, iddianamesinin Tilda'yla ilgili bölümüne "Kemal Sadık Gökçeli ile 1956 yılından beri evli, Yahudi asıllı işbu sanık..." diye başlayacaktı.

Büyük Türk şovenizmi o gün sadece Türkiye soluna değil, aynı zamanda Tilda'nın kişiliğinde Türk ırkından olmayan herkese kin ve düşmanlığını kusacaktı.

Bugün geriye bakıp Tilda'yı anarken, Yevtuşenko'nun o dizeleri bir daha ama bir başka türlü dökülüyor dudaklarımdan:

Ey Türkler, vatandaşlarım, bilirim hepinizi. Kötü eller kirletiyor temiz adınızı sizin.

İnci abla hâlâ haymatlos

Faruk Pekin, Cumhuriyet, 20 Ocak 2011

Kısa bir süre önce postadan önüme bir kitap düştü: 'Vatansız Gazeteci, Doğan Özgüden, Cilt 1, Belge Yayınları, İstanbul 2010,' başlığıyla. Anılarını yazmasından tam umudumu kestiğim sırada kitap çıkageldi. Yıllardır 'abi, yazsana, ölüp gideceğiz, hepsi unutulacak', derken, Doğan Özgüden nihayet yazmış! Kalemine sağlık (eskiden öyle derdik.) Ben ise hâlâ bana göre Türkiye'nin en hızlı, en başarılı gazetecisi olan Doğan Özgüden'den bir de 'Türkiye Basın Tarihi 1961-71 ve Sonrası', ayrıca 1967-71 yıllarında önce haftalık ANT dergisinin son sayfasındaki, sonra aylık ANT'ın iç sayfalarındaki Çağaloğlu haberlerinin günümüzde değerlendirilmesini heyecanla bekliyorum.

Dilerim yurtdışına çıkışlarının 40. yılına (Mayıs 2011) anılarının 2. cildini yetiştirir; sonra Türkiye medyasını ayrıca tarihsel bir çerçevede ekonomik, toplumsal, siyasal açıdan değerlendirir.

İnci ve Doğan Özgüden'i (bizler için Doğan Abi, İnci Abla) 1968'de Robert Kolej Öğrenci Birliği Başkanı iken Osman Saffet Arolat kanalıyla tanıdım. Sonra ANT dergisi için yazılar yazmaya başladım. 1970-71 ANT dergisi Yayın Kurulu'nda görev aldım. Doğan Abi bizim için her zaman efsanevi Akşam gazetesinin ulaşılmaz Genel Yayın Müdürü idi.

Bugün Şerefname'yi yayınlamak kolay! O zaman bu iş

de biraz yürek isterdi. Şerefname ciltlerini Çağaloğlu'ndaki yürekli hamallarla nasıl bina bina kaçırdık! Bu konularda en yaratıcı olan, her zaman, henüz daha dijital ortam yok iken, hayatımda gördüğüm en iyi sayfa tasarımcısı, en iyi düzeltmen, en teknik kişi olan İnci Özgüden'di.

2007 TÜYAP Kitap Fuarı'nda Akşam gazetesini, ANT Sosyalist Dergi'yi unutanlar için, ANT'ın kuruluşunun 40., Vatansız Gazeteci kitabını yayımlayan Belge Yayınları'nın 30. yılı nedeniyle bir anma toplantısı yapıldı. Beş kişi konuşacaktı. İnci ve Doğan Özgüden'lerin sandalyeleri boş kaldı. Çünkü Türkiye'ye gelemediler. Biz (Yalçın Yusufoglu, Ragıp Zarakolu, Faruk Pekin) konuştuk.

Her sosyalist, her demokrat, her aydın Akşam gazetesini ve ANT dergisini kavramak, daha doğrusu 1961-1971 dönemini algılamak için Vatansız Gazeteci'yi okumak, ilgilenmek ve sorgulamak zorunda. İstanbul ya da Türkiye 15 Aralık 2010 gecesi ölümünün 75. yılında Türkçe, Ermenice ve Kürtçe şarkılarla Kevork Gomidas'ı Lütfi Kırdar Salonu'nda büyük bir konser ve ilgili Bakan katılımı ile anarak bağrına bastı. Ne güzel bir etkinlik.

Ama Doğan Özgüden hâlâ vatansız, yani haymatlos. İnci Özgüden de öyle. Böyle oluyor bu işler. Küreselleşme ortamında, sınıf pusulasını şaşırdığımızda...

İyi ki varsınız, iyi ki bizimsiniz

Cahit Mervan, Günlük, 9 Şubat 2011

Ancak az da olsa bu zor olanı başaran, kendisini o ege-men ve ülkenin yegane 'efendisi' olarak gören kimlikten, yani Türk kimliğinden 'feragat' edip ezilen kimliklerin içinde eriyen Türk olduğu kadar Kürt, Kürt olduğu kadar Ermeni, Ermeni olduğu kadar Süryani veya başka bir kimliğe sahip olan, kendisiyle ve çevresiyle barışık insanlar da var. Tür-

kiye’de de var. Sürgünde yaşayan Türkiyeliler arasında da. Kürt dağlarında da. Hatta Kemal Pir gibi 12 Eylül karanlığının üzerine yürümüş, tutsak iken zulmü yenmiş olanlar da var. Ben onlara ‘Bizim Türkler’ diyorum.

İşte Doğan Özgüden ve sevgili eşi İnci Özgüden böylesine iki ‘Türk’, bizim iki ‘kardeşimiz’ ve iki güzel insanımız. İnci ve Doğan Özgüden, bizdeki adıyla Doğan abe ve İnci abla 40 yılı sürgünde devirdiler. Söylenmesi, yazılması çok kolay olsa da, öyle az buz değil, tamı tamına 40 yıl... Nerdeyse bir insan ömrüne bedel.

Sürgünün bir insan için nasıl acılara, kırılmalara, dertlere yol açtığını anlatmak gerçekten zor. Hani derler ya anlatılmaz yaşanır. İşte bu da öyle bir şey. Sürgünde en derin acı ise yalnızlık olsa gerek. Her sürgün, sürgün olduğu yerde biraz yalnızdır.

İşte bu nedenle sürgünü paylaşmak sürgünde olanın acısını ve dertlerini azaltır. Sürgün akşamlarının sohbetleri sizden alınan, gasp edilen o yılları geri getirmez ama bir nebze olsun teselli eder, acınızı hafifletir. Sürgünün acısından, dertlerinden, yalnızlıktan koparır sizi.

İşte geçen pazar akşamı, herkesin olduğu kadar Kürt, Ermeni, Süryani olan Doğan Abe ve İnci Abla sayesinde biz de koptuk. İnci Abla ve Doğan Abe’nin sürgündeki 40. yıllarının ve Doğan Abe’nin anılarını topladığı ‘Vatansız Gazeteci’ adlı kitabının yayımlanması şerefine buluştuk.

Bu buluşmayı Doğan Abe ve İnci Abla yıllar önce sürgün yollarına düştükleri zaman, daha ana rahmine düşmemiş olan; ancak şimdi Brüksel’in tam merkezinde son derece nezih bir restaurant işleten genç sürgünlerden Ayhan ve Emin sayesinde yaşadık.

Meze Bar’ın sahipleri Emin ve Ayhan, gönlünü Kürt ve farklı halklara açmış, onlarla minnetsiz, bir şey beklemeden samimi bir gönül bağı kurmuş İnci Abla ve Doğan Abe’yi ve onların arkadaşları, kardeşleri bizleri, inanılmaz güzellikte, gönül zenginliğiyle ağırladılar. Bu güzel sürgün akşamının

ya da sürgünden kopuş akşamının organizasyonunda hayli iş yapan, ter döken Erdal'ı, Rojaktuel ekibini ve Roj TV çalışanlarını da unutmamak gerekiyor.

Güzel bir buluşmaydı. Hüznün ve neşenin, acının ve güzelliğin bir arada olduğu bir sürgün akşamıydı. Kürt gazetecileri, siyasetçileri iki güzel insana, iki gazeteci ve meslektaşına, Doğan Abe ve İnci Abla'ya 'İyi ki varsınız, iyi ki bizimsiniz, iyi ki kardeşimizsiniz' dediler. İyi de yaptılar. İyi de yaptık.

Bu güzellikleri, yaşayan ve kaybettiğimiz bütün değerlerimiz için yapmalıyız. Yapabilmeliyiz. İnsanlar yaşarken onlara sevdiğimizi hissettirmeliyiz, onların sevgilerini hissedebilmeliyiz. Yoksa hayat dediğimiz şey, ne ki. İşte 40 yılı sürgünde geçiyor.

Sevgili İnci Abla ve Doğan Abe, sürgündeki 41. yılınız kutlu olsun!

Aram'ın Penaber'ini armağan...

Günay Aslan, Yeni Özgür Politika, 12 Şubat 2011

Birçok gazetede temsilcilik, muhabirlik, yazı işleri müdürlüğü gibi görevlerde bulunan, dönemin tek solcu gazetesi olan Akşam'da genel yayın yönetmenliği yapan, TİP'in yöneticilerinden olan Özgüden'in hayatında ANT dergisi ve yayınlarının apayrı bir yeri olduğunu söylemem gerekiyor.

Yuvasını uçurum kenarına yapan doğan misali karargahını ANT'a kuruyor. Kimsenin Kürd'e Kürt diyemediği, militarizme adam gibi laf edemeği koyukaranlık yıllarda, o ve sevgili eşi İnci Tuğsavul, ANT'ı özgür düşüncenin merkezi haline getiriyor.

Söylenmesi gereken ne varsa ANT özgürce söylüyor.

Kürt Tarihi'ni ilk ANT basıyor. Kitabın mizanpajını İnci Abla'nın kendisi yapıyor. Dünyanın çeşitli ülkelerindeki

gerilla mücadelelerini anlatan kitapları ilk onlar yayımlıyor. Türk ordusunun kapitalist özelliğini ilk onlar teşhir ediyor.

Bu yüzden de militarist sistemin hedefi haline geliyorlar. Ülke onlara dar ediliyor. Davalar açılıyor, kumpaslar kuruluyor, tehditler, şantajlar yapılıyor. Sistem onlara mapus damında çüremek veya faili meçhul bir cinayete kurban gitmek dışında bir seçenek (!) sunmuyor

Bu yüzden dostları onları sürgüne gönderiyor. Doğan Özgüden ile İnci Tuğsavul o gün bugündür; 40 yıldır sürgünde yaşıyor.

Doğan Ağabey ile ‘kara sevdası’; aşkı ve yoldaşı İnci Abla 40 yıldır el ele, yürek yüreğe mücadeleye sürgünde devam ediyor. Militarsit sistem 40 yıl önce onları susturmak istemişti ancak, başaramadı. Aksine onlar daha çok konuştular; daha çok koşturdular. Sürgünde demokratik platformlar, kurumlar, inisiyatifler oluşturdular ve Türkiye ile Kürdistan halklarının sesini bütün dünyaya duyurdular.

Bu yüzden vatandaşlıktan çıkarıldılar. ‘Avrupa’nın Başkenti’nde linç kampanyalarına ve saldırılara maruz kaldılar. Ancak, yılmadılar. Hayatlarını özgürlük, sosyalizm ve barış mücadelesini adanmış olan Türkiye halklarının onuru Doğan Özgüden’le İnci Tuğsavul birer insanlık savaşçısı olarak adlarını insanlık tarihine altın harflerle yazdırdılar.

Aram’ın Penaber’ini armağan...

Onları susturmaya çalışanlar, sürgüne zorlayanlar, onlara baskı yapanlar, linç etmeye çalışanlar ise tarihin çöplüğünü boyladılar.

Rengi, dili, dini, mezhebi, cinsiyeti ve düşüncesi ne olursan olsun haksızlığa uğramış her insanla dayanışma içinde olan ve her koşulda insan olmanın onurunu koruyan Doğan Özgüden ile aşkı ve yoldaşı İnci Tuğsavul Mayıs ayında sürgündeki 40’ıncı yıllarını kutlayacaklar.

Onların mücadelecı kişilikleri önünde saygıyla eğiliyorum. Sürgün yüreklerimize gömdüğümüz Aram Tigran’ın Penaber parçasını da onlara armağan ediyorum...

Bu ülkenin en güzel on yılı...

Engin Erkiner, Yazın, 12 Şubat 2011

İki hafta önce Pazar günü Brüksel’de Doğan Özgüden ve sevgili eşi İnci Tuğsavul için düzenlenen yemekli bir toplantıya katıldım. Az değil, 50 yılı aşkın gazetecilik ve yaklaşık 40 yıllık sürgünlük yaşamı...

Doğan Özgüden’in sürgün öncesi anılarını içeren ‘Vatansız’ Gazeteci’yi yavaş okuyorum.

Normal olarak bu kadar yavaş kitap okumam.

Bunun nedeni, Romain Roland’ın, “insan kitap okumaz, kitaptaki kendini okur” sözü olsa gerek...

Zengin bir çocukluk (ekonomik anlamda değil, çok yönlü olaylar anlamında) sonraki yaşam için önemli bir temeldir. Kişi nerede dünyaya geleceğini kendisi seçemediği gibi, yaşayacağı çocukluğu da kendisi seçemiyor. Çocukluk insan hayatının en önemli dönemidir ve Doğan Özgüden iyi bir çocukluk yaşamış...

Bu iyilik sonraki yaşamının şekillenmesini de önemli oranda etkilemiş.

Hangi yeteneklere sahip olursanız olun, şans insan hayatında önemli bir faktördür.

Doğan Özgüden şanslı bir insan...Bu ülkede iyi bir çocukluk yaşayan fazla insan bulunmuyor.

Ek olarak, yemekte kendisine iletilen güzel deftere herkes bir şeyler yazdı.

Ben de şöyle yazdım: Hayatta önemli işler yapmak isteyen bir erkeğin en büyük şansı, birlikte yürüyebileceği bir kadına rastlamaktır.

İnci abla benim aklımda Şehir Gerillası kitabının kahverengi kapağına yaptığı kurşun delikli mizanpajla kalmış. Ankara’da kitabın hemen tükendiğini hatırlıyorum.

1971 başlarıydı... Yıllar sonra, ANT Yayınları’nın bu tür kitapları çevirerek THKO ve THKP-C’nin silahlı eylemlere yönelmesini teşvik ettiğini okuduğumda gülmekten kendimi

alamamıştım. Silahlı mücadele kararı 1969-70'de zaten verilmişti ve bu amaçla da insanlar Filistin'e askeri eğitim görmeye gitmişlerdi. O dönemin militanları, herkesin de kabul ettiği gibi, oldukça bilgili ve çok okuyan insanlardı. Orhan Pamuk'un bir romanının başlangıcında belirtildiği gibi, "bir kitap okudum hayatım değişti" diyebilecek tipler değillerdi.

Doğan abi ile aylar önce kafamdaki bir soruyu konuşmuştum: Yukarıda adı geçen iki örgüt, sadece solun geçmişinden kopmakla kalmaz, bu kopuş coğrafi bir kaymayla birlikte şekillenir. Önceki yıllarda ülkede sol muhalefetin merkezi İstanbul'dur. Normali de budur... Sanayinin büyük bölümü bu kent ve çevresinde bulunduğu gibi, kentte çok sayıda üniversite öğrencisi de yaşamaktadır.

Ne ki, bu iki örgütün doğum yeri Ankara'dır ve esas olarak iki üniversitedir: ODTÜ ve SBF. Deniz Gezmiş'in THKO'lu olması, 1970 yazına doğru Ankara'ya gelmesinden sonradır. Deniz neden Ankara'ya gelmişti? Doğan abi, o dönemde, Ankara'daki devrimcilerin teorik düzeylerinin daha yüksek olduğunu ve Deniz'in de sürekli gözaltına alınması nedeniyle İstanbul'da yaşayamaz duruma geldiğini anlatmıştı.

Ülkenin en özgür yerine, "ODTÜ Cumhuriyeti"ne gider... Daha sonra, Ankara'nın neden böyle ön plana geçtiğini düşündüm. ANT dışında teorik dergilerin merkezleri bu kentteydi.

TDGF (Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu) merkezi de bu kentteydi.

27 Mayıs'tan sonra Talat Aydemir ve Fethi Gürcan'ın başarısız iki darbe teşebbüsü bu kentte silahlı hareket ya da mücadele lehine bir anlayış oluşturmuş olmalıydı. THKO'nun kurucu kadrosunun tümü ODTÜ'lü iken, THKP-C'de ek olarak SBF de vardır.

Çok ilginçtir, daha sonra PKK'yi oluşturacak kadro da esas olarak Ankara üniversitelerinde okuyan öğrencilerden

oluşur. O yıllar, 1960-70 dönemi, bu ülkenin yaşadığı en güzel on yıldır.

Bunu İnci abla ile konuştuk... İnsanlarıyla, olaylarıyla başka bir dönemdi. Bu güzellekle bir on yılın daha yaşanması şimdilik ufukta bile görünmüyor. İnci abla ile o yılları konuşurken onda da bende de hüznün görülebilir durumdaydı.

Keşke ülkemizin daha sonraki tarihinde ileri ve önemli gelişmeler olsaydı da, hepimiz daha geri plana atılsaydık. Bir ülkenin solunun 40-45 yıl önceki tarihini özlemle hatırlaması iyi bir şey değildir.

Ama ne yapalım ki, durum da budur... Bir hafta önce Brüksel’de Doğan Özgüden ve eşi İnci Tuğsavul ile ilgili bir yemek düzenlendi. Yemeğe “Doğan abinin sevdiği kişiler” olarak Almanya’dan birkaç kişi gittik.

Gazetecilikte 50. yılını geride bırakmış, eşiyle birlikte neredeyse 40 yıldır da sürgünde yaşayan Doğan Özgüden’in, anılarının sürgün öncesini anlattığı ilk cildi, Vatansız Gazeteci adıyla kısa süre önce yayımlandı.

Her kuşağın bilinen insanları vardır. 68’liler için Doğan Özgüden bunlardan birisidir.

1965 sonrasında sosyalistler denildi mi, akla Akşam Gazetesi gelirdi. Bu gazetede Çetin Altan’ın Taş isimli bir köşesi vardı ve neredeyse her yazısı olay olurdu.

Gazetenin Genel Yayın Yönetmeni Doğan Özgüden idi

Baskılar sonucu gazeteyi bırakmak zorunda kaldıktan sonra ANT dergisi ve yayınlarını kurdu.

Bu ülkenin sol basınında Kürt sözcüğünü ilk kez kullanan bu dergidir OYAK’ı deşifre eden, Subay Holding, Kapitalistleşen subaylar işçileri yargılayamaz başlıklarıyla hiç birimizin o dönem bilmediği kutsal Türk ordusunun gerçek örgütlenmesini ortaya koyan da yine bu dergidir.

Ordu sadece hakim sınıfların baskı aracı değil, aynı zamanda hakim sınıfın da bir parçasıydı.

ANT Yayınları, Latin Amerika’daki gerilla savaşıyla ilgili çeviri kitaplar yayımlar.

Douglas Bravo'nun Milli Kurtuluş Cephesi bunlardan bir tanesidir. 1971'in ilk aylarında ODTÜ'ye gelen ve kısa sürede satılan bir kitabı almıştım. Yazarı Carlos Marighella, adı Şehir Gerillası... Kitabın kahverengi kapağı özellikle dikkatimi çekmişti: Üzerinde yuvarlak bir delik vardı, kurşun deliği... Yıllar sonra bu kapağı, usta bir mizampajcı olan İnci Tuğsavul'un yaptığını öğrenecektim.

12 Mart 1971 darbesinden sonra bütün dostları Özgüdenlere "gidin buradan" derler.

Genelkurmay kendisine bu yapıları unutmayacaktır ve zaten Özgüden'i çağırıp tehdit de etmişlerdir.

Gidiş o gidiş... Bugün hâlâ hakkında çok sayıda dava bulunuyor.

TC'nin Belçika Büyükelçisi işi Özgüdenleri hedef gösterecek kadar ileriye götürdü. Neden, çünkü sürekli faaliyet içindeler. Yıllardan beri Türkiye'deki baskıları teşhir eden İngilizce ve Fransızca aylık bir yayın organı yayımlıyorlar. Hemen her önemli toplantıya konuşmacı olarak çağırılıyorlar.

Yemekli toplantıda çok kişi söz alıp bir şeyler söyledi.

Ben de İnci Tuğsavul'un kapağını yaptığı Şehir Gerillası kitabıyla nasıl tanıştığımı ve yıllar sonra bile bu kapağı unutmadığımı anlattım.

Birkaç konuşmacı, yerinde olarak, İnci ablanın (70 yaşında) Doğan Özgüden'in (76 yaşında) hayatındaki büyük önemini belirtti.

Bazıları daha da ileriye giderek, "İnci abla olmasaydı, Doğan abi de olmazdı" dediler.

Yanımda oturan Avrupa Barış Meclisi'nden bir kadın kulağıma eğilerek, "Abartıyorlar, dedi. Adamda çap varmış ki, yapmış. İnci abla çok önemli, ama herhangi bir adama büyük destek olsan ne olur..." Doğru bir değerlendirme... Çaplı iki insanın birbirini bulması ve zor bir hayat yolunda birlikte yürümeleri ender rastlanan bir durum... 46 yıldır evliler... Doğan abiye hediye olarak güzel bir defter alınmıştı ve katılan herkes de sayfalara bir şeyler yazdı.

“Hayatta büyük işler yapmak isteyen bir erkeğin en büyük şansı, birlikte yürüyebileceği bir kadına rastlamaktır” diye yazdım.

İnci abla, “dört yıl adamın peşinde koştum” demişti, ama zahmetine değmiş... Bedel ödemeyi sadece hükümete, rejime karşı çıkmak kapsamında görmemek gerek... Almanya'nın bazı tanınmış bilim adamlarının doğru dürüst aile hayatı olmamıştır.

Adam üretiyor, kadın fazlasıyla ilgi bekliyor ve tabii bu iş yürümüyor.

İkisi birlikte olmuyor, ikisinden birini seçmek zorundasın.

Adam istediği gibi üretmezse, kendisi huzursuz olacak; istediğini yapar ve iç huzuruna sahip olursa, kalıcı bir ilişki kuramayacak.

Bu insanlar hapse girmiyor, sürgüne gitmiyorlar ama başka türlü bir bedel ödüyorlar.

Hangi yolu seçerseniz seçin, zor iş... İkisinin birlikte olması ise ender görülen bir durum... Bu ender durum da ancak ayrı ayrı güçlü üretme kapasitesine sahip olan kadın ve erkeğin birlikteliğinde ortaya çıkıyor.

İnci Tuğsavul'a cesareti için teşekkür

Eylem Aydemir, LibreNews, 25 Şubat 2011

“Bugün 9 Eylül 2009, sabahın 2'si... Gazeteciliğe başlajışımın tam 57. yıldönümü... İnci'nin zaman zaman kavgaya varan uzun ısrarları karşısında yenik düştüm. Tam 57 yıl önce İzmir'de taşra gazeteciliğe başlayıp İstanbul'da ve 38 yıldır da sürgünde devam eden fırtınalarla dolu yaşamın günlük kavga kesimini bugünden itibaren genç arkadaşlara bırakıyor, yarım yüzyılı aşkın bir geçmişi okurlara paylaşmaya koyuluyorum. Bunlar 12 Mart Cuntası tarafından po-

litik göçe zorlanan, 12 Eylül Cuntası tarafından da “vatansız” ilan edilen sosyalist bir gazetecinin notlarıdır...”

Hani derler ya her başarılı erkeğin ardında bir kadın vardır. Ben en çok Doğan Özgüden’in eşi, gazeteci İnci Tuğsavul’u kutlamak, ona cesareti, sabrı ve bu mücadeledeki büyük katkıları için teşekkür etmek istiyorum.

Kitabın ilk sayfasından son sayfasına kadar beni etkileyen Doğan Özgüden’in hafızası oldu. Herşeyi hatırlıyor: çocukluğu, hane içindeki gündelik konuşmaları, sokak ve mahalle isimlerini, okuduğu kitapları, yayınladığı yazıları, tanıştığı insanların isimlerini...

Kendi hayatını anlatırken o dönemin siyasi, ekonomik ve sosyal gelişmelerini de aktarıyor: İkinci dünya savaşının Türkiye’deki etkilerini, Vietnam savaşı sırasında yaşananları, destalinizasyon dönemini, Kore krizini, Türkiye’de tek partili sistemin sonunu, 1960 askeri darbesini, vs... Bu romanın belgesel tadı da buradan geliyor.

Doğan Özgüden’i ne kadar takdir etsem az gelir. Öncelikle hayatı boyunca karşılaştığı zorluklara boyun eğmediği için, ve tabii ki anılarını bizimle bu müthiş roman sayesinde paylaştığı için.

Aslında İnci Tuğsavul’a yazmak isterdim

Sennur Sezer, Evrensel, 2 Mart 2011

Merhaba Doğan Özgüden, Dün bitirdim Vatansız Gazeteci’yi (Sürgün Öncesi) ... Aslında İnci Tuğsavul’a yazmak isterdim. Eşine ve yol arkadaşına. Onun sürgün anılarıydı beklediğim. Bir kadının “vatansızlık” üstüne neler düşündüğünü öğrenmek için değil, (kadınların yaşam çizgisi olarak “yersizlik yurtsuzluk”u baştan benimsediklerine inanıyorum, baba evi, koca evi... yaşlanınca oğul-evi, damat-evi) belki bir “hemicins” olmanın okuma-benimseme rahatlığı yüzün-

den. Kitabın kapağındaki resmi bana onun bütün duygularını anlattı.

Sevgili Doğan Özgüden,

1960'lı yıllarda Türkiye İşçi Partisi saflarında mücadele etmenize, yollarımızın pek çok kesişmesine karşın pek tanışmıyoruz. Daha doğrusu hiç sohbetimiz yok. “Çeşitli gazetelerde çalıştıktan sonra 1967’den sonra Ant Yayınları’nı ve Türkiye’nin sosyalist düşün tarihinin önemli dergilerinden biri olan Ant’ı kuran Özgüden çifti”siniz. 1971’den beri Avrupa’dasınız. Diğer siyasal sürgünlerle beraber ‘Demokratik Direniş Hareketi’ni kurup, Cunta rejimine karşı kampanya yürütmenin sonucunda 1982’de, 200’e yakın rejim karşıtıyla beraber Türk vatandaşlığından çıkarılarak ‘vatansız’ bırakıldınız. Bugün, ‘Info Türk’ İnternet portalında Türkiye’yle ilgili gazetecilik yapmaya devam ediyor, ‘Güneş Atölyeleri’ adlı, çokuluslu bir göçmen eğitim merkezini yönetiyorsunuz. Bir söyleşinde vurguladığınız gibi Avrupa’ya ayak bastığınızdan beri hep “Türkiye’yle ilişkili, Türk’üyle, Kürt’üyle, Ermeni’siyle, Asuri’siyle, Rum’uyla hep Türkiyeli göçmen topluluklarının içinde” yaşamının sonucu “radyosuyla, televizyonuyla, Avrupa baskısı gazeteleriyle, CD’leriyle, DVD’leriyle ve son zamanlarda İnternet bağlantılarıyla, her gün sabah akşam,” Türkiye’desiniz.

Barışı görmeden ölmek istemiyoruz!

Hasan Cemal, Milliyet, 20 Mart 2011

Geçenlerde yaşı yetmişe dayanmış olanlar, bir yaşlılar heyeti kurduk, her zamanki gibi bir de metin çıkardık. O metnin son cümlesi, “barışı görmeden ölmek istemiyoruz’du.”

Barışı görmeden ölmek istemeyen, barış ve demokrasi mücadelesine bir ömür koymuş bir başkası da Doğan Özgüden, bir meslek büyüğüm.

Doğan Özgüden deyince, bir dönem Genel Yayın Yönetmenliği'ni yaptığı 1960'ların solcu gazetesi Akşam, ama özellikle haftalık Ant dergisi ve Ant Yayınları'nın çıkardığı kitaplar gelir.

Ben dahil 1960'ların solcu, devrimci gençliği, sanıyorum, Doğan Özgüden'in yönettiği, güzel ve çarpıcı kapak düzenini eşi İnci Özgüden'in yaptığı yayınlardan çok etkilendiği.

Doğan Özgüden'in 'Vatansız' Gazeteci'sini bir solukta okudum, çok şey hatırladım, çok şey öğrendim.

Ve düşündüm:

Barış, demokrasi kolay olmuyor.

Zaman ve sabır istiyor. Uğruna mücadele ve fedakârlık gerekiyor. Bir bedel ödemededen, birtakım acı kopuşlar yaşanmadan barış ve demokrasi kapıyı çalmıyor.

Bir Dönem İki Kadın'la 'Vatansız' Gazeteci'yi okurken bu gerçeği bir kez daha hissettim, bazen içim acıyarak...

Sonra da Oya Baydar'ın aktardığı o dizeleri Özdemir Asaf'ın:

*Daha gidecek yerlerimiz var,
Kalacak bir türkü söyler gideriz.
İyi pazarlar!*

“Avrupa Acı Vatan, Kimine Hiç Gülmeyi...”

Nusret Özgül, Yerelce, 11 Ekim 2011

Kitabı okurken, gerilere gidip, günümüzde erişilen noktalarla kıyaslama yaptığımda, İnci ve Doğan Özgüden çiftinin Türkiye Cumhuriyeti'nce “kucaklanarak” ödüllendirilmesi gerektiğini düşündüm! Neden mi?

Eşekler Diyarı'na pardon semtine Nasrettin Hoca ve eşeğini, Karagöz ve Hacivat'ı ilk sokağlar onlar. Çok kültürlü

toplumun, kültürler arası diyalogun temelini Güneş Atölyeleri ile Belçika’da ve hatta Avrupa’da ilk atanlar onlar!

Medeniyetler arası çatışmalara ilk direnenler onlar!

Önce ‘Yerel’ ardından ‘Ulusal’ seçimlerde Belçika Türk’üne seçme ve seçilme hakkı verilmesi mücadelesini başlatanlar arasında yer alıp, amansız bir mücadele sonucu güntümüzde varılan olumlu noktaya harç atanlar da onlar !

Türkiye’de gerçek bir demokratik ortam ve geniş özgürlükler tesis edilmesi için mücadeleyi Avrupa’da tek başlarına başlatanlar da yine onlar!

Türkiye’nin iktidar olmuş partilerinin milletvekilleri asker “vesayet”ini, darbeleri Avrupa’nın demokratik, ekonomik, siyasî kurum ve kuruluşlarında “savunurlarken”, yanlış yolda olduğunu belgeleriyle, kitaplarıyla, bültenleriyle, basın bildirileriyle, söylemleriyle göstermeye, kanıtlamaya çabalayanlar da onlar!

Kürt’ü “Kart-kurt” diye tanımlayanlar, kürt olmalarına karşın, devletin çeşitli baskıları, yıldırma politikaları ve hatta tehditleri yüzünden itiraf etmekten çekinenler mevcutken, daha Türkiye’nin gündemine tam oturmamışken, Kürt Sorunu’nun çözümünün zorunlu olduğunu savunanlar yine onlar! Yoksa, İnci ve Doğan Özgüden aslında “AKP”li mi? Öyle ya mevcut iktidar bugün aynı söylemlerle yola çıkmadı mı, çözümler üretmeye çalışmıyor mu?!

İlerlediği yol ile, Özgüdenlerin çizgisi koşutsallık niteliği taşıyor mu! Yoksa, İnci ve Doğan Özgüden özellikle mi siyasî sürgünde yaşamaya mahkûm kınıyorlar?! Çalışmalarıyla iktidardan daha fazla etkili olduklarından dolayı!

Kaderin cilvesi olmalı, bir şiiirden dolayı hapse girip çıkan bir siyasî bugün hükümetin başı ve “militarist düzen”e karşı mücadele veriyor görünümünde, eskiyle hesaplaşıyor izlenimi yaratıyor; İnci ve Doğan Özgüden siyasal sürgünde! Özgüdenlere âdeta “vur” emri çıkartan, Türkiye Cumhuriyeti’nin Belçika Kraliyeti nezdindeki eski büyükelçisi ise bugün, iktidarın başının dışışleri danışmanı, Özgüdenleri “Türk”e

karşı koruyan da Belçika! Ruhi Su bir türküsünde ‘Avrupa Acı Vatan, Adama Hiç Gülmeyi...’ diyor. ‘Avrupa Acı Sürgün, Özgüdenlere Hiç Gülmeyi...’ diye mi çevirsek acaba !

İnci Özgüden’in olağanüstü başarılı çalışmaları

Orhan Suda, Cumhuriyet, 17 Kasım 2011

Doğan kendi başından geçenleri, İnci ile birlikte yaşadıklarını anlatırken Avrupa’nın son kırk yıllık güncel tarihine de ışık tutuyor. Başvurdukları bütün kapıların nasıl yüzlerine kapatıldığını, Bruxelles’deki Türk elçiliğinin kendileri hakkında nasıl bir iğrenç karalama yürüttüğünü belgeleriyle ortaya koyuyor.

Avrupa’nın ilerici, demokrat, sosyalist dostlarından gördükleri desteği, sürgündeki Türk dostlarının: Ataol Behramoğlu’nun, Necmiye Alpay’ın, eski TİP yöneticileri’nden Feridun Aksın çiftinin, onların yanı sıra, Türkiye’deki vefalı dostlarının yardımlarını, buna karşılık, “parti önderleri”nin, özellikle de Behice Boran’la Nihat Sargın’nın uyguladıkları yüz kızartıcı bir “tavşana kaç tazıya tut” politikasının ibret verici tablosunu çiziyor. Kendi evlerinde üç ay misafir edip ağırladıkları Behice Boran’dan gördükleri vefasızlık gerçekten yürek burkutucu.

Ama ne gam, sabah gün doğarken kalkıp gece yarısına kadar büyük bir azimle çalışmaktan geri durmuyorlar. Akıl almaz bir çalışma bu: Cunta rejiminin iç yüzünü gözler önüne seren İno-Türk’ün kurulması. Fransızca, Türkçe, İngilizce, Hollandaca aylık yayının her yana ulaştırılması. Ve de her milletten sayıları binleri bulan göçmenleri eğiten, onlara Fransızca, Türkçe okuma yazma öğreten, resim, dans, müzik alanında yetişmelerini sağlayan ve sonunda Avrupa’nın en saygın eğitim merkezlerinden biri olarak ödüller alan Güneş Atölyeleri’nin doğuşu. Burada saz ve Türkçe dersleri veren İnci Özgüden’in olağanüstü başarılı çalışmaları.

Birbiri ardı sıra nükseden hastalıkları umursamaksızın, boş zamanlarını ellerindeki bütün müzik kayıtlarını tarayıp klasik Batı müziği, ta Orta Asya'dan, Anadolu'ya, Balkanlar'a uzanan ne kadar müzik türü varsa bunları plaklara kasetlere aktararak son derece önemli bir müzik arşivi oluşturmaları. Bütün bunları kotarmak, kısır siyasal çekişmelerde nefes tüketmeden, gerçek dostuklara daha fazla zaman ayırabilmeyi de sağlayacaktı.

“VATANSIZ GAZETECİ” hem ülkemizin kırk yıllık siyasal, sosyal olaylarını geniş ve eleştirel bir bakış açısından gözler önüne seren, hem de “ACI VATAN” Avrupa'da yaşananlara bire bir tanıklık eden paha biçilmez bir anı kitabı. İlk yazımda da belirttiğim gibi, Doğan Özgüden'i sevmeyenlerin, onun görüşlerine katılmayanların da dikkatle okumaları gereken vazgeçilmez bir başvuru kaynağı.

Okumaya başlamaya görün, sayfaları devirdikçe insanca yaşamanın, bencil hesapların buzlu sularında debelenmeye sırt çevirmenin, ülkesini sevmenin, doğru bildiğini savunmanın, bu uğurda bütün belalara göğüs germenin mücadelesini veren bu iki insanı: Doğan Özgüden'le İnci (Tuğsavul) Özgüden'i dostça kucaklamak isteyeceksiniz.

Doğan Özgüden'in kırk yıllık sürgün hayatı

Korkut Akın, Dünya, 3 Şubat 2012

Birileri hep benim dediğim, sadece benim istediğim olsun diye zorladıklarında olmuyor. Bu ister devlet olsun, ister kurum isterse kişi (bizim ülkemizde en çok anne-baba), olmuyor. Mutlaka ve muhakkak bir yerlerden birileri itiraz ediyor, karşı çıkıyor, tekere bir çomak sokuyor. Doğan Özgüden, o itirazcılardan, karşı çıkanlardan, tekere çomak sokanlardan biri... O bir gazeteci ve sürgünde yaşadıklarını -ki bu, bütü-

nüyle hepimizin yaşadıklarıdır, bir ülkenin bir dönem yaşadıklarıdır- iki ciltte anlatıyor: “Vatansız’ Gazeteci”.

Anlatılan senin de hikayendir... Eşi (İnci Tuğsavul Özgüden) de gazeteci olan Doğan Özgüden, bin bir güçlükle ve yasadışı yollarla yurtdışına çıkar. 12 Mart cuntacılarına karşı mücadelelerini bir an önce yurda dönüp sürdürme hedefleri olduğu için iltica başvurusunda bile bulunmazlar. Hemen çalışmaya başlayıp Türkiye’de yaşananları duyurarak, büyük bir muhalefet oluşturarak gidişatı ve özellikle yargılı veya yargısız infazları durdurmak isterler. Üyesi buldukları parti, bir arada oldukları arkadaşları destek olmak yerine köstek olurlar. Siyasetin ayak oyunlarını okuduğunuzda, ‘olmaz bu kadarı da’ diye iç çekeceksiniz, tıpkı benim gibi. Bir amaç, bir hedef doğrultusunda bir araya gelemeyen insanların nasıl olacak da yönetimi üstlenebileceğini ve bunu gerçekten demokratik, özgür ve özgün bir şekilde yapacaklarını düşüneceksiniz. Yine de umudu üzmeyip, o ‘güneşli günler’e el ele, omuz omuza yürüyeceksiniz. Çünkü İnci ve Doğan Özgüden, Belçika’da “Güneş Atölyeleri” kurmuşlar ve sadece Türklere değil Kürtlere, Süryanilere, Asurilere ve Afrika’dan gelen onlarca sığınmacıya da hem uyum hem de kendi değerlerini yitirmeme kursları düzenlemişler.

Yaşamak mı zor, yazmak mı?

Serpil Güvenç, Evrensel Kültür, Şubat 2012

3 Ocak 1967 günü, Doğan Özgüden, 70’li yılların sol yayın hayatında çok önemli bir yer tutacak olan bir yayın organını, ANT’ı çıkarmaya başladı. Aziz Nesin, Abidin Dino, Yaşar Kemal, Fakir Baykurt, İdris Küçükömer, Çetin Altan, Memet Fuat gibi yazarların kadrosunda yer aldığı derginin çıkış amacını ve dünyaya bakışını ilk sayıda yer alan “Niçin ANT?” başlıklı yazısında şöyle açıklamaktaydı:

“...Sosyalizm bugün böyle bir dönemdedir ki, emperyalizm tarafından desteklenen komprador kapitalizmi ve toprak ağalığı ittifakına karşı gün gün, yer yer yaşama savaşı verecektir... Bu sosyalist mücadelenin ön safında işçi sınıfı vardır, köylü vardır, toplumcu aydınlar vardır, gençlik vardır, dar gelirli vardır, tek kelimeyle Türk halkı vardır.... Türkiye’de sosyalist hareket işte bu çilekeş Türk halkının ileri hareketidir.. ANT, sermayenin bilinçli müdahalesiyle, ilan pazarlıklarıyla, kredi hesaplarıyla bu harekete karşı çıkan, hiç değilse onu yozlaştırmak için ikili oynayan Bab-ı Ali basınında yer verilmeyen gerçeklerin dile getirildiği, zincirlenen kalemlerin özgürce konuştuğu bir forumdur... O, sömürücülüğe karşı ant’tır/ O, sosyal adalet için ant’tır/ O, emperyalizme karşı ant’tır/ O, bağımsızlık için ant’tır...”

Gerçekten, ANT yayın hayatı boyunca yukarıdaki ilkelere bağlı kaldı ve onların savaşımını verdi. Türkiye sosyalist hareketinin, devrimcilerin, demokratların, sosyalistlerin sesi oldu. 12 Mart askeri cuntası öncesinde ve cunta döneminde, ANT’in kurucuları ve emekçileri, Doğan ve İnci Özgüden, birçok sosyalist aydın gibi, kaynağını faşist İtalyan yasalarından alan 141/142. maddelerle yargılandılar ve bu yargılamalar sonunda komünizm propagandası ve Kürtçülük yaptıkları iddiasıyla ağır cezalara çarptırıldılar. 1971 Nisan’ında Dogan Özgüden için toplam 195 yıl, eşi İnci Özgüden için ise 140 yıl hapis istenmekteydi. 12 Mart askeri cuntasının ilk uygulamaları içinde, sol/sosyalist yayın organlarının kapatılması vardı. ANT da bu furyadan payını aldı, dergi İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı’na TCK’nin 142, 311, 312, 156 ve 159. maddelerini ihlalden “süresiz” olarak kapatıldı.

Bu koşullarda, İnci ve Doğan Özgüden doğdukları, yetiştikleri ve kavga verdikleri “sevgili ülkeleri”nden kopmak gibi zor bir karar verdiler.

Doğan Özgüden’in anlatımıyla, 11 Mayıs 1971’de Münih havaalanına gelişle başlayan bu sürgün, Türkiye’den gelen her tutuklama, her işkence ve her idam kararı ile için “kan ağla-

arak” sürdürülen bir sürgündü... Farklı biçimlerde de olsa mücadelenin sürdürülmesine inanarak gidilen bir sürgün, “bir yerlere sığınmadan”, “ülkene geldiğin gibi dönmeyi hep ön planda tutarak gidilen bir sürgün”dü Doğan ve İnci Özgüden, iki arkadaş, iki yoldaş ve eş, askeri cuntaya karşı mücadeleyi ödün vermeksizin yurt dışında da sürdürdüler. Deyim yerindeyse birer atom karınca gibi çalışarak Türkiye’de yaşanan tüm insanlık suçları ve faşist uygulamaları Avrupa’ya aktardılar, birçok dilde yayınlar yaptılar, konferanslar düzenlediler, birçok Avrupa ülkesinde kişi ve kuruluşlarla temaslar sağladılar. Cunta karşıtı kampanyalar örgütlediler.

Evet, sürgün onların son durağı olmayacaktı, çünkü en kısa sürede geri dönüp herşeye kaldıkları yerden başlamaya başından beri kararlıydılar. Ama bu umut gerçekleşemedi, çünkü Türkiye egemen sınıfları bu iki güzel insana bir türlü vazgeçemedikleri devrimciliklerinin bedelini ödetmekte kararlıydı. Askeri cunta dönemlerini izleyen yıllarda ülkenin başına geçen hükümetler de onların sıla özlemlerine, yurda dönüş istemlerine karşı bilinçli bir duyarsızlık gösterdiler.

İnci ve Doğan Özgüden 70’li yaşlarını hâlâ ülkelerinden uzakta sürüyorlar. Ama son yıllarda, yazdıkları onlarca makale ve kitaba bir yenisini eklediler ve yurt içi ve yurt dışındaki kavgalarını, yani yaşamlarını anlattıkları iki ciltlik bir anı-biyografi kitabı yayınladılar. 2011’de Belge Yayınları arasında çıkan Vatansız Gazeteci adlı eser, bir ömür boyu verilen devrimci mücadele, sürgünlük ve özellikle de sosyalist sürgünlüğün getirdiği tüm acıların aktarılmasıyla sınırlı kalmamış.

Okur, özellikle ikinci ciltte, Türkiye devrimci hareketinin Avrupa’daki yansımalarını, örgütlenmelerini, önemli isimlerin yurt dışındaki faaliyetlerini ve ilişkilerini, Doğan Özgüden’in açık, dürüst ve ödünsüz anlatımıyla öğreniyor.

Avrupa’da ve Türkiye’deki sol/sosyalist örgütlenmeler hakkında ilk elden ve ayrıntılı bilgilerin yer aldığı iki cildin her biri neredeyse birer tuğla kalınlığında olmakla birlikte dildeki akıcılık nedeniyle hızla ve zevkle okunuyorlar.

SSCB ve Avrupa'daki sosyalist devletlerin Türkiye'deki faşist uygulamalara karşı beklenenden farklı, kendi ülke çıkarlarını ön plana alan tavırlarına rağmen Deniz'lerin idamını Sofya Radvosu'nun Türkçe yayınında okuyan kadın spikerin hıçkırına hıçkırına ağladığını ve yayının ardından Bulgaristan tarihinde faşistler tarafından öldürülen devrimcilerle ilgili anekdotların aktarıldığını, idamların SSCB'de, sosyalist ülkelerde ve Avrupa Konseyinde "hareketlenme" sağladığını, TİP/TKP birleşmesinin geri planını, Yunan cuntasına karşı mücadelesi ile tanınan Melina Mercuri'nin 12 Mart cuntası döneminde Türkiye'yi "ziyaret" ettiği için özür dilemesini, Avrupa sosyal demokrasisinin anti-komünizmini, Fazıl Say'ın "Nazım" CD'sinin eksik mısralarını öğreniyoruz Vatansız Gazeteci'den.

Kitap, içerdiği konular açısından, anı/biyografi olmaktan da öte bir yurt içi ve dışı "sol tarih" aktarımı olma özelliği taşımakta. Bu nedenle, hitap ettiği okur kitlesi, sadece bizler gibi, biraz da nostalji içeren okuma yapanları kapsamamakta. Türkiye sosyalist hareketini öğrenmek çabasına girmiş genç/yaşlı herkes için çok değerli bir kaynak.

Sevgili Doğan Özgüden, büyük zorluklarla dolu yılları "yaşamın zor", ama anlatmanın "daha zor" olduğunu söylüyor ama hoşgörüsüne sığınarak, bu onurlu ve uzun soluklu mücadeleyi bugünün kuşaklarına taşıyor olmasının çekilen tüm acılara değerini düşünüyorum.

Vatansız Gazeteci İnci Tuğsavul

Hüseyin Aykol, Aykırı Kadınlar, Haziran 2012

İddialı ve bol ödüllü bir gazeteci... 1960'lı yılların efsanevi Ant dergisi ve Ant Yayınları'nın temel taşlarından biri. Eşiyle birlikte yazdıkları ve yayınladıkları yazılardan dolayı haklarında 50'den fazla dava açıldı. 300 yılı aşkın hapis cezası talebiyle tehdit edildiklerinden 1971 askeri darbesi

ardından Türkiye’den ayrılmak zorunda kaldılar. Avrupa’da diğer muhalif sürgünlerle birlikte darbecilere karşı çeşitli kampanyalar yürüttüler.

1974 yılından bu yana Brüksel’de bulunan ve çeşitli dillerde Türkiye üzerine yazılar yayınlayan İno-Türk Ajansı’nı ve çok uluslu göçmen eğitim merkezi olarak görev yapan Güneş Atölyeleri’ni yönetiyorlar.

İnci Tuğsavul-Özgüden, 1940 yılında Ankara’da doğdu. Gazeteciliğe, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde öğrenimini sürdürürken, 1961 yılında Hür Vatan gazetesi ve Kim dergisinde başladı. Daha sonra Hareket (1962-63) ve Akşam (1963-66) gazetelerinde çalıştı. 1962’de Ankara Gazeteciler Sendikası, 1963’te de İstanbul Gazeteciler Cemiyeti tarafından “Yılın Gazetecisi” ödülüne layık görüldü.

İnci Tuğsavul, Akşam gazetesindeki mesai arkadaşı Doğan Özgüden ile 1965 yılında evlendi. Artık Özgüden’lerin mücadele dolu kaderleri ortak hale gelmişti. Nitekim Akşam gazetesinden ayrılmak zorunda kaldıklarında, Yaşar Kemal’in önerisi ve Fethi Naci’nin de destek vermesiyle, 1967’den sonra sosyalist haftalık dergi Ant’ı ve Ant Yayınları’nı kurarak 1971’de sıkıyönetim tarafından kapatılıncaya kadar yönettiler.

Özgüdenler, 1980’den sonra, askeri cuntaya karşı mücadele yürütmek üzere Avrupa’da kurulan Demokrasi İçin Birlik (DİB)’in genel başkanlığı ve yayın yönetmenliği görevlerini üstlendiler. Cunta’ya karşı yürüttükleri muhalefetten dolayı 200’e yakın rejim karşıtıyla birlikte 1982 yılında Türk vatandaşlığından çıkartıldılar.

Bu karar, on yıl sonra iptal edildiyse de, Dışişleri Bakanlığı kendilerine, Türkiye’ye döndükleri takdirde daha önce Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne bildirilen ağır suçlamalardan dolayı tutuklanmayacakları ve yargılanmayacakları konusunda herhangi bir yazılı güvence vermeyi reddetti.

Ankara Gazeteciler Cemiyeti ve Ankara Gazeteciler Sendikası’nın eski üyesi olan İnci Özgüden halen Belçika’da Uluslararası Basın Cemiyeti’nin (API) üyesi.

İstanbul'da 1965 yılında yayınlanmış Müzik Rehberi ve Brüksel'de 1991'de yayınlanmış Türk Kadını isimli iki eseri bulunan İnci Özgüden, gazeteciliğe Brüksel'de devam ediyor.

Sol Gazetecilik ve Özgüden'ler

Uğur Hüküm, Cumhuriyet, 20 Ocak 2013

Fransa'da 33 sayıdır 3 ayda bir basılan Médias dergisi son sayısı ile yayını durdurdu. Akademik nitelikle mesleki özgünlük arası, herhangi bir gazeteci veya basın uzmanı kadar sıradan vatandaşın da kolaylıkla yararlanabileceği bu süreli organ son kapak konusu olarak Fransız gazetecilerinin siyasi eğilimleri üzerine yapılmış bir araştırmanın sonuçlarını seçmişti: “Fransız gazetecilerinin yüzde 74’ü oyunu sola veriyor.” Bir başka ifadeyle Fransız gazeteciler solcuydu. Aslında ilk bakışta biraz yadırgatıcı, hatta ürkütücü de gelse bu tespit basit bir sosyolojik gerçeğe dayanıyordu. İster ‘mektepli’, ister ‘alaylı’ olsun gazeteci denen yaratık dünyaya, topluma, çevresine, olaylara eleştirel bakabilen; gördüklerini, duyduklarını ötekilere olabildiğince çok boyutuyla araştırıp aktaran bir mesleğin adamı demektir. Bu onun an-gaje, yanlı olmasını, besmele gibi her vesileyle tekrarlama da inandıklarını söylemesini engellemez.

Tanımlamak istediklerimizi dört dörtlük sergileyen örnek, 77 yıllık hayatının son 40 yılını tamamen gurbette geçirmiş büyük gazeteci Doğan Özgüden ve eşi İnci Tuğsavul’dur. Belge Yayınları’ndan basılan Doğan Özgüden’in toplam 1078 sayfalık, 2 cilt “Vatansız Gazeteci” başlıklı anıları meraklılara hararetle salık verilir. Sosyal mücadeleler tarihinin, en azından Fransız Devrimi’nden bu yana siyasi gündelik söyleme bile kattığı bir ikilem, sol ve sağ kavramları herkesçe kabul görmese de geçerlidir. Giderek belirsizleşse de solu, solcuyu

halen ayrıcalıklı kılan erdem haksızlığa karşı, eşitlikten yana; yaşamın tümüne yenilikçi, laik bir hassasiyet, kendisi dahil her şeye eleştirel ve ilerici bir yaklaşımla bakabilmesidir. Gazetecilik yolunun hızlı akan bir güncellikle kesiştiği çoğu noktada solcu tercihlerde bulunması doğal bir gerçek gibi gelebilir (Ancak gerçeğin giriftliğini dini, felsefi ve siyasi doğmalarla kestirmeden açıklamak pek olası değildir). Memamımızı sevdiğimiz bir Fransızca deyişle sürdürülim: “Gönlü solda, kesesi sağda”kilerin varlıkları kadar, gazetecilik ilkelelerine saygılı, dürüst sağcı bazı dünyalı meslektaşlarımızın varlığını da teslim etmek zorundayız. Bu bağlamda Özgüdenler gezegen ölçeğinde bir “arı” toplumsal-mesleki katmanın, nesli tükenmekte olan bir soyun da temsilcileridirler.

İnci için de ikinci bir gençliğin başlangıcı...

Amsterdam, 24 ocak 2013

Doğan Özgüden arşivlerinin Uluslararası Sosyal Tarih Enstitüsü (IISG)’e bağışlanma töreni Amsterdam’da, uluslararası prestij sahibi bu kurumun merkezinde, 24 Ocak 2013 tarihinde gerçekleştirildi.

Avrupalı birçok şahsiyetin yanısıra Özgüden’in 70’li ve 80’li yıllardan kavga arkadaşlarının özel surette Amsterdam’a gelerek katıldığı toplantı IISG adına Touraj Atabaki tarafından açıldı.

Günün IISG’de Türkiye’nin sosyal ve siyasi hayatı üzerine dokümantasyonun genişletilmesi açısından önemini vurgulayan Atabaki, Özgüden’in Türkiye’de ve sürgünde sürdürdüğü siyasi ve toplumsal kavgaları anımsatarak şöyle dedi:

“İki yıl kadar önce Doğan Bey ve İnci Hanım’ı bu enstitüde ağırlamak ayrıcalığına sahip olmuştum. Türkiye’nin en tanınmış gazetecilerinden biri olarak yaptığı yayınlarla

tanıyor ve 1971 darbesinden sonra ülkesini terketmek zorunda bırakıldığını biliyordum. Dahası, farklı konumlarda ve yerlerde, örneğin 1968’de yayınladığı Ant Dergisi bürosunda, Ermeni gazeteci Hrant Dink’in İstanbul’da öldürülmesinden sonra Avrupa kurumları önündeki mitingte konuşurken ve de ‘Bellekle direnme’ konferansında Auschwitz cehenneminden hayatta kalanlardan yazar Benjamin Orenstein ile birlikte çekilmiş fotoğraflarıyla daha yakından tanıyordum.

“Ancak, Brüksel’deki Güneş Atölyeleri’nde kendisiyle bir kez daha buluşmak başka bir Doğan’ı tanımama olanak sağladı: Eğitimci Doğan.

“İnci’yle birlikte yarattıkları, yaşlı ve genç, erkek ve kadın, farklı kökenlerden bir çok insanın bilgilerini artırmak ve yaşamlarında pasiflikten kurtulabilmek için eğitim gördüğü Güneş Atölyeleri’ni tanıdım. Bırakın Doğan’ın son derece zengin siyasal yaşamını, sadece bu eğitim çalışmalarının gerçekleştirilmesi dahi tek başına bir başarıdır.”

Atabaki konuşmasını Özgüden’e bizzat şu sözlerle seslenerek sonuçlandırdı:

“Doğan Bey! Eşiniz ve yoldaşınız Inci Tuğsavul sizinle birlikte sürgünde geçen kırk yılınızda, sadece Türkiye’de değil, Orta Doğu, Afrika ve Asya’nın birçok ülkesinde demokrasi ve insan haklarının yüceltilmesi için birçok platform oluşturdunuz.

“Ülkeniz Türkiye’de emekçilerin, kadınların ve etnik grupların hakları konusunda enformasyonu kalıcı kılmak ve arşivlemek konusundaki kararlılığınız, bugün devralmak ayrıcalığına sahip olduğumuz arşivlerinizde parlak biçimde yansıyor.

“Çok dolu yaşamınız, başarılarınızı özetlemeye olanak vermiyor. Yine de, sizin özverinize, imece yeteneğinize ve çalışma azminize takdirlerimi Nazım Hikmet’in dizeleriyle ifade etmek istiyorum.

*“Yaşamak bir ağaç gibi tek ve hür
“Ve bir orman gibi kardeşesine.”*

“Doğan Özgüden, bu Nazım’ın olduğu gibi biliyorum ki sizin de hayalinizdir.”

IISG Koleksiyon Geliştirme Bölümü yöneticisi Jaap Kloosterman’ın kurumun tarihi ve faaliyetleri konusundaki bir sunuşundan sonra, Flaman televizyonu Brussel TV’nin Özgüden ve Tuğsavul’un sürgün yaşamı hakkında kısa bir belgeseli ve Özgüden’in sürgününün 40. yıldönümü dolayısıyla Roj TV’nin hazırladığı bir başka belgesel izleyicilere sunuldu.

Son olarak, Doğan Özgüden, aşağıdaki konuşmayı yaptı:

“Değerli dostlar,

“Herşeyden önce, kırk yıllık bir sürgün yaşamının belgelerinin IISG gibi bir uluslararası sosyal tarih mabedinde yeralmasını sağlayan Erik Zürcher, Touraj Atabaki, Jaap Kloosterman ve Erhan Tuskan’a teşekkür etmek istiyorum .

“Dünyada toplumsal ve siyasal mücadelelerin başını çekmiş tarihsel şahsiyetlerin eserlerinin bulunduğu bu mekanda bizim arşivlerimizin de yeralmış olduğunu görmek benim için gerçekten gurur verici.

“Kırk yılı aşkın bir süredir ülkemde olduğu gibi sürgünde de çalışmalarımızın başarıya ulaşmasında büyük katkıları olan ve şu anda aramızda bulunan değerli yoldaşlarıma, Fahri Aral, Faruk Pekin, Müfide Pekin, Ragıp Zarakolu, Bige Berker, Yücel Top ve Tayfun Demir’e de teşekkürlerimi sunuyorum.

“Sağlık sorunları nedeniyle bugün burada bulunamayan sevgili hayat arkadaşım ve yoldaşım İnci Tuğsavul ile birlikte kurduğumuz yurttaşlar kavşağı Güneş Atölyeleri’nin tüm sorumluluğunu üstlenen çalışma arkadaşlarım ve yoldaşlarım Iuccia Saponara, Davut Kakız ve Tural Fincan’a da teşekkür ediyorum.

“Ne ki İnci de, inanılmaz zorluklar, baskılar ve engellere rağmen neredeyse yarım yüzyıl boyunca cesaretle yürüttüğu çalışmanın ürünleriyle bu an burada mevcut.

“Kendisinin o karanlık darbe günlerinde sayısız işkence, siyasi dava, idam ve mahkumiyet haberlerini ve belgelerini

kanlı gözyaşları dökerek nasıl kayda geçtiğini unutmam mümkün değil...

“Değerli arkadaşlar,

“Yaşadığım dönemlerin belgelerinin korunmasına ve değerlendirilmesine katkı tüm meslek yaşamımda ve toplumsal mücadelelerimde en önemli kaygılarımdan biri oldu.

“62 yıl önce gazeteciliğe başladığım iki yerel gazetenin henüz elle tutulur bir arşivleri yoktu.

“Gerçek bir arşivle ilk kez 1958’de Abdi İpekçi tarafından Ege Bölgesi temsilcisi olarak atandığım Milliyet Gazetesi’nde karşılaştım. Daha sonra da bir diğer İstanbul günlük gazetesi olan Gece Postası’nda...

“Ama meslek hayatımda ilk büyük gün, Türkiye’nin en eski günlük gazetesi Akşam’ın yönetimini üstlendiğim gündü. Buradaki arkadaşlarım anımsarlar, belki de büyük bir günlük gazetenin en genç genel yayın müdürü olarak Akşam’ı gerçek bir sol günlük gazeteye dönüştürmüştüm.

“Gazetesi sahibi Malik Yolaç’la sözleşme imzaladıktan sonra yaptığım ilk şey, Türkiye’nin yakın tarihi, sosyal ve politik yaşamı üzerine araştırma yapmak isteyenler için gerçek bir hazine olan gazetenin arşiv salonuna girmek olmuştü.

“Gazetenin genel yayın yönetmeni olarak önceliklerimden biri bu istisnai arşivleri geliştirmek ve devam ettirmektü. Şu anda, basın emekçileri arasında isimsiz kahramanlar olarak gördüğüm müstesna insanlardan birini özellikle anıyorum. Arşiv servisi şefi, aynı zamanda Beyazıt Kütüphanesi müdürü olan Muzaffer Gökmen...

“Sermaye çevrelerinin baskısıyla Akşam’dan ayrılmak zounda kaldıktan sonra 1967’de Ant Dergisi’ni ve daha sonra Ant Yayınları’nı kurduğumuzda İnci de ben de arşiv konusundaki kaygılarımızı hep ön planda tuttuk.

“1968 yılında, bir başka tarihi günlük gazete, Vatan, iflas ettiğinde, orada çalışan arkadaşların özel çabasıyla bu gazetenin onlarca yıllık fotoğraf arşivini bizim mütevazı Ant arşivlerine katmıştık.

“Maalesef, başka bir hayal kırıklığı gecikmedi... 1971 darbesinden sonra askeriyenin baskısı ve tehditleri karşısında ülkeyi terkettikten sonra, bu değerli arşivler ve hatta bizim özel kitaplarımız ya ordu tarafından tahrip edildi ya da bazı kişiler tarafından bilmediğimiz başka yerlere kaçırıldı. O arşivler bizim için artık mevcut değil...”

“İnci ile Avrupa’da 1971’de başlayan ve iki yıl süren illegal yaşamımızda dahi tüm zorluklara ve olanaksızlıklara karşın, Türkiye ile ilgili kupür ve belgeleri titizlikle koruduk. Bu belgeleri artık peyderpey IISG’ye bağışlıyor olmaktan mutluyuz.

“Bu arşivlerin, iki yıl illegal yaşamdan sonra, başta Avrupa Parlamentosu eski başkanı Piet Dankert olmak üzere Hollandalı dostlarımızın dayanışmasıyla legale çıktığımız Hollanda’da ebediyen kalacağından emin olmak ayrı bir mutluluk nedeni...”

“İllegalite yıllarında Amsterdam Merkez İstasyonu önündeki telefon kulübelerinde geceleme zorunda kaldığım günleri unutmam mümkün değil... Bugün IISG’ye emanet etmekte olduğumuz Demokratik Direniş Hareketi kitapları ve belgeleri hep o zor illegalite koşullarında gerçekleştirildi.

“1974 yılından itibaren, Demokratik Direniş Hareketi’ne katkıda bulunmuş dostlarımız ve yoldaşlarımızla birlikte önce Info-Türk, ardından da Güneş Atölyeleri kuruldu.

“Bu kurumlar sayesinde ki, 40 yıllık siyasal sürgün ve ekonomik göç, dünyanın her yerinde faşizme ve ırkçılığa karşı mücadele belgeleri titizlikle korunabildi.

“Bugün tüm bu belgeleri bu prestij sahibi uluslararası kuruma emanet ediyoruz.

“Bugün benim için de, İnci için de ikinci bir gençliğin başlangıcı...”

“Hayatta kaldığımız sürece bu kurumun arşivlerini zenginleştirmek için katkıda bulunmaya kararlılıkla devam edeceğiz.

“Hepinize tekrar tekrar teşekkür ediyorum.”

Bu konuşmanın ardından, 1971 askeri darbesinin 35. yılı vesilesiyle 2006 yılında Info-Türk Vakfı tarafından yapılan “Türkiye’de bir darbeden ötekine...” belgeseli gösterildi.

Son olarak, Özgüden arşivinin IISG’ye naklini yöneten kurum çalışanlarından Erhan Tuskan toplantıya katılanlara merkezin tüm bölümlerini gezdirerek ayrıntılı bilgi verdi.

Bu ziyarette, Karl Marx’ın elyazmalarından Türkiye Komünist Partisi (TKP), Türkiye İşçi Partisi (TİP), ilerici sendikalarla Türkiye sol hareketinin Nazım Hikmet, Zekeriya Sertel, Hikmet Kıvılcımlı, Vala Nurettin ve Kemal Sülker gibi önde gelen isimlerinin arşivlerine ulaşıldı.

Sol hareketin lider ve düşünürlerinin el yazmalarıyla karşılaşmak, kısmen de olsa okumak, hiç kuşkusuz, Özgüden’in dostları için bu müstesna günün en unutulmaz anlarıydı.

Bir sürgün çift

Ahmet Kahraman, Yeni Özgür Politika, 18 Temmuz 2013

TC, günümüz dünyasında, yer yüzüne hâlâ en çok sürgün yayan rejimdir. Başka benzeri kalmadı. İnci Tuğsavul-Doğan Özgüden çifti sürgün yüzbinlerden sadece ikisidir.

Üniversite ikinci sınıfa geçtikten sonra, mesleğe giriş vaktinin geldiği düşüncesiyle Vatan’da gazeteciliğe başlamış, altı ay sonra da Ankara temsilcisi İlhami Soysal’ın çağırmasıyla Akşam gazetesine geçmiştim.

İnci Tuğsavul’u Akşam’da tanıdım. Kendine olan güvenle, deve dişi meslektaşlar arasında “ben” edalı bir genç kızdı. Dikkatimi çeken bir başka özelliği ise, on parmakla, şaşırtıcı bir hızda daktilo kullanmasıydı.

Dışarıdan bakıldığında, toplumsal olaylar tarağında bezi yok gibi görünüyordu. Müzik ağırlıklı kültür, sanatla ilgili-

niyor, tiyatro sanatını seviyor, dönemin tiyatro ilahları Şeref Gürsoy, daha sonra televizyon dizilerinde “Nori Gandar” tipiyle bütünleşen Tekin Akmansoy bazan onu görmeye geliyorlardı.

Bir gün, rahmetli Bedii Güray’la tartışırken, “biz iktidara geldiğimizde” dediğini duyunca, dünyasında başka derinliklerin de olduğunu anladım.

Kısa süre sonra da, evlenmek için İstanbul’a gitti. Evleneceği kişi, genel yayın yönetmenimiz Doğan Özgüden’di.

Özgüden sosyalistti. Demek ki, “bizim” dediği görüş, sosyalizmdi. Ona saygım pekişti. “Sanat, sanat içindir” diyenlerden değildi.

Doğan Özgüden’e gelince: İşinin hakkını veren bir gazeteciydi. Yazarlar kadrosu ve içeriğiyle, 1960’ların unutulmaz sesi Akşam gazetesine o kişilik verdi.

Sonra, ayrılmak zorunda kalınca İnci Tuğsavul’la kendi işini, dergisi, klasik kitaplarıyla bir kültürel zenginlik olan Ant yayınlarını kurdu.

12 Mart 1971 darbesinden sonra, ülkelerinden koparılp sürgüne savrulanlara katıldılar. Bütün enerjilerini, darbelerin getirdiği yıkıma harcadılar.

Hüseyin Erdem’den İnci’ye mesaj

5 Ekim 2014

Sevgili İnci abla,

Bu uzun sürede az görüşmüş de olsak Ant’lı günlerin, sizsiz öksüz kalan Ant’lı günlerin, Ant’ın yavruları ve onun kökünden sürgünler olarak doğan ve onun gölgesinde ilerleyen Yar yayınlı, Kor yayınlı, Yöntem yayınlı ve hatta Suda yayınlı o günlerden bugünlere sana sağlık, huzur dolu ve canımın içi Doğan ağabeyimle birlikte güzel yıllar diliyorum. Bu sürgün yıllarını gelin sürülmüş tarlalar diye algılayalım.

Budanmak istenen koca başeğmez devrim ağacımızın sürgünleri olarak anlayalım. Nasıl yok etmek isterlerse istesinler, bizler o soylu insanlık ağacının hep sürgünleri olacağız, yeniden doğacağız.

İkinizi de sevgiyle kucaklarım.

Sürgün kardeşiniz HÜSEYİN ERDEM

İnci Tuğsavul – Doğan Özgüden’le röportaj

Belkıs Pişmişler, Avrupa Sürgünleri, Ağustos 2016

S - Kırkbeş yıl gibi, zamanı bile aşan bir süredir dünyada en uzun sürgün olan ender kimliklersiniz. Yurtsuz ve sürgünlük durumunun ebedi bir hal alması, eşitlik, özgürlük mücadelesinin de bir eksikliği midir?

Özgüden – Tuğsavul: Yurtsuzluk ve sürgünlük durumunun bizim için nerdeyse ebedi bir hal alması tabii ki bizim kişisel tercihimiz değil. Hemen belirtelim, biz Ant yazı kurulunun kararıyla Avrupa’da cuntaya karşı mücadeleye katkıda bulunmak göreviyle ve kaçak olarak yurt dışına çıktığımızda hep birkaç yıl sonra ülkeye aynı yollardan geri döneceğimiz kararlılığıyla sığınma falan istemedik, sahte pasaportla iki yıla yakın illegal yaşadık... Demokratik Direniş hareketini örgütledikten sonra, özellikle 1980 darbesi öncesi ve sonrasında ülkesini terketmek zorunda kalan Türk. Kürt, Asuri, Ermeni, Ezidi siyasal sürgünlerini tanımak olanağımız oldu. Bunların bir kısmı konjonktürel değişime uygun olarak artık Türkiye’de başının derde girmeyeceği düşüncesiyle geri döndü... Bizler 1983’teki vatandaşlıktan atılma kararından sonra aynı uygulamaya maruz kalmış arkadaşlarla birlikte uluslararası planda mücadele vermiştik. Ama eninde sonunda 12 Eylül rejiminin çökeceğinden emin olduğumuz için özel bir hukuki mücadeleye girişmedik. Ancak 1988’de vatansız bırakıldığımız ikinci kez bildirilince, önce Türki-

ye'deki Danıştay'da bu kararın iptali için dava açtık. Brüksel'deki bir basın toplantısı sırasında zamanın başbakanı Turgut Özal'a Türkiye'de insan haklarının durumuyla ilgili rahatsız edici sorular sorduğumuz için vatandaşlıktan atma kararı 26 Mayıs 1988'de Başkonsolosluk tarafından gönderilen iadeli taahhütlü mektupla ikinci kez tebliğ edildi. Buna karşı açtığımız davayı Danıştay, MGK'nin kararları aleyhine dava açılmayacağı gerekçesiyle usulden reddetti. Bunun üzerine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde dava açtık. Türk Devleti'nin mahkum edilmesi hukuken kaçınılmaz iken, Strasbourg'taki davanın karara bağlanmasından birkaç gün önce, Türk Devleti mahkumiyet yememek için 12 Eylül rejiminin bizler için özel olarak çıkarttığı "vatandaşlık kaybettirme yasası"nın iptal edildiğini açıkladı. Bunun üzerine AİHM bizim davanın hukuki dayanağı kalmadığı gerekçeyle red kararı verdi. Dava sürecinde Türk Hükümeti Strasbourg'a gönderdiği savunmasında bizlerin komünizm, bölücülük propagandası ve örgütlenmesi başta olmak üzere Türk Ceza Yasası'nın bir çok maddesine göre suç işleyerek vatandaşlıktan atılmayı hakettiğimiz yolunda savunma göndermişti. AİHM'nin kararı üzerine üzerine, Türkiye'deki avukatımız Halit Çelenk aracılığıyla Dışişleri Bakanlığı'na başvurarak, Türk vatandaşı olarak Türkiye'ye dönmemiz halinde, daha önce Strasbourg'a bildirdikleri ağır suçlamalardan dolayı hakkımızda işlem yapılmayacağı, tutuklanmayacağımız konusunda yazılı güvence verilmesini istedik. Maalesef o zamanki dışişleri bakanı Hikmet Çetin ve de ondan sonra bakanlık yapan Mümtaz Soysal ve İsmail Cem bize bu konuda güvence vermeyi reddettiler. Mülteci seyahat belgesiyle Avrupa ülkeleri içinde dahi seyahat etmekte güçlüklerle karşılaşıyorduk. Gazeteci olarak özellikle Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin toplantılarını izlemek, gerekirse Türkiye konusunda milletvekillerine bilgi vermek için Strasbourg'a gitmek zorundaydık. Fransız televizyonunda katıldığımız bir açık oturumda Türkiye'deki

azınlıklara uygulanan baskıları açıkladığımız için başta Hürriyet olmak üzere bazı Türk gazeteleri Fransız Hükümeti'ne " teröristleri televizyonda konuşurma " suçlamasında bulunmuştu. Bu nedendir ki, Türk dostlarını tatmin etmek için Fransız Hükümeti, üstelik de Mitterrand döneminde, mülteci pasaportuyla Strasbourg'a gitmemizi reddetti. Bu koşullarda yapacak başka bir şey kalmamıştı. Belçika pasaportu alarak seyahat özgürlüğüne kavuşabilmek için ikimiz de Belçika vatandaşlığı için başvuruda bulduk. Müracaatımızdan sonra tam dört yıl bize vatandaşlık hakkı tanımayı reddettiler. Belçika Kraliyet savcılığı bizim Türkiye'li terörist örgütlerin toplantılarına katıldığımız, Belçika toplumuna entegre olmadığımız gerekçesiyle Meclis'e hakkımızda aleyhte görüş bildiriyordu. Oysa, bizim yönettiğimiz eğitim merkezinde öğrenim gören birçok mülteci bizim "topluma entegre olmuştur" yolunda verdiğimiz belgelerle Belçika vatandaşı olabilmıştı. Bu konuda verdiğimiz mücadele Belçika demokratik kuruluşlarından ve şahsiyetlerinden de geniş destek gördüğünden Belçika Parlamentosu olağanüstü bir toplantı yaparak 90'lı yılların sonunda bizi Belçika vatandaşlığına kabul etti.

S - Sayın İnci Tuğsavul, yıllardır direnç ve cesaretle süren mücadelenizde son derece zarif bir kimlikle tanımlanıyor-sunuz. Bir kaybeden hüznünü yaklaştırmayan bu birikimden bize en çok neyi aktarmak istersiniz

Tuğsavul – Kimlik zerafetini bilemem... Kavgamda, yazı-larımda, örgütlenme çalışmalarında hep daha önceki sorulara ortak yanıtlarımızda belirttiğimiz ilkeler doğrultusunda davrandım... 25 yaşından beri Doğan'la birlikte *Akşam*, *Ant*, *Demokratik Direniş*, *İnfo-Türk*, *Güneş Atölyeleri* ve *Demokrasi İçin Birlik* mücadelelerinde sorumluluk üstlenerek ül-kemin, onun yaratıcı insanlarının, ezilen insanların daha güzel günler görmesi için uğraş verdim... Evet. Türkiye'den kopmak zorunda bırakıldığımız 11 Mayıs 1971 günü hayatımda hep acıyla anımsadığım bir gündü... Ama 12 Mayıs bizim

için kavganın yeni bir boyutunun başladığı gündü, üstelik pek de tanımadığımız topraklarda... Sığınmak zorunda kaldığımız bodrumlarda Türkiye'den gelen işkence belgelerini çevirirken hüngür hüngür ağladığım günler oldu... İhaneti yaşadığımız günler de... Ama yıllardır gerek siyasal mücadelemizde, gerekse sosyal kültürel çalışmalarımızda dünyanın dört bir yanından kopup gelen insanlara yardımcı olabilmek, onların seslerini duyurmaya çalışmak, kurduğumuz *Güneş Atölyeleri*'nin etkinliklerinde, çok kültürlü şenliklerinde onlarla beraber olmak, onların acılarını ve umutlarını paylaşmak... Evet hüznün, ama çokca da umut, herhalde yarım yüzyıla yakındır gide-medigimiz ülkemizde ve tüm coğrafyalarda belki bizim göremeyeceğimiz güzel günlerin ergeç geleceğine inançtır bizleri bu yaşta yıkılmadan ayakta tutan...

S - Yine o fotoğrafa atıfla, kimseler beklemezken bekleyen yakınlarla, uzakta kaybedilen sevilenlere ne demeli?

Tuğsavul – Ailelerimizden Doğan'ın da benim de hayatta birer kardeşimiz kaldı... Anne ve babalarımız bize hasret gittiler bu dünyadan... Yaprak dökümü... Birlikte mücadele verdiğimiz, birlikte çalıştığımız dostlar da birer birer veda etmekte bu dünyaya... Hayatta kalanlardan sesimizi duyan olur mu bilemem... Duyabilenlere tek sözüm var, o da ülkemizin en tanınmış sürgünlerinden Nazım Hikmet'ten... 1976'da Moskova'da anıt kabrini, sonra hayata veda ettiği evini ziyaret etmek onurunu taşıdığım büyük ozanımızın yine 1973'te Paris'te tanıştığımız ve 1980 darbesinden bir ay önce Normandie'de beraber olduğumuz eşi Münevver'e yazdığı şiiirden...

Sofya'ya bir bahar günü girdim, şekerim.

Ihlamur kokuyor doğduğun şehir.

Bilmediğin gibi ağırladı beni hemşehrilerin.

Doğduğun şehir kardeş evim bugün.

Ama kendi evin kardeş evinde bile unutulmuyor.

Şu gurbetlik zor zanaat, zor...

İnci Özgüden'in Turgut Özal'a yanıtı...

Yalçın Doğan, Hürriyet, 5 Nisan 2015

- Madam, Türkiye'yi bu kadar eleştiriyorsunuz, siz hiç Türkiye'ye geldiniz mi?

- Gelemiyorum.

- Neden?

- Sayenizde vatandaşlıktan atıldım.

Türkiye'yi eleştiren “madam” Fransızca konuşuyor ama Türk, 60'ların ikinci yarısında Türk basınına, Türk soluna damga vurmuş gazetecilerden Doğan Özgüden'in eşi İnci Özgüden. Fransızca konuştuğu için “madam”ı yabancı sanan ise Başbakan Turgut Özal.

Brüksel 1985, Özal'ın basın toplantısı. Soru soranlar arasında Doğan ve İnci Özgüden var, daha çok insan hakları eleştirileri ve demokrasi kaygısı. Özal sinirleniyor, toplantıyı bitiriyor.

Demokrasi eleştirileri boşuna değil, yazıları nedeniyle Doğan Özgüden hakkında toplam 300 yıla varan ceza istemi ile sayısız dava açılıyor. Derken, 12 Mart darbesi, Doğan ve İnci Özgüden yurtdışına gitmek zorunda kalıyor. Bir süre sonra ikisi de vatandaşlıktan atılıyor, iki kez, 12 Mart ve 12 Eylül'de. Özal'a “Sayenizde” derken, 12 Eylül göndermesi. O gün bugün, onlar 44 yıldır Türkiye'ye gelemiyor.

Direnişin efsane kadını İnci Tuğsavul

Nazım Alpman, BirGün, 6 Ekim 2016

Bu ülkenin aydınları, demokratları, sanatçıları, gazetecileri, ülkelerinin iyi olması için kendilerini feda eden iyi insanları her dönemde ağır bedeller ödediler. Ülkenin sağcı iktidarları ise inanılması zor zulümleri gözü kapalı biçimde uyguladılar. Sonra emekli olup da kenara çekildiklerinde,

“biz birlikte ne mücadeleler verdik” diye hapislerde süründürdükleri aydınlara karşı pişkince sırtttılar!..

İşte o çileleri çekmiş ve hâlâ da sürgün yaşamıyla (45 yıl) çekmeye devam eden İnci Tuğsavul Özgüden, 5 Ekim 2016’da 75. yaşını geride bırakıp yeni yaşına adım attı.

İnci Tuğsavul Özgüden 1964’te dönemin efsane gazetesi Akşam’ın görsel yönetmenidir. O zaman bu görevin adı Birinci Sayfa Sekreteri olarak geçiyordu. Genel Yayın Yönetmeni de Doğan Özgüden idi. Soyadından anlaşılacağı üzere bu iki değerli gazeteci o günlerin mücadele sıcaklığında birbirlerini tanıyıp sevmişler sonra da evlenmişlerdi.

Ama ne evlilik? İlk andan itibaren başlı başına bir direnişin sarsılmaz yol arkadaşlığı içinde, eğilip bükülmeden dimdik yürünen 50 yıllık bir aşk hikâyesi... 2015’te Belçika Kralı Philippe Leopold Loise Marie, Özgüden’lerin evliliklerine duyulan toplumsal saygıyı özel bir törende onlara takdim ettiği belgeyle taçlandırdı.

Özgüden’lerin birliktelikleri evlilik üzerine kafa yoranlara istediklerinden fazlasını verecek zenginlikler içeriyor. Bu iki değeri tanımış, Doğan Özgüden için bir de belgesel çekmiş biri olarak benim de tespitlerim var.

Uzun ve sarsılmaz bu evliliğin temelinde “mücadele arkadaşlığı” yatıyor. Her ikisi de çok sağlam bir altyapı ile basına gelmişlerdi. Örneğin İnci Tuğsavul, bir resmi heyetle gittiği İspanya’da Federico Garcia Lorca’nın kız kardeşini görüp, onunla anlaşarak ünlü şairin eserlerinin Türkçe yayımlanması için sözleşme yaparak dönmüştü. Sonra oturup bu şiirleri Türkçeye çevirmişti.

İnci Tuğsavul bunu “ek iş” olarak yapmıştı. Tıpkı Doğan Özgüden’in akşamları oturup yazdığı “Faşizm” kitabı gibi...

Türkiye Devrim tarihine “Özgüdenler” olarak geçen bu müthiş çift 1971 Mayıs’ında sahte pasaportlarla yurt dışına çıkarken haklarında istenen basın yayın cezalarının toplamı 300 yılı geçiyordu.

Onların olağanüstü yaşamlarını en iyi anlatan “Vatansız Gazeteci” adlı iki ciltlik Doğan Özgüden otobiyografi kitabında var (Belge Yayınları).

Ben iki yıl önce Brüksel’de evlerinde geçirdiğim iki üç günü paylaşmak isterim. Her ikisi de evlerinin büyük bir bölümünü çalışma odası haline getirmişlerdi. Ben o odayı “yazı işleri salonu” gibi gördüm. Doğan Özgüden duvar tarafındaki büyük masayı kullanıyordu. İnci Tuğsavul ise cam kenarındaki biraz daha küçük masayı. Biri genel yayın yönetmeni, diğeri de görsel yönetmen... Tıpkı 1960’larda olduğu gibi!

Akşam macerasından sonra bir başka efsane yayın organı onların elinden çıkmıştı: ANT Dergisi.

Dergi Doğan Özgüden, Yaşar Kemal ve Fethi Naci ile birlikte yayın hayatına başlamıştı. Genel Yayın yönetmeni Özgüden, görsel yönetmen de yine İnci Tuğsavul idi. 1968 Kuşağı’nın uğrak yeri bu dergiydi. Fahri Aral, “Bizde Doğan abinin emeği çoktur” diye anlatır o günleri.

Doğan Özgüden belgeselini çekerken İnci Tuğsavul, “ben konuşmam” dedi:

- Ama Doğan’ın yanında otururum!

Genel Yayın Yönetmeni ile Birinci Sayfa Sekreteri ilişkisi bütün gönül bağlarının üzerine çıkmış, şaşırtıcı bir disiplin ve bağlılıkla sürüyordu.

O zaman anladım ki, uzun birlikteliklerin yolu kalplerden değil parlak beyinlerden ve bükülmeyen bileklerden geçiyordu.

Birlikte geçirdikleri ilk yılbaşı olan 1965’te Doğan Özgüden sevgilisine “Kızıl Keman” unvanlı Davit Oistrakh tarafından icra edilmiş Kreutzer Sonat’ını hediye etmişti. Önceki gün 75’ten öteye geçen İnci Hanıma, Nâzım Hikmet’in 1949’da yazdığı “Ellerinize ve Yalana Dair” şiirini hediye etti.

Hayatları başlı başına bir direniş destanı olan bu iki insan Brüksel’de kurdukları Güneş Atölyeleri ile güneşli ülkelerden mülteci olarak Avrupa’ya gelenlere dil kursları, seramik eğitimleri, çocuklarına da etüt derslikleriyle mücadelelerine

devam ediyorlar. Bir de 1970'lerden beri sürdürdükleri "İnfo-Türk" adlı yayın organlarıyla Türkiye'deki insan hakları ihlalleri ve demokrasi mücadelesini Avrupa'ya yansıtmaya devam ediyorlar.

Görüldüğü gibi yazıya tek başladım ama iki kişi ile bitiriyorum. Ne yapalım ki Özgüden'leri tek kişi olarak anlatmak mümkün olamıyor.

Geçenlerde İsviçre Komünist Partisi kadın genel sekreterinin 70. doğum günü için dünyanın çeşitli ülkelerinden 70 kişinin davetli olduğu kutlama törenine katılan Akın Birdal, İnci Tuğsavul'un da böylesi bir doğum gününü fazlasıyla hak ettiğini hatırlattı. Ama hem İnci Tuğsavul, hem de Doğan Özgüden iki kez vatandaşlıktan atılma şerefine nail olduklarından Türkiye'ye gelemiyorlar. Biz buradan onları selamlıyoruz:

-İnci Tuğsavul Özgüden'in geride bıraktığı 75 yıllık onurlu hayatı Türkiyeli kadınlara örnek olmaya devam ediyor!

Bir kadın için sürgün ne demektir?

İsmet Kayhan, Yeni Özgür Politika, 7-8 Mart 2019

İnci Tuğsavul, 25 yaşından beri, 54 yıldır, Doğan Özgüden ile birlikte. Önce birlikte Ant Dergisini kurdular. Akşam, Demokratik Direniş, İnfo-Türk, Güneş Atölyeleri ve Demokrasi İçin Birlik mücadelelerinde sorumluluk üstlendi. "Türkiye'den kopmak zorunda bırakıldığımız 11 Mayıs 1971 günü hayatımda hep acıyla anımsadığım bir gündür" diyor ve sonra ekliyor: "Ama 12 Mayıs bizim için kavganın yeni bir boyutunun başladığı gündü, üstelik pek de tanımadığımız topraklarda." Sürgünde sığınmak zorunda kaldığı bodrumlarda Türkiye'den gelen işkence belgelerini çevirirken hüngür hüngür ağladığını söylüyor.

50 yıl doğup büyüdüğü topraklardan kopmak, yakınlara

rından uzak olmak zor. Nasıl dayandınız sorusuna İnci Abla, "Evet hüznün, ama çokça da umut, herhalde yarım yüzyıla yakındır gidemediğimiz ülkemizde ve tüm coğrafyalarda belki bizim göremeyeceğimiz güzel günlerin er geç geleceğine inançtır bizleri bu yaşta yıkılmadan ayakta tutan" diyor.

Sürgünlüğü şöyle tarif ediyor İnci Abla: "Yoldaşlarının tutuklandığı, işkenceden geçirildiği ya da katledildiği haberlerini aldığı anda duyduğunuz acıdır."

Sözü şimdi İnci Tuğsavul'a bırakıyoruz.

Kadın sürgününün bir bölümü şahsen mücadelenin içinde aktif olduğu için ülkesini terketmek zorunda kalmıştır. Bir bölümü de eşinin baskıya doğrudan hedef olması nedeniyle onunla birlikte ya da daha sonra sürgün kitesine katılmıştır. Ama nedenleri ve de işlevleri ne olursa olsun bir kadın için sürgün erkekler için olduğu gibi bir acıdır, eğer kendisi doğrudan baskıya hedef ise sürgünde de mücadeleyi aynı tutarlılıkta sürdürmesi gerekir... Eşinin hedef olması nedeniyle sürgündeyseniz, ona destek olması, dahası bu yeni ortamda mücadeleye katılması gerekir... Ama aile sorunları buna olanak vermiyorsa, en azından eşinin mücadelesini engelleyici tavırlardan kaçınmalıdır. Buna karşılık, eşi de sürgün acısı çeken kadının yaşadığı tüm sorunlar karşısında anlayışlı olmalı, günlük yaşamda onun yükünü hafifletmeli, olanaklıysa onun da mücadeleye zamanı ve gücü oranında katılmasına yardımcı olmalıdır.

Sürgünde yaşamak, sürekli geriye dönüşler yaparak geçmişini değerlendirmek, ondan dersler çıkarmak zorunda bıraktığı için belleği daha da güçlendiriyor. Ama yaş ilerledikçe, tabiat kanunu, bellekte de zayıflamalar başlayabilir ki bu sürgünde olsun olmasın herkes için geçerlidir.

Yazgıya inanmıyorum... Herşeyi belirleyen verilen toplumsal mücadelelerdir. Mücadele başarıya ulaşırsa sürgün de sona erebilir... Önemli olan o mücadelenin başarısına güncen katkıda bulunabilmektir.

Yoldaşlarının tutuklandığı, işkenceden geçirildiği ya da katledildiği haberlerini aldığı anda duyduğün acıdır...Tabii yıllardır ayrı kaldığın aile yakınlarının ve dostlarının ölüm haberleri geldiğinde duyulan tarifsiz acı da...

Bilgisayarda Özgüden ve Tuğsavul dünyası

M. Şehmus Güzel, AYorum, 14 Temmuz 2019

Her yazısı, her söyleşisi, her konuşması, her sohbeti anılarıyla harmanlanmış birer tarih, coğrafya, siyaset bilimi, jeostrateji dersidir. Türkiye ve Yakınoğu tarihi, bilhassa siyasi tarih, siyaset bilimi, sosyoloji, ekonomi alanlarında herkesin bir gün veya başka bir gün mutlaka işine yarayacak, yol gösterecek unsurlar taşıdıkları için. İşte bilmeyenler, henüz okumayanlar için yeni yayınladığı iki makalesini anayım:

11 Temmuz 2019 tarihli “İstanbul 2019’unun öncüleri unutulmasın...” başlıklı makalesinde Türkiye’deki onurlu ve başarılı belediyecilik deneyimlerinden ikisini yaratıcılarıyla birlikte anıyor: Doğan Özgüden doğru söylüyor: “Fikri Sönmez ve Mehdi Zana, Halktan yana belediyeciliğin öncüleri...” dir. “Terzi” Fikri Fatsa’da, Mehdi Zana Diyarbakır’da belediye başkanlarının nelere kadir olduklarını apaçık ve kalıcı bir biçimde ispat etmişlerdir. Her ikisinin de terzi olmaları bu mesleği icra edenlerle halkçılık, solculuk, devrimcilik arasındaki tarihi ve yadsınamaz ilişkilerin de gözler önüne serilmesidir. Türkiye sol hareketin tarihinde terzilerin özel bir konumu vardır. Kunduracıların da... İstanbul’da, Ankara’da ve başka mekanlarda 1940’larda Türkiye Komünist Partisi örgütlenmesinde bu konuda heyecan verici örnekler bulunuyor.

Doğan Özgüden 28 Haziran 2019 tarihinde yayınladığı, “Karizmalar savaşının iki aşısı...” başlıklı makalesinde ise, konusunu işlerken örnek olarak Bülent Ecevit’i de veriyor: 12

Mart döneminin nevezhur karizmatığı ise hiç kuşkusuz Bülent Ecevit'ti. Kendisiyle ilk kez 50'li yılların sonlarına doğru Ankara'da yedek subaylığını yaparken sık sık uğradığım Ulus Gazetesi'nde karşılaşmıştım. Eğitim gördüğü ABD'den yeni dönmüştü.” satırlarıyla başlıyor ve hepimizin çok iyi tanıdığımızı sandığımız Bülent Ecevit konusunda yepyeni bilgiler sunuyor. Bizzat yaşadığı ve tanık olduğu olaylarla birlikte. Tamamı okunmalı. Yaşayan Tarih'tir Doğan Özgüden.

İşte tam da bu bağlamda Özgüden'in okura yeni sunulan SÜRGÜN YAZILARI başlığını taşıyan dev eseri bir başvuru kaynağı olarak karşımızda. Eşitlikçi, 24 ayar altın değerinde eşitlikçi Doğan, iki ciltlik eserini sanki ince ayar mücevherci terazisinde tartmış ve öyle sunmuş: Evet her cilt diğerine eşit. Neredeyse. İşte ispatı: Birinci cilt 592 sayfa, ikincisi 586. 1940'lardan, çocukluğundan, günümüze Türkiye siyasi, toplumsal, ekonomik tarihi konusunda vazgeçilmez iki cilt. Birinci cildin ilk yirmi dört sayfasında, yazar kendi yaşamının bir bölümünü kuş bakışı sunuyor. Ve bu vesileyle Doğan Özgüden ismiyle birlikte anılmasa çarpılırız dedirtecek, sesini ve düşüncelerini yakınlarına, arkadaşlarına, okurlarına saklayan, eşinin her zaman her konuda birinci desteği, yaşam ve mücadele yoldaşı, sürekli çalışan ve sürekli arkadaşı İnci'yi de biraz daha tanıma olanağı buluyoruz. İnci'nin sadece adı değil soyadı da var: Tuğsavul. Evet adı ve soyadıyla İnci Tuğsavul, Doğan Özgüden'in hep yanı başında olmuştur, elindeki işi asla bırakmadan, hep yaratarak, koşturarak değil sakın sakın. Kitapların kapaklarındaki fotoğraflarına bakın, yaklaşın iyice, iyice bakın, İnci Doğan'ın hep yanıbaşındadır, yüzünde ince tebessümüyle. Böyle hayat, mücadele ve iş arkadaşı herkese nasip olmalı.

Çiftin, yaşamda ve mücadelede ayrılmaz ikilinin, öteden beri yarattıkları sadece yazmak ve yayınlamakla sınırlı değil. Örneğin bizzat ve a'dan z'ye yarattıkları İno-Türk ve “Güneş Atölyeleri” bünyesinde ve çevresinde yaptıklarıyla 1971'den itibaren Türkiye'de olan bitenlere ilişkin haberleri Avrupa kamuoyuna sundular, ülkedeki hakiki muhalefetin

mücadelesini de. Karşılıksız. Sadece Demokrasi, İnsan hakları ve halkların dostluğu için.

Elli yıllık mücadele ve gazetecilik çalışmaları içinde onlarca gencin yetişmesine katkıda bulundu. Doğan Özgüden ve İnci Tuğsavul bugün Brüksel’de bir “okul”, bir “institution” bir ”kurum”dur. Gazetecilikte, ırkçılığa, yabancı düşmanlığına, otoriterizme, her türlü diktatörlüğe, faşizme ve nazizme karşı mücadelede militanlıkta ... Bilinmesinde yarar var. Unutulmamasında da. Doğan ve İnci ve birkaç inanmış militan Demokrasi, İnsan hakları ve halkların dostluğu için aralıksız ve inançlı biçimde hep ele ele verdiler. Bilinmeli. Unutulmamalı. Doğan ve İnci örnek alınmalı. Yaptıkları örnek olmalı. İşte bunun için de Doğan’ın eseri okunmalı.

Doğan Özgüden iki ciltlik yeni çalışmasında 1971 askeri darbesinden bugüne yayınlanmış makalelerinden seçilmişleri sunuyor. Son yıllardaki ve bugünlerdeki yazılarını düzenli bir biçimde Artıgerçek sitesinde okumak da mümkün. Daha önce yayınladığı ve anılarını içeren Vatansız Gazeteci başlıklı iki ciltlik kitabını tanıtıcı yazılar da yeni çalışmasının birinci cildinde yer alıyor. Murat Belge’nin makalesi sol üzerine genel bir değerlendirmeyi de içermesi açısından çarpıcı, zihin açıcı. Gün Zileli’ninki de.

Birinci ciltte Doğan ve İnci ile yapılmış söyleşilere de yer veriliyor. Ant dergisinin çıkışına ilişkin söyleşi örneğin son derece önemli (s. 322-331): Hem Ant’ın neden yayınlandığını birinci ağızdan öğrenmek için, hem de Doğan Özgüden’in özgürük ve bağımsızlık aşığı olduğunu saptayabilmek için.

Böylece bugünkü iki ciltte, daha önce anılarında değindiği konuların kiminin derinleştirildiğine de tanık oluyoruz. Ve ülkemizin neredeyse yetmiş yıllık, az buz değil yarım yüzyılı geçkin, yakın tarihini daha iyi tanımak olanağı buluyoruz. Yazara, gazeteciye, gözlemciye, ortak dostumuz Ragıp Duran’ın yinelemekten zevk aldığı deyişiyle “hakiki gerçek”, derin ve ciddi teşekkür borçluyuz.

Benim için Doğan Özgüden hakiki bir özgürlük ve ba-

ğimsizlik örneğidir. Türkiye'nin "vicdanı"dır. Vicdanlarından biridir. Hakikaten. İçtenlikle.

Doğan Özgüden Türkiye'nin demokrasi nöbetçisidir. Yaşamı ve yaptıkları bunun ispatıdır. Anlamamakta direnenler de birgün bunu anlayacaklardır. Eminim.

Anılarında anlattıklarından çıkarsayabileceğimiz gibi, siyasi mücadelesinin başından beri toparlayıcı, derleyip toparlayıcı olması da örnek alınacak bir davranıştır. Parçalayıcı değil toparlayıcı. Azarlayıcı, dışalayıcı değil uzlaştırmacı, birleştirici. Türkiye'de sol mahallenin çocuklarında ender bulunur özelliklerdir bunlar ve bu açıdan da yinelenmesinde yarar vardır. Evet Doğan Özgüden'e ve Doğan Özgüden'lere ihtiyacımız dünden daha çok. Daha acil. Daha önemli.

Nihayet Doğan Özgüden ve İnci Tuğsavul'un paylaşımacı olduğunu da burada anımsatmalı, apaçık somut örneğiyle: İki ciltlik kitabı, İno-Türk ve Ant dergisinin tümü tamamı, diğer yayınlarını da, ne varsa hepsini İno-Türk sitesinden okumak, "indirmek" mümkün. Bundan sonrası size kalıyor. Bilgisayarınızla, evet evet bilgisayarınızla, bir dünya açılıyor önünüze: Doğan Özgüden ve İnci Tuğsavul dünyası. Hoşgeldiniz.

İyi ki varsınız

Ragıp Zarakolu, *Artıgerçek*, 28 Temmuz 2019

Seyahat dönüşü posta kutusunda Doğan Özgüden'in iki ciltlik *Sürgün Yazıları*'nı bulmak benim için büyük armağan oldu. (Toplam 1177 sayfa, İno-Türk Yayınları, Brüksel 2019).

Doğan Özgüden'in daha önce çıkan *Vatansız Gazeteci* adlı 2 ciltlik anıları da İno-Türk yayınları tarafından yayınlanmıştı. (Türkiye baskısı Belge Yayınları 2010,2011)

İkinci cildin benim Kandıra'da hapis olduğum sırada çıkması benim için bir başka armağan olmuştu.

Sürgün Yazıları'nın sadece bir seçki olduğunu hatırlatalım. Toplu yazılar derlense kaç cilt olur bilemem.

Eğer 'direniş kelimesinin en yakıştığı çift kim?' diye sorsanız, bunu Doğan ve İnci Özgüden diye yanıtlarım.

12 Mart cuntasına karşı başlattıkları direnişi bugüne değin bir gün sektirmediler.

Güdümlü sözde kurumların raporlarında 70'li, 80'li yılları devirmelerine karşın onları hedef seçmesi tesadüf değil.

Çünkü onlar bir gün bile ilkelerinden taviz vermediler, "Yetmez, Hayır!" dediler. Sistemin olanaklarından bir gün bile yararlanmayı, kurumlarını, yayınlarını alın terleri ve sabahın köründe daktilonun ve daha sonra bilgisayarın başına oturarak inşa ettiler.

Hem de hiçbir kariyerist beklentileri olmadan.

Kendi yaşamlarını, geleceği de kapsayacak bir biçimde organize ettiler.

ANT'ın muhteşem arşivinin ne olduğu meçhul. Ama her kayıp, yenisinin yaşanmaması için bir ders olabilir.

Bunun için son on yıldır, arşivlerini, süreli yayınlarını, bültenlerini, kitaplarını, belgelerini gelecek kuşaklar için güvenilir kurumlara teslim ettiler. Hiçbir şeyi kendi kaderine terk etmediler.

Bunu sağlayan ise onlardaki direniş ruhunun pes etmesi oldu. İnat iyidir ve gereklidir!

Sürgün yazılarının, ANT'ın son sayısındaki yazı ile başlaması ne kadar iyi olmuş. O son yazıyı hatırlıyorum. Sıkıyönetim ilen edilmişti Nisan ayında, yanılmıyorsam Osmanlı Matbaasında, sabahlandı. Son sayı çıktı, arka kapakta Enternasyonal Marşı.

12 Mart cuntasının suratına şamar gibi inen bir cevaptı bu. Ve ANT THKO'ya, Deniz'lere sahip çıkan tek yasal sol dergi oldu.

Doğan Abi ve İnci asla mülteci olmadılar, Avrupa'da di-

reniş için çalışır, bir çok farklı çevrenin bir araya gelmesi için çaba harcarken.

12 Mart ve 12 Eylül cuntalarının cinayetlerini onlar belgelediler, dünya kamuoyuna açıkladılar. Turhan Feyzioğlu'nun Avrupa Parlamentosunda muhbirlik tapması boşuna değildi!

Onlar bir yanda da Yunanistan'daki Albaylar Cuntasına karşı da çaba harcıyorlardı, Mme. Fleming'lerle birlikte. İsveç'te Güneş ve Barbro Karabuda'lar ile.

Enternasyonalist tanımlaması en çok Özgüden çiftine yaraşır. Sadece Türkiye coğrafyası açısından değil. Güneş Atölyeleri önünde çekilen iki resmin kapak olarak kullanılması çok anlamlı olmuş.

Belçika Asuri Enstitüsü, Brüksel Kürt Enstitüsü, Belçika Demokrat Ermeniler Derneği, Brüksel Halkevi ve Güneş Atölyeleri yöneticileri onlara "İnsanlık Vatandaşları" ödülü verdiğinde çekilen resim 1. Cildin kapağına denk düşmüş. İkinci kapakta ise, Rakel Dink ve kardeşi Mihail'in Güneş Atölyelerini ziyareti sırasında çekilen resim kullanılmış. Güneş Atölyelerinin alternatif eğitim modeli olarak ilerde incelemelere konu olacağına inanıyorum.

Orada 42 buçuk milletin mensubu ortak sıralarda birlikte eğitim gördü. Bir Ermeni ile bir Azeri yan yana oturabildi, arka sırada oturan Süryani ve Kürt ile sohbet edebildi. Ruanda soykırımında katledilen bir bakanın eşi orada önce öğrenci, sonra öğretmen olabildi.

Onlar sadece coğrafyamızın farklı renklerini ilk kez bir araya getirmeyi, ortak tavır belirlemelerini sağlamadılar, onları başka çilekeş halkların mensupları ile de buluşturdular. Safarad Yahudilerinin İspanya'dan kovuluşun 500. yılını anan ender sol çevrelerden biriydiniz.

Basın Konseyi'nin eski başkanı, Mesudiyeli hemşerim Oktay Ekşi sağ olsun, hakkını yememiş anılarında Doğan Özgüden'in "Çok iyi gazeteci idi, ama devrimciliği tercih etti" demiş.

Hayır, Oktay Bey, onlar gazeteciliği asla terk etmediler. 80’inde sabahın köründe bilgisayar başına geçip taze haberleri takip edip, yorumladığının tanığıyım. Ona ancak gazeteci+devrimci diyebilirsiniz.

Ve kurdukları *Info-Turk* ajansı, süreli bülten yayını, kısa ya da kapsamlı raporları ile Türkiye’deki politik gelişmeler, insan hakları ve azınlık hakları konusunda uluslararası çapta en güvenilir kaynaklardan biri olmuştur. Belçika basını uyurken, Brüksel’de aynı gün Kürt, Ermeni ve Süryani kurumlarına yönelik yangına varan saldırıların faillerini deşifre etmiştir. İşte buna gazetecilik derim ben!

Siz ise, ne yazık ki, adaşımın deyimi ile “apoletli medya” olmayı tercih ettiniz ve gazeteciliğin ruhunu öldürdünüz. Troll medyanın temelini sizler attınız.

Doğan Özgüden TİP’in oluşumuna ilk omuz verenlerden biriydi. Ama TİP’in gençliğe yönelik yanlış politikalarını eleştirenlerdendiniz. Bu nedenle ilk tasfiye edilenler oldunuz, daha TİP 1965’de parlamentoya girmeyi başarmadan. Yine TİP’e desteğiniz çekmediniz, Aybar/Aren-Boran bölünmesine değin ve ikisine de destek vermediniz.

1969 yılında, yeni bir yaklaşım içine giren *ANT*’ın editöryal çıkarımını biz gençlere bırakacak kadar mütevazı idiniz ve güveniyordunuz.

Bunu daha önce 1968 yılında, *Yeni Ufuklar* editörü Vedat Günyol ile yaşamıştık Masis Kürkçigil ile. Vedat abiye, Yalçın Doğan editörlüğünde Fransa’da 68 üzerine bir sayı çıkardığı için “yahu bir de bizim 68’imiz var” diye söylenince, Türkiye’de 68 sayısının çıkarımını bize teslim edivermişti.

Hasılı Doğan Özgüden liderliğinde bir TİP’in çok daha farklı bir biçimde organize olacağına, TİP ile gençliğin kopmayacağına, bir dönem MDD’nin egemen olmasının engellenebileceğine inananlardanız.

Doğan Abi ve İnci, iyi ki varsınız!

Akşam gazetesinden tanıdığım İnci Tuğsavul

Ahmet Kahraman, Yeni Özgür Politika, 1 Ağustos 2019

Türk rejimi sınırları içinde doğan, ama “barbarizme gözlerimi kapar, boynumu kırar, dümenime bakarım“ demeyen herkesin, “kader“ çizgisi çatallıdır. Çatallardan biri, sürgün yollarımı, öteki de zindanı, daha ötesi ölümü göstermektedir.

Yüz yaşına yaklaşan Türk devletinde, “ben insanım“ diyenleri bekleyen kader budur. Sabahattin Ali'nin kafasını ezdiler. Musa Anter'i, 75 yaşındayken tetikçilerin önüne attılar. Bir grup aydın ve sanatçıyı Sivas'ta, kaldıkları otelde sarıp topluca yaktılar.

Başlangıcından beri, böylesine pis ve kirlidir, bu devlet. Onun için, yaşama umutlarını avuçlarına alıp kaçış yoluna düşenler kervanı, kesintisiz uzadı, durdu

Yer yüzünde bugün, yüzbinlerce Türk rejiminden kaçan, sürgün yaşıyor.

Ama darbe veya seçimlerle “Reiz“ değiştikçe, sürgün yolları yeniden hareketleniyor. AKP rumuzlu İslamo-Faşist darbeden sonra, onbinlerce okumuş, aydın, sanatçı, yazar, gazeteci kendini can havlıyla sürgün yollarına vurdu. Dün, üniversite kürsülerinde bilimi seslendiren öğretim üyeleri, eğitimli insanlar, namılı gazeteciler, el kapılarında, tuvalet temizliğine razı oldular.

“Bendeniz“ de, yüz yıllık sürgün kervanında bir bireyim. Ama İnci Tuğsavul-Doğan Özgüden ikilisi, biz yaşayan sürgünler arasında en kıdemli.

Burada bir parantez açmak gerekirse eğer, onlarla tanışıklığım, oldukça eskidir.

20 yaşımıydım. Öğrenci ve Vatan gazetesinde, gazeteciliğe başlamıştım. Altı ay sonra, o güne kadar hiç karşılaşmadığım meslek ünlülerinden biri olan İlhami Soysal'ın çağırmasıyla, Akşam gazetesine geçtim ve Ankara bürosunda, Başbakanlık muhabiri olarak çalışmaya başlamıştım.

İnci Tuğsavul’u orada tanıdım. Gencecikti, o da. Burjuva kültürünü özümsemişe benziyor, şık giyiniyor, giydiğini de yakıştırıyordu. Ayrıca, bir başka farkı daha vardı:

Beni şaşırtacak kadar hızlı ve on parmakla daktilo yazıyordu.

Küçücük büroda, benimle bir diyalogu oldu mu, hatırlamıyorum. Ama daha sonra TRT’de maç anlatımlarıyla ünlenecek Aydın Köker ve haber şefimiz Bedii Güray’la sohbetleriyle, gelip giden sanatçılarla konuşmalarından, müzikle ilgilendiğini, gitar çaldığını biliyordum. Hakkında başkaca da hiç bir şey...

O nedenle, bir gün Bedii Güray’la tartışırken, “biz iktidara geldiğimizde” dediğini duyunca şaşırdım. Toplumsal sorunlardan uzak sandığım, gitar çalan genç kız, tutuklu bir militan gibi, radikal bir toplumsal değişimden söz ediyordu.

Çok geçmeden de, bizim bürodan ayrıлып İstanbul’a gitti. Ardından da Genel Yayın yönetmenimiz Doğan Özgüden’le evlendiğini ve gazete merkezinde çalışmaya başladığını duydum. “Biz” demekle ne kastettiği, benim için artık malumdu. Doğan Özgüden sosyalistti. Türkiye İşçi Partisinin (TİP) de merkez yönetimindeydi...

Yeri gelmişken, Türk hinderlandında “gerçek sosyalist yetişmedi” demeyeceğim, ama gerçek “sosyalist” sayısı, parmakla sayılacak kadar azdı. Bugün de, yok denilecek düzeydedir. Sosyalist rozetli kişi ve sol kılıflı hareketlerin tümü, gerçekte Kemalistti.

Sosyalist naralıların programları, Atatürk’e biatla başlıyor, toplantıları Atatürk büstünün gölgesinde gerçekleşiyor, Atatürke tapınma yürüyüşlerine katılıyorlardı. Adında Komünist ibaresi de bulunan, Moskova’dan beslenme Türkiye Komünist Partisi (TKP) “Atatürk ilke ve inkılapları”nın sesiydi. Dünyaya, Kürtleri “Atatürk devrimlerine baş kaldıran gerici-ler” olarak anlatmakla görevli sayıyorlardı, kendilerini...

Doğan Özgüden, bu çoraklığın hepsi kedisiydi. Kendini

geliştirerek kendi kaldı. Önce insan, sonra demokrat ve insancıl, sonuncu aşamada sosyalist...

Hiç bir evrede, sosyalist naralı Türk ırkçısı olmadı. Eğilip bükülerek, kirlenmedi. Yağmur damlası kadar temiz kaldı. ortasında, parmakla gösterilecek başlıca sosyalistti.

Gitar çalan genç kız (İnci Tuğsavul) dünyada benzerine nadir rastlanan bir eş profili ile yanında yer aldı, onun. Fedakar ve tamamlayıcı olarak...

Bu ikilinin şekillendirdiği Akşam gazetesi, 1960'ların ortasında, Hitler hayranlığından gelme ve İtalyan Mussolini yasalarının yürürlükte olduğu TC'de, insani bir kaleydi. Gazeteyi Doğan Özgüden yönlendiriyor, fakat, ona ruh veren birinci sayfayı da İnci Tuğsavul yaratıyor, kağıttan okul olarak okuyucu kitesine ulaştırıyordu. Gazete uyaran, uyandırıp sorgulayan haberlerin yanında, Çetin Altan, her sabah üçüncü sayfada, ahir zaman dervişi edalı insanlık anlatıcısı olarak, okucularla buluşuyordu. İlhami Soysal ise militer ayrıcalığı düşmanın bedelini, kaçırılıp kemiklerinin kırılmasıyla ödüyordu.

Tabii ki, Mussolini yasaları zemininde demokrasıcılık oynayan sistem, buna tahammül edemedi. Gazeteyi ekonomik ambargo altına alarak, karşılığında Doğan Özgüden'in kellesini istediler. Patron Malik Yolaç, teslim oldu. Ama bu gazeteyi kurtarmadı, batırdı.

Doğan Özgüden ve İnci Tuğsavul'a gelince, onlar Ant dergisini organize ettiler. Ant'ın ilk sayısı, Yaşar Kemal'in "Zengin Mezarları, Yoksul Evleri" röportajı, Çetin Özekin'in Faşizm anlatısıyla çıktı ve yoluna devam etti.

Sonra, 12 Mart askeri darbe süreci ve karı-kocanın sürgün yılları...

Ancak, sürgünde de susmadılar. Türk rejimlerinde acı çeken kimsesizlerin kimsesi, onların sesi oldular. Hâlâ, başladıkları gibi devam ediyorlar...

Bu arada, Doğan Özgüden aralıksız yazdı. Anılarını "Vatansız Gazeteci" başlığı altında yayımladı. Önümde, her biri

üst üste konmuş iki tuğla kalınlığında, iki kitap duruyor: “Sürgün Yazıları”.

“Sürgün Yazıları”, değişik yerlerde yayımlanmış makalelerdir. Her biri, Türk tarihinden bir kesit. Tümü bir arada ise Türk rejimlerinin siyasal, sosyal ve ekonomik panoramasıdır.

Kitapta Türk rejiminin insan görünme taklaları var. İnsanlara çektirdiği acılar, Kürtlerin trajedisi vardır. Ermeniler, Asuriler, Süryaniler, Rumların çektikleri vardır. Bizler, kanlı rejimin yangına verdiği dünyamız ve her şeyden öte, “Sürgün Yazıları” kitabında, Doğan Özgüden’in “Türk tipi solculara benzemeyen” sol duruşu, kişiliği vardır...

Vefakâr elma ağacına teşekkürümüzdür

Doğan Özgüden, İnter-Türk, 26 Ekim 2019

80’li yıllarda, Evren Cuntası tarafından vatandaşlıktan atılmamızdan sonra Türkiye’ye uzun süre dönemeyeceğimizi düşünerek Belçika’nın Leuven ve Aarschot kentleri arasındaki Heikant tepelerini kaplayan orman içinde PVC’den yapılmış bir kulübe almıştık. Tamamen ıssız bir yerdi. En yakın evler birkaç yüz metre uzaktaydı...

Brüksel’deki yoğun çalışmalardan vakit bulabildiğimizde can yoldaşı kedilerimiz Çita ve İvan’la birlikte gidip bir iki gün tabiatla baş başa kalıyorduk.

Günlerce meşe, gürgen, çam gibi yabani ağaçları söküp yerlerine meyve ağaçları dikmiş, tonlarca toprağı el arabalarıyla taşıyarak ekim tarhları yapmış, çeşit çeşit çiçekler, domates, fasulye, biber, bakla, patlıcan, kabak, bezelye, soğan, sarmısak, üzüm yetiştirmiştik.

İnci duvar örmekte ve taş döşemekte bayağı ustalaşmıştı. Yıkılan eski binaların tuğla ve taşlarını ya da yerleşime aç-

mak üzere yıkılan mezarlıkların parçalanmış mermerlerini taşıyarak platformlar, yollar yapmıştık.

Anvers yakınındaki Heist-op-den-Berg kentinde her hafta sonu Flaman köylülerinin tarımsal ürünlerini, kümes hayvanlarını, keçilerini, kuzularını, hattâ büyük baş hayvanlarını ehven fiyata sattıkları geleneksel bir köylü pazarı kurulurdu. Sebze, meyve, çiçek fidelerini, elden düşme bahçecilik aletlerini de orada Flaman köylülerinden satın alırdık.

Çocukluğumda söz verildiği halde yoksulluktan dolayı bana bisiklet alınamadığı için, bu iki tekerlekli harika araca sahip olabilmek hep büyük tutkularımdan biriydi. Bu köylü pazarından iki tane de elden düşme bisiklet edindik. Böylece günlük yaşamımızda yeni bir ufuk açıldı. Bahçe çalışmasından vakit buldukça bu bisikletlerle kanal boylarında, köy patikalarında, ormanlarda en azından 15-20 kilometre yol yaparak tabiatı daha bir yakından tanıyorduk.

90'lı yılların ortalarında, Brüksel'de hem ikamet hem de İfo-Türk'ün yönetim yeri olarak kullandığımız apartmanın sahibi orada artık kendisinin oturacağını bildirerek çıkış vermişti.

Bunun üzerine harca borca girip bu plastik kulübenin yerine içinde devamlı yaşayabileceğimiz, aynı zamanda İfo-Türk bürosu olarak kullanabileceğimiz sağlam bir bina yaptırmaya niyetlendik. Ama mümkün değildi, çünkü 60'lı yıllarda kulübe yapıldıktan, hatta elektrik, su ve telefon dahi bağlandıktan sonra ormanın o kesimi inşaata yasak korumalı arazi ilan edilmişti. İzin taleplerimiz reddedildi. Kaçak yaptırmamızı tavsiye edenler de oldu, ancak Flaman Topluluğu kimsenin gözünün yaşına bakmadan yapılan yeni evi yıktırabilir ve bizi yaşlı günlerimizde dımdızlak ortada bırakabilirdi.

Ormandaki kulübemizi içimiz kan ağlayarak satıp borca da girerek Brüksel'in Türk mahallesi Schaerbeek'te, aynı zamanda büro olarak kullanabileceğimiz bir daire alıp oraya taşındık. Hâlâ da oradayız.

Kulübemizi ise motosiklet delisi bir İtalyan satın almış,

üstelik yasağa rağmen ek odalar yaptırarak büyütmişti. Ancak bizim zamanımızdaki gibi özen gösterilmediği için bahçe kısa zamanda tüm güzelliğini yitirmişti. Yine de yılda bir iki kez Heikant'a gidip hasret gideriyorduk.

Ne ki, sekiz yıl kadar önce gittiğimizde evin yerinde yeller esiyordu, tamamen yanıp kül olmuştu. İtalyan aile de mecburen başka bir yere göç etmişti.

Buna rağmen en azından dikmiş olduğumuz meyve ağaçlarının ne halde olduğunu görmek için İnci'yle birlikte o ormandan arada bir geçmeyi hiç ihmal etmiyorduk.

Araya giren sağlık sorunlarından ötürü birkaç yıl aradan sonra geçen yıl gittiğimizde bahçe tam bir cöngüle dönüşmüş, bir tek elma ağacı dışında meyve ağaçlarının hiçbirinden eser kalmamıştı.

Bahçeyi boğan diz boyu çalı çırpıyı yarararak yanına yaklaştığımızda, elma ağacı henüz kırılmamış dallarından birinde bir elma ile bizi bekliyordu. Gözümüz yaşararak kopartıp ağaca teşekkür etmiştik.

Suriye aktüalitesinin yarattığı üzüntüyü bir nebze dağıtabilmek için bugün İnci'yle birlikte yine ormana gidip metruk ve mahzun bahçemizi bir daha ziyaret ettik. Cöngül daha da azgınlaşmıştı. Elma ağacımız ise bir sürü dalını daha kaybetmiş, can çekişir haldeydi... Ancak kırılmamış dallarından birinde bir tek elma yine bizi bekliyordu. O da tam olgunlaşmamış, kavruk bir meyvaydı...

Cöngülün ortasında elmayı kopartıp gözümüz yaşlı yürekten teşekkür ederek vefakâr elma ağacımızla yeniden vedalaştık.

Görünüşüne göre bu bize herhalde son ikramıydı...

Ama söz... Hayatta olursak, 2020'nin sonbaharında yine ziyaret edeceğiz... Artık yerinde yeller esiyor olsa da, elma ikram edemese de...

Sevgili elma ağacı... Bin teşekkür sana...

Güneş çocuklarının 45 yıllık kavgası...

Doğan Özgüden, Artıgerçek, 21 Kasım 2019

Akşam Brüksel’de kuruluşunun 45. yıldönümünü kutladığımız *Güneş Atöyeleri*’nde bir arayan geldiğimiz Belçikalı, Asuri, Ermeni, Kürt, Türk ve daha bir çok milliyetten dostlarımızla konuştuğumuz, dertleştiğimiz konuların başında Tayyip faşizminin yurt içi ve yurt dışı terörü, ona karşı HDP’nin başını çektiği yeni direniş atılımının yurt dışında nasıl destekleneceği geliyordu.

Aralarında yarım yüzyıla yakındır sürgünde birlikte mücadele verdiğimiz, Tayyip’in jurnal ajansı SETA birlikte hedef gösterildiğimiz dostlarımız olduğu gibi, *Güneş Atöyeleri* kurulduğunda henüz doğmamış, 12 Mart ve 12 Eylül terörlerini hiç yaşamamış, ama bugün Tayyip terörüne boy hedefi olan genç dostlarımız da vardı.

Güneş Atöyeleri’nin doğuşu, Türkiye ile birlikte üç Avrupa ülkesinin, İspanya, Portekiz ve Yunanistan’ın da faşist diktatörlükler altında bulunduğu bir döneme rastlar. O dönemde bu ülkelerin anti-faşist direnişçileriyle sürekli eylem birliği ve dayanışma içindeydik. Ne ki, bu üç ülkede de kısa bir süre sonra faşist yönetimler çöktü, İspanya, Portekiz ve Yunanistan Avrupa Birliği’ne üye oldu. Ama Türkiye, üzerinden 45 yıl geçtikten sonra bu kez de İslamcı faşizmin pençesinde...

12 Mart’ın ardından başlayan sürgünümüzün ilk üç yılı, 1971’den 1973’e kadar, *Demokratik Direniş*’in Belçika, Hollanda, Almanya ve Fransa başta olmak üzere çeşitli ülkelerde örgütlenmesi, cunta yönetiminin kirli yüzünü teşhir etme mücadelesiyle geçmişti.

Legale çıktuktan sonra Türkiye gerçeklerini dünya kamuoyuna çeşitli dillerde sistemli bir şekilde duyurmak üzere 1 Mayıs 1974’te, Avrupa’nın başkenti Brüksel’de bir enformasyon ve dokümantasyon merkezi olarak *İnfo-Türk*’ü kurmuştuk. *İnfo-Türk*’ün haber bültenlerinin ve Türkiye’de

basımı hâlâ yasak olan kitapların Belçika’da yayınlanmasını finanse etmek amacıyla piyasaya da iş yapacak bir dizgi, mizanpaj, grafik ve baskı atölyesi kurmuştuk. Ben bülten ve kitapların metinlerini Türkçe döner kafalı bir IBM dizgi makinesinde yazıyor, ardından iki üç kez elden geçirerek satırların tamamını sona blok hale getirip mizanpaj ve baskı için İnci’ye veriyordum. Atölyenin tüm teknik yükü, baskı ve cilt dahil, İnci’nin sırtındaydı.

TC Büyükelçiliği’nin bizi “tehlikeli kişiler” diye jurnallemesi yüzünden Belçika Yabancılar Polisi’nin oturma ve çalışma izni vermeyi üç yıl boyunca reddetmesine rağmen BM mültecisi sıfatıyla bu çalışmayı ısrarla sürdürdük.

1976 yılında Türkiye’de kurulan *Türkiye İşçi Partisi*’nin Avrupa’da örgütlenmesi ve sesinin çeşitli dillerde dünya kamuoyuna duyurulması, 12 Eylül darbesinden sonra parti liderlerinin Avrupa’ya iltica etmelerinin sağlanması, sadece partililere değil, cunta karşıtı tüm güçlere açık *Demokrasi İçin Birlik* örgütünün kurulması da bu alt yapı sayesinde sağlandı.

Darbeden sonra Evren cuntasına karşı Avrupa başkentinde ilk kitlesel protesto gösterisi de *Demokrasi İçin Birlik* tarafından örgütlendi.

Belçika’daki Türkiyeli göçmen işçilerin üye buldukları iki büyük sendikanın, FGTB ve CSC’nin Türkçe gazeteleleriyle Belçika, Hollanda ve Fransa’daki ilerici göçmen örgütlerinin gazete ve bildirilerinin de hazırlandığı dizgi, mizanpaj, grafik ve baskı atölyemizdir ki, daha sonra büyük bir çeşitlilik kazanacak olan *Güneş Atölyeleri*’nin çekirdeğini oluşturdu.

Siyasal mücadeleimiz sadece Türkiye ile de sınırlı kalmadı. Belçika’daki yabancı kökenli emekçilerin ve ailelerin eşit haklara sahip olması, siyasal planda da seçme ve seçilme hakkı kazanmaları için tüm ilerici göçmen örgütlerinin ortaklaşa başlattıkları kampanyada hep aktif olarak yer aldık.

Anti-faşist mücadeleimiz devam ederken, aynı zamanda Brüksel okullarında Türkiyeli çocuklara dil ve kültür öğret-

menliği yapan İnci'nin girişimiyle 1982 yılından itibaren göçmen çocuklarının okullarda başarılı olmasını sağlamak için yardımcı sınıflar, yetişkinlerin dil öğrenip çalışma yaşamında ve sosyal ilişkilerde başarılı olmaları için sürekli eğitim kursları örgütledik.

Gençlerin, çocukların, hattâ yetişkinlerin çeşitli sanat dallarında kendilerini ifade edebilmeleri, geldikleri ülkelerin kültürel zenginliklerini herkesle paylaşabilmeleri için de yaratıcı atölyeler oluşturuldu.

Başlangıçta bunlara sadece Türkiye ve Fas çıkışlı göçmenler gelirken, dil, ırk, inanç farkı gözetmeksizin tüm insanlığa açık enternasyonalist çizgisi nedeniyle bir kaç yıl sonra atölyelerde her gün üç kıtadan 50'yi aşkın milliyete mensup 300'e yakın yetişkin ve 100'e yakın genç ve çocuk bir araya gelmeye başladı.

Katılanların gittikçe büyüyen çeşitliliğini ve kavganın enternasyonalist boyutunu göz önünde tutarak atölyelere bir isim vermek gerekiyordu. Yüksek iktisat öğrenimi görürken Campanella'nın herkesin eşit yaşadığı *Güneş Devlet* ütopyası beni çok etkilemişti. Katılımcılarımızın büyük çoğunluğu güneşli güney ülkelerinden geldiği için *Güneş Atölyeleri* ismini seçtik.

Başlangıçta kamuoyuna yönelik kültürel çalışmalar da daha çok Türkiye kaynaklıydı. 1976'da FGTB sendikasına üye Türkiyeli işçilerle birlikte örgütlediğimiz *Nazım Hikmet'e Saygı* gecesi, aynı zamanda klasik gitarist olan İnci'nin 1982'de başlattığı notalı saz kursları, Brüksel'in dört belediyesinde *Karagöz* ve Botanique Kültür Sarayı'nda *Nasreddin Hoca* gösterilerinden sonra 1983 yılında *Uluslararası Basın Merkezi*'nde göçmen ihraç eden ülkelerin karikatüristlerinin eserlerini tanıtan bir sergiyle çok kültürlülüğe açıldık.

Bu açılımda en önemli dönüm noktalarından biri, 1985'te çeşitli milliyetlerden gençlerin gerçekleştirdiği, Aşık Vey-sel'in ünlü türküsünden esinlenen ve tüm göçmenlerin gel-

dikleri ülkelerde karşılaştıkları ortak sorunları sergileyen *Gidiyorum Gündüz Gece* tiyatro gösterisiydi.

Türkiye’de faşist baskıların artması sonucu Belçika’ya siyasal göç akımında ön plana çıkan Kürt, Asuri ve Ermeni arkadaşların *Güneş Atölyeleri* ile kurduğu sıcak ilişkiler, sadece kültürel planda değil, aynı zamanda anti-faşist mücadele planında da ses getirecek etkinlikler gerçekleştirmemizi sağladı.

70’li yıllarda *Tekoşer* adı altında kurulmuş bulunan *Briiksel Kürt Enstitüsü* 1981’de Evren Cuntası’na karşı düzenlediğimiz protesto gecesinde hem mesajıyla, hem de folklor grubuyla aktif bir şekilde yer almıştı. Daha sonra *Belçika Asuri Enstitüsü* ve *Belçika Demokrat Ermeniler Derneği* kuruldu.

90’lı yıllarda Kürt, Asuri, Ermeni örgütlerine ve işyerlerine yapılan saldırılar, TC Büyükelçiliği’nin ve onun hizmetindeki Türkçe medyanın kışkırtmasıyla bize karşı açılan linç kampanyaları dayanışmamızı, güç ve eylem birliğimizi daha da pekiştirdi.

Ermeni, Asuri ve Kürt soykırımlarının, 12 Mart ve 12 Eylül darbelerinin yıldönümünde, Tayyip faşizminin bitip tükenmez saldırıları karşısında düzenlediğimiz ortak direniş etkinlikleri, *Güneş Atölyeleri*’nin 45 yıllık geçmişinin en önemli sayfalarındandır.

Güneş Atölyeleri’nin doğuşu, gelişimi ve eserleriyle ilgili tüm veriler internetteki *Ateliers du Soleil* sitesinde herkesin ulaşımına açıktır:

Yaşımız ilerlediğinde enerjimizi ağırlıklı olarak *İnfo-Türk* yayınlarına ve 40 yıllık arşivlerimizin değerlendirilmesine verebilmek için *Güneş Atölyeleri*’nin yönetimini yıllarca birlikte çalıştığımız, zorluklara karşı birlikte mücadele verdiğimiz çeşitli milliyetlerden genç arkadaşlara devrettik... Onlar, yine çeşitli milliyetlerden oluşan çalışma ekibiyle birlikte çok kültürlü *Güneş Atölyeleri*’ni başarıyla geleceğe taşıyorlar. Gurur duyuyoruz.

Sadece onlara değil, “*Vatansız*” *Gazeteci* kitabımın Fransızcası yayımlandıktan sonra 2014’te düzenlenen tanıtım toplantısında İnci ile beni “*İnsanlık Vatandaşları*” olarak ödüllendiren *Belçika Asuri Enstitüsü*, *Belçika Demokrat Ermeniler Derneği*, *Belçika Kürt Enstitüsü* ve *Briüksel Halk-evi* yöneticisi dostlarımıza, kavga arkadaşlarımıza yürekten teşekkür borçluyuz.

Dileğimiz odur ki, biz göremesek de, 2024 yılı Türkiye’-de Tayyip terörünün çoktan çöktüğü, sadece bizim ülkemizin değil, baskı ve zulüm altındaki tüm ülkelerin insanların özgür olduğu, sürgünü yaşamak zorunda kalanların da doğduğu topraklara, sevdiklerine ve sevenlerine kavuşabildikleri bir yıl olsun...

1 Mayıs: 49 yıllık sürgünün başladığı gün

Doğan Özgüden, İnter-Türk, 1 Mayıs 2020

12 Mart 1971 darbesinden bir buçuk ay sonraydı... İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı’nın 1 Mayıs 1971 tarihli bildirisinde, Türk Ceza Kanunu’nun 142, 311, 312, 156 ve 159. maddelerini ısrarla ihlal eden *Ant Dergisi*’nin süresiz olarak kapatıldığı, o güne kadar yüzlerce yıllık hapis cezası talebiyle açılmış dâvalara ek olarak İnci’yle benim hakkımda yeni kovuşturmalar başlatıldığı duyurulmuştu.

Hemen ardından yine sıkıyönetim tarafından “Teslim ol!” çağrıları yapılmış, kaçaklar için “vur” emri verilmiş, hem Çağaloğlu’ndaki *Ant*’in yönetim yeri hem de Kazancı Yokuşu’ndaki evimiz basılmıştı.

Yazı kurulu üyeleriyle yaptığımız gizli görüşmelerde sıkıyönetime teslim olmaktansa mücadeleyi yurt dışında sürdürmemiz ve Avrupa kamuoyunda Cunta’ya karşı kampanyalara katkıda bulunmamız kararlaştırılmıştı.

İnci benden önce Ankara'ya geçmişti... Babası Burhan Bey hemen güneydeki tanıdıklarıyla temasa geçerek bizi para karşılığı Suriye sınırından geçirecek birini bulmuştu. Ertesi gün telefon ederek Kilis'te kendisine nasıl ulaşabileceğimizi bildirecekti.

9 Mayıs'ta bizim miadı dolmuş eski pasaportları ve önemli kişisel belgeleri Ankara'ya gönderdim, ardından Ant yazı kurulundan Faruk Pekin'le son kez buluşup ayrıntıları görüş-tükten sonra vedalaşarak otobüsle Ankara'ya hareket ettim.

Ankara'da biraz ailevi sohbetten sonra tam güney sınırından geçiş projesinin ayrıntılarını görüşecektik ki, radyo güney sınırından Suriye'ye geçmeye çalışan üç Dev-Genç'-linin yakalandığı haberini verdi.

Bir daha durum değerlendirmesi yaptık. Bizi geçirecek adam son dakikada ihbar edebilir, arkadan vurulabilirdik. Zaten ertesi sabah adam da söz verdiği halde telefon etmedi. Belki de sınırdaki tutuklama haberini duyduktan sonra, bu işe girişmeyi o da göze alamamıştı.

Geriye tek çare kalıyordu. Sahte bir pasaport bularak Marmaris üzerinden deniz yoluyla Yunanistan'a geçmek ya da Ankara'dan direkt uçuş yapan bir yabancı uçakla Avrupa'ya uçmak...

İnci'nin annesi Hacer Hanım, "Bizim pasaportu bir dene-seniz," dedi.

Mehmet Burhanettin Tuğsavul ve Hacer Tuğsavul adına çıkartılmış ve henüz miadı dolmamış bir aile pasaportu karşımızdaydı. Yapılacak tek şey fotoğraflarının değiştirilme-siydi. Benim eski pasaportumda bıyiksız dönemime ait bir fotoğraf vardı. Eski pasaportlarımızdaki fotoğrafların soğuk damgası Tuğsavul'ların aile pasaportundaki fotoğrafların soğuk damgasını aşağı yukarı tutuyordu.

Üzerinde tahrifat yapmadan bu pasaportla önceden turist dövizi alınması gerekiyordu. Ne ki aksiliklerin sonu bir türlü gelmiyordu. Bir yakınımız İnci'nin anne ve babası için döviz almak üzere Merkez Bankası'na gittiğinde Deutchmark'ın

revalue edilmesi nedeniyle o gün döviz satışlarının durdurulduğunu, bu yüzden döviz satamayacaklarını söylemişler.

Ama yakınımız ergeç bir kodamanın yurtdışı seyahati için döviz almaya geleceğinden emin olduğundan bekleme salonunda pusuya yatmış. Çok geçmeden bir kodamana döviz verildiğini görür görmez yeniden gişeye dayanıp pasaportları memurun önüne uzatmış. Adamcağız da gık çıkarmadan Tuğsavul'lar için turist dövizini satmış.

Döviz işi garantilendikten sonra pasaporttaki fotoğrafları değiştirdik, bir de ileride başları derde girmesin diye Tuğsavul soyadlarını, son üç harfini silerek, *Tuğsan* yaptık, doğum yıllarını da bizim yaşımıza uygun olması için küçülttük.

Meslek hanemde de Türkçe “uzman yardımcısı”, Fransızca “sous-specialiste” yazıyordu. Yurtdışına çıkmamıza bir engel kalmamıştı.

Ne ki Türkiye'deki bu son günümüzde benim halletmem gereken birkaç hayati formalite daha vardı. Öncelikle Ankara'daki bir noterden *Ant Yayınları*'nın sahibi olarak avukatım *Müşür Kaya Canpolat*'a yayınevinin tüm işlemlerini tek başına yapabilmesini sağlayacak bir vekaletname çıkartmam gerekiyordu.

Gittiğim noter Ticaret Odası kimlik kartını görünce derhal vekaletnameyi hazırlayarak bana imzalatı. Noter ücretini öderken, “Beyefendi, ben bu *Ant Yayınları*'nın adını galiba daha önce de duydum. Ne yayınlıyorsunuz?” diye sordu.

“Romanlar ve şiir kitapları yayınlıyoruz. Şimdi yeni projelerimiz var. Resimli romanlar ve ders kitapları da yayınlayacağız. Bu formaliteleri yürütmek için avukatımı tevkil ediyorum” dedim.

Biz Türkiye'den ayrıldıktan sonra *Müşür*'e ulaştırılmak üzere ayrıntılı bir mektup yazarak bundan böyle *Ant Yayınları*'nda kimin ne yapacağını belirttim.

İki haftadır sürekli kaçgöç yaşadığımızdan kılık kıyafetimiz dökülüyordu. Bir galeriye uğrayarak kendim ve İnci için giyecek birşeyler aldım. Ömrümde hiç şapka giymediğim

halde görünüşümün daha inandırıcı olması için bir yakınımız geç vakit gidip göz kararıyla bana bir fötr şapka aldı.

O akşam ailece son kez birlikte yemek yedik. Uçağımız ertesi sabah erken saatlerde kalkacağı için yol hazırlığımızı akşamdan yaptık. Bana alınan fötr şapka başıma büyük geldiğinden iç çeperini astarının arasına kağıt tıktırarak daralttık. İnci'ye de kimsenin tanıyamayacağı ve şüphelene-meyeceği şekilde bir makyaj yapıldı.

Artık yaşamımızda yeni bir döneme hazırдық. Radyolar son sıkıyönetim bildirimlerini, arama kararlarını ve tutuklama haberlerini veriyordu.

Erkenden yattık. Ama uyumak ne mümkün. Sahte pasaportla kontrolden geçerken yakalanırsak cunta itaatli med-yada kopartılacak gürültü, bunun ailelerimiz ve yakınlarımız üzerindeki yıkıcı etkileri kafamıza takılıyor, uzun süre uyumamıza engel oluyordu.

11 Mayıs sabahı saat 6'da ikimiz de uykumuzu alamanın sersemliği içinde kalktık. Herkesle vedalaştık. Bir taksi çağırarak saat 7'de Lufthansa otobüsünün yolcuları alacağı Bulvar Palas'a yöneldik. Ankara yağmur altındaydı. Lufthansa otobüsü hareket ederken bir köşeden bizi endişeyle izleyen İnci'nin babasını farkettilik. Adamcağız iki haftada âdeta çökmüştü. İnci'nin gözleri doldu.

Hava alanına kadar bir iki sıkıyönetim kontrolünden geçtik. Alanda fazla oyalanmadan önce bilet ve bagaj kontrolüne gittik. Zaten fazla bir bagajımız da yoktu. Güvenlik açısından yanımıza sahte pasaport dışında herhangi bir belge almamıştık. Avrupa'da temas kurabileceğimiz birkaç adresi iyice belleğimize kazdıktan sonra, Avrupa'ya sorunsuz ulaşabilirsek oradan bildireceğimiz bir adrese daha sonra iletilmek üzere tüm adres listelerini, telefon numaralarını yakınlarımıza emanet etmiştik.

Birkaç gazete ve dergi aldıktan sonra pasaport kontrolüne yöneldik. Tam da kontrolü yapacak polise yaklaşıyorduk ki, İnci durakladı, endişe içinde:

- Bunu ben Ankara'da muhabirlik yaptığım dönemden tanıyorum, dedi. Ya o da beni tanırsa, hatırlarsa...

- Deli misin, başka bir isimle ve de bu makyaj ve giyimle seni ben bile tanımazdım.

Polis pasaportlarımızı kontrol etti. Kuşkulanasına ve herhangi bir sorgu suale girmesine meydan vermemek için yukarıdan alıp kalantor bir işadamı tonlamasıyla sordum:

- Memur bey, bu uçaklar da hep gecikmeli kalkıyor. Geçenlerde bakan beye de şikayet etmişim. Bugün gecikme falan var mı?

Polis gecikmelerden sanki kendisi sorumluymuş gibi ezik bir sesle,

- Hayır beyefendi, bugün tüm seferlerimiz normal, dedi. Çıkış damgalarını vurdu, pasaportlarımızı verirken de hayırlı yolculuklar diledi.

Nihayet bekleme salonundaydık. Şans eseri uçak bekleyenler arasında tanıdık kimse yoktu. Sadece sıladan dönmekte olan göçmen işçilerle yabancı turistler...

Adet üzere free-shop'tan Avrupa'da buluşacağımız dostlarımız için çam sakızı çoban armağanı birkaç şey satın aldık. Bir de stresli son iki haftada günlük sigara tüketimini iki paketten üçe çıkarmış olan İnci için sigara yedekledik.

Nihayet Lufthansa yolcularının uçağa binışı anons edildi. Yerlerimize oturduktan sonra uçak tekerlerinin yerden kesilişine kadar geçen yirmi dakikalık süre Einstein'ın izafiyet teorisine uygun olarak sanki saatlerce sürdü.

Uçak havalandıktan sonra da İnci'yle gözlerimiz pencerelerde... İstanbul'u, Trakya'yı geçiyoruz. Her an bizimle ilgili alarm verilir uçak Türkiye hava sahasında inişe mecbur edilebilir.

Hayır. Kaptan pilot Türkiye'yi terkettiğimizi bildiriyor. Derin bir nefes alıyoruz. İnci'ye:

- Ne olur, şu makyajlarını temizle, kendin ol, diyorum.

Ben de kafama zor uydurduğum fötr şapkeyi bir daha

almamak üzere yukarıdaki bagaj raflarının en diplerinde bir yere fırlatıyorum.

Ben son kez Türkiye gazetelerini tararken İnci çantasından çıkarttığı bir boş deftere ezbere bildiği ya da son birkaç günde ezberleyebildiği tüm adresleri ve telefon numaralarını işlemeğe başlıyor.

Alman uçağı bir bulut denizinin üzerinden hızla ilerleyerek *Mehmet Burhanettin ve Hacer Tuğsan* takma adlı iki siyasal göçmeni binbir bilinmezle dolu bir geleceğe sürüklüyor...

Sürgün Yazıları III

Ganime Gülmez, Avrupa Postası, 6 Eylül 2020

“Sürgünler, adsız bir varolmayı resmi bir varoluşa çevirmek zorundalar. Hakikatin akıbetinin ne olduğunu kimse hatırlamadığında dahi, en azından bunu sürgünler beraberlerinde alıp götürmüş olacaklar. Sadece sürgünlük gerçeği ve bağlantılarını dile getirmeyi gerçekleştirebilir. Sürgünlük, bütün dünyanın gözü önünde, suskunlaşan halkının sesidir, olması gereken budur.” (Heinrich Mann, Sürgünlüğün Görevleri-1933)

Sürgündeki yazarları-yazıları, ne gazez ne de kınama tuzaklarına düşmeden okumayı öğrenmiş kuşaklar vardı. Bu kuşakları, gazez ve kınama tuzaklarına düşen yeni kuşakların izlediğinden bahsetmek, sanırım abartı olmaz. Şüphesiz ki Türkiye’deyken bu yazıları-yazarları farklı bir gözle okurken, buralarda yaşamak zorunda kalma sürecinde okumak bizlere; hayatı nasıl doldurmak gerektiğine ilişkin de birer rehber oldu ve olmaya da devam ediyor!

*

Sürgünlük Yazıları 3, Doğan Özgüden’in Artıgerçek’te yayınlanan son bir yıllık yazılarından oluşmakta. Kitabın girişinde bulunan İnci Tuğsavul’un kaleme aldığı “Sunuş”

bölümünün tamamı paylaşılabilecek bir içerikte. Ancak bir yazının sınırlarını fazla zorlamamak için, bir bölümünü aktarmakla yetineceğim:

“Bir kaç ay sonra ben 80’i deviriyorum, 2021 başında da Doğan 85’i devirecek...”

55 yılı aşan ortak gazetecilik yaşamımızda aynı sosyal ve siyasal görüşleri paylaştığımız, aynı amaçlar için birlikte mücadele verdiğimiz için yazdığımız yazıların içeriğiyle ilgili olarak Doğan’la çelişkiye düştüğümüz pek olmadı. Özellikle ardı arkası kesilmez soruşturmalar, davalar ve tehditlerin yanısıra büyük mali ve teknik imkânsızlıklarla boğuşarak 12 Mart 1971 darbesine kadar yaşattığımız Ant Dergisi’nde en büyük sorunlarımızdan birisi bu sayfa düzeni kavgalarıydı.”

*

Artıgerçek’in yayın hayatına başlamasından bugüne, Doğan Özgüden’in orada yayınlanan tüm yazılarını okurum. Bu yazıları okumak üzere ekrana tıkladığımda, hemen Heinrich Mann’ın “Sürgünlüğün Görevleri” makalesi bir yanımda gezinmeye başlar. Yanısıra, Eduardo Galeano’nun Crisis adlı dergiyi yaşatma mücadelelerini anlatışı gezinmeye başlar bir yanımda... yanısıra... yanısıra... yanısıra...

Bütün bu yazıların her birinin içerisinde, geçmişten bugüne dek akan, tarihsel deneyimleri süzen, bir yazının sınırlarını aşmamayı hedefleyen küçük ama bir o kadar da büyük yolculuklara, tanıklık edenle ve adını bildiğiniz-bilmediğiniz binlerce insanla katılmayı denemek mümkün.

Ancak ben bu yazıları okurken, bir yanımda sürekli şöylesi bir hayıflanma da beliriverir: Doğan Özgüden’in mutlaka ama mutlaka her yazısında, yukarıda binde birini dahi aktaramadığım bir edebi örgü de vardır.

Tiyatro replikleri yazmaya, ya da olanı birleştirmeye yeteneğim olsaydı bu örgüleri, hem de üzerinde hiçbir oynama yapmadan birleştirip, bu yazılardan bir tiyatro oyunu çıkarmayı denemek isterdim.

Dilerim ki günün birinde bütün bu makalelerin, bizler gibi sadece deneyim-bilgiye ilgisi olanlar tarafından okunmanın ötesinde, bir kaç tarihi tiyatro olarak da daha geniş kesimlere sunulabilmesi mümkün olur. Dilerim!

Sürgün yazılarına devam!

Hüseyin Aykol, Yeni Yaşam, 8 Ekim 2020

Türkiye’de solun tarihini -hasbelkader- yazmaya çalışan kişilerden biri olarak Doğan Özgüden’i uzun bir süredir tanırım. Belki de şöyle demek daha doğru: Tanıdığımı sanıyordum! Ancak ‘Vatansız’ Gazeteci kitabını okuduğumdan bu yana, artık çok daha iyi tanıdığımı söyleyebilirim. İki ciltlik ‘Vatansız’ Gazeteci’yi soluksuz okumuş ve kitapla ilgili duygularımı o zamanlar yazmıştım.

Doğan Özgüden, sürgündeki mücadelesini ve yazmayı sürdürüyor. Aslında hiç bırakmadı zaten. Israrlı ve istikrarlı mücadelede kendisine en büyük yardım ise eşinden yani yaşam ve mücadele arkadaşı İnci Tuğsavul’dan geliyor. ‘Vatansız’ Gazeteci’den sonra Doğan Özgüden, yazdığı yazıları “Sürgün Yazıları” kitabında toplamaya başladı. Sürgün Yazıları’nın ilk cildi, onun 1971-2016 yıllarında Ant, İnter-Türk, Demokrat Türkiye, Özgür Bakış, Barış ve Sürgün başta olmak üzere çeşitli yayın organlarında yayınlanmış yazıları ve kendisiyle yapılmış söyleşileri ile ‘Vatansız’ Gazeteci kitabı üzerine tanınmış yazarların değerlendirmelerinden oluşmuştu.

Sürgün Yazıları’nın ikinci cildinde 2017-2019 yılları arasında Artı Gerçek internet sitesinde yayınlanmış olan yazıları içeriyordu. Şimdi Sürgün Yazıları’nın üçüncü cildine ulaşmış bulunuyoruz. Burada da Artı Gerçek’te kimisini dikkatlice okuduğumuz yazılar yer alıyor. Ancak günün harala gürelesinden okumayı atladığımız yazıları da böylesi kitaplarda

görmek güzel oluyor. Yani internet sayfalarında araştırmayı bekleyen böylesi yazıları kağıda basılı olarak görmeyi -en azından ben- halen çok önemsiyorum. Basılı kağıt, yani kitap, dergi kokusu beni mest ediyor. Nitekim yayınlanana kadar verilen uğraşları çok iyi bilen biri olarak bir kitabın yayınlanmış olmasını bile tek başına büyük bir başarı olarak görmüşümdür ben.

Sürgün Yazıları'nın üçüncü cildinin önsözünü İnci Tuğsavul-Özgüden yazmış. Yani Doğan Özgüden'in yaşam ve mücadele arkadaşı! Hani 5 Ekim'de 80 yaşına basan İnci Abla. O'nun bu kitap için kaleme aldığı önsöz, beni çok uzun yıllar öncesine, 1970'li yıllara götürdü. Mumlu kağıtlara daktilo ile yazılan bildiriler, o bildirilerin teksir makinasıyla çoğaltılması-basılması; onların gizlice -mesela deterjan kutularının içinde- taşınması; birkaç bildiri ve yasaklanmış birkaç kitap bulundurduğunuz için yıllarca hapiste yatma ihtimaliniz. Elbette işkencenin en dik alasından geçtikten sonra...

Kitabı İnci Tuğsavul-Özgüden'in hatırlattığı "Sürgünde IBM küreleriyle direniş" başlıklı yazıdan başlayarak okudum. Dediğim gibi kimi yazıları zaten Artı Gerçek'te okumuştum ama okumayı atladığım yazıları da fark ederek, yepyeni sanki hepsi bu kitap için yazılmış gibi okudum. Yazıların çoğu, neredeyse 1950-1960'lardan bugüne sürdürülen mücadeleyi, deneyimleri içeriyor ve bugünkü kuşaklar için çok önemli dersler barındırıyor. Elbette anlayana ve ders almayı isteyene!

Özgüdenlerin sürgünde yayın faaliyet için çektiklerini zorlukları okudukça ben de 1990'lı yılların başlarında Özgür Basın Geleneğimizin ilk yayınlarında yaşadığımız teknolojik zorluklar aklıma geldi. Bölgede çok az muhabirimiz var. Ama bize neredeyse her köyden haber yağıyor. Telefon ediyorlar. Gelen haberleri İstanbul'da not alıyoruz. Söz konusu yerden tanıdığımız kişilere söz konusu olayı sorup, teyit edebilirsek haberleştiriyoruz. Haber yazarken tek iletişim

aracımız telefon. Cep telefonu değil, evdeki telefonlar. O da herkeste yoktu, hatırlanacaktır. Düşünebiliyor musunuz? Bazen mektupla 'haber' -haydi, istihbari not diyelim- geliyor.

Sonra bize bir yerden faks hediye edildi. Sanırım Avrupa'dan gelen heyetlerden biri getirmiş olmalı. Yani biz satın almadık. Türkiye'de satılmaya başlanmamış olabilir. Ya da çok pahalıydı. Şimdi tam hatırlayamıyorum ama satın almadık; hediye geldi. Yayın Yönetmeni olarak ayrı bir odam vardı. Ancak orada Musa Anter, Feqi Hüseyin, Abdurrahman Dürre ve hatta İstanbul'a geldiğinde İsmail Beşikçi hep benim odama dolar ve Mezopotamya Kültür Merkezi, Kürt Enstitüsü ile ilgili konuları konuşurlardı. Onların yoğunluğundan kaçabilmek için ben masamı oradan çıkarıp, yarı balkon bir yere taşıdım.

Hediye olarak bize gelen faks makinasını da hemen yanıma kurdurdum. Yahu resmen mucize! Diyarbakır'da yazılan haber, anında bana ulaşıyor. Ben de haberin önemine binaen hemen dizgici arkadaşına veriyorum falan. Bölgedeki bürolarımıza gündem gönderiyorum. Faks hemen yanımda ve benim kontrolümde. Kimsenin ellemesine falan izin vermiyorum. Bozulur diye müthiş korkuyorum. Çünkü gerçekten şahane işe yarıyor. Telefonla yazdırılan, posta ya da otobüsle gelen haber nerede, hemen-anında bize-bana ulaşan haber nerede?

Yayın Yönetmeni 'odam' yarı balkon bir yer olduğu için bol güneş alıyor. Ben pek aldırımıyorum ama ya faks makina-mıza bir şey olursa, diye çok korktuğum için onu güneşten korumak için evden bir örtü getirmişim. Valla nasıl bir örtü olduğunu şimdi hatırlamıyorum ama o günleri bilen tutsak belediye başkanımız Gültan Özer-Kışanak, halen o örtüyü hatırlayıp, benimle dalga geçmeye çalışır ama ben bunca yıldan sonra faksımızın başına bir şey gelmesin diye yaptığım tüm korumacı önlemlerin arkasındayım! Kimbilir kaç manşet, o fakstan ulaştı bizlere. Elbette canı pahasına haber toplayan kahraman muhabirlerimiz sayesinde...

Susmayan gerçekçi - Sürgün Dolu Anadolu

Kadir Akın, Siyasi Haber, 13 Ekim 2020

Doğan Özgüden ömrünün çoğunu sürgünde geçirirken Türkiye’de yaşanan antidemokratik, darbe süreçlerinde faşizan uygulamaların, baskıcı ve işkenceci anlayışın karşısında dimdik durmuş, bir gazeteci. Medeniyetler beşiği Anadolu aynı zamanda kültürlerin de kavşağı. Şairin şiirce seslendirdiği gibi “Hükümdarlar, saldırganlar, haydutlar.. Haraç salmışlar üstüne. Ne İskender takmış, ne şah ne sultan... Göçüp gitmişler, gölgesiz!” Kalanlar kimler mi olmuş? Kalanlar direnenler olmuş tabii. Direnenler kesinlikle kazananlardır, her zaman.

Bir insanın ömrü nedir ki, hele, yine şairden el alırsak, hani Havva ananın bile “dünkü çocuk sayıldığı” bu coğrafyada... Öyle değil ama öyle değil. Bir insanın ömrü kadar süre de belirleyici olur/olabilir doğruları, güzellikleri haykırmada. İğneyle kuyu kazar gibi, yılmadan, bıkmadan, usanmadan barış, demokrasi ve adalet yolunda mücadele etmek hem de sürgünde. Kolay olmasa gerek.

Doğan Özgüden (İnci Tuğsavul’u da katmalı yanına, hiç ayrılmadılar ki zaten), ömrünün büyük çoğunluğunu sürgünde geçirirken Türkiye’de yaşanan antidemokratik, darbe süreçlerinde faşizan uygulamaların, baskıcı ve işkenceci anlayışın karşısında dimdik durmuş, durmaya da devam eden bir gazeteci. Barış ve demokrasi savunucusu. Sahi, sormak gerekir, önce gazeteci mi, hak savunucusu mu? Her ikisini bir arada götürebilen biri Doğan Özgüden, biri diğerinin önüne geçmiyor, geçse de dengeleniyor bir süre sonra.

Sürgüne 1971’de giden (gönderilen mi demeli, çünkü kendileri gitse de baskıcı iktidarların zorla gönderdiği, orada tuttuğu bilinen bir gerçek) Doğan Özgüden, ilk iş olarak Demokratik Direniş Hareketi’ni örgütüyor ve özellikle olan biteni duyurmak için bildiriler kaleme alıyor, gazeteler çıkarıyor, toplantılar düzenliyor. İnci Tuğsavul da yanından hiç ayrılmadan koşturuyorlar.

Teslim olmayan iki ‘vatansız’ gazeteci

Ayşegül Özbek - *bianet*, 12 Kasım 2021

2 Mart 1971 askeri darbesi sonrası Türkiye’yi terk etmek zorunda kalan ve 12 Eylül sonrasında Türk vatandaşlığından çıkarılan iki gazeteci: Doğan Özgüden ve İnci Tuğsavul Özgüden.

Esra Yıldız, iki gazetecinin Türkiye’den ayrılışlarının 50. yılında onları ve göçtükleri Belçika’da hayata geçirdikleri Güneş Atölyelerini “Vatansız” belgeselinde beyazperdeye taşıdı.

İlk kez Antalya Film festivali’nde izleyiciyle buluşan belgesel, Özgüden’lerin, ayrımcılığın ve ötekileştirmenin olmadığı bir dünya tasavvurlarını 1974’ten beri sürgünde yaşadıkları Brüksel’de, çok kültürlü eğitim merkezi Güneş Atölyeleri’nde (Ateliers du Soleil) sürdürmelerini anlatıyor.

Esra Yıldız iki “vatansız” gazeteci ve Güneş Atölyelerini merkeze alan filmi anlattı:

“Türkiye’nin en eski ve köklü festivali olan Antalya Altın Portakal Film Festivalinde Vatansız filminin gösterilmesi, 1971’den, yani İnci Tuğsavul ve Doğan Özgüden’in Türkiye’yi terk etmek zorunda kalışlarından tam 50 sene sonra bir filmle Türkiye’ye dönmeleri ve filmin izleyiciyle buluşması benim için çok değerliydi. Bu da sanatın/sinemanın, politikanın ötesindeki gücünü gösteriyor.”

S - İnci Tuğsavul ve Doğan Özgüden ile yollarınız nasıl kesişti? Onları ve mücadeleleri hakkında bir belgesel yapma fikri nasıl doğdu?

C - Küratör Trisha Ziff’in farklı ülkeleri gezen ve İstanbul’da (santralistanbul) açılacak “Korda’nın Objektifinden Che” (2008) sergisinin Türkiye bölümünün sorumlusuydum. Bu sergi 1960’ta Alberto Korda Díaz’ın çektiği ikonik Ernesto Che Guevara fotoğrafının popüler kültürdeki yansımalarını ve sergilendiği her ülkede, bu fotoğrafın/imgenin o ülkedeki top-

lumsal kültüre etkisini içeren ve gösteren sosyolojik bir sergiydi aynı zamanda. Sergi için araştırma yaparken, Korda'nın Che fotoğrafını erken tarihli kullanan bir yayın olarak, efsanevi Ant dergisinin 2 Nisan 1968 tarihli sayısına rastlamıştım. Bu dergi ve bu fotoğrafı kullanan farklı yayınlar için İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınlarının o zamanki direktörü, İnci Tuğsavul ve Doğan Özgüden'in yakın dostu ve aynı zamanda Ant dergisi yazarlarından Fahri Aral ile konuştum.

Yine o dönemde bir sene sonra açılacak "Yüksel Arslan Retrospektifi" (2009) için Paris'e gideceğimi öğrenen Fahri Aral, bana Paris'ten Brüksel'e geçmemi, onlarla tanışmamı önerdi. Çok yoğun bir şekilde retrospektif serginin hazırlıkları için çalışıyordum Paris'te, Brüksel'e gidebilmek için kendime bir gün yarattım ki, iyi ki de yaratmışım. Yüksel Arslan ile paylaştım Brüksel'e gideceğimi. Aslında Yüksek Arslan ve çevresi de politik duruşu, aynı dönemlerde yaptıklarıyla farklı açıdan benzerdir. Hayatımda ve akademik ilgi alanlarımda, toplumsal ve kültürel açıdan önemli 1960, 1970 döneminin ve bu kuşağın hep özel bir yeri oldu.

Özgüdenler ile bulduğum yer halen yaşadıkları Brüksel'de kurdukları Ateliers du Soleil'di (Güneş Atölyeleri). Onlarla orada bir görüşme yaptım, kısa bir video kaydı da aldım Korda'nın fotoğrafının dergide nasıl kullanıldığını ve bunun hikâyesini içeren. Sergiye paralel olarak yapılan bir konuşmada gösterildi.

Güneş Atölyelerindeki ortamdan, oradaki öğretmenlerin hayat hikâyelerinden ve birbirleriyle olan ilişkilerinden, öğrencilerden, dışarıdan gelen bir kişi olarak benimle kurdukları ilişkiden, yarattıkları mutlu ve bir parçası kıldıkları herkesi mutlu yapan o atmosferden etkilendim. Elbette, Brüksel'e dünyanın farklı yerlerinden gelmiş göçmenlerin, mültecilerin topluma entegrasyonuna yönelik eğitim veren böylesine ilham verici bir yeri, Türkiye'yi 12 Mart 1971 darbesinin ardından terk etmek zorunda kalan iki duayen gazetecinin kurmuş olması beni daha da çok etkiledi. Onlarla

tanıştığım o günü hiç unutmadım; o günün tortusu ve izlerini halen zihnimde taşıyorum.

İlerleyen dönemde iletişimimiz devam etti. İletişim Yayınları'ndan çıkan "Afişe Çıkmak: 1963-1980: Solun Görsel Serüveni" (2013) kitabı için bu dönemin görseelliğine damgasını vuran kadın bir tasarımcı olarak İnci Tuğsavul Özgüden ile bir söyleşi yaptım. Benim için asıl belirleyici olan Berlin'de doktora eğitimim için bulunduğum dönemde okuduğum Doğan Özgüden'in "Vatansız Gazeteci" kitabıydı (tam da Orta Doğu'da şiddetlenen savaşla II. Dünya Savaşı'ndan sonra en büyük kitlesel göçle karşılaşacağımız bir dönemde). Bu kitabın ardından onlarla ilgili bir belgesel yapmak fikri daha da netleşti.

Özellikle dili de çok güçlü olan kitabın ikinci cildinde anlatılanlar, Avrupa'da bir ülkeden diğerine kaçışlar, mücadeleler, kurulan direniş ağları çok önemli bir sözlü tanıklık, tarih çalışması olmasının yanında, çok görsel ve sinematografikti. Sürgünlük, sürgünün anadil ile olan ilişkisini -pek çok sürgün edebiyatçı da görüleceği gibi- farklı biçimde olumlu açıdan etkiliyor. Umarım "Vatansız" filmi, izleyenlerde kitabı okuma hevesi uyandırır. 2013'teki çekimlerin ardından, ikinci defa Berlin'e yine eğitimim için gittiğimde ana çekimleri yaptım 2014'te Brüksel'de ve sonraki yıl tekrar gittim.

Filmde eşini Ruanda soykırımında kaybetmiş ve soykırımından sonra Brüksel'e yerleşen Florida, Cezayir İç Savaşında ailesinin büyük bir bölümünü kaybetmiş Mourad ve göçmen, yoksul bir İtalyan ailesinden gelen ve bugün Atölyelerin yöneticisi olan Iuccia'yı, sadece üç eğitimciyi ve öğrencileri görüyorsunuz.

S - Nasıl ikna ettiniz iki gazeteciyi ve sonraki süreç nasıl gelişti?

C - Belgesel film yapma fikrine, yıllara yayılan bu süreçte karşılıklı birbirimizi tanıdığımız, dışarıdan hiç bilmedikleri bir kişi olmadığımız için uzak bakmadılar ve kabul ettiler.

Ancak filmin Doğan Özgüden üzerine olması beklentisi

vardı. Doğan Bey çok iyi bir hatip, yazar; geçmişe dair her şeyi çok net hatırlaması beni hep etkilemiştir. Bunda herkesin kabul ettiği gibi farklı kişilere de ilham veren çok iyi bir gazeteci olmasının ve örgütlü mücadeleden gelmesinin de rolü büyük.

Diğer taraftan İnci Özgüden'i filmde konuşması, görünmesi için ikna ettim. Aslında akademik çalışmalarım ve film yapma pratiklerim hep kesişiyor. Çoğu zaman birbirini besliyor.

1960'ların sol hareketi içinde kadınların az yazılan, belgelenen hikâyesini gündeme getirmek de benim için önemliydi. Ve yine 1960'ların, 1970'lerin mücadelesinden sonra Avrupa'daki sürgünlerin durumlarını ve bugün ne yaptıklarını hatırlatmanın, yazgıları kesişen insanların bulunduğu ütöpik bir yer olan Güneş Atölyeleri'nin kurucuları olarak buranın hikâyesini, ortamını da filme katmanın gerekliliğine onları inandırmam da önemliydi. Beraber konuşarak ilerlediğimiz yanları da oldu filmin.

İnsanların özel yaşantılarına girdiğiniz bir film/belgesel yapmak, hem çeken ve hem de hayatı çekilen kişi, her iki taraf için de zorlu bir süreç. Tüm bu sürecin ardından filmi karşılaştığım yeni durumlara göre değiştirip, şekillendirerek tamamladım. Aklımdaki Frederick Wiseman'vari bir enstitünün tüm iç ilişkilerini gösterme fikrini belli ölçüde yapabildim filmin ikinci yarısında. 1960'ların, 1970'lerin radikal sol sinema dili, cine-tract'lar, ya da dönemin diğer politik filmleri hep zihnimdeydi, bunlara da referanslar oldu filmde.

Bu uzun süreç sonunda Doğan Özgüden'e, İnci Tuğsavul Özgüden'e ve tüm Güneş Atölyeleri çalışanlarına beni yavaşlarının bir parçası kıldıkları için teşekkür ediyorum.

S - "Geçen 45 yıla gurur duyuyorum çünkü teslim olmadık" diyor bir yerde Doğan Özgüden. Çekimler sırasında size geçen duygu neydi Özgüdenlerden?

C - Özgüdenler 1971'de gazetecilik, yayıncılık faaliyetleri nedeniyle Türkiye'yi terk edip ve Avrupa'da politik

sürgün olarak yaşamak zorunda kaldıktan sonra, 12 Mart sonrasında Demokratik Direniş Hareketi'ni, 12 Eylül sonrasında da Demokrasi İçin Birlik'i ve yine 1974'ten bugüne Türkiye üzerine yayın yapan Info-Türk'ü ve çok kültürlü ve farklı milletlerden göçmenler için eğitim merkezi Güneş Atölyelerini kurarak, demokrasi, fikir ve ifade özgürlüğü gibi temel insan haklarıyla ilgili alanlarda dünyanın çok farklı ülkelerindeki insanlar adına da bu mücadelelerini halen sürdürüyorlar.

Yalnızca çekimlerde değil, tüm bu yıllara yayılan zamanda, onlarla ilişkimde bunu gözlemleme olanağı buldum. Özellikle Güneş Atölyeleri aracılığıyla oluşan, geldikleri költürden kopmadan eğitimle özgürleşme, tüm göçmenler ve sürgünlerin yeni geldikleri ülkeler için de model olmalı.

Paulo Freire'nin "Ezilenlerin Pedagojisi"nde eğitimi ezilenler bir özgürleştirme aracı olarak görmesi gibi, Atölyelerde göçmenlere verilen eğitimde de bu özgürleşmeyi gözlemledim.

Film, onların sosyalist hareketin önemli yayını Akşam gazetesi, sonrasında Ant dergisi ve yayınları ve tüm o dönemde verdikleri mücadeleleri ve sonrasını bugüne taşıyor. Tüm bunların ardından onlar gibi ülkelerini terk etmek zorunda kalmış insanlar bugün ne yapıyorlar sorusunun cevabını da arıyorum bu filmle. Bu filmin çekimlerini yaptığım dönemden itibaren Türkiye'deki ve dünyadaki politik atmosfer çok değişti. Özgüdenler haklarında açılan davaların, Türkiye'den ayrılışlarını takip eden dönemde giderek arttığını görüyoruz.

İnci Tuğsavul, Doğan Özgüden ve Güneş Atölyelerinin çok farklı acıları ve felaketleri deneyimleyen eğitimcilerini ve katılımcılarını düşündüğümde hep şunu hatırladım. Tüm bu acılar, zorluklar, üzüntüler, yaşanan felaketler bizi birbirimizle daha fazla paylaşma, diyalog kurmaya yöneltmeli. Çünkü kolektif mücadeleye, onu tahayyül etmeye dahi çok ihtiyacımız olan bir dönemdeyiz.

Belgeselde sözlerine yer verdiğim, Ant dergisinin kurucularından yazar Yaşar Kemal gibi hayatının sonuna kadar Türkiye’de kalıp, mücadele etmiş entelektüelleri de unutmamak gerekiyor.

Kemal belgeselde; “Ben bir yazarım, halkın yazarıyım. Bu zulme karşı, mücadelenin sonuna kadar Türkiye’de kalacağım” diyor 1970’lerin politik atmosferinde. İçeride ya da dışarıda tüm bu mücadeleleri sürdürenler, yılmayanlar, bedellerini ödemek zorunda kalanlar dünyayı daha özgür ve demokratik bir yer yapmanın savaşını verdiler ve veriyorlar. Onların insan hakları, özgürlükler adına verdikleri mücadelelerin herkes için ilham verici olmasını umuyorum. Çünkü benim bu filmi yapmaktaki en büyük motivasyonum buydu.

S - Belgesel iki gazetecinin hikâyesinin yanı sıra, Brüksel’de kurdukları, çok kültürlü eğitim merkezi Güneş Atölyeleri’ne de odaklanıyor. Güneş Atölyeleri, Özgüdenler için daha da önemlisi katılımcıları için ne ifade ediyor?

C - Filmin sonlarına doğru, Güneş Atölyelerinin 2015’teki yılsonu kutlama etkinliğinden İnci Tuğsavul’un sözlerine yer veriyorum; “Yaşamımız boyunca çok sayıda ödül aldık.

“Fakat, benim için aldığım en büyük ödül Güneş Atölyeleri’dir, kırk yıldan fazla Güneş Atölyeleri’nin varlığıdır, sahip olduğumuz ve paylaştığımız bu dostluk ve sevgidir” diyor. Aslında bu cümle Güneş Atölyelerinin, Özgüdenlerin hayatındaki önemini çok güzel özetliyor. İşte ben karşılıksız bu dostluk ve sevgi atmosferinin, benim deneyimlediğim gibi izleyiciye de geçmesini diliyorum.

Güneş Atölyeleri ilhamını Tomasso Campanella’nın hapisteyken yazdığı ütopyası “Güneş Ülkesi”nden alan bir yer, amblemi de Ant Dergisi ve Ant Yayınlarının amblemi güneşten geliyor. Atölyelere ilk yıllarda gelen göçmenlerin çoğunluğunun güneşli güney ülkelerinden gelmeleri de yine Atölyelere bu ismin verilmesinin nedeni; atölyeler bugün, geleceğe umut verecek “güneşin çocukları”nın mekânı.

Katılımcılardan bazıları yıllar sonra buraya eğitimci olarak da dönebiliyorlar ve doğrudan topluma ve atölyelerdeki eğitime katkıları görülebiliyor. Enstitü aslında, bugün göçle, sürgünlükle dünyanın yeniden şekillenen yapısında, neler yapılması gerektiğine dair iyi bir örnek olarak gelecekte gerçekleştirilebileceklerle projeksiyon tutuyor.

S - Film, Antalya’da izleyiciler tarafından nasıl karşılandı?

C - Pandemi koşulları dolayısıyla filmlerin tek gösterimi yapılmasına rağmen, izleyiciyle beraber olmak çok güzeldi. Sinema kolektif bir üretim, ama aynı zamanda kolektif olarak deneyimlenmesi gereken bir sanat dalı. 1960’ların kolektif mücadelesi içinden gelen iki kişinin ve onların yarattıkları bir kurumun hikâyesinin izleyiciyle buluşmasının, ifade ve basın özgürlüğü, göç, göçmenlere, mültecilere yönelik bakış açısı, sürgünlük gibi konuların daha fazla gündemde olduğu bir dönemde farklı bir farkındalık yaratacağını düşünüyorum.

Festivalde izleyicinin çok güzel, içten bir katılımı ve gösterim sonrasında soruları oldu. Hatta farklı film gösterimlerinde yanıma gelip filmle ilgili görüşlerini paylaşan izleyiciler de oldu. Antalya’nın çok sıkı bir festival filmleri takipçisi, izleyicisi olduğunu gözlemledim.

Audrey Diwan’ın “L’événement” (Kürtaj) filminde, -izleyicilerden iki kişinin bayıldığı ve ışıkların açıldığı ilk arada filmimi izlemiş bir izleyicinin yanıma gelip filmle ilgili fikirlerini paylaştığında hissettiğim mutluluğu ve şaşkınlığı anlatamam. Bu filmin yıllar süren uzun, zorlu bir yolculuğu oldu ki Türkiye’de üretilen belgesel filmlerin benzer bir hikâyesi var.

Umarım risk alan ve gerçekleri söyleme cesareti gösteren kadın yönetmenlerin ağırlıkta olduğu Türkiye’deki belgesel sinemacılar ve üretimleri her alanda daha fazla destek görür. Çünkü uzun bir yolculuktan sonra üretimlerimizin toplumsal karşılığının olması, izleyiciyle buluşması bu filmleri yapma amacımız da düşünüldüğünde bizleri sevindiriyor.

Sürgün Yazıları'nın Fransızca baskısında İnci'ye... *Doğan Özgüden, Ecrits d'exil, İnfö-Türk, Brüksel 2021*

“*Vatansız*” *Gazeteci* adlı anılarımın sürgün öncesini anlatan ve Türkiye’de de Aralık 2010’da yayınlanan birinci cildini bitirirken şöyle demiştim:

“Doğduğumuz, yetiştiğimiz, kavga verdiğimiz sevgili ülkemizden kopuyoruz. Günün birinde ‘vatansızlaştırılacağımızı’ hiç düşünmeden... En kısa sürede geri dönüp hiçbir şey olmamış gibi herşeyi kaldığı yerden tekrar başlatmak umuduyla...”

Bu umut asla gerçekleşemedi...

Kasım 2011’de yayınlanan ikinci cildi yazarken Avrupa’daki en yaşlı siyasal sürgünümüz Fahrettin Petek’i yitirmiştik. Seçkin bilim ve mücadele insanı Petek Paris’te, komün arların yattığı Père Lachaise Mezarlığı’nda son yolculuğuna uğurlanmıştı, 12 Eylül sonrası sürgünleri Yılmaz Güney ve Ahmet Kaya gibi...

Bunun acısıyla ikinci cildi şöyle bitirmiştim:

“Onları ve onlar gibi siyasal sürgündeyken de savaşan ve arkalarında eserler bırakan tüm siyasal sürgünleri düşünüyorum. Dahası, Osmanlı’nın ve Türk Devleti’nin yerinden yurdundan ettiği çeşitli kökenlerden ve inançlardan yüzbinleri...”

“Ve en üretken yaşlarında Avrupa sermayesine satılarak yurdundan kopartılan Türk işçileri, Türk köylüleri. Onların acı vatan Avrupa’da doğmuş büyümüş çocukları, torunları. “Sizler, Nazım’ın büyük insanlığının çocukları... “40 yıllık sürgün tek başına zor, acılı.

“Ama sürgün sizlerle güzel, sizlerle umut dolu...”

Evet, nerdeyse bir on yıl geçmiş bu hüznün ve umut dolu satırları kağıda dökeli...

Cumhuriyetin tek partili döneminde, milliyetçiliğin en azgın olduğu 2. Dünya Savaşı yıllarında biz ilkokul çocuklarını her sabah sıraya dizip esas vaziyette “Türk’üm, doğ-

ruyum. çalışkanım...” diye yemin ettirirler, milli günlerde de hançeremizi yırtarcasına bir marş söyletirlerdi:

*Çıktık açık alınla on yılda her savaştan,
On yılda onbeş milyon genç yarattık her yaştan,
Başta bütün dünyanın saydığı baş kumandan!*

Çocukluğumdan beri tam sekiz onyıl yaşadım. Fırtınalı yaşamımın her yeni on yılında gerçekten de zorlukları, kaygılar, beklentileri ve umutları birbirinden çok farklı kuşaklar yaratıldı. İlk iki onyılım el yordamıyla bilgilenme ve bizim kuşağa dayatılan beyin yıkamasından kurtulma arayışları dönemiydi. Ardından gelen üç onyıla askeri darbeler, onlara karşı medyada, sendikal ve siyasal örgütlenmeler içinde direnişler vurdu damgasını... Ve son üç onyıl, “vatansızlaştırma”yla dayatılan tükenmek bilmez sürgün yılları...

*

Son sekiz yılda mücadele arkadaşlarımızdan ve yakın dostlarımızdan yedisini daha yitirdik. *Ant*'ta birlikte mücadele verdiğimiz dostlarımızdan *Fethi Naci*, *Mekin Gönenç* ve *Yaşar Uçar*'ı daha önceki yıllarda yitirmiştik. 2012'de *Hüseyin Baş* ve *Hüseyin Kıvanç*, 2013'te *Uğur Hüküm*, 2014'te *Alpay Kabacalı* ve *Orhan Suda*, 2015'te *Yaşar Kemal* ve *Çetin Altan*, 2016'da *Vedat Türkali*, 2017'de *Barbro Karabuda*, 2018'de *Güneş Karabuda* ve *Tektaş Ağa-oğlu* sonsuzluğa göçtüler...

7 Ekim 2017'de yitirdiğimiz *Barbro* ve 24 Ağustos 2018'de yitirdiğimiz *Güneş*, Türkiye'de yönettiğimiz *Ant Dergisi*'ne dünyadaki direniş ve ulusal kurtuluş mücadeleleriyle ilgili son derece değerli röportajlar yazmışlardı. Anılarımda uzun uzun anlattığım gibi 1971 darbesinden sonra yurt dışına çıktığımızda bizi Paris ve Stockholm'de ağırlamışlar, sürgündeki birçok direniş örgütünün temsilcileriyle temasımızı sağlayarak, daha önce yitirdiğimiz *Mekin Gönenç* gibi, demokratik direniş hareketini oluşturmamıza büyük katkıda bulunmuşlardı.

4 Temmuz 2013'te kaybettiğimiz değerli yazar ve araştı-

macı Uğur Hüküm 1979-1982 yılları arasında oluşturduğumuz *Demokrasi İçin Birlik*'in Avrupa Komitesi üyesi ve *Fransa Komitesi* başkanı idi, 12 Eylül cuntasına karşı birlikte mücadele vermiştik.

Uğur'un ölümünden bir süre önce, 20 Ocak 2013 tarihli *Cumhuriyet Gazetesi*'nde "Vatansız" Gazeteci üzerine İnci'yi de beni de son derece duygulandıran bir yazısı yayınlanmıştı.

"Birlikte çalışmışlık onuruna nail olduğumuz Özgüden bizim gözümüzde Mumcu ve Dink çapında araştırmacı, sorgulayıcı, gerçek demokrasiden, bağımsız bir Türkiye'den yana bir devrimci ve üstelik uluslararası bir gazetecidir. Onun egemen sınıflar ve vurucu güçlerine verdiği rahatsızlık 12 Mart ve 12 Eylül'den sonra Türk Devleti'nin yayımladığı "beyaz kitap"larda görülebilir. Özgüden'lerin faaliyetlerine ayrılan sayfalar nice işçi sınıfı partisi, proleter devrimci hareketten daha fazladır. 1972'de Türkiye'yi terk etmeseler bugün ciddi bir olasılıkla Mumcu, İpekçi ve Dink gibi aramızda olmayacaklardı.. Fransa'dan sonra Belçika'yı mesken edinen Özgüden'ler birer demokrasi ve basın anıtıdır. Ucube kafaların ve sınıfların egemenliği sona erdiği gün anıtları dikilecek değerlerimizdir" diyordu.

Sevgili Uğur'u da kendisini çok seven Türkiyeli ve Fransız dostlarının katıldığı bir törenle, tıpkı Yılmaz Güney, Ahmet Kaya ve Fahrettin Petek gibi, Paris komünarlarının yattığı Père Lachaise Mezarlığı'ndan sonsuzluğa uğurladık.

Uğur'un mesajında adını andığı Hrant Dink'le ilgili olarak daha sonraki yıllarda bende ve İnci'de derin izler bırakan bazı olaylar yaşayacaktık.

Hrant'ın 2007 yılında alçakça katledilmesi üzerine Brüksel'de organize edilen ilk büyük protesto mitinginde olduğu gibi, daha sonraki ölüm yıldönümlerinde de Ixelles'deki *Ermeni Soykırımı Anıtı* önünde düzenlenen anma törenlerinde bir konuşma yapıyor, sağlık sorunlarım olduğu zaman da mesaj gönderiyordum.

Hrant'ın sevgili eşi Rakel Dink 25 Mart 2014'te Brüksel'e gelişinde *Güneş Atölyeleri*'ni de ziyaret etmiş, üyeleriyle tanışarak çalışmalarımız hakkında bilgi almış, başkanı olduğu *Hrant Dink Vakfı*'nın Türkiye'de ve yurt dışında yürüttüğü çalışmalar hakkında bilgi vermişti. Ermeni soykırımının ertesi yıl yapılması öngörülen 100. yıldönümü etkinlikleri üzerinde de uzun uzun konuşmuştuk.

Ermeni Soykırımı'nın 100. yıldönümünü 2015 yılında tüm dünyada olduğu gibi Belçika'da da kapsamlı biçimde kutlamak üzere oluşturulan hazırlık komitesine Ermeni, Asuri, Kürt ve Alevi örgütleriyle birlikte *İnfo-Türk* ve *Güneş Atölyeleri* de aktif olarak katıldı.

2015'in özelliği, soykırımın 100. yıldönümü olmanın ötesinde, anma etkinliklerini gölgede bırakmak amacıyla Belçika'da *Europalia Şenliği*'nin konu ülkesi olarak o yıl Türkiye'nin seçilmiş olmasıydı.

19 yıl önce de, 1996 yılında Türkiye bu şenliğe konu olarak seçilmişken, Belçika medyasına yazdığım yazılarla Türkiye'deki insan hakları ihlallerini anımsatarak bu seçimi protesto etmiştim. Belçika demokratik kuruluşlarının da protestoya katılması üzerine Türkiye'yi konu alan şenlik belli olmayan ileri bir tarihe ertelenmişti. Türk lobisinin hizmetindeki medya ve dernekler bu yüzden bana ağır suçlamalarda bulunmuş, Türkiye Büyükelçiliği *Le Soir* gazetesinde Fransızca'yı doğru dürüst konuşamayan bir Türk gazetecisinin imzasıyla bana yanıt olarak yalan dolan dolu iki yazı yayınlamıştı.

Ancak bu kez Türkiye'de kârlı yatırımları olan işadamlarının ve Ankara'daki yönetimin dostu bazı politikacıların devreye girmesiyle *Europalia Şenliği* uzun süredir Avrupa'da yalıtılan soykırım inkarcılarına nefes aldırarak şekilde organize edildi ve Erdoğan Brüksel'de kırmızı halı döşenerek ve Kral tarafından taltif edilerek ağırlandı.

Bunu protesto ettiğim için Türk lobisinin hizmetindeki bir haber sitesi 8 Mayıs 2015'te soykırım anıtı önünde Hrant

Dink’i anmak üzere konuşurken çekilmiş bir fotoğrafımı, altında da *Belçika Atatürkçüler Derneği* yöneticilerinden birinin Türk toplumuna şu çağrısını yayınladı:

“Belçika’daki bütün Türk kardeşlerime çağrımdır. Emperyalizmin Türkiye’ye saldırı siyaseti olan sahte ‘Ermeni Soykırımı’ büyük yalanını destekleyen CDH ve FDF’i her alanda boykot ediniz. Bu adamı (Bildiri okuyan, DOĞAN ÖZGÜDEN)’i tanıyın.”

Bu provokasyon karşısında *Belçika Demokrat Ermeniler Derneği*, *Belçika Asuri Enstitüsü*, *Brüksel Kürt Enstitüsü* ve *Brüksel Halkevi* 13 Mayıs 2015’te ortak bir bildiri yayımlayarak tavrı koydular: “Kamuoyu dürüst bir gazeteci olarak Doğan Özgüden’in 60 yılı aşkın sürdürdüğü çalışmalarını, adaletsizlik ve haksızlıklara karşı tutarlı mücadelelerini, Türkiye’deki iktidar sahiplerine karşı ödünsüz tavrını, 1915 soykırımı konusunda onurlu tutumunu çok iyi tanıdığı gibi, bunun kendisini Türk Devleti’nin, inkarcı ve milliyetçi çevrelerin boy hedefi haline getirdiğinin de bilincindedir. Hiçbir iftira Doğan Özgüden’in kişiliğini yıpratamayacaktır. Bu inkarcı ve aşırı milliyetçi çevrelerin sözlü ve fiziksel saldırıganlığını iyi tanıyan kuruluşlar olarak kendilerine Doğan’ın yalnız olmadığını hatırlatıyoruz.”

Bunu 27 Mayıs 2015’te Türkiye’de seçkin aydınların “*Doğan Özgüden vicdanımızdır... Doğan Özgüden yalnız değildir!*” diye başlayan ortak çağrısı izledi: “Vatansız Gazetecinin yanında olduğumuzu ve vicdanımıza destek ve dayanışmamızı bildiriyor, Belçika’da yaşayan bu topraklardan göçmüş ilericileri ve Belçika’nın enternasyonalistlerini de göreve, ilgilileri duyarlı olmaya ve gerekli tedbirleri almaya çağırıyoruz.”

Saldırıları bununla da bitmedi.

Türkiye’de gitgide daha otoriter olan rejime karşı dikkati çekmek için 17 Kasım 2016’da Kürt, Türk, Ermeni, Asuri, Alevi ve başka kökenlerden binlerce kişi Brüksel’de bir araya gelmişti. Belçikalı ve enternasyonal politik ve sivil grup-

lar da eyleme katılmıştı. Ancak misilleme olarak aynı akşam Türk bayrakları sallayan yirmi araba dolusu saldırgan Saint Josse Ten Noode'daki *Brüksel Kürt Enstitüsü*'nü basmaya geldiler. "Kürtlere ölüm!" gibi ırkçı sloganlar atarak camları kırıp binayı ateşe vermeye çalıştılar.

Brüksel Kürt Enstitüsü'ne bu ilk saldırı değildi. 1998 yılı sonunda da aynı sokakta enstitünün bulunduğu bir başka bina ateşe verilmişti.

Bu yeni saldırı karşısında Belçika yöneticilerinin, özellikle de Türk kökenli Saint-Josse Belediye başkanının gereken önlemleri almaması, saldırganları gözetmesi karşısında *İnfo-Türk*'ün de dahil olduğu demokratik örgütler bir protesto bildirisi yayınladılar. Bunun üzerine, bir yıl önce fotoğrafımı yayınlarken beni hedef göstermiş olan Türk sitesi, 29 Kasım 2016 tarihli yayınında "Belçika'da her vesile ile terör örgütleri ve ayrılıkçıların yanında yer alanlar, Brüksel Saint-Josse Belediyesi sınırları içinde faaliyet gösteriyorlar! Türkiye karşıtı derneklerin başında, ağa babaları İnfo-Türk kurucusu, eski solcu tüfeklerden Doğan Özgüden geliyor..." diye beni tekrar hedef gösterdi.

Belçika'daki demokratik kuruluşlar ve yüzlerce tanınmış şahsiyet tarafından bu saldırı protesto edilirken ben de Belçika Kraliyet Savcılığı'na başvurarak hakkımda kışkırtmada bulunan kişiler hakkında gereken işlemin yapılmasını ve yönetiminde bulunduğum kurumların da yakın korumaya alınmasını istedim.

Savcılık, bu konudaki soruşturmayı Türk kökenli polisler eliyle yürüttükten sonra mevcut basılı delillere rağmen hiçbir haklı gerekçe göstermeden 23 Ağustos 2017'de sorumlular hakkında takipsizlik kararı vererek dosyayı kapattı.

Hiç şaşırtıcı değildi... Bundan tam on yıl önce, sağcı Türklerin Saint-Josse'da bir Kürt ailesine saldırısını haber yaptığımız için, dönemin Türkiye Büyükelçisi Fuat Tanlay, 21 Nisan 2007 tarihli Hürriyet Gazetesi'ne verdiği bir demeçte, "Belçika'nın millî haber ajansı, Türkiye Cumhuriyeti

karşıtlığıyla tanınan ve yıllardır Belçika’da Türkiye karşıtı faaliyetlere öncülük eden İno-Türk adlı bir İnternet sitesinin haberini kaynak gösterip gazetelere geçti... Belçika’da garip şeyler oluyor. Sivil örgütlerden ses yok. İşte her şey tüm açıklığıyla ortada. Bu sadece Büyükelçi olarak Fuat Tanlay’ın görevi değil. Terörle, teröristle, yalan haberler ve karamalar ile birlikte mücadele etmemiz gerekir. Maalesef yalnız bırakıldım. İnsan sivil örgütleri de bu tip mücadelede yanında görmek istiyor” diyerek bizi açıkça hedef göstermişti. Buna karşı yaptığımız şikayeti de, Kraliyet Savcılığı takipsizlikle sonuçlandırmıştı. Fuat Tanlay ise, iktidara hizmetinin karşılığında daha sonra Başbakan Erdoğan’ın dış ilişkiler danışmanlığına tayin edilerek ödüllendirilmişti.

*

Son sekiz yılın İnci’yi de, beni de son derece duygulandıran bir olayı, 75 yaşına girişim dolayısıyla Belçika’daki Kürt Televizyonu Roj TV emekçilerinin, KNK yöneticilerinin, Almanya ve İngiltere’den gelen dostlarımızın da katılımıyla 6 Şubat 2011’de organize ettikleri kutlama toplantısıydı. Televizyondaki meslektaşlarım bu vesileyle benim mesleki ve siyasal mücadelelerimi yansıtan bir de belgesel hazırlamışlardı.

Yurt dışında bulunduğumuz 40 yıl boyunca farklı kuşaklardan Türkiyeli sürgünlerle sürekli yakın dostluk ilişkileri içinde olmuş, Türkiye’nin demokratikleşmesini amaçlayan birçok örgütlenmede ya da güçbirliğinde zaman zaman bir araya gelmiştik.

Sürgünlerin kendi sorunlarını belirleyerek çözüm yolları arayacak, haklarını aramalarında destek olacak ve sürgünün tarihini belgeselleştirme çalışmalarına doğrudan katkıda bulunacak bir örgütlenmenin, *Avrupa Sürgünler Meclisi*’nin temeli 15 Aralık 2012’de Köln’de bizim de katıldığımız bir toplantıyla atıldı.

“*Vatansız*” *Gazeteci*’nin Türkiye baskısını yapan Belge Yayınları’nın yöneticisi *Ragıp Zarakolu* 2011’de birinci cil-

din yayınından hemen sonra tutuklanmıştı. Ragıp'ın tutukluluğu süresince serbest bırakılmasını sağlamak için yurt dışında kampanya yürütmüş, ayrıca kendisine *İnfo-Türk Vakfı*'nin "Düşünce Özgürlüğü" ödülünü vereceğimizi açıklamıştık.

Ragıp'ın serbest bırakılarak yurt dışına çıkışına izin verilmesi üzerine, *Avrupa Gazeteciler Federasyonu (FIJ)*'le birlikte kendisini Brüksel'de bir konferans vermeye davet ettik. 19 Aralık 2012'de Uluslararası Basın Merkezi (IPC)'de verdiği konferansın ardından *İnfo-Türk Vakfı*'nin ödülü aynı akşam *Güneş Atölyeleri*'nin lokalinde Belçika'nın seçkin şahsiyetlerinin de katıldığı bir törenle Ragıp'a sunuldu.

2013, Türkiye Kürdistanı'nda 30 yıldır süren iç savaş halinin sona erdirilmesi için kapalı kapılar ardında görüşmeler başlatılırken Suriye Kürdistanı'nda Kürt halkınının islamcı terör örgütüne karşı silahlı mücadeleye girerek Rojava'yı yattığı, İstanbul'da ise Gezi direnişleriyle kitlelerin iktidara meydan okuduğu müstesna bir yıldır.

Önce MİT Müsteşarı Hakan Fidan'ın, ardından bir BDP heyetinin İmralı Adası'nı ziyaretiyle başlayan "barış süreci", Başbakan Erdoğan'ın 16 Kasım 2013'te Diyarbakır'a giderek Kürdistan Bölgesel Yönetimi Lideri Mesud Barzani ve Kürt halk ozanı Şivan Perwer'in de katıldığı bir mitingte "Dağdakilerin indiğini, cezaevlerinin boşaldığını, 76 milyonun bir olduğunu, birlikte büyük Türkiye yeni Türkiye olduklarını göreceğiz. Hiç endişeniz olmasın" demesi, yine Erdoğan'ın onayıyla kurulan Akil İnsanlar heyetlerinin çeşitli illerde ikna toplantıları yapmasıyla yeni bir boyut kazanmıştı.

Ahmet Türk'ün de dahil bulunduğu bir BDP heyetinin 3 Ocak 2013'te İmralı'ya yaptığı ziyaretin üzerinden beş gün geçmişti ki, Paris'teki üç Kürt kadın siyasetçi Türk istihbaratının bir tetikçisi tarafından alçakça katledildi. Öldürülenlerden Fidan Doğan'ı çok iyi tanıyordum. Paris'te ve Brüksel'de birçok toplantının organizasyonunda ve yönetiminde etkin olmuş son derece yetenekli bir insandı.

“Barış süreci”ne katkıda bulunmak üzere Avrupa’da yaşayan Anadolu ve Mezopotamya’dan gelmiş Arap, Asuri-Süryani-Keldani, Çerkez, Ermeni, Kürt, Laz, Roman, Rum, Türk göçmen ve sürgünlerin katılımıyla 29-30 Haziran 2013 tarihlerinde Brüksel’de bir toplantı yaparak Avrupa Barış Meclisi’ni oluşturduk.

Ancak 29 Mayıs 2013’te başlayan Gezi direnişi karşısında hükümetin aldığı anlayışsız ve baskıcı tavır sürecin kolay kolay gelişemeyeceğini ortaya koyuyordu. Gezi direnişi sona erdikten sonra da 17/25 Aralık operasyonlarının başlamasıyla kara bulutlar daha da yoğunlaştı.

2013 yılının başlarında sürgünümüzün en heyecan verici olaylarından birisini yaşadık. 40 yılı aşkın bir süredir biriktirdiğimiz ve özenle koruduğumuz arşivlerimiz 24 Ocak 2013’te Amsterdam’da yapılan bir törenle *Uluslararası Sosyal Tarih Enstitüsü (IISG)*’ye emanet edildi.

Bu fikri bize 68’li dostlarımızdan Bilgi Üniversitesi Yayınları yöneticisi Fahri Aral vermiş, gerçekleşmesi ise enstitünün o zamanki yöneticileri Eric Zürcher ve Touraj Atabaki ile Türkiye arşivleri sorumlusu Erhan Tuskan’ın gayretleriyle mümkün olmuştu.

1971 darbesi öncesinde Türkiye’de birlikte mücadele verdiğimiz dostlarımız Fahri Aral, Faruk Pekin, Müfide Pekin, Ragıp Zarakolu, Bige Berker ve Yücel Top’un da bu törende bizimle beraber olmaları son derece duygulandırıcıydı.

Arşivlerin geride kalan bölümünün tasnifi, benim arka arkaya geçirdiğim ameliyatlar nedeniyle uzun süre aksadıysa da, 2018 yılında gönderdiğimiz önemli belgeler de Erhan Tuskan ve Mehmet Bilgen’in yoğun gayretleriyle IISG’de yerlerini buldu ve araştırmacıların incelemesine açıldı.

1965 yılından itibaren Türkiye’de *Akşam Gazetesi* ve *Ant Dergisi* ile sürgünde *İnfo-Türk* yayınının sayfa düzenini gerçekleştiren İnci için gurur verici önemli bir belge de 2013 yılında Türkiye’de yayımlandı.

İletişim Yayınları’nın 30. yıl dönümü dolayısıyla Türkiye

solunun 1963-1980 döneminde gerçekleştirdiği afiş, kitap ve dergi kapağı gibi görsel ürünleri yansıtan bir sergi 7 Şubat'ta İstanbul'da açılırken bu konuda yayınlanmış olan belgesel bir kitap da aynı gün okurlara sunuluyordu. Yılmaz Aysan'ın gerçekleştirdiği 494 sayfalık kitapta 16 sayfa Ant Dergisi ve Yayınları kurucu ve yöneticilerinden İnci Tuğsavul Özgüden'le bir röportaja ve kendisinin o dönemde gerçekleştirdiği çeşitli çalışmaların görsellerine ayrılmıştı.

2013'ün bir diğer önemli olayı, Brüksel'de 29-30 Haziran tarihlerinde Mezopotamya ve Anadolu halkları, inanç grupları ve demokrasi güçlerinin bir araya geldiği ve bizim de katıldığımız *Barış ve Demokrasi Konferansı*'nin toplanmasıydı.

Bunu aynı yılın 22 Kasım günü Belçika Senatosu'nda Suriye'deki Kürt bölgesinin geleceği üzerine uluslararası konferans izledi. Benim de konuşmacı olarak katıldığım konferansta PYD eşbaşkanı Salih Muslim batılı ülkeleri Suriye'de islamcı terörist güçlere karşı mücadelesinde Kürt halkına destek olmaya çağırıyordu.

İlk olarak Türkçesi yayınlanmış olan "Vatansız" Gazeteci'nin Mazyar Khoojinian tarafından yapılan Fransızca çevirisi 2014 yılında Belçika'da *Akademik ve Bilimsel Yayınlar (ASP)* tarafından tek cilt olarak yayınlandı.

Kitabın Belçika kamuoyuna sunumu için doğum günüme denk gelen 27 Şubat 2014'te *Belçika Asuri Enstitüsü*, *Belçika Demokrat ErmenilerDerneği*, *Brüksel Kürt Enstitüsü*, *Brüksel Halkevi* ve *Güneş Atölyeleri* Brüksel'deki Asuri lokalinde bir gece düzenlediler. Ermeni folklor grubunun da katıldığı gecede toplantıyı organize eden kuruluşların başkanları tarafından bana ve İnci'ye "İnsanlık Vatandaşları" ödülü verildi.

2014 yılı, *Güneş Atölyeleri*'nin de 40. kuruluş yıldönümüydü. 1974'ten beri göçmen toplumların sendikal ve demokratik örgütlenmesi, Türkiye'de ve Belçika'da demokratik hakların kazanılması, Belçika'da yabancı kökenlilerin seçme

seçilme haklarının alınması gibi demokratik ve insan hakları mücadelesinin yanında Türkiye'nin kültür ve sanat zenginliğinin tanıtımı, dil ve uyum kursları ile yaratıcı atölye çalışmalarını gerçekleştiren *Güneş Atölyeleri*'nin yıldönümü 27 Haziran'da kendi lokalinde çeşitli kültürel etkinliklerle kutlandı.

Ardarda yaşadığımız bu iki mutluluğun tadını tam çıkarılamadan, 2014 yaz tatilinden itibaren yaşlanmanın birbiri ardına getirdiği sağlık sorunları nedeniyle uzun sürecek endişe dolu bir dönem başladı.

Güneş Atölyeleri'nde 2014-15 faaliyet döneminin açılışını yaptığımız 29 Ağustos 2014 günü idrar yollarını tamamen tıkayan prostat kanserinden ameliyat olmak üzere alelacele hastaneye kaldırıldım. Ameliyattan sonra üç aya yakın süren ışın tedavisi, üç yıla yakın süren hormon tedavisi... Bu arada omurganın içindeki sinirler üç ayrı yerde boğulduğundan bir yıla yakın peridüral tedavi için hastaneye taşınmak, o da fayda etmeyince belkemiğinden ameliyat olmak...

Günlük yaşamımızla ilgili sorumlulukları İnci'nin tek başına üstlendiği bu dönemde dizüstü bilgisayar ve internet bağlantıları sayesinde hayli uzun süren bu sorunlu dönemde de *İnfo-Türk* çalışmalarını da aksatmamayı başarabildik. Bu dönemde Belçika'daki, hattâ komşu ülkelerdeki dostlarımızın gerek hastanede, gerekse evde sık sık ziyaret ederek dayanışma göstermeleri çalışmalarımızı o koşullarda yürütmemize büyük destek oldu.

Arşivlerimizin Amsterdam'daki IISG'ye, 40 yıldır biriktirdiğimiz gazete kupürlerinin de Gent'teki AMSAB'a emanet edilmesinin ardından, sağlık durumumuzda belli düzelme olduktan sonra, özel kitaplığımızda bulunan çeşitli dillerdeki kitapları da bölüm bölüm *Belçika Kraliyet Kütüphanesi*'ne devretmeye başladık.

Bu arada kitaplığımızda bulunan sosyalist düşünce ve Türkiye'deki sosyal mücadeleler üzerine kitaplardan önemli

bir bölümünü, Marx, Engels ve Lenin'in toplu eserleri de dahil olmak üzere, Brüksel'de Türkiyeli işçiler ve siyasal sürgünler tarafından kurulmuş olan *Brüksel Halkevi*'ne armağan ettik.

2015 yılı, İnci'yle evliliğimizin 50. yılıydı. Ben Akşam'ın genel yayın müdürü, İnci de Ankara muhabiri iken 30 Ocak 1965'te törensiz, sadece dostlarımız İlhami Soysal ve Cengiz Tuncer'in tanıklığıyla Beyoğlu Evlenme Dairesi'nde evlenmiş, tatil yapmaksızın gazetede çalışmaya devam etmiştik.

50 yıl sonra, oturmakta olduğumuz Schaerbeek Belediyesi'nin nüfus işlerinden sorumlu başkan yardımcısı Bernard Guillaume, evliliğimizin "altın yıldönümü"nü kutlamak üzere bizi yakın dostlarımızla birlikte belediye sarayına davet ettiğinde son derece şaşırmiştik. O gün *Güneş Atölyeleri*'nde birlikte çalıştığımız arkadaşlarımızla birlikte belediyede sıcak bir şekilde ağırlandık, evliliğimizin 50. yılı sadece belediye yönetimi tarafından değil, aynı zamanda Belçika Kralı'nın özel mesajıyla kutlandı.

Evlilik yıldönümümüzün bir başka ödülü ise, gazeteci dostumuz Nazım Alpman'ın hem Brüksel'de hem de İstanbul'da yaşadığımız ve çalıştığımız mekanlarda çekim ve röportajlar yaparak gerçekleştirdiği "*Vatansız Vatanperver*" belgeseli oldu. Nazım'ın yarım yüz yıl önce *Ant*'ın ilk sayılarını yayınladığımız tarihi Tan Evi'nde 30 Mart 2015'te Türkiye'deki dostlarımızın katılımıyla düzenlediği bir gecede sunumu yapılan belgesel daha sonra İZ Televizyonu'nda defalarca yayınlandı.

Bunu üç ay sonra, 10 Haziran 2015'te, *Türkiye Yayıncılar Birliği (TYB)* tarafından İstanbul Pera Palas'ta düzenlenen bir törenle bana ve İnci'ye "*Düşünce ve İfade Özgürlüğü Ödülü*"nün verilmesi izledi.

Başlangıçta da belirttiğim gibi, 2015 yılı bizim için iki bakımdan büyük önem taşıyordu. Bir yandan başta Ermeni, Asuri ve Kürt kuruluşları olmak üzere Belçika'daki tüm demokratik örgütlerle birlikte organize edilen 1915 Soykırı-

mı'nın 100. Yıldönümü etkinlikleri, öte yandan Türk Devleti'nin ve onun Belçika'daki işbirlikçilerinin sırf bu kara yıldönümünü örtbas etmek için düzenlediği *Europalia-Türkiye Şenliği*...

Her iki konuda da gerçekleri kamuoyuna haber bültenlerimizle, bildirilerle, ortak etkinliklerle yansıtmaya çalışırken, araya bir de Türkiye'deki seçim rezaletleri girmişti.

Bir yıl önce 10 Ağustos 2014'te yapılan seçimlerde yüzde 52 oyla cumhurbaşkanı olan Erdoğan barış sürecini baltalamak, Suriye'de de bir yandan İŞİD teröristlerini desteklerken öte yandan Rojava'da oluşan Kürt özerk yönetimini sabote etmek için her türlü çareye başvuruyordu.

28 Şubat 2015'de Dolmabahçe Sarayı'nda hükümet temsilcileriyle HDP delegasyonu arasında varılmış olan uzlaşmaya, 21 Mart'ta da Öcalan'ın PKK'ya silahsızlanma kongresi çağrısı yapmasına rağmen, Erdoğan ertesini gün Ukrayna dönüşünde masayı devirerek barış sürecine fiilen son verdi ve yaklaşan seçimlerde HDP'yi Meclis dışında bırakmak için devletin tüm olanaklarını kullanmaya başladı.

Ama Erdoğan'ın oyunu ters tepti ve 7 Haziran 2015 seçimlerinde HDP yüzde 13 oyla 80 milletvekili çıkararak Meclis'in üçüncü büyük partisi olmayı başardı. AKP'nin tek başına iktidar olamaması üzerine Erdoğan 1 Kasım 2015'te ülkeyi yeniden seçime sürükledi, aşırı sağcı ve militarist propagandalarla MHP'nin oylarından bir kısmını da kendi tarafına çekerek AKP'nin yeniden tek başına iktidar olmasını sağladı. Ancak Kürtleri Meclis'ten dışlama hesapları yine tutmadı ve HDP tüm engellemelere rağmen yüzde 10,76 oranıyla 59 milletvekili çıkararak Meclis'in üçüncü büyük partisi olmayı başardı.

Europalia ve seçimler üzerine sürekli polemiklerin getirdiği yorgunluk içinde geçen 2015'i izleyen yeni yılda *Güneş Atölyeleri*'ndeki arkadaşlar İnci'nin 75 yaşına girmesi dolayısıyla lokalde büyük bir kutlama organize ederek yaşamımıza renk kattılar. Bunu birkaç ay sonra, 27 Şubat 2016'da

benim 80 yaşına girmem dolayısıyla düzenledikleri bir diğer kutlama izledi.

Artık ikimiz de Belçikalıların dedikleri gibi tam anlamıyla, «üçüncü yaş» ya da «senior» kategorisindeydik.

Benim kanser, idrar yolları ve belkemiği ameliyatlarının telaşından vakit bulunca İnci de ciddi bir barsak sorunundan ameliyat olmuştu. Tüm vücudunu saran artroz ağrılarından dolayı artık gitar çalamamanın yanısıra bilgisayarın klavyesine dilediği gibi hakim olamamanın gerginliği içindeydi.

60'lı yaşlarımızda vakit buldukça kent dışındaki ormanlara ya da sahile giderek katlanır bisikletle onlarca kilometre pedal çevirirken artık denge sorunlarının yoğunlaşması ikimizi de bu zevkten mahrum etmişti.

Ben belkemiğim tedavi edildikten sonra doktorlarımın zorlamasıyla her gün Josaphat Parkı'nı ve Schaerbeek Mahallesi'nin bulvarlarını ve arka sokaklarını arşınılıyordum, ama İnci uzun yürüyüşe dayanamıyordu.

Doğum yıldönümlerimiz dostlarımızın sıcak ilgisi sayesinde ne denli neşeli geçtiyse, aynı yıl bir başka önemli yıl dönümü ikimizi de büyük bir yeis içinde bırakacaktı. Evet, 2016'nın 11 Mayıs'ı bizim 1971 darbesinden sonra ülkemizi terketmek zorunda kalarak sürgüne çıkışımızın 45. yıldönümüydü.

Doğup büyüdüğümüz ülkemizde demokratikleşmenin hâlâ emaresi yoktu...

45 yıl önce nasıl ülkemizde olup bitenleri dünya kamuoyuna yansıtma sorumluluğu taşıyor idiysek, bugün de aynı sorumluluk duygusu içinde devam etmeliydik.

Türkiye'de Barış İçin Akademisyenler İnisyatifi 11 Ocak 2016'da "Barış ve Müzakere Çağrısı" yayınladığında derhal imzalayarak destek vermiş, dünya kamuoyuna geniş ölçüde yansıtmiştık.

İki hafta sonra da Valonya-Brüksel Federasyonu'nun soykırım, inkarcılık ve revizyonizm konusunda düzenlediği bir konferansa Yves Ternon'la birlikte katılarak 100. yıldönü-

münde 1915 Jenosidi'nin hâlâ nasıl inkar edildiğini anlatmıştım.

31 Mayıs 2016'da da *Avrupa Ermeni Federasyonu (EAFJD)* tarafından Avrupa Parlamentosu'nda düzenlenen Ermeni Soykırımı'nın tanınması ve Ermeni kültürel mirasının ihya edilmesi konulu bir konferansa da konuşmacı olarak katıldım. Konferansın sonunda EAFJD Başkanı Kaspar Karapetian tarafından "Demokrasi, adalet ve gerçek uğrunda ömür boyu mücadele" verdiğim için bir plaketle ödüllendirildim.

2016 yılının 15 Temmuz'undaki çakma darbe girişimi Türkiye'de olduğu gibi yurt dışında da devlet terörünün daha şiddetlendirilmesi için bir bahane oldu. Bir yandan Türkiye'de uydurma gerekçelerle açılan davalar ya da soruşturmalar yüzünden binlerce rejim muhalifi ülkeyi terkedip sürgüne çıkarken, esasen yurt dışında bulunan muhaliflere karşı tehdit ve zorbalığın dozajı da adam akıllı artırıldı.

21 Eylül 2016'da, İtalya'nın Napoli kentinde düzenlenen *Uluslararası Sivil Gazetecilik Festivali*'ne davet edilmişim. Türkiye'de çakma darbe girişimi bahanesiyle zaten sınırlı olan hak ve özgürlüklerin nasıl tamamen ayaklar altına alındığını çeşitli ülkelerden gelmiş gazetecilere ayrıntılarıyla anlattım.

Toplantıya konuşmacı olarak aynı zamanda IPI Türkiye Ulusal Komitesi başkanı olan gazeteci Kadri Gürsel de davet edilmiş, ancak o sırada Cumhuriyet gazetesinde yayın danışmanı görevini üstlendiği için Napoli'ye gelememişti. Toplantıdan bir ay kadar sonra, 31 Ekim 2016'da, Cumhuriyet Gazetesine yapılan operasyon sırasında Kadri Gürsel de gözaltında alınacaktı.

Çakma darbe sonrası daha birçok tanınmış muhalif gazeteci göz altına alındı, hâlâ direnebilen gazete, ajans ve televizyonların mülkiyetine Erdoğan'ın emrindeki sermaye grupları tarafından el konulması nedeniyle işsiz kalan ya da tutuklanma tehdidi altında bulunan gazeteciler, 1971 ve 1980

darbesinden sonra olduğu gibi, sürgüne çıkmak zorunda kaldılar.

Türkiye’de aylarca tutuklu kalan ve serbest bırakıldıktan sonra da bir suikast tehlikesi atlatan Can Dündar sürgüne çıktıktan sonra Berlin’de *Özgürüz* adı altında bir yayın merkezi oluştururken Celal Başlangıç ve arkadaşları da Köln’de *Artı Gerçek* dijital gazetesini ve Artı TV televizyon yayınıni örgütlediler. Gazetecilik çalışmasını uzun yıllardır sürgünde birlikte sürdürdüğümüz Koray Düzgören ile ben de *Artı Gerçek*’in sürekli yazı kadrosunda yer aldık.

Erdoğan’ın tek adam diktatörlüğünü meşrulaştırmak amacıyla organize ettiği anayasa referandumuna karşı 21 Şubat 2017’de Belçika’daki Türkiye kökenli demokratik kuruluşlar olarak bir “Hayır Platformu” oluşturduk. Buna karşılık iktidarın hizmetindeki dernekler, camiler ve medya kuruluşları Belçika’daki Türkleri Erdoğan diktatörlüğüne “evet” demeye zorlamak için büyük bir propaganda kampanyası organize ettiler.

AKP Belçika örgütünün internet sayfasında “Bu kavga hilal ile haçın kavgasıdır” denilerek dinsel husumet körükleniyor, maalesef Belçika makamları bu nefret kampanyası karşısında sessiz kalıyor, Türklerin tercih oylarıyla seçilmiş belediye yöneticileri AKP propagandacılarına toplantı salonları açıyordu.

Brüksel Parlamentosu’nun Türk kökenli başkan yardımcısı bir adım daha ileri giderek Emekli Polis Özel Harekatçılar Derneği başkanına 17 Ocak 2017’de Avrupa başkentinde konferans verdirtiyordu.

Hiç de şaşırtıcı değildi, Saint-Josse’un Türk kökenli belediye başkanı da, bakan olduğu sırada Hrant Dink’in katli davası sanıklarından İstanbul eski emniyet müdürü Celalettin Cerrah’ı 19 Ocak 2007’de makamında ağırlamış, daha sonra da onun davetlisi olarak Türkiye’ye gitmiş ve İstanbul Polis Teşkilatının kuruluşunun 162. Yıldönümü şenliklerine onur konuğu olarak katılmıştı.

Bu beyin yıkama sayesinde ki 16 Nisan 2017 referandumunda Erdoğan'ı "tek adam" yapan anayasa değişikliğine Belçika Türkleri yüzde 74,18 "evet" oyu verdiler.

Bir süre sonra yapılacak seçimlerde de Belçika açısından bir şey değişmeyeceğini tahmin etmekle beraber mücadeleyi sürdürmek gerekiyordu. Bu amaçla 24 Ekim 2017'de demokratik örgütlerin katılımıyla oluşturulan *SOS Turkey* kampanyasında biz de yerimizi alarak sorumluluk üstlendik.

2018'in 24 Nisan'ında 1915 Soykırımı'nın yıldönümü törenlerine katılarak yaptığım konuşmada Türkiye seçimleri ve Belçika'daki Türk nüfusunun Erdoğan destekçiliği konusunda karamsarlığımı dile getirirken, en azından tüm bu olup bitenlerden ders alarak Belçika siyasal partilerini birer yıl arayla yapılacak belediye ve yasama meclisleri seçimlerinde Türk adaylar konusunda daha dikkatli olmaya, inkarıcı adaylara listelerinde yer vermemeye çağırdım.

24 Haziran 2018 de Türkiye'de yapılan seçimlerde de değişen bir şey olmadı. Cumhurbaşkanlığı seçiminde Erdoğan oyların yüzde 75'ini, parlamento seçiminde ise AKP yüzde 64'ünü elde etti.

Seçim sonuçlarının üzüntüsünü yaşarken Türkiye'de yıllardır üyesi olduğum Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin bir jesti bana onur ve cesaret verdi. 27 Haziran'da İstanbul'daki cemiyet merkezinde yapılan bir törenle 1936 ve 1937 doğumlu olup halen hayatta bulunan 47 gazeteciye mesleğe katkılarından dolayı teşekkür plaketi verilmişti.

Törene katılamadığım için bir teşekkür mesajı yolladım, benim plaketim de bana iletmek üzere sevgili dostum Fahri Aral'a verilmişti.

Bunu 30 Eylül 2018'de, heykel sanatçılarımızdan Suat Öğüt'ün Amsterdam'da, aralarında benim de bulunduğum Türkiyeli dokuz siyasal sürgünün bronz büstlerini sergilemesi izledi.

14 Ekim 2018'de yapılan Belçika belediye seçimlerinde ise yine değişen bir şey olmadı, Ankara rejiminin uç beyleri

gibi davranan Türk adaylar yine listelerin üst sıralarında yer alıp Türk seçmenlerin verdikleri tercih oylarıyla belediye meclislerine girdiler.

24 Haziran seçimleri sonrasında karanlığında Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nden gelen teşekkür belgesi beni en azından mesleki planda ne kadar sevindirdiyse, 14 Ekim sonrasında karanlığında Türkiye'den gelen bir başka haber mesleki plandaki karamsarlığımı o denli pekiştirdi.

Türkiye'nin en eski günlük gazetesi Akşam'ın 100. Yılı dolayısıyla 1 Kasım 2018'de İstanbul'da bir sergi açılmıştı.

Okurlarımdan Sertaç Çelik facebook'ta şöyle diyordu:

“Bugün Harbiye CRR'de Akşam gazetesinin 100.yılı sergisine gittim..Büyük bir heyecanla... Ne yazık ki hayal kırıklığı ile dönüyorum eve... Doğan Özgüden yoktu o kadar sayfaların, insanların arasında... Akşam'ın ilk kadın genel yayın yönetmeni Nurcan Akad da yoktu... Sağcılar yaparsa böyle olur işte, ne diyebilirim? 1964-1966 altın çağı benim belleğimden silinmez..., Saygılarımla...”

Ardından değerli gazeteci dostum Nazım Alpman'ın instagram'da bunu doğrulayan mesajı... Nazım bununla da kalmıyor, ertesi sabah Artı TV'de tepkisini dile getiriyordu:

“CRR'de Akşam'ın 100 yılı diye bir sergi vardı. Sergide gazetenin gelişimini anlatan kronolojik panolar var... Malik Yolaç 1964 yılında gazetenin yayın yönetmenliğini 28 yaşındaki Doğan Özgüden'e vermişti... O dönem sergideki panolarda yok. Tirajın 179 bine çıktığı var ama tirajı 179 bin'e çıkartan Doğan Özgüden yok. Neden? Çünkü solcu... 2002 yılında Nurcan Akad Akşam'a genel yayın yönetmeni oldu. Sergide bu da yok. Neden? Çünkü günlük bir gazetenin ilk kadın genel yayın yönetmeni olan Nurcan da solcu... O sizin tarihiniz değil, basın tarihi... Şu anda bir talihsizlik eseri olarak gazete sizde... Akşam 100 yıllık bir gazete... Birçok onurlu manşeti var, sayfaları var... Ama siz oralara layık değilsiniz.”

Akşam'ın sergide sansürlenmiş olan o dönemini Nazım

Alpman bundan üç yıl önce “*Vatansız Vatansever Doğan Özgüden*” adı altında gerçekleştirdiği bir belgeselde ayrıntılı anımsatmış, Malik Yolaç’ın ve birlikte çalıştığım gazetecilerin görüşlerine de geniş yer vermişti.

Bu sansür üzerine *Artı Gerçek*’e yazdığım yazıda şöyle diyordum :

“Gazetenin yüz yıllık tarihinde iki yılın sorumluluğunu üstlenmiş bir gazeteci olarak bu sansürlenmeden üzüntü değil, gurur duydum. Türkiye’nin en eski gazetesinin yüzyıllık geçmişini Tayyip’e tapınmanın seccadesi haline getirenlerden daha başka ne beklenirdi? Gazete bugün Tayyip’in bendelerinin elinde ve de onlar, Nazım’ın çok haklı olarak dediği gibi, bu gazetenin tarihini yazmaya layık değil... Onların yazdığı bir tarih versiyonunda yer almak insana onur değil azap verir.”

Geriye baktığımda, gazeteci olarak, sendikacı olarak, sol militan olarak yaptıklarımın gurur duyuyorum. Akşam’da yaptıklarımın da...

İlk yetmiş yılımı daha önce yayınlanan anılarımda ayrıntılı anlatmıştım.

Son on yıl ise, CHP’nin ilk onyılda Kemalist ideoloji zerkederek yarattığı her yaştan onbeş milyona nazire, AKP-MHP ikilisinin Türk-İslam Sentezi temelinde beyni yıkanmış yeni bir 15 milyon yarattığı müstesna bir dönem... Hem de başta bütün islam dünyasının kendisini saydığına inanan bir baş kumandan!

Bir yanında bozkurt, öte yanında rabia sancakları...

Bunun da son dört yılı Türkiye’nin direnebilen aydınlık insanların çakma 15 Temmuz darbesi bahanesiyle “terörist” diye damgalanıp ya zindanlarda çürümeye terkedildiği ya da bizim gibi en verimli çağlarında doğup büyüdükleri toprakları terkedip mücadelelerini sürgünde sürdürmek zorunda bırakıldığı dönem.

Geriye bakıyorum... İsimler, kurumlar dönem dönem farklılık gösterse de. karşımızdaki oligarşik yapı hep aynı...

Milliyetçilik, islamcılık ve de militarizm üçlüsü... Tek millet, tek bayrak, tek vatan, tek devlet!

*

İnci'yle birlikte 11 Mayıs 2019'da 48 yılını tamamlayan sürgünümüzde hep bu yapıya karşı mücadele verdik, paralel mücadele veren kişi ve kurumlarla hep dayanışmada olduk.

Biliyoruz ki bir dokuzuncu on yıl daha yaşamak, yaşasak bile aynı verimde olmak artık olanaksız, yaş ilerledikçe artan sağlık sorunları el vermez.

Tıpkı tüm sürgün belgelerimizi bir yandan Amsterdam'daki *Uluslararası Sosyal Tarih Enstitüsü*'ne, öte yandan Brüksel'deki *Kraliyet Kitaplığı*'na emanet ettiğimiz gibi, 48 yıldır yazdığım direniş yazılarını da bir kitap haline getirerek sürgünde mücadele tarihinin inşasına katkıda bulunmam gerekiyordu.

Sürgünün ilk yıllarında 1971 cuntasına karşı örgütlenen *Demokratik Direniş Hareketi*'nin sesini dünya kamuoyuna duyurmak için yazdığım belgelerin hemen tamamı ya İngilizce ya da Fransızca... Bunların içinde çok sayıda bildiri ve raporlar olduğu gibi, başta Avrupa Konseyi olmak üzere tüm uluslararası kurumlara ve insan hakları örgütlerine sunulmak üzere 1972 ve 1973 yıllarında yazmış olduğum *Türkiye Dosyası (File On Turkey)*, *Türkiye'de İnsan Avı (Man Hunts on Turkey)* ve *İşkencede Türkiye (Turkey On Torture)* gibi hacımlı kitaplar da var.

Yine 1973 yılında Hollanda'nın ünlü sol yayınevi Van Gennep tarafından Hollandaca, 2006'da Belçika'da InfoTürk tarafından Fransızca olarak yayınlanan *Türkiye: Faşizm ve Direniş* adlı kitabım 12 Mart darbesi ve sonuçlarının sosyopolitik analizini içeriyor.

12 Eylül 1980 darbesine karşı yazmış olduğum *Türkiye'de Militarist "Demokrasi" Üzerine Kara Kitap* önce 1987'de İngilizce, darbenin 30. yıldönümüne denk gelen 2010 yılında Fransızca olarak yayınlandı.

48 yıldır yazdığım İngilizce ve Fransızca tüm makaleler,

bildiriler ve yazışmalar gibi bu kitaplar da 10 yıla yakın süredir hem Amsterdam'daki *Uluslararası Sosyal Tarih Enstitüsü* (IISG)'de hem de Brüksel'deki Kraliyet Kitaplığı'nda bulunuyor.

Ayrıca, bu kitapların tam metin pdf'lerine İno-Türk'ün ve Academia'nın internet sayfalarından ulaşmak mümkün.

Sürgün Yazıları ise, sürgün yıllarında ana dilim Türkçe yazdığım ve çeşitli gazete ajans, dergi ya da görsel medyada yayınlanmış yazı ya da röportajlardan seçmeleri içeriyor.

1980 Darbesi'ne kadar olan ilk dönemde Türkçe yazılarım sürgündeki *İno-Türk Ajansı* dışında, Türkiye'de sadece *Yürüyüş* haftalık dergisiyle *Yurt ve Dünya* aylık dergisi tarafından yayınlanabilmişti. İno-Türk'te ilk baskısı yapılan bazı kitaplarımın Türkiye baskıları ise kızkardeşim Çiğdem Özgüden'in İstanbul'da kurmuş olduğu *Güncel Yayınları* tarafından yapılmıştı.

1980 darbesinden günümüze kadar olan dönemde ise yazılarımı sansürsüzce yayımlayabilenler Türkiye'de *Özgür Bakış* gazetesi ile *Yazın* dergisi, sürgünde *Demokrat Türkiye*, *Bariş/Aşiti*, *Avrupa Sürgünler Meclisi* ve *Artıgerçek* oldu.

Sürgün Yazıları'nın ilk cildinde Türkiye'den ayrılışımızdan 2016 yılı sonuna kadar 46 yıllık dönemde yazdıklarımın seçmeler var.

İkinci ciltte ise 2017'den itibaren Artıgerçek'te sürekli yayınlanmış olan haftalık yazılarım yer alacak.

Bu giriş yazısını bitirmek için, 31 Mart'ta Türkiye'de yapılacak yerel seçimlerin sonuçlarını bekliyordum... Ve sonuçlar geldi.

Gelen haberler, 2002'den beri AKP'nin gittikçe tırmanan islamo-faşist diktası altında ezilenleri, zindanlarda, engizisyon mahkemelerinde, işkence odalarında zulmedilenleri, sürgünde yurdundan, ailelerinden, yakınlarından uzak yaşamak zorunda bırakılanları son derece sevindirdi. Bir iktidar değişikliği olduğu için değil, bu iktidarın da bir gün halk iradesiyle alaşağı edilebileceğinin ilk işaretlerini verdiği için...

Sonuçları değerlendirirken İnci'yle birlikte tam 54 yıl öncesine gittik...10 Ekim 1965 seçimlerinin sonucunu *Akşam*'da yansıttığımız geceyi hatırladık... Bir yerde kahrolmuştuk, çünkü ABD emperyalizminin desteğiyle Süleyman Demirel'in genel başkanı olduğu Adalet Partisi 240 milletvekiliği elde ederek tek başına iktidar olmuştu... Öte yandan sevinçliydik... Seçim kampanyasını *Akşam*'da desteklediğimiz *Türkiye İşçi Partisi* Meclis'e 15 milletvekiliyle giriyordu, ülkenin siyasal gündemine damga vuracaktı.

54 yıl sonra uzaktan izlediğimiz yerel seçimlerde de AKP-MHP ittifakı başta olmak üzere Türk-İslam sentezinin hizmetindeki partiler oyların dörtte üçünü almıştı. Üzgündük... Ama tıpkı 54 yıl önce direnişin başını çeken Türkiye İşçi Partisi gibi bugün de HDP, iktidarın tüm baskılarına ve tuzaklarına, CHP'nin dışlamalarına rağmen Kürt illerinde belediye başkanlıklarını bileğinin hakkıyla kazanmıştı. Üstelik büyük bir özveride bulunup aday göstermemek suretiyle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi metropollerde CHP adaylarının seçilmesini sağlayarak Erdoğan despotizmine ağır bir darbe vurmuştu.

Evet, sürgünün sekizinci onyılında yeni bir ışık, yeni bir umut...

Büyük aydınlanmayı görmeye herhalde ömrümüz vefa etmeyecek.

Yeter ki bizden sonra gelen kuşaklar görebilsinler.

Doğan Özgüden ile sürgünlük üzerine söyleşi

Erdal Boyoğlu, Avrupa'da Sürgün Halleri, Notabene 2022

S: Vatandaşlıktan çıkarıldığınızda evli miydiniz? Aile içinde ilişkiler değişti mi?

Eşim ve mücadele arkadaşım İnci Tuğsavul da benimle birlikte vatandaşlıktan çıkartılmıştı. Çocuklarımız olmadığı için bu konuda herhangi bir sorunla karşılaşmamız söz ko-

nusu değildi. Buna karşılık, Türkiye’de bulunan aile yakınlarımız, 1971’de başlayan sürgün dönemimizde sürekli çevre baskısına maruz kalmaktaydı. Ancak vatandaşlıktan atılmamızdan sonra bu baskılar daha belirgin hale geldi. Örneğin, vatandaşlıktan atılanların Türkiye’deki mal varlıklarına da el konulacağı açıklanmıştı. İzmir’deki gazetecilik yıllarında borçlanarak sahip olduğum kooperatif evini İzmir’den ayrılınca ömür boyu rahat yaşasınlar diye babama ve anneme bırakmıştım. Annem 12 Eylül darbesinden önce vefat etmişti, babam bu evde tek başına yaşıyordu. İlk “yurda dön” çağrısı yapıldığında bu eve el konularak babamın sokağa atılması tehlikesini önlemek için evin mülkiyetini hemen güvenilir bir arkadaşına devretmiştim. Buna rağmen vefat ettiği tarihe kadar babam bu konuda sürekli taciz edildi, “vatan haini” oğlu yüzünden her an evden atılabileceği tehdidi altında bulunduruldu.

S: 15 Aralık 2012 Almanya-Köln sürgünler meclisinde onursal başkan seçildiniz. Sizde Sosyalist bir sürgün olarak Sürgünler sorunuyla uğraşmak nasıl bir duygu, neler hissettiniz?

Sürgüne çıktığımdan beri öncelikli ilişkilerim, özellikle illegalite döneminde, hep dünyanın dört bir yanından Avrupa metropollerine gelmiş siyasal sürgünlerle oldu... 70’li yılların başında Türkiye dışında üç Avrupa ülkesi daha, İspanya, Portekiz ve Yunanistan, faşist diktatörlük altındaydı... Latin Amerika, Afrika ve Uzak Asya’daki ulusal kurtuluş mücadelelerinin bu metropollerdeki temsilcileriyle de sürekli ilişkiydik. Hâlâ da yaşamımın büyük bölümünde siyasal sürgünlerin sorunlarıyla uğraşıyorum... Ve de bununla onur duyuyorum... Sürgüneyken gerek Türkiye’den gerekse Avrupa’dan çeşitli ödüllerle taltif edildik. Ama beni en çok duygulandıran, Belçika’da yıllardır birlikte mücadele verdiğimiz Asuri, Ermeni ve Kürt diasporalarının iki yıl önce “Vatansız” Gazeteci kitabımın Fransızca yayını dolayısıyla İnci’ye ve bana “İnsaniyet Vatandaşlığı Ödülü”nü vermeleri oldu.

60'ların Ant Dergisi üzerine röportaj

Toplumsal Tarih Dergisi, Mayıs 2022

S: ANT Yayınları döneme damgasını vuran çok önemli bir çeviri yayıncılığı yaptı. Sevgili Tuğsavul bu yayın karar sürecinin siz ikiniz ve Yaşar-Tilda Kemal çiftinin büyük ölçüde sırtlandığını söylüyor. Bu ekibin yayımlanan çalışmalar göz önüne alındığında - Filistin meselesinden Che'nin anıları ve günlüklerine, Carmichael'ın Siyah İktidarı'ndan Latin Amerikalı devrimcilerin gerillacılık faaliyet ve rehberlerine uzanan bu kitapları nasıl seçiyordunuz?

Ant Dergisi'ni, Akşam gazetesinden ayrıldıktan sonra İnci Tuğsavul ve ben, Yaşar Kemal ve Fethi Naci ile birlikte yayınladık. Yaşar da, Naci de benim Türkiye İşçi Partisi'nden yoldaşlarımdı. Akşam'da genel yayın müdürü olduğumda Naci'nin makalelerini, Yaşar Kemal'in Köroğlu dizisini yayınlamıştım. Milliyet'ten uzaklaştırılmış olan Çetin Altan'ı da Akşam'a köşe yazarı olarak Yaşar'ın önerisiyle almıştım.

Ant'ın finansmanını İnci'yle benim Akşam gazetesinden ayrılırken aldığımız kıdem tazminatıyla sağlamıştık. Ant dergisinde genel yayın yönetmenliğini ve haftalık yorum yazarlığını ben üstlenmiştim, teknik ve estetik yönetimi İnci Tuğsavul'daydı... Fethi Naci derginin teorik yazılarını yazıyor, sanat sayfasını yönetiyordu, Yaşar Kemal de her hafta bir köşe yazısı yazıyor, zaman zaman da röportajlar yapıyordu.

İnci Tuğsavul, birlikteliğimizden önce Akşam gazetesinin Ankara'daki siyasal muhabiriydi, Gazeteciler Cemiyeti tarafından Yılın Gazetecisi olarak ödüllendirilmişti. Gazeteciliğinin yanı sıra tiyatro eleştirmeni ve usta bir gitaristti...

1965 başında İstanbul'a gelerek hayatını benimle birleştirmesinden sonra Akşam redaksiyonunda görev aldığı gibi, kısa zamanda önce iç sayfaların, ardından da birinci sayfanın görseelliğini üstlendi.

Ayrı kentlerde olduğumuz dönemde de *İnci*'yle sosyalizm ve tam bağımsızlık mücadelesinde hep aynı inançları ve görüşleri paylaşmıştık, gerek *Akşam*'ın, gerekse *Ant* dergisinin sayfa düzeninde, *Ant* kitaplarının kapaklarında büyük bir ustalık ve hızla onu yansıtıyordu.

Ant Dergisi'ni yayına hazırlarken *İnci* dünya basınından birçok örnekler üzerinde çalıştı, ancak derginin sayfa düzeni tamamen kendisinin eseri idi. *Ant*'ın kapağında yansıtılacak konuyu birlikte belirliyorduk, ardından *İnci* çeşitli grafik yöntemler kullanarak görsele son şeklini veriyordu.

İletişim Yayınları tarafından yayımlanan Yılmaz Aysan'ın *Afişe Çıkmak* adlı kitabında *İnci Tuğsavul* kendi serüvenini şöyle anlatıyordu:

“Grafik ve teknik alandaki başarılarımı büyük ölçüde önce *Akşam* matbaasının, daha sonra da *Ant* dergisinin ve kitaplarının dizildiği, basıldığı, ciltlendiği atölyelerdeki isimsiz kahramanlara borçluyum. Her şeyi onlardan öğrendim, onlardan öğrendiğim için de gazete, dergi ya da kitap hazırlarken onların emeklerine saygıyı, yaratıcılıklarının sonuna kadar değerlendirilmesini hep ön planda tuttum.

“Doğan'la en iyi anlaştığımız noktalardan biriydi... Beyaz yakalı ayrıcalığını hiçe sayarak her şeyi kafa ve kol işçilerinin anlayış ve zevk birliği içinde, aynı gururu ve kıvancı paylaşarak birlikte yaratmak...

“*Ant* dergisinin ilk kapak dizaynını *Sait Maden* yapmıştı. Daha sonrta kapak sorumluluğunu tamamen ben üstlendim. Bazı sayılarda kapakların desenini *Ayhan Erer*, *Oktay Karel*, *Artun Yeres*, *Tan Oral* çizdiler. *Ant* kitaplarının kapaklarını ise başlangıçta *Ayhan Erer* yapmıştı. Sonrakilerin hepsi benim elimden çıktı.

“*Le Nouvel Observateur* ilk ilham kaynaklarımdan biriydi. *Sun* gazetesi, *Afrique-Asie* ve *Express* dergileri, *Maspero* yayınları, o sıralarda Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinde hızla gelişen ulusal kurtuluş hareketlerinin ve sosyal devrimlerin sesini duyuran öncü yayınlar da estetik

tercihlerimizi etkiliyordu.”

Ant’ın 26 Kasım 1968 tarihli 100. sayısının “Gençliğin İsyanı” sloganlı kapağının ve Carlos Marighella’nın “Şehir Gerillası” adlı kitabının kapağının öyküsünü İnci aynı röportajda şöyle anlatıyor:

“O kapakta kullanılan desen 1968 Paris olaylarına ait bir afişten alınmadır. O günlerde *Abidin Dino*’dan, Paris’teki okurlarımızdan sürekli afiş ve traktlar geliyordu. Yazarlarımızdan *Barbro* ve *Güneş Karabuda* da olayları içeriden yaşamışlar, belgelemişlerdi. Hatta Güneş’in bu konudaki bir belgeselini bizim Kazancı Yokuşu’ndaki dairemizde özel bir toplantı düzenleyerek dönemin gençlik liderlerine göstermiştik. Ant Yayınları’ndan çıkan Carlos Marighella’nın *Şehir Gerillası* kitabı kapağından dolayı derhal yasaklanarak hakkımızda dava açılmıştı. Kapakta kullandığımız üç kurşun deliği büyük kıyamet kopartan. Deliklerin altındaki kırmızı renkli *Vive la ré*v yazısının ve de bu yazının tam altına düşen tahta budağının ne anlama geldiği, hakkımızda soruşturma açan cumhuriyet savcısının en büyük sorunuuydu. ‘Bu budak herhalde Türkiye, yukarısı da SSCB! Siz burada komünist ihtilali kastediyorsunuz değil mi?’ diyordu. Sonuçta 142. maddeden dava açıldı, ama mahkemeye celp edildiğimde biz Türkiye’den çoktan uzaklaşmıştık.”

68 ve Yayıncılık

Doğan Özgüden, Denizlere Çıkan Sokaklar, 2023

Ben 1964 yazında Türkiye’nin en eski gazetesi *Akşam*’da gece sekreteri olarak çalışmaya başlamışım. Birkaç ay sonra da, ileride *Cem Yayınevi*’ni kuracak olan *Oğuz Akkan*’ın gazeteden ayrılması üzerine 16 Ekim 1964’te genel yayın müdürlüğüne getirildim.

Göreve başladığım gün gazetenin tüm çalışanlarının katılımıyla bir toplantı yaptım. Geleneksel olarak bu tip toplantılar sadece gazeteciler arasında yapılırken bu toplantıya mürettiphane, rotatif, dağıtım ve idare-ilan servislerinin sorumlularını da davet etmişim.

Akşam'ı solun günlük sesi haline getirmek için kadroya sosyalist mücadelede birlikte olduğum gazetecileri aldığım gibi, sayfaları da sol aydınların yazılarına açtım. *Aziz Nesin, Çetin Altan, Yaşar Kemal, Fethi Naci* gazetenin devamlı yazarları oldular.

Gazetenin grafik sorumluluğunu üstlenen *İnci Tuğsavul* yaptığı birinci sayfa çizimleriyle işçi sınıfı mücadelesinin büyük okuyucu kitlesinde yankılanmasını sağlıyordu.

Akşam, 1965 seçimlerinde seçim kampanyasını destekleyerek *Türkiye İşçi Partisi*'nin 15 milletvekiliyle Meclis'e girmesinde de büyük rol oynadı.

Ancak ABD'nin açık desteğiyle AP'nin başına geçmiş olan *Süleyman Demirel*'in 1965 seçimlerini tek başına kazanarak başbakan olmasından sonra büyük sermaye çevrelerinin tüm sol örgütler ve yayınlar üzerindeki baskıları daha da yoğunlaştı.

Faşizan gelişme *Akşam* gazetesini de vurmakta gecikmeyecekti.

Akşam'ın en popüler köşe yazarı *Çetin Altan* 1965 seçimlerinde TİP'in İstanbul listesinden bağımsız aday olarak Meclis'e girmişti. Ancak bağımsız milletvekili olarak Meclis'te kendisine söz verilmemesi karşısında Çetin'in TİP'e katılarak parti sözcülüğünü üstlenmesinden sonra *Akşam* AP iktidarının ve büyük sermaye çevrelerinin boy hedefi haline geldi.

Tirajımızın sürekli artmasına karşın büyük şirketlerin reklam ve ilan vermeyi kesmesi karşısında gazetenin patronu *Malik Yolaç*, *Çetin Altan*'ı gazeteden uzaklaştırmak için bana baskı yapmaya başladı. Buna muhalefet ettiğim için 1966 yazında benim de başında bulunduğum sol kadro *Akşam*'dan tasfiye edildi.

Akşam gazetesinden ayrıldıktan bir süre sonra, İnci ve ben 1967 başından itibaren *Yaşar Kemal* ve *Fethi Naci* ile birlikte haftalık sosyalist *Ant Dergisi*'ni yayınlamaya başladık.

İşsiz kaldığımız birkaç aylık dönemde benim, *Faşizm* adlı kitabımın ardından yazdığım ve kapitalist sistemi eleştiren *Kapitalizm* adlı kitap ile İnci'nin klasik Batı müziğini tanıtan *Müzik Rehberi* AKK tarafından yayımlandıktan sonra Wright Mills'in Küba Devrimi üzerine *Dinle Yankee* isimli kitabını devirmeye koyulmuştuk.

Çeviriyle uğraştığımız günlerde bir sabah *Yaşar Kemal*'den bir telefon geldi. Kasım 1966 sonlarında *Türkiye İşçi Partisi*'nin 2. Büyük Kongresi'nin yapıldığı Malatya'dan dönmüştü. Kongre'de yine birçok tatsız olaylar yaşanmış, özellikle *Behice Boran* ve *Nihat Sargın*'ın örgütteki *Mihri Belli* ve *Hikmet Kıvılcımlı* sempaticileri partililerin tasfiyesi için giriştikleri operasyon partiyi yeni bir krize sürüklemişti.

MYK üyesi olan *Yaşar Kemal* "Malatya'da olup bitenleri belki duymuşsundur. Aybar'la da konuştum, bu böyle gitmez, dedi. Partiyi toparlamamız lazım. Hiçbir hizbin aleti olmadan partiyi destekleyecek bağımsız bir haftalık dergi çıkartılması kaçınılmaz oldu" diyordu.

Yaşar, kendisi ve benimle birlikte dergi kurucusu olarak *Fethi Naci*'yi önerdiğinde şaşırarak tepki göstermişim: "Pek iyi anlayamadım. Şimdi partide yeni bir tasfiye süreci başlatılmış. Sen partiyi toparlamak için birinci tasfiye sürecinde harcanan birilerine işbirliği mi öneriyorsun?"

İk örgütlenme yıllarında *Fethi Naci* de, ben de, *Türkiye İşçi Partisi*'nin ilk programını hazırlayan bilim ve araştırma kurulunda birlikte çalışmıştık. Ancak TİP'in 1964'te yapılan 1. Kongresi'ndeki yönetim kurulu seçiminde beden işçileriyle fikir işçileri arasında ayrım yapılmıştı.

Bu ayrımın yanı sıra, kongrede TİP Gençlik Kolları'nın genel yönetim kurulunda temsil edilmesi önce kabul edildiği halde, hemen ardından *Behice Boran*'ın itirazı üzerine yapı-

lan ikinci bir oylamayla bu karar iptal edilerek gençliğe güvensizlik gösterilmişti.

Bu güvensizliktir ki, ilerideki yıllarda, özellikle 68 direnişi döneminde devrimci gençliğin *Türkiye İşçi Partisi*'ne mesafeli olmasında büyük rol oynayacaktı.

Bu ayrımcı tutumun giderilmesine muhalefet edenlere dahil olduğumuz için, ben de, Fethi Naci de, partiden ihraç edilmiştik.

Yaşar Kemal, “Geçmiş unutulmaz. Sen ve Naci, partiden ihraç edilmenize rağmen gerçek bir sosyalist tavrı gösterdiniz, partiyi hariçten desteklemeye devam ettiniz. Senin yönetimindeki Akşam'ın seçimlerde TİP'e verdiği destek unutulabilir mi?” diye güvence verdiği için 1967 yılı başından itibaren *Ant* dergisini yayınlamaya başladık.

Ant'ta çıkan yazılardan dolayı hakkımızda açılan dâvaların sayısı hızla artmaya başlamıştı. *Yaşar Uçar* ve *Alpay Kabacalı*'dan sonra *Osman Saffet Arolat* da ağır ceza tehdidi altındaydı. Bu nedenle, Temmuz 1970'den itibaren *Ant*'ın sorumlu müdürlüğünü önce ben üstlendim, ardından dergi kapatılıncaya kadar bu riskli görevi *İnci* devraldı.

1 Mayıs 1971 sabahı radyo ilk haber olarak okunan İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı bildirisinde, “Türk Ceza Kanunu'nun 142, 311, 312, 156 ve 159. maddelerini ısrarla ihlal eden *Ant* Dergisi'nin süresiz olarak kapatıldığı, sorumluları hakkında gerekli kanuni takibata geçildiği” bildiriliyordu.

Ya sıkıyönetim komutanlığına kendiliğinden teslim olacaktık ya da bir yerlerde kısırılırsak yakalanıp işkenceden geçirilmeyi, belki de vurulup öldürülmeyi göze alacaktık. Yazı kurulu üyelerimiz, yurt dışındaki ilişkilerimizi cuntaya karşı mücadelede değerlendirmek için ne bahasına olursa sürgüne çıkmamız görüşündeydi.

Gerçekten, hem *Akşam*'ın, hem de *Ant*'ın genel yayın yönetmeni olarak, altı yıldır Türkiye'ye gelen bir çok Avrupalı siyasetçi, gazeteci, sanatçıyı ağırlamış, Türkiye'deki baskılar konusunda bilgilendirmiştim.

Ayrıca, yurt dışındaki ilerici göçmen işçilerin ve öğrencilerin çalışmalarını ve örgütlenmelerini en ayrıntılı şekilde yansıttığımız için Avrupa ülkelerinde çok sayıda yazarımız, abonemiz vardı.

Ancak o ana kadar bir gün Türkiye’den ayrılmak zorunda kalacağımızı hiç düşünmediğimiz için ne ben ne de İnci, gerektiğinde kullanılmak üzere pasaport çıkartma girişiminde dahi bulunmamıştık. Oysa sarı basın kartlı gazeteciler olarak bundan kolay bir şey yoku. Ama artık iş işten geçmişti. Eğer Türkiye’den çıkacaksak, bunun illegal yollardan halledilmesi gerekiyordu.

Kaçaklar için “vur” emri verildiği açıklandığından beri büyük bir endişe içinde bulunan İnci’nin babası hemen güneydeki tanıdıklarıyla temasa geçerek bizi para karşılığı Suriye sınırından geçirecek birini bulmuştu. Önce İnci, ardından ben Ankara’ya geçtik, bizi kaçırarak olan kişinin Kilis’te kendisine nasıl ulaşabileceğimizi bildirmesini beklemeye başlamıştık.

O sırada radyolar güney sınırından Suriye’ye geçmeye çalışan üç *Dev-Genç*’linin yakalandığı haberini verdi. Bir daha durum değerlendirmesi yaptık. Bizi geçirecek adam son dakikada ihbar edebilir, arkadan vurulabilirdik.

Zaten ertesi sabah adam söz verdiği halde telefon etmedi. Geriye tek çare kalıyordu. Sahte pasaport bularak ya Marmaris üzerinden deniz yoluyla Yunanistan’a geçmek ya da Ankara’dan direkt uçuş yapan bir yabancı uçakla Avrupa’ya uçmak...

İnci’nin babası ile annesinin henüz miadı dolmamış aile pasaportundaki resimleri değiştirip soyadları tahrif ederek bu pasaportla gerekli döviz işlemlerini yaptıktan sonra 11 Mayıs 1971 sabahı Ankara havaalanından kalkan bir Luft-hansa uçağıyla Türkiye’den ayrıldık.

Günün birinde “vatansızlaştırılacağımızı” hiç düşünmeden... En kısa sürede geri dönüp hiçbir şey olmamış gibi herşeyi kaldığı yerden tekrar başlatmak umuduyla...

Değerlerinden asla vazgeçmeyen ebedi muhalif *Baudouin Loos, Le Soir, 21 Kasım 2022*

Doğan Özgüden hiç emekli olmadı. Bu fikir aklının kıyısından bile geçmedi. Gerçi eskisi kadar tez canlı değil -ne de olsa yaş 86! - ama hiçbir şey onu mesleki faaliyetini sürdürmekten alıkoyamıyor. Dile kolay, bu mesleğe tam 70 yıl önce İzmir’de adım atmış... Henüz 16 yaşındayken bir gazetede stenograf olarak çalışmaya başladığından beri gazetecilik mesleğini hiç ara vermeden sürdürüyor.

Bıyıklarının ardında alçak gönüllü, ama değerlerinden emin, güçlü kişiliğiyle ülkesi Türkiye’nin 1950’lerden beri tanıdığı tüm rejimlere kafa tutmuş bir insan. Bunun için akla hayale sığmayacak boyutta bir bedel ödemiş: 48 yıllık bir sürgün hayatı. Bu sürenin büyük çoğunluğu Belçika’da, Brüksel’de yaşanmış, tam olarak ifade etmek gerekirse, Schaerbeek’te...

Anlatılmaya değer bir yaşam öyküsü...

Bir demiryolu emekçisinin oğlu olarak yaşadığı çocukluk döneminde Anadolu köylülerinin hayatını paylaşmış. “Birçok gerçeğin bilincine ilk gençlik döneminde, lise yıllarında varmıştım” diyor... En başta da hiç kuşkusuz adaletsizlikler... Kararını vermiş, mücadeleye militanca katılacak... Sol cenahta, hattâ en solda... “İlk önce Gazeteciler Sendikası saflarında... Ardından, 1960 darbesini izleyen nisbi özgürleşme ortamında kurulan Türkiye İşçi Partisi (TİP) saflarında... İstanbul’a geçtiğimde Türkiye’nin en eski günlük gazetesi Akşam’ın genel yayın yayın yönetmenliğini üstlendim.”

“Vatan hainleri ”

Ancak bu nisbi özgürlük dönemi pek uzun ömürlü olmuyor... “Bir süre faşizme karşı kitap yazıp çeviriler yaptıktan sonra 1967’de, iki yıl önce evlendiğim eşim İnci ile haftalık Ant dergisini kurduk. O dönemde, 1915 Ermeni

soykırımını veya Kürt meselesi gibi konular tabuydu. Bunları gündeme taşıyanların derhal ‘vatan haini’ olarak damgalanması işten bile değildi. Biz de bunları yaptık! Ayrıca dergimizde Türk militarizmini ve ordunun ülke ekonomisinde artan rolünü de kınamaktan geri kalmadık...”

Artık tehlike kapıdadır... 1971’de yeni bir askeri darbe, ardından sıkıyönetim ilanı, derginin kapatılmasına yol açar ve onları yeraltına geçmek zorunda bırakır... “Aranıyordum... Fotoğrafım duvarlara asılan arananlar afişlerindeydi. Bunun üzerine, Türkiye’de neler olup bittiğini ifşa etmek için Avrupa’da bir kampanya yürütmeye karar verdik.” Bu bir sürgün projesi miydi? Hayır. Amaçları, Avrupa’da gazeteciler, politikacılar ve işçi dernekleriyle esasen var olan dostluk ilişkilerini de değerlendirerek demokratik bir direniş hareketi başlatmaktı...

“Sürgünün geçici olduğuna inanıyordu,” diyor Brüksel Özgür Üniversitesi (ULB)’de tarihçi ve Doğan Özgüden’in anılarını Fransızcaya çeviren Mazyar Khoojinian, “Ama Fransa’da bulunduğu eski siyasal sürgünler kendisini ‘Sen gençsin, idealistsin, ama bu sürgün dönemi uzayabilir...’ diye uyarıyorlar.” Haklı da çıkıyorlar ve Özgüden’in sürgünü de uzadıkça uzuyor... “O ilkeli bir insandır,” diye ekliyor Khoojinian, “bir hedef belirlediğinde, buna ulaşmak için ne gerekiyorsa yapar. Müthiş bir belleği ve keskin bir kalemi vardır...” Kodamanların kendisine düşmanlık beslemesi için yeter de artar bile...

Sahte pasaportlar

Avrupa’da çok geçmeden zorluklarla karşılaşılıyorlar... “Eşimin ailesinin pasaportlarını tahrif ederek yaptığımız sahte pasaportlarla gelmiştik,” diye hatırlıyor.” Ziyaret ettiğimiz ilk ülkelerden biri Antwerp üzerinden Belçika oldu. Sonra Fransa’ya, Almanya’ya vs. seyahat ettik. Özellikle Türkiye’nin de üyesi olduğu Avrupa Konseyi’ndeki parlamenterleri bilgilendirmek için İngilizce bildirimler, raporlar ve dergiler yayınladık.”

Ancak bu sahte pasaportla seyahat zorunluluğu kendilerinin Avrupa’da hareket olanağını sınırlıyordu. Hollandalı bir İşçi Partisi milletvekili olan Piet Dankert’in tavsiyesi üzerine Hollanda’da siyasi mülteci olurlar, ama kısa süre sonra Avrupa kurumlarına ev sahipliği yapan Brüksel’e yerleşmeye karar verirler. Burada, 1974’te, Avrupa’da bir ilki gerçekleştirerek çeşitli dillerde (Türkçe, İngilizce, Fransızca, Hollandaca ve Almanca) yayın yapan alternatif haber ajansı Info-Türk’ü kururlar. Bu ajans faaliyetine bugün de devam etmekte...!

Türkiye çıkışlı sosyolog Mateo Alaluf kendileriyle o dönemde tanışmış, mücadelede birlikte olmuş... Daha sonra ULB’de profesör olan Alaluf “Kendilerine büyük saygım ve dostluğum var,” diyor... “Benim gözümde onlar her şeyden önce örnek bir doğruluk ve dürüstlüğe sahip, kendilerini mücadeleye adanmış gazetecilerdir. Belçika ve Avrupa’ya Türkiyeli sürgün gelişinin üç büyük döneminin hem aktörü, hem de tanığı oldular: 1971 ve 1980 darbeleri ile, Erdoğan’a karşı 2016’daki başarısız darbe girişimi...”

Türkiye’ye dönüş mü? 1977’de bir kez denemişler... “Türkiye’de görece bir iyileşme yaşanmaktaydı. Annem ölüm döşeğindeydi, geri dönmemiz gerekiyordu. Gittik de... Ankara’da, artık milletvekili veya bakan olmuş birçok arkadaşımızla da görüşebildik. Ancak kesin kalabilmek için Cumhuriyet Savcısı’nın huzuruna çıkmamız gerekiyordu. Tutuklanma riskim olduğu için dostlarımız gitmememizi tavsiye ettiler... Daha kötüsü de olabilirdi... Sonuçta, geçici olacağını umarak Belçika’ya dönmeyi tercih ettik. Ama hâlâ Belçika’dayız...”

3 Nisan 1995’ten beri Belçika vatandaşı

Türkiye’de 1980’de gelen yeni bir askeri darbe, demokrasiye dönüş umutlarını tamamen yok ediyor. Üstelik, yüzlerce sürgün gibi, İnci ve Doğan Özgüden de vatandaşlıktan atılıyorlar ve vatansız oluyorlar... Bu durum yaklaşık on yıl sürüyor. “Günün birinde Belçika vatandaşlığına geçmeye karar verdik. Ama hiç de kolay olmadı, çünkü kraliyet savcısı,

Ankara rejiminin suçlamalarını temel alarak vatandaşlık talebimiz konusunda olumsuz mütalaa verdi. Ancak birçok milletvekilinin bizim için harekete geçerek müdahale etmesiyle 3 Nisan 1995'te Belçika vatandaşı olabildik. Türk vatandaşlığımızı geri almak için ise şimdiye hiçbir girişimde bulunmadık. Günün birinde Ankara'ya demokratik bir rejim hakim olursa, bunu ancak o zaman yaparız! Orası benim vatanım, tüm mücadelelerimizin öznesi..."

Ülkesini belki de bir daha asla göremeyecek bir insanın yazgısı bu... "O ebedi bir komünist muhalif," diyor Mazyar Khoojinyan, sesinde hayranlık dolu bir ifadeyle: "Onun barometresi, sendikaları ezen Recep Tayyip Erdoğan döneminde acı çeken işçi sınıfının durumudur." Ve onun kendi ülkesinde unutulduğunu da sanmayın... "Blogu hâlâ izleniyor, yaşına ve sağlığının kırılmasına rağmen hâlâ bağımsız medyada YouTube, Skype ya da Zoom üzerinden Türklerle konuşmaya devam ediyor."

Eşinin etkin rolü

Onun mücadelesi sadece siyasi alanla sınırlı değil. Eşi İnci, bugün hâlâ çalışmalarıyla gurur duydukları "Güneş Atölyeleri"nin kuruluşunda da öncülük yapmış... Atölyeleri bize şöyle tanıtıyor Doğan Özgüden: "Derneğimizde çalışan yirmiyeye yakın arkadaşımız halka çok yönlü etkinlikler sunuyor: Sürekli eğitim, çocukların ev ödevlerine destek, yaratıcı atölyeler (resim, heykel, seramik, vb.), mesleki ve toplumsal entegrasyon, ayrıca Fransızca kursları... Burada, Rue de Pavie'de elli farklı milliyetten yetişkinleri ve çocukları ağırlıyoruz."

Özgüden ailesi, Brüksel'de, çoğu Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı desteklemiş olan Türk göçmenlerin yoğun bulunduğu bir belediyede yaşıyor. "Belçika'daki sürgünümüzün başlangıcından bu yana, bu ülkenin insanlarından, diğer Avrupa ülkelerinde karşılaşmadığımız, Türkiye insanlarınınkine benzer bir dostluk gördük" diyor.

Brüksel'de Türkler arasında kendisine hasmane tavrı

olanlar konusunda gelince, o konuda da gerçeği... “Telefonla hakaretler ve potansiyel tehditler hiç durmadı, yine de birçoğuyla iyi ilişkiler kurduğum vatandaşlarımın bulunduğu bu mahallede yaşamayı seviyorum... Özellikle artık emekli olmuş göçmen işçi dostlarımla sıcak söyleşileri... Kimileriyle siyasetten konuşmaktansa dertleşebilecek çok başka ortak konular da var...”

Kendi içine kapanık görünen bu yorulmak bilmez özgürlük savaşçısı için en büyük hüznün, hiç kuşkusuz ana vatanından uzak kalmak... Dileği, kendisinin ve İnci'nin adının, sahip çıkmaktan asla vazgeçemedikleri değerleriyle anılmaya devam etmesi... “Biz, Türk, Kürt, Ermeni, Süryani diye ayırım yapmaksızın herkes için insan haklarını savunuyoruz.” İşte bu nedendir ki, Özgüden'ler Türkiye ile ilgili binlerce kitap ve belgeyi Belçika Kraliyet Kütüphanesi'ne ve Amsterdam'daki Uluslararası Sosyal Tarih Enstitüsü'ne emanet etmiş bulunuyorlar...

Kaldı ki, onların mücadelesi henüz bitmiş de değil... “Neredeyse İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana ülkemde adalet için verilen çeşitli mücadelelere katılmanın gönencini yaşadık. Ve bu mücadeleyi son nefesimize kadar İnci'yle birlikte sürdüreceğiz!”

Devrimci dostumuz Yücel Sayman'ın son mesajı

İnfo-Türk, 15 Aralık 2022

Yaprak dökümü sürüyor... Bugün de Türkiye'den, 12 Mart sürgünü günlerinden bu yana yoldaşımız Prof. Dr. Yücel Sayman'ın İstanbul'da vefat ettiği haberi geldi.

1939'da Konya'da doğmuş olan Sayman, 1957 yılında Saint Joseph Fransız Lisesi'ni, 1962'de İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirmiş, 1969 yılında Strasbourg Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde doktorasını vermiş, İstanbul

Üniversitesi Hukuk Fakültesi Devletler Özel Hukuku Anabilim Dalı'nda yıllarca öğretim üyeliği yapmıştı.

İstanbul Barosu'nda bir dönem başkanlık da yapmış olan Yücel Sayman, İstanbul Üniversitesi'nde asistan iken 12 Mart 1971 darbesi sonrasında siyasal sürgüne çıkmak zorunda kalan devrimcilerdendi.

Demokratik Direniş Hareketi olarak, Türkiye'deki rejimle başı dertte olan herkese dayanışma göstererek, olanaklarımız oranında pratik sorunlarının çözümünde yardımcı olmayı ilke edinmiştik. İstemlerini yerine getirdiğimizde Yücel hayretle sormuştu: “Siz yardım ettiğiniz kişileri kendinize bağımlı kılacak hiçbir şey talep etmiyor musunuz?”

Bunu bir devrimci görev bildiğimizi, fark gözetmediğimizi söylediğimizde, “Bizim harekette farklıydı da... Kendisine sahte pasaport sağlanan kişi hep hareketin kontroluna tabiydi, pasaportu kullanır kullanmaz parti sorumlusuna iade etmek zorundaydı” diye yanıtlamıştı. Bizim bu dayanışmamıza büyük tepki gösteren TİİKP, hem bizler, hem de bizimle ilişkiye geçen TİİKP militanları hakkında idam fetvaları çıkartmıştı.

Yıllar sonra, 18 Aralık 2010'da, Köln'de TÜDAY'ın düzenlemiş olduğu “Darbecileri Yargılamaya Çağırıyoruz” konulu bir toplantıda Yücel Sayman'la konuşmacı olarak tekrar bir araya geldik. 12 Mart sonrası sürgün günlerindeki ortak anılarımızı canlandırdık.

İnci'nin 75. yaş günü dolayısıyla 2015'te gönderdiği kutlama mesajında şöyle diyordu:

“Sevgili İnci, sevgili Doğan... 75. yaş gününü, dışarıdan okunan gazel saymazsanız, ben de kutluyorum. Beraber geçirdiğiniz 51 yılın bir yerlerinde iz ya da anı bırakmamış olsa da kendi varlığımı algılayabiliyorum.”

Bizim yaşamımızda hem yoldaş, hem de dost olarak derin izler bırakmış olan Yücel'in acı kaybı karşısında ailesine ve yakınlarına, İnci de, ben de, başsağlığı dileklerimizi iletiyor, kendisine “Sonsuza yolculuğun ışıklı olsun” diyoruz.

**İNCİ TUĞSAVUL'UN
YAŞAMINDAN KARELER**

1942: İnci bebek annesi Hacer Tuğsavul ile

1944: İnci savaş yıllarında Susurluk'ta yedek subay babası
Burhanettin Tuğsavul ve annesi Hacer Tuğsavul ile

GUITAR NEWS

The Official Organ of the
INTERNATIONAL CLASSIC GUITAR ASSOCIATION

No. 60

Single copy price 1/4 (U.S.A. 20c.)

JULY/AUG., 1961

1961: Gitarist İnci Tuğsavul'un Uluslararası
Klasik Gitar Örgütü'nün resmi organı Guitar News'ta tanıtımı

1961:
Hür Vatan
Gazetesi
muhabiri İnci
Tuğsavul,
Ankara'da
Devlet
Operası
sanatçısı
soprano
Suna
Korad'la

1964: İnci Tuğsavul Türkiye'yi ziyaret eden aktör Yul Brynner ile Ankara'da görüşüyor

1964: İnci Tuğsavul, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) baş danışmanı Hollandalı Profesör Jan Tinbergen ile

1964: İnci Tuğsavul Çankaya Köşkü'nde Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel ile

1963: İnci Tuğsavul, birincilik ödülü aldığı İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin "Yılın Gazetecisi" yarışmasında IGC Genel Başkanı Burhan Felek, İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata, İstanbul Valisi Niyazi Akı, Milliyet Genel yayın yönetmeni Abdi İpekçi ve ödül kazanan diğer gazetecilerle

1963: İnci Tuğsavul, 21 Mayıs darbe girişiminden kısa bir süre önce Albay Talat Aydemir'in basın toplantısında

1968:
İnci Tuğsavul
ve
Doğan
Özgüden
Türkiye İşçi
Partisi (TİP)
İstanbul İl
Kongresi'nde

1968: İnci Tuğsavul ve Doğan Özgüden haftalık sosyalist Ant Dergisi'ni hazırlıyorlar (Foto: Güneş Karabuda)

1968: İnci Tuğsavul ve Doğan Özgüden dostları, İsveç televizyonu muhabiri Barbro Karabuda ile Ant yönetim bürosunda (Foto: Güneş Karabuda)

1967: Ant Dergisi'nin genel yayın yönetmeni Doğan Özgüden, Doğu Anadolu'ya nükleer mayınlar döküşmesi planını açıkladığı için bizzat Genelkurmay Başkanı Cemal Tural'ın emri üzerine "vatana ihanet" iddiasıyla sorguya çekildiği gün İnci Tuğsavul ve derginin yazarlarından Hüseyin Baş'la birlikte İstanbul Selimiye Kışlası'ndaki 1. Ordu Askeri Mahkemesi'nde (Foto: Güneş Karabuda)

1967'de Genel Kurmay Başkanı'nın emriyle hakkında "vatan hainliği" iddiasıyla dava açılan Doğan Özgüden Selimiye'deki 1. Ordu Askeri Mahkemesi'nde avukatı Müşür Kaya Canpolat, Ant yazarı Hüseyin Baş ve Ant sorumlu müdürü İnci Tuğsavul'la birlikte duruşma sırasını bekliyor (Fotoğraf: Güneş Karabuda)

1975: İnci Tuğsavul ve Doğan Özgüden Brüksel'deki 1 Mayıs yürüyüşünde Türkiyeli işçilerle

1974: İnci Tuğsavul ve Doğan Özgüden İfo-Türk'ün Anderlecht'te Chaussée de Ninove'daki ilk lokalinde

1982: İnci Tuğsavul yabancı kökenli öğrencileriyle birlikte Brüksel'de ırkçılığa ve yabancı düşmanlığına karşı büyük yürüyüşte

1984: İnci Tuğsavul ve Iuccia Saponara
Güneş Atölyeleri'nde eğitim gören kadınlarla

1999: İnci Tuğsavul ve Doğan Özgüden, Güneş Atölyeleri'nin
25. yıldönümü dolayısıyla Schaerbeek Belediye Sarayı'nda
düzenlenen sergide Belediye Başkanı Francis Duriau
ile birlikte açılışı yaparlarken

2014: İnci Tuğsavul ve Doğan Özgüden, kendilerini "İnsanlık Yurttaşları" Ödülü ile onurlandıran Asuri Enstitüsü'nden Nahro-Beth Kinne, Brüksel Kürt Enstitüsü'nden Derwich Ferho, Belçika Demokrat Ermeniler Derneği'nden Bogos Ökmen, Brüksel Halkevi'nden Zeynep Görgü ve Güneş Atölyeleri'nden Iuccia Saponara ile

2021: İnci Tuğsavul ve Doğan Özgüden, Güneş Atölyeleri'nin çocuklarıyla

2013: İnci Tuğsavul ve Doğan Özgüden, Günes Atölyeleri'ni ziyaret eden Prof. Gencay Gürsoy ve Prof. Fatma Gök ile birlikte

2009: İnci Tuğsavul ve Doğan Özgüden, Lyon'da 24 Nisan Ermeni Soykırımını anma töreninde

2020: İnci Tuğsavul ve Doğan Özgüden, Güneş Atölyeleri'nin yöneticileri ve eğitmenleriyle

2014:
İnci Tuğsavul
ve Doğan
Özgüden,
Güneş
Atölyeleri'ni
ziyaret
eden
Rakel Dink
ve kardeşi
Mihail
ile birlikte

2022: Belçika Demokrat Ermeniler Derneği başkanı Bogos Yalım, İnci Tuğsavul ve Doğan Özgüden'e, tüm ezilenlerin safında verdikleri mücadeleden dolayı teşekkür ifade eden bir tablo armağan ediyor.

2012: İnci Tuğsavul ve Doğan Özgüden, Brüksel'de İno-Türk Vakfı'nın kendisine "Düşünce Özgürlüğü Ödülü" verdiği toplantıda Ragıp Zarakolu ile

1992: İnci Tuğsavul çok sevdiği kedilerinden İvan ile...

2002: İnci Tuğsavul, Brüksel'deki Josaphat Parkı'nın eşeklerinden biriyle diyalogda...

Ant a 50 ans, İnci 77 ans

2017: İnci Tuğsavul, aynı zamanda Ant'ın 50. Kuruluş yıldönümüne denk gelen 77. Doğum gününde Medya Haber Televizyonu'ndaki bir programda

5 Ekim 2023: İnci Tuğsavul 83 yaşında...

İÇİNDEKİLER

İnci Tuğsavul'un Özyaşamı	3
Yaşam ve mücadele arkadaşım İnci'ye...	5
İnci'yle Türkiye'deki fırtınalı ortak yaşamımızdan sayfalar	23
İnci Tuğsavul'un söyleşi ve yazıları	57
Sol'un görsel serüveninde İnci Tuğsavul	59
Devrimci sendikalar yeni konfederasyon kuruyor	66
Politik baskılar Türk tiyatrosunu gerilettiler	68
DİSK'in kurucuları konuşuyor	69
Türk Tiyatrosu bu sezon daha da geriye gidiyor	71
Tan'da cadı kazanı	74
Wright Mills'in Dinle Yankee adlı kitabına önsöz	78
Ant'a istenen cezalar 770 yılı buldu	80
Türkiye'de askeri yönetimin iki yılı	82
Türkiye'den Devrimci Türküler	84
Türkiye rejimidir sanık sandalyesine oturtulan	86
Nazım Hikmet 75 yaşında adlı kitabına önsöz	91
İşçi sınıfının Avrupa'daki mücadele hedefleri	93
Belçika'daki göçmen işçilerin ortak mücadeleleri	95
Göçmen işçilerin seçim hakkı yine mi askıda?	100
Avrupa barış güçleri ölüm füzelerini reddetti	102
Alman basınında Bozkurtlar üzerine yazılar	105
Bu bir faşist askeri darbedir	107
Darbe yılı kapanırken	109
İkinci döneme geçerken görevlerimiz	112
Türkiyeli göçmen çocuklarının eğitim sorunları	114
Türkiye Kadını	133
Kitap Fuarı'nda Ant'ın 40. yıldönümüne mesaj	136
"Vatansız" Gazeteci" kitabının 2. cildine sunuş	139
Dışlanmamışlık ve eşitlik için...	144
80'e merdiven dayamış iki sürgünden mektup!	147
Tan Gazetesi Sergisi'ne mesajımızdır	149
57 yıl önceki Emeksiz katlinin düşündürdükleri	151
İsmet Paşa'nın ihtilalci albaya tükenmez hıncı	153

Sürgün Yazıları kitabının 3. cildine sunuş	157
Lorca'nın kızkardeşi Isabel ile görüşmüştüm	159
İnci Tuğsavul üzerine yazı ve röportajlar	161
İnci Özgüden üzerine ansiklopedik not	163
İnci Tuğsavul ve Doğan Özgüden üzerine	164
İnci Tuğsavul ve Doğan Özgüden ile röportaj	166
Tilda, İnci ve Ant Yayınları	175
İnci abla hâlâ haymatlos	182
İyi ki varsınız, iyi ki bizimsiniz	183
Aram'ın Penaber'ini armağan...	185
Bu ülkenin en güzel on yılı...	187
İnci Tuğsavul'a cesareti için teşekkür	191
Aslında İnci Tuğsavul'a yazmak isterdim	192
Barış görmeyen ölmek istemiyoruz!	193
"Avrupa Acı Vatan, Kimine Hiç Gülmeyi..."	194
İnci Özgüden'in olağanüstü başarılı çalışmaları	196
Doğan Özgüden'in kırk yıllık sürgün hayatı	197
Yaşamak mı zor, yazmak mı?	198
Vatansız Gazeteci İnci Tuğsavul	201
Sol Gazetecilik ve Özgüden'ler	203
İnci için de ikinci bir gençliğin başlangıcı...	204
Bir sürgün çift	209
Hüseyin Erdem'den İnci'ye mesaj	210
İnci Tuğsavul – Doğan Özgüden'le röportaj	211
İnci Özgüden'in Turgut Özal'a yanıtı...	215
Direnişin efsane kadını İnci Tuğsavul	215
Bir kadın için sürgün ne demektir?	218
Bilgisayarda Özgüden ve Tuğsavul dünyası	220
İyi ki varsınız	223
Akşam gazetesinden tanıdığım İnci Tuğsavul	227
Vefakâr elma ağacına teşekkürümüzdür	230
Güneş çocuklarının 45 yıllık kavgası...	233
1 Mayıs: 49 yıllık sürgünün başladığı gün	237
Sürgün Yazıları III	242
Sürgün yazılarına devam!	244
Susmayan gerçekçi - Sürgün Dolu Anadolu	247
Teslim olmayan iki 'vatansız' gazeteci	248
Sürgün Yazıları'nın Fransızca baskısında İnci'ye...	255
Doğan Özgüden ile sürgünlük üzerine söyleşi	276
60'ların Ant Dergisi üzerine röportaj	278
68 ve Yayıncılık	280
Değerlerinden asla vazgeçmeyen ebedi muhalif	285
Devrimci dostumuz Yücel Sayman'ın son mesajı	289
İnci Tuğsavul'un yaşamından kareler	291

**9 yılı doğup büyüğümüz topraklarda
52 yılı da sürgünde, her daim inançlarımız uğrunda
mücadeleler içinde olmak üzere tam 61 yılını
birlikte paylaştığımız bir ömür...**

**İkimiz de ileri yaşlarımızda artık takvim yapraklarının
birbiri ardına giderek daha hızla düştüğünün bilincindeyiz.**

**Hayatta kalan yakınlarımızın, dostlarımızın,
mücadele arkadaşlarımızın sayısı hızla azalıyor.**

**Tüm sürgünümüz boyunca bizi hiç terketmeyen o soru:
Bir gün gerçekten o güzelim ülkemizi görebilecek miyiz?**

**Yine de sosyal medya sayesinde yıllardır
düşüncelerimizle ve mesajlarımızla gece gündüz zaten
hep Türkiye’de değil miyiz?**

**Sen değil misin Vatansız’ın Köln’deki gösterimi sırasında
yaptığın konuşmada “Vatan ürettiğin yerdir” diyen?**

**Türkiye’de olduğu gibi sürgünde de senin nasıl
hiç durmadan ürettiğinin yakın tanıyıyım.**

**Belçika’da İno-Türk ve Güneş Atölyeleri büyük ölçüde
senin özverili ve yaratıcı çalışmalarının ürünüdür.**

**Evet, bu kitapta ayrıntılarıyla anlatıldığı gibi,
çok boyutlu kavganla sen vatansızlığı vatan eyleyenlerdensin.**

